Witold Gombrowicz

JAGUAR

Gombrowicz

JAGUAR

WITOLD MARIAN GOMBROWICZ, 1904'te, Varşova'nın iki yüz kilometre güneyindeki Maloszyce kasabasında doğdu. O sıralarda Polonya'nın büyük bir bölümü Rusya işgali altında olsa da Gombrowicz, refah içinde mutlu bir çocukluk geçirdi. Ailesi 1911'de Varşova'ya taşındı ve Gombrowicz, ilk öğretimini Varşova'da Katolik eğitim veren bir okulda tamamladı. Varşova Üniversitesi'nde hukuk okudu. Eğitim amacıyla gittiği halde vaktini daha çok yazar kahvelerinde geçirdiği Paris'te bir yıl yaşadıktan sonra Varşova'ya dönüp adliye memurluğuna başladı. Bir süre sonra bu işten sıkıldı, hele bir de Radom Mahkemesi'ndeki üst düzey görev talebi reddedilince hukuk kariyerini bırakıp kendisini tümüyle edebiyata verdi. Daha sonra hepsini yakacağı romanlarını yazmaya başladı. İlk eseri 1933'te -bundan birkaç ay sonra vefat edecek olan- babasının da desteğiyle yayımlanan *Bir Ergenlik Çağı Günlüğü* [Pamiętnik z Okresu Dojrzewania] oldu. Bu seçki, dönemin eleştirmenleri tarafından görmezden gelindi, görenlerse pek ciddiye almadı. 1937'de *Ferdydurke* yayımladı. Bir yıl sonra ilk oyunu yayımlandı. Yaşadığı ekonomik sıkıntılar nedeniyle takma isimlerle gazetelerde polisiye hikâyeler tefrika etti. Jerzy Giedroyc'un tavsiyesine uyarak Arjantin'e muhabir olarak gitti. Gombrowicz'in Arjantin'e ulaşmasından bir hafta sonra Almanlar Polonya'yı işgal etti ve İkinci Dünya Savaşı resmen başladı. Gombrowicz'in Arjantin'deki ilk yılları yoksulluk içinde fakat yeni arkadaşlarından oluşan kalabalık bir topluluk içinde geçti. Onların da teşviki ve yardımıyla *Ferdydurke*'yi İspanyolcaya çevirmeye başladı. 1947'de *Ferdydurke*, İspanyolca yayımlandı. *Kosmos, Pornografi, Atlantik Ötesi* gibi yeni romanlarının ve *Ferdydurke* çevirisinin etkisiyle Gombrowicz, birkaç yıl sonra hak ettiği değeri görmeye başlasa da ülkesinde hâlâ yasaklıydı. Neyse ki 1960'ların başında Polonya'da yaşanan kültürel değişimle birlikte kitapları yeniden yayımlandı ve her biri büyük ilgi görmeye başladı. Gombrowicz 1963'te Avrupa'ya döndü. 1968'de Nobel'e aday gösterildi; fakat ödülü tek oyla kaçırdı. 24 Temmuz 1969'da Venedik'te, solunum yetmezliği nedeniyle hayatını kaybetti.

OSMAN FIRAT BAŞ, Leh Dili ve Edebiyatı doçent doktoru. 2002 yılında Beşparmak dergisinin Samim Kocagöz 7. Öykü Yarışması'nda Seçici Kurul Özel Ödülü'nü kazandı. Çeviri çalışmalarıyla 2006'da Polonya Dışişleri Bakanı'nın Teşekkür Mektubu, 2014'te Polonya Kültür Vakfı'nın "Polonya Edebiyatı'nın Dünyada Tanıtımı Onur Ödülü", 2015'te de Polonya Cumhuriyeti Kültür ve Ulusal Miras Bakanlığı'nın "Üstün Hizmet Madalyası" ve 2016'da Ryszard Kapuscinski Yeni Bir Dile Çeviri Ödülü ile ödüllendirildi. *Gombrowicz İnsanı* adlı incelemesi 2006 yılında Elips Kitap tarafından yayımlandı.

Ferdydurke / Witold Gombrowicz

Kitabın Özgün Adı
Ferdydurke

© Witold Gombrowicz, 1937
© Jaguar Kitap, 2015
© The Estate of Witold Gombrowicz

1. Baskı: Mayıs 2015
2. Baskı*: Mart 2017
ISBN: 978-605-6501-98-2

Lehçe Aslından Çeviren
© Osman Fırat Baş

Editör
Ferhat Özkan

Sayfa Tasarım
Hakan Güngör

Baskı-Cilt
Ana Basın Yayın San. Tic. A.Ş.
[Sertifika No: 20699]

Bu kitabın yayın hakları Jaguar Kitap'a aittir. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

JAGUAR KİTAP
Prof. Dr. Cemil Bilsel Cad. Sayan Han No: 8/22 Eminönü/İstanbul
Tel: 0 212 522 94 22
www.jaguarkitap.com
iletisim@jaguarkitap.com
Sertifika No: 27215

---

* Bu baskıda çevirmen tarafından çeşitli değişiklik ve düzeltiler yapılmıştır.

FERDYDURKE

WITOLD GOMBROWICZ

Çeviren
Osman Fırat Baş

Ferdydurke'nin 1937'deki ilk basımı için Bruno Schulz'un yaptığı kapak çizimi.

BÖLÜM I

KAÇIRILMA

Salı, aslında gecenin henüz daha bitmediği, şafağın da iyiden iyiye başlamaya daha yetmemiş olduğu o ruhsuz ve silik zamanda uyandım. Birdenbire uyanmıştım, bir taksiye atlayıp apar topar gara gitmeyi istiyordum, çünkü sanki bir yere gideceğimi sanıyordum – benim için garda bir trenin beklemediğini, vakti saati gelmiş hiçbir şeyin de olmadığını anca bir lahza sonra zorlukla kavrayabildim. Bulanık bir ışık içinde yatıyordum, bedenimse korkuyla ruhumu sıkıştıra sıkıştıra dayanılmaz bir biçimde korkuyordu, ruh bedeni sıkıyordu ve en ufağından her bir lif hiçbir şeyin olmayacağı, hiçbir şeyin değişmeyeceği, hiçbir şeyin oluşmayacağı ve her neye girişilirse girişilsin hiçbir şeyin, ama hiçbir şeyin başlamayacağı beklentisi içinde kasılmaktaydı. Bu bir olmama endişesi, hiçlik korkusu, yaşamama huzursuzluğu, gerçekdışının kaygısı; bir iç yırtılması, dağılması ve un ufak oluş karşısında bütün hücrelerimin biyolojik çığlığıydı. Bir münasebetsiz önemsizlik ve küçüklük kaygısı, adem-i temerküz ürküntüsü, parçacık bazında panik, içimde olan ve bir de beni dışarıdan tehdit eden bir tecavüz karşısında korku – en önemlisi de, bir şey, adına içsel, parçalar arasında birbirlerini taklitle bir maytap geçişin ve alayın, bedenimin yaramaz parçalarının ve ruhumun benzer

parçalarının kendi içine kapalı dalga geçişlerinin ruh hali diyebileceğim bir şey bana sürekli, benden bir an olsun ayrılmaksızın eşlik ediyordu.

Gece beni tedirgin eden ve uyandıran bir düş, endişemin üs sayısıydı. Doğaya yasaklanmış olması gereken bir zamanda geri dönüşle kendimi on beş on altı yaşımdayken nasılsam öyle görmüştüm –gençliğe taşınmıştım– ve rüzgârda, bir taşın üzerinde, bir ırmak kıyısındaki bir değirmenin hemen yanında dinelmiş bir şeyler söylüyordum, çoktan gömmüş olduğum o cırtlak horoz sesimi duyuyordum, sonuna kadar şekillenmemiş yüzümde gelişmemiş bir burun ve çok büyük eller görüyordum – gelişimin bu ara, geçiş aşamasının nahoş yoğunluğunu hissediyordum. Bir gülüş ve korku içinde uyanmıştım, çünkü bana, sanki bugün olduğum halimle, otuzunu geçmişken, bir zamanlar ben olan toy sümüklünün taklidini yaparak onunla eğleniyor ve onu kendimle alaya alıyormuşum, sonra o da benim taklidimi –hem de eşit bir hakla– yaparak eğleniyor ve her ikimiz de kendi kendimizle taklit edilerek alaya alınıyormuşuz gibi gelmişti. Ey, bugünkü sahiplik durumuna hangi yollardan eriştiğimizi bilmeyi buyuran bahtsız bellek! Devamında, yarı uyku halinde, ama artık uyandıktan sonra, bedenimin tek tip olmadığını, bazı kısımlarının hâlâ daha bir oğlana ait kısımlar olduğunu, başımın baldırımla, baldırımın da aynen başımla dalga geçtiğini ve alay ettiğini, parmağımın kalbimle, kalbinin beynimle, burnumun gözümle kafa bulduğunu, gözümün burnuma kahkahayı bastığını ve böğürdüğünü – ve tüm bu parçaların her şeyi kapsayan ve içe işleyen bir alaya alma atmosferi içinde birbirlerine vahşice tecavüz ettiklerini sandım. İyice kendime geldiğimde ve yaşamım üzerine düşünmeye giriştiğimde ise endişem bir

nebze olsun azalmadı, ama daha da bir güçlü oldu, gerçi dudaklarımın tutma becerisinde olmadığı bir ufak gülme bazı anlarda bölüyordu onu (yahut güçlendiriyordu). Ömrümün yarı yolunda kendimi bir karanlık ormanın orta yerinde buluvermiştim.* Daha beteri, bu orman y e ş i l d i.

Uyanıkken de, aynı oranda –tıpkı düşteki gibi– belirsizdim, parçalanmıştım. Otuz yaşın kaçınılmaz eşiğini daha yakınlarda aşmış, bir kilometre taşını ardımda bırakmıştım, nüfus kayıtlarına, dış görünüşüme bakarsan yetişkin bir insan gibi görünüyordum, ama değildim – peki neydim öyleyse? Otuz yaşında bir briç oyuncusu mu? Hani denk geldiğinde ve tesadüfi mesleklerde iş tutan, hayattaki ufak tefek işleri halleden ve randevuları falan olan bir işçi mi? Neydi benim durumum? Kahvehanelerde ve barlarda geziyor, insanlarla buluşup laflıyor, hatta bazen fikir alışverişi yapıyordum, ama durum hâlâ açık değildi ve insan nedir, sümüklü nedir ben de bilmiyordum; dolayısıyla yılların bir dönüm noktasındayken ne oydum ne öteki – hiçbir şeydim; çoktan evlenmiş ve sadece yaşama karşı değil, ama türlü türlü devlet dairelerinde de belirli konumlar almış yaşıtlarımsa bana haklı bir güvensizlikle yaklaşıyorlardı. Teyzelerim, hani o üzerimize yapıştırılmış, yamanmış çeyrek anneler, biri olup, yani bir avukat ya da kâtip olarak bir istikrara kavuşayım diye epeydir bana etki etmeye uğraşıyorlardı – belirsizliğim onlar için acayip üzücüydü, kim olduğumu bilmediklerinden benle nasıl konuşacaklarını bilmiyorlar, olsa olsa sadece mırıldanıyorlardı.

"Yuzef'çiğim," diyorlardı bir mırıltıyla öteki arasında. "Yavrucuğum, zamanı geldi de geçiyor. İnsanlar ne der sonra?

---

* *İlahi Komedya*'nın [La Divina Commedia] ilk dizeleri: "Yaşam yolumuzun ortasında / karanlık bir ormanda buldum kendimi, / çünkü doğru yol yitmişti." (çev.: Rekin Teksoy) (y.n.)

Doktor olmak istemiyorsan şayet, hiç değilse kadın düşkünü, o da olmazsa at düşkünü ol, ama yeter ki belli olsun... Yeter ki belli olsun..."

Ve birinin diğerine, cemiyet ve yaşam acemisi olduğumu fısıldadığını işitiyordum, bunun peşi sıra, kafalarında yarattığım boşlukla yorulmuş halde yine mırıldanmaya başlıyorlardı. Hakikaten de bu durum sonsuza kadar süremezdi. Doğa saatinin akreple yelkovanı acımasızdı ve kesindi. Son dişlerim, akıl dişlerim, çıktığında gelişimin tamamlandığına, kaçınılmaz cinayet saatinin geldiğine, erkeğin acısı teselli edilmemiş oğlanı öldürmesinin, artık bitmiş olan kurtçuğun cesedini ardında bırakarak bir kelebek gibi fır diye uçup gitmesinin gerektiğine hükmetmek gerekiyordu. Sisten, kaostan, bulanık göletlerden, burgaçlardan, uğultulardan, akıntılardan, kamışlardan ve sazlıklardan, kurbağa vıraklamasından çıkıp belirgin, kristalize biçimler arasına taşınmalıydım – saçlarımı taramalı, kendime çekidüzen vermeli, yetişkinlerin toplumsal yaşamına girmeli, onlarla gevezelik etmeliydim.

Hem de nasıl! Nasıl denemiştim, çabalamıştım – ve denemenin sonuçlarını her aklıma getirişimde bir gülüş beni nasıl da zangır zangır titremişti. Taranmak ve kendimi mümkün olduğunca açıklamak için bir kitap yazmaya giriştim – tuhaf, ama dünyaya girişim, karartma olmayan bir aydınlatma henüz görülmemiş olsa da, kendim hakkında insanları aydınlatmaksızın olamazmış gibi geliyordu bana. Sonradan şahsi temasımızda artık hazır bir zemin bulmak için, önceden bir kitapla lütuflarına mazhar olmayı arzu ediyordum ve eğer ruhlara kendime dair müspet bir tasavvur ekmeyi becerirsem, sonrasında bu tasavvur da beni şekillendirir, böylece ben de, istemiyor bile olsam, yetişkin

biri olurum hesabını yapıyordum. Ama kalemim bana niye ihanet etti? Niçin bir mübarek utanç tutup da alışıldık şekilde banal bir roman yazmamı engelledi ve ben yüreğimden, ruhumdan gelen yüce yüce konular uydurmak yerine, niye bunları tutup da arka ayaklarımdan çıkardım; metne niye kurbağalar, bacaklar falan, hep olgunlaşmamış ve bozulmuş içerikler koyup da kâğıt üzerinde sadece üslupla, sesle, soğuk ve sakin bir tonlamayla izole ettim bunları, kopmak istediğim bozulmanın işte bu bozulma olduğunu gösterdim? Niye, sanki kendi niyetlerime nazire yaparcasına, kitabıma *Bir Ergenlik Çağı Günlüğü** başlığını verdim? Dostlar bu başlığı vermememi ve hatta olgunlaşmamışlığa en ufak bir anıştırma yapmaktan dahi kaçınmamı boş yere öğütlemişlerdi. "Yapma bunu," diyorlardı. "Olgunlaşmamışlık sert kavram, eğer sen kendi kendini olgunlaşmamış sayarsan, başka biri seni erişkin sayar mı? Erişkinliğin ilk şartının, olmazsa olmazının, kendini erişkin saymak olduğunu anlamıyor musun?" Ne ki bana içteki zıpırdan çok kolay ve çok ucuz kurtulmak açıkçası münasip düşmüyormuş, Yetişkinler aldatılamayacak denli çok uyanık ve zekilermiş ve de bu yüzden zıpırın durmadan izlediği kişi, yanında zıpır olmadan toplum içine çıkamazmış gibi geliyordu. Belki de ciddiyetle olan ilişkim çok ciddiydi, erişkinlerin erişkinliklerine haddinden fazla değer biçmiştim.

Anılar, anılar! Kafam yastığa gömük, ayaklarım yorganın altında; kâh gülüşün kâh kaygının elinde, erişkinler arasına girişimin bilançosunu çıkarıyordum. Böyle her zaman sonuçlara gebe bir girişin içerde yol açtığı kişisel kusur ve

* Yazarın 1933'te yayımlanan ilk kitabı. Gombrowicz'in bu öykü kitabından bazı öyküleri ve '30'lu yılların sonlarına doğru yayımlattığı başka bazı öyküleri 1957'de *Bakakaï* kitabında toplandı. (ç.n.)

çarpıklıklar hakkında haddinden fazla susuluyor. Edebiyatçılar, mesela Brunhilde'nin evlenmesinden ötürü İmparator II. Charles'ın ruh dramı gibi en ötelerde kalmış ve en fazla umursanmaz konular üzerine yazmak için Tanrı vergisi yeteneğe sahip bu insanlar, konuların en önemlisine; kendilerinin nasıl birer kamusal, toplumsal insana dönüştükleri konusuna değinmekten ürkerler. Görünen o ki, herkes insanların değil de, Tanrı'nın lütfuyla yazar olduklarını, yeryüzüne yetenekleriyle birlikte düşmüş olduklarını düşünsün arzu ediyorlar; Brunhilde ya da hiç olmazsa arıcıların yaşamları üzerine yazma hakkını hangi şahsi ödünler, hangi kişisel yenilgi karşılığında almış olduklarını açıklamaktan utanıp sıkılıyorlar. Hayır, kendi yaşamları üzerine tek söz yok – sadece arıcıların yaşamları üzerine. Herhalde, arıcıların yaşamları üzerine bir düzine kitap yazdıktan sonra, kendisinden bir heykel yapılabilir, ama bağ nedir, bu arıcı kralla onun özel adamı arasında bağlantı neredediir; adamın delikanlıyla, delikanlının oğlanla, oğlanın daha evvelsi gün olunan çocukla bağlantısı neredediir; sizin zıpırınız sizin kralınızın nesiyle teselli bulur? Bu bağları saymayan ve kendi gelişimini tüm bir uzunluğunca gerçekleştirmeyen bir yaşam, yukarıdan inşa edilmekte olan eve benzer ve kaçınılmaz olarak şizofrenik benlik bölünmesinde sonlanmak zorundadır.

Anılar! İnsanlığın laneti şu ki bu dünyadaki varoluşumuz hiçbir belirli ve değişmez hiyerarşiye katlanamıyor, fakat her şey sürekli akıyor, dökülüp gidiyor ve hareket ediyor ve her insan her bir insan tarafından algılanmak ve değerlendirilmek zorunda ve cahillerin, dar görüşlülerin ve gerzeklerin bize dair görüşleri zeki, aydın ve hassas olanların görüşlerinden daha az önemli değil. Değil mi ki insan bir

diğer insanın ruhundaki yansımasına en derininden bağımlıdır, bu ruh budala bir ruh olsa da. Ve gerzeklerin görüşleri karşısında aristokrat ve kibirli bir tutum benimseyip *odi profanum vulgus** diyerek insan sürüsünden nefret ettiklerini ilan eden o kalem erbabı meslektaşlarımın fikrine karşı çıkıyorum. Bu, gerçeklikten kaçmanın nasıl da ucuz, basitleştirilmiş bir yolu, yalan bir yüceliğe nasıl da zavallı bir firar! Tam tersine, bir görüşün ne denli aptalca ve darsa, bizim için o ölçüde önemli ve etkili olduğunu iddia ediyorum; hani dar bir ayakkabı varlığını ayağa tam uyan bir ayakkabıdan nasıl daha şiddetli duyuruyorsa, işte aynen öyle. Oy, insanların o yargıları, senin aklın, yüreğin, karakterin, örgütlenmenin bütün ayrıntıları üzerine –düşüncelerini basılı kitaba büründüren ve kâğıt üzerinde insanların arasına salan o gözü pek insanın önünde açılan– o yargılar ve görüşler uçurumu, ah o kâğıt, kâğıt, baskı, baskı yok mu! Burada ailemizdeki teyzelerimizin en kalbi, en tatlı yargılarından söz etmiyorum, hayır, daha çok başka teyzelerin –kültürel teyzelerin, o sayısız çeyrek yazar ve edebiyatın üzerine tutturulmuş yarım eleştirmen, dergilerde yargılarını anlatıp duran teyzelerin– yargılarına değinmek istiyorum. Zira dünya kültürünü, edebiyata tutturulmuş, yamanmış, manevi değerlerin içine ölçüsüzce sokulmuş ve estetik şekilde, en sıklıkla da kendilerine ait bazı fikirler ve düşüncelerle konumlandırılmış, Oscar Wilde'ın zamanını doldurduğu ve Bernard Shaw'un bir paradoks ustası olduğu konusunda bilinçlendirilmiş bir nineler güruhu istila etmiştir. Ah, artık biliyorlar ki bağımsız, kararlı ve derin olmak gerektir, bundan ötürü genellikle abartısına kaçmadan bağımsız, derin

* Horatius'un *Carmina*'sından bir dize. (Lat.) *Odi profanum vulgus [et arceo].* (Tr.) İnsan sürüsünden nefret ediyorum [ve uzak duruyorum]. (y.n.)

ve kararlılar ve de teyzelere özgü iyilikle dolular. Teyze, teyze, teyze! Oy ki oy, bir kültürel teyzenin atölyesinde hiç bulunmamış ve onların o bayağılaştıran ve yaşamın elinden her türlü yaşamı alan anlayışları tarafından sesini çıkarmadan ve inlemeden işlenmemiş biri, bir gazetede kendi hakkındaki bir teyze yargısını okumamış biri, küçüklüğü tanımaz, bir teyzede küçüklük nedir bilmez.

Devam edip toprak sahiplerinin ve sahibelerinin yargılarını, kolejli kız öğrencilerin yargılarını, küçük memurların önemsiz yargıları ile bütün memurların bürokratik yargılarını, taşra avukatlarının yargılarını, talebelerin abartılı yargılarını, ihtiyarların bilgiç yargılarıyla gazetecilerin yargılarını, sosyal aktivistlerinin yargılarını ve doktor hanımlarının yargılarını, nihayet ana-babalarının yargılarını dinleyen çocukların yargılarını; hizmetçilerin, aşçı kadınlarla yamaklarının yargılarını, kız kuzinlerin yargılarını, kolejli kızların yargılarını –her biri seni öteki insanda belirleyen ve onun ruhunda yaratan yargılar denizinin tamamını– alalım. Sanki dar ruhların binlercesinde doğmuş gibisin! Fakat burada benim konumum, kitabım geleneksel olarak erişkinlerin okuduklarından ne ölçüde daha zor ve hassassa, o ölçüde daha zor ve hassastı. Aslına bakılırsa bana öyle gelişigüzelinden olmayan bir arkadaş güruhu kazandırmıştı ve kültürel teyzelerle avam tabakasının diğer temsilcileri, kapalı ve hatta onlar için düşlerinde dahi erişilmez bir çevrede Tanınmışlar ve Mükemmeller tarafından mükemmellikle ve tanınmışlıkla nasıl beslendiğimi ve zirvelerde entelektüel tartışmalar yürüttüğümü işitseler, herhalde önümde pattadanak yerlere kapanır ve ayaklarımı yalarlardı. Ama diğer yandan onda olgunlaşmamış bir şey, ne şap olur ne şeker cinsinden ara varlıkları, yarı aydınların o en korkunç

tabakasını çeken –ergenlik çağı, kültürün yarım dünyasını cezbediyordu– ve laubaliliğe cevaz veren bir şey olsa gerekti. Olasıdır ki kitabım cahil akıllar için haddinden fazla narin olurken, ciddiyetin yalnızca dış emarelerine karşı duyarlı olan avam için çok az kibirli ve az bilgiç bir kitap olmuştu. Birçok kez, saygıyla, hoşça ağırlandığım mabedimsi ve mükemmel yerlerden çıkarken, caddede bana sanki bir yakınıymışım, yeniyetme bir akrabası ve tanışıymışım gibi senlibenli davranan, omzuma vuran ve bana "Selam Yuzef'çik, seni aptal seni, seni yeniyetme seni!" diye seslenen bir mühendis karısına ya da kolejli kıza rastladığım oluyordu. İşte böyle kimileri için akıllı, kimileri için aptal, kimileri için önemli, berikiler için zor bela farkına varılan, birilerine fazla bayağıyken, başka birilerine aristokrat gelen biriydim. Yükseklikle alçaklık arasına gerilmiş, hem onlarla hem berikilerle laubali, saygı gösterilen ve hafife alınan, kibirli ve hor görülen, yeteneksiz ve yetenekli, artık nasıl denk gelirse, durum nasıl gelişirse öyleydim! O andan itibaren yaşamım, evimin sessizliğinde harcadığım günlere göre çok daha ikiye bölünmüş oluyordu. Kimin –bana değer verenlerin mi yoksa değer vermeyenlerin mi– olduğumu bilmiyordum.

Ama daha beteri, yarı aydınlar güruhundan daha önce herhalde kimsenin nefret etmediği kadar nefret ederken, kendi kendimi güruhla aldatıyordum; elit sınıfa ve aristokrasiye direniyordum ve onun dostlukla açılmış kollarından beni bir sümüklü belleyenlerin kaba pençelerine kaçıyordum. Aslında birincil derecede önemli ve insanın gelişiminin devamında ne olacağının hükmünü veren nesne, insanın kendisini n e y e g ö r e konumlandırdığı ve örgütlediğidir – mesela çalışırken, konuşurken, saçmalarken, yazarken aklında sadece yetişkin, tamamlanmış insanlar mı var, sadece net,

kristalize fikirler dünyasını mı dikkate alıyor; yoksa onu aralıksız olarak güruhun, olgunlaşmamışlığın, talebelerin, kolejli kızların, toprak sahiplerinin ve köylü vatandaşların, kültürel teyzelerin, gazetecilerin ve fikra yazarlarının imgesi mi; bir yerlerde sana pusu kuran ve sarmaşıklar, lianalar ve Afrika'daki diğer bitkiler gibi seni ağır ağır yeşille kuşatan kuşkulu, bulanık bir yarı dünya imgesi mi takip ediyor? Sonuna kadar insan olmayanların sonuna kadar dünya olmayan dünyasını bir an bile unutamıyordum – ve panikle korka korka, acayip iğrene iğrene, onun bataklık yeşilini sadece gözümde canlandırdığımda bile ürpere ürpere yine de ondan kopmayı beceremiyordum; mini mini bir kuşun yılanın görüntüsüyle büyülenmesi gibi büyülenmiştim. Sanki bir şeytan beni yeniyetmeliğe kışkırtıyordu! Sanki karşı-doğada düşük tabakaya muhabbet besliyormuşum ve onu –beni kendisinde bir tıfıl oğlan olarak tuttuğu için– seviyormuşum gibiydi. Bir saniyecik olsun, yapmayı becerebileceğim kadarıyla bile, akıllıca konuşamıyordum, çünkü taşrada bir doktorun beni aptal bellediğini ve dolayısıyla benden aptallıklar beklediğini biliyordum; cemiyet içinde hiç mi hiç edepli ve ciddi davranamıyordum, zira kolejli bazı kızların benden sadece edepsizlikler beklediklerini biliyordum. Doğrusu ruhun dünyasında sürekli bir tecavüz olmaktadır, kendiliğimizden oluyor değiliz, sadece diğer insanların işleviyiz, bizi nasıl görüyorlarsa öyle olmak zorundayız; sağlıksız bir zevkle yeniyetmelere, tıfıl oğlanlara, tıfıl kızlara ve kültürlü teyzelere seve isteye bağımlı olmuş olmam ise artık benim şahsi yenilgimdi. Ah, ensende sürekli ama sürekli bir teyzenin olması, safın biri saf olduğunu düşündüğü için saf olmak, aptalın biri seni aptal bellediği için aptal olmak, bir yeniyetme seni kendi yeşiline

batırdığı ve orada yıkadığı için yeşil olmak – ah, insan çıldırabilir, ama yaşamaya iyi kötü izin veren bir "ama" sözcüğü olmasa! Bu daha yüksek ve erişkin dünyaya sürtünmek ve içine girememek; zarafetin, şıklığın, aklın, vakarın, olgun yargıların, karşılıklı saygının, hiyerarşinin, değerlerin bir adım ötesinde olmak ve yine de bu şekerleri vitrin camının üzerinden yalamak, bu konulara erişiminin olmaması, bir ek olmak. Erişkinlerle düşüp kalkmak ve hâlâ sanki on altı yaşında olduğu gibi sadece erişkin taklidi yaptığın izleniminde olmak mı? Bir yazar ve edebiyatçı gibi yapmak, edebî bir üslubu ve erişkinlere özgü, nadir ifadeleri parodileştirmek mi? Bir sanatçı olarak, gizliden gizliye düşmanlarını desteklerken, kendi "ben"in için kamu önünde acımasız bir mücadeleye girişmek mi?

Ah, evet, kamusal yaşama hemen daha girişte yarı mükemmel bir kutsamayla kutsanmış, düşük tabakayla cömertçe mesh edilmiştim. İşi daha karmaşıklaştıran ise cemiyette oluş biçimimin de yemesi gereken daha epey bir fırın ekmeği ve tamamen belirsiz, değersiz, bulaşık ve yarı mükemmel salon adamları karşısında savunmasız olmasıydı. İnattan, belki de endişeden doğmuş bir beceriksizlik, kendimi herhangi bir olgunlukta diğerlerine uydurmama izin vermiyordu ve kimi zaman benim ruhuma kendi ruhuyla dalkavukça yönelen o kişiyi açıkçası korkudan çimdiklediğim oluyordu. Daha beşikteyken bilgiç ve anlaşılan yücelik için yaratılmış olup Ruh'u, sanki tam kıçından iğneyle gıdıklanı gıdıklanıveriyormuş gibi, ha bire yukarı doğru işleyen o edebiyatçıları –Ruh'u kendisini ciddiye almış ve doğuştan gelen bir kolaylıkla, bir büyük yaratıcı çile içinde, öyle yüce, kederli ve artık bir kere sonsuza değin kutsanmış kavramlar alanında iş görmüş ki bizzat Tanrı bile onlar için

handiyse sıradan ve az soylu bir şey olmuş yazarları– nasıl kıskanıyordum! Niye herkese bir aşk romanı daha yazmak veya büyük acılar içinde bir toplumsal yarayı kaşımak veya zulüm görenlerin davalarının Savaşçısı olma izni verilmemiştir? Ya da niye koyuverilmemiştir ki şiirler yazsın ve Şair olsun ve de "şiirin aydınlık geleceğine" inansın? Ya da yetenekli olsun ve yeteneksizlerin geniş yığınlarını ruhuyla beslesin ve de yükseltsin? Ah, azap çekmek ve ızdırap çekmek, kendini adamak, kurban etmek ne keyiftir, fakat hep yüksek bir alanda, öyle bilgiç –öyle erişkin– kategorilerde. Kendinin ve de başkalarının memnuniyeti – geçinimi binlerce yıllık kültür kurumları vasıtasıyla, hani sanki paracığın emekli sandığına yatırılmışçasına emin bir şekilde sağlamak. Ama ben, maalesef, bir sümüklü oğlandım ve sümüklü oğlanlık benim yegâne kültürel kurumumdu. İki misli –bir kere unutamadığım çocukluk geçmişimle, bir kere de insanların bana dair imgelemlerinin çocukluğuyla, onların ruhlarının içine düştüğüm o karikatürle– ele geçirilmiş ve sınırlandırılmış, yeşilliklerin melankolik esiri, peh, hatta derin ve kesif bir çalılık içinde bir haşerattın.

Bu sadece üzücü değil, ama tehlikeli de bir durumdu. Zira Olgunlar hiçbir şeyden olgunlaşmamışlık kadar tiksinmezler ve başka hiçbir şey onlar için daha iğrenç değildir. En acımasız yıkıcılığın her türlüsüne kolayca katlanırlar, yeter ki olgunluk çerçevesinde olmuş olsun; bir erişkin ideale karşı başka bir erişkin idealle mücadele eden ve mesela Cumhuriyet için Monarşi'yi yıkan ya da tersine, Cumhuriyet'i Monarşi'yle parçalayan ve yutan bir devrimci onlara korkutucu gelmez. Tabii, hareketin erişkin, bilgiç bir çıkar uğruna yapıldığını memnuniyetle görmektedirler. Ama eğer birinde bir olgunlaşmamışlık kokusu alırlarsa, bir tıfıl

oğlanlık ya da sümüklülük sezerlerse, işte o zaman onun üzerine atılacaklar, kuğuların bir ördeği gagaladığı gibi gagalayacaklar – iğnelemeyle, ironiyle, alayla canını çıkartacaklar; çoktan reddettikleri bir dünyadan bir terk edilmiş yavrunun yedikleri kaba pislemesine izin vermeyeceklerdir. Sonuna kadar şekillenmemişlik esareti, yeşilliğe olan tutku bende nasıl bir zemin üzerinde ortaya çıkmıştı (diye düşünüyordum) – acaba özellikle pişmemiş, vasat, arada kalmış varlıklardan yana zengin, hiçbir yakanın hiç kimsede yatık durmadığı, tarlalarında Hüzün'ün ve Kader'in, Salak'la Avanak'ın aylak aylak dolandığı ve inim inim inlediği kadar çok dolanıp inlemediği bir ülkeden olduğum için midir ki? Yoksa, beş dakikada bir yeni yeni sloganlar ve yüz ekşitmeleri kazanan ve suratını yapabildiğince çırpına çırpına çarpıtan bir çağda –geçiş çağında– yaşıyor olduğum için olabilir miydi ki? Aralık duran storlardan soluk şafak sızıyordu, beniyse, sanki hayatımın bir muhasebesini yapıyormuşum gibi, bir kızıllık basıyor ve yakışıksız bir gülme çarşaflar içinde hoplatıyordu – çaresiz, hayvani, mekanik, sanki altından gıdıklanıyormuşum gibi ayaksal bir kahkahayla sarsılı sarsılıveriyordum; sanki yüzüm değil de, ayağım kıkırdıyordu. Buna tez elden son vermek, çocukluktan kopmak, bir karar almak ve yeni baştan başlamak gerekiyordu – bir şey yapmaya girişmek gerekiyordu! Sonunda da unutmak, liseli kolejli kızları unutmak gerekiyordu! Kültürel teyzeleri ve köylü kadınları sevmeyi bırakmak; küçük, münasebetsiz memurları unutmak; ayağı ve kendi ayıplı geçmişimi unutmak; sümüklüyü ve tıfıl oğlanı hor görmek – yetişkin zemini üzerinde kendimi sağlamca pekiştirmek; ah, sonunda da o uç noktada aristokrat tavrı benimsemek, hor görmek, hor görmek gerekiyordu! Hayır, artık bugüne

kadar olduğu gibi, olgunlaşmamışlığımla başkalarının olgunlaşmamışlığını uyandırmamalı, kışkırtmamalı, ayartmamalı, ama –aksine– olgunluğu kendi içimden bulup çıkarmalı, olgunluğumla onları olgunlaşmaya uyarmalı, ruhumla onların ruhlarına hitap etmeliydim! Ruhla mı? Ama ayakları unutmak olur mu? Ruhla mı? Peki, ayak nerede? Kültürel teyzelerin ayakları unutulabilir mi? Ya sonra, eğer her şeye rağmen her yanda tomurcuklanan, nabız gibi atan, büyüyen yeşilliği yenmek başarılmadığında (ki neredeyse kesinlikle başarılmayacaktır) ne olacak; ya ben onlara olgun şekilde gittiğimde, onlar beni eskisi gibi olgunlaşmamış olarak anlarlarsa; ben onlara ahlıkla gittiğimde, onlar bana aptallıkla gelirse ne olacak? Hayır, hayır, böyle bir durumda ilk olarak ben olgunlaşmamış şekilde başlamayı yeğlerim, akıllılığımı onların aptallığına maruz bırakmak istemem, aptallığı onların karşısına çıkartmak isterim! Aslında istemiyorum, istemiyorum, onlarla olmayı yeğliyorum, seviyorum, o tomurcukları, o tohumları, yeşil çalıcıkları seviyorum, oy! – beni yine yakaladıklarını, aşk sarılışlarıyla tuttuklarını hissediyordum; yeniden mekanik, ayaksal bir gülmeye kapıldım ve de bir ayıp şarkı okudum:

Skolimov'da Fasa da Fiso da konakta
Dadı Mis Mica'nın odacığında modacığında
İki haydut saklıydı dolapta

derken, birden ağzımda bir acılık oldu, boğazım kurudu – yalnız olmadığımı fark etmiştim. Odanın bir köşesinde, sobanın yanında, ışığın henüz erişmemiş olduğu yerde, benden başka biri daha vardı – öteki insan odadaydı.

Ama kapı kilitliydi. Öyleyse bir insan değil, hayaletti. Hayalet mi? Şeytan mı? Hortlak mı? Yoksa bir rahmetli mi? Bunun bir rahmetli değil, canlı bir insan olduğunu hemen hissettim ve anında tüylerim diken diken oldu, bir köpeğin diğerini hissetmesi gibi hissetmiştim insanı. Ve yine dudaklarımda kuruluk, kalp çarpıntısı, nefesimin kesilmesi – sobanın yanında duran bendim. Bu sefer bir düş değildi – gerçekten de sobanın yanında benim bir eşim duruyordu. Ama onun benden daha fazla korktuğunu fark ettim; başı öne eğik, gözlerini indirmiş, elleri boylu boyunca iki yanında dikiliyordu – onun korkusu cesaretimi artırdı. Yorganın altından kaçamak bakışlarla sanki kendime bakıyordum ve benim olan ve olmayan o yüzü görüyordum. Derin ve koyu bir yeşilden doğmuştu, kendisi de açık yeşildi – bu, üzerimde taşıdığım surattı. İşte benim burnum... Dudaklarım... İşte benim kulaklarım, benim evim. Hoş geldiniz, tanıdık köşeler! Hem nasıl tanıdık! Dudakların korkunun gerilimini maskeleyen şu çarpılmasını nasıl da tanıyordum. İşte dudağın köşecikleri – işte çene – zamanında Zdiş'in çekip de yırttığı kulağım – ikili etkilerin işaretleri ve belirtileri; bir dış ve bir iç iki gücün kendi aralarında ufaladıkları yüz. Bu benimdi – ya da bu bendim – ya da bir başkasınındı – ama yine de bendim.

Birden, bunun ben olmam olası değilmiş gibi geldi bana. Hani umulmadık bir anda kendimizi aynada görüp de bir an gördüğümüzün biz olduğundan emin olmamamız gibi, bu biçimin şaşırtan kesinliği de beni hayrete düşürmüş ve incitmişti. Gülünç kesilmiş ve taranmış saçlarla, gözkapaklarıyla, pantolon içinde; dinleme, görme ve nefes alma aletleriyle görünen alet edevat benim miydi yoksa ben miydim? Detaylıydı – çizgileri belli ve detayıyla belirlenmiş, ayrıntılı... Haddinden fazla belli. Onun ayrıntılarını gördüğümün

farkına varmış olmalıydı, çünkü daha fazla utanmış, belli belirsiz gülümsemiş ve eliyle yarım yamalak ve karanlığa çekilen bir hareket yapmıştı.

Ne ki pencereden gelen ışık artıyor ve şekil gittikçe daha açık seçik beliriyordu –artık ellerin parmakları görülebiliyordu ve tırnaklar– ve görüyordum... Ruh ise, gördüğümü görerek, birazcıcık büzüldü ve bakmadan, bakmamam için eliyle işaret etti. Bakmamazlık edemiyordum. Demek ki böyleydim. Tuhaf, aslına bakılırsa, Madam Pompadur gibi. Ve rastlantısal. Niçin böyle de, başka türlü değil? Bir efemerid*. Hata ve kusurları sürüne sürüne gün ışığına çıkıyordu, o ise büzülmüş duruyordu, ışığın telef ettiği gece yaratıklarına benziyordu – odanın orta yerinde yakalanmış bir sıçan gibiydi. Ve ayrıntılar gittikçe daha iyi, gittikçe daha ürküç belirginleşmekteydi, her yanından bedeninin parçaları çıkıyordu, tek tek parçalar, adamakıllı belirlenmiş, somutlaşmış... Rezil bir netliğin sınırlarına kadar... Rezilliğin sınırlarına kadar... Parmağı görüyordum, tırnakları, burnu, kulağı, kalçayı ve topuğu, hepsi de yüzeye çıkarılmışlardı – ayrıntılarla hipnotize olmuşçasına kalktım ve ona doğru bir adım attım. Titredi ve elini salladı – sanki kendisi için benden özür diliyor ve bu o değil ve hepsi bir diyordu – izin ver, affet, bırak... Uyarır gibi başlamış olan jestiyse, bir banallikle bitti – ona doğru hareketlenmiştim – ve uzattığım elimi tutamayıp suratına şak diye bir tokat şaklattım. Defol! Defol! Hayır, bu hiç de ben değilim. Bu rastlantısal bir şey, yabancı, dayatılan bir şey, dış dünya ile iç dünya arasında bir uzlaşma, b e n i m bedenim değil asla! İnledi ve

---

* 1. Kalıcı olmayan, çabucak ve ardında iz bırakmadan gelip geçen varlık, olay ya da yazı. 2. Yaşam döngüsü uygun şartların oluştuğu kısa bir dönemde geçen bitki. 3. Su üzerinde yaşayan bir haşarat; mayıs sineği. (ç.n.)

bir sıçradı, kayboluverdi. Bense kendimle bir başıma kalmıştım, aslında kendimle de değil – çünkü ben yoktum; olduğumu hissetmiyordum ve her düşünce, her tepki, eylem, söz sanki benim değilmiş de, benim dışımda bir yerlerde belirlenmiş, benim için yapılmış gibi geliyordu – aslında ben ötekiydim! İşte o zaman korkunç bir öfke sardı her yanımı. Ah, kendi biçimini yaratmak! Kendini dışarıya atmak! Kendini ifade etmek! Benim şeklim benden doğsun, bana yapılmış olmasın! Öfke beni kâğıda itiyor. Çekmeceden bir kâğıt çekip çıkartıyorum ve işte sabah oluyor, odayı güneş basıyor, hizmetçi kadın sabah kahvemi ve çörekleri getiriyor ve ben, parıl parıl parlayan ve oyum oyum oyulmuş biçimlerin ortasında, kendi eserimin, benim gibi olan, benimle aynı olan, dosdoğru benden çıkan, bütün herkese ve her şeye karşı benim kendi oluş nedenimi egemence gerçekleştiren eserimin ilk sayfalarını yazmaya başlıyorum; derken zilin sesi yayılıyor, hizmetçi kapıyı açıyor, kapıda T. Pimko görünüyor; doktor ve hoca, aslında öğretmen, kültürlü, Krakow'lu filolog, minyon, küçük, sıskamsı, kel ve kelebek gözlüklü, ayağında çizgili pantolon, üzerinde ceket, tırnakları uzun ve sarı sarı, ayaklarında sarı güderi potinler.

Hocayı bilir misiniz?
Bildik midir size hoca?
Hoca?

Hey, hey, hey, hey ki hey! Ürkütücü derecede bayağı ve son derece de banal bu Biçim'i görünce, metinlerimin üzerine atılıp bütün bedenimle örttüm üstlerini, ama o oturdu, buna karşılık ben de oturmak zorunda kaldım, oturduktan sonra ise epey bir zaman önce ölmüş olan ve tamamen unuttuğum bir teyzemin vefatı sebebiyle taziyelerini sundu.

"Ölmüşleri hatırlamak," diye buyurdu Pimko. "Yeni ve eski tarihler arasındaki Tabut-u Sekine'dir*, tıpkı halk şarkısı gibi (Mickiewicz**). Ölülerin yaşamını yaşarız (A. Comte). Teyzeniz ölmüş ve bu, ona bir kültürel düşünce virgülü ithafı için bir nedendir, hatta bu gerekir. Müteveffanın kusurları vardı (bunları saydı), lakin umuma faydalar getiren iyi vasıfları da vardı (bunları da saydı), velhasıl kitap fena değil, bir, yani demek istedim ki, daha ziyade yıldızlı bir üç alır – yani sonuç itibariyle, kısaca söyleyecek olursam, merhume bir müspet âmildi, toplam notu müspet çıktı ve ben, Pimko, hiç kuşkusuz teyzenizin de, bilhassa da ölmüş olduğu için ait olduğu kültürel değerlerin bekçiliğini yaparken, bunu size söylemeyi bir keyifli vazife telakki ettim. Zaten – diye ekledi hoşgörüyle – *de mortuis hihil nisi bene****, velhasıl ölünün ardından kötü konuşulmaz, yani bir şeylere daha dikkat çekmek mümkünse de, genç bir yazarın –pardon, yeğenin– cesaretini kırmak niye... De bu ne?" diye haykırdı masanın üzerinde başladığım müsveddeyi görünce. "Demek ki sadece bir yeğen değil, hem de bir yazar! Görüyorum ki gücümüzü bizim dalda sınıyoruz, öyle mi? Bili bili bir yazar! Hemen bir bakıp şevklendireyim sizi..."

Ve otururken, masanın üzerinden kâğıtlara uzandı, bunu yaparken kelebek gözlüklerini iliştirmişti burnunun üstüne ve de oturmaktaydı.

---

* Ahit Sandığı. On Emir levhalarının içinde bulunduğuna inanılan kutsal sandık. (y.n.)

** Adam Mickiewicz (1798-1855): İstanbul'da vefat eden ve Pera'da müzesi bulunan, Polonya'nın ulusal şairi. (y.n.)

*** (Lat.) "Ölülerle ilgili hiçbir şey iyi değildir." olarak çevrilen, ancak "Ölünün ardından sadece iyi konuşulur." şeklinde de yorumlanan Latince deyiş. Yunan Laertios Diogenes'e ait olduğu ve sonradan Latince çevrildiği tahmin edilmektedir. (y.n.)

"Bu şey değil... Yalnızca öylesine... diye kekeledim. Birden dünyam yıkılmıştı. Teyze ve yazar öfkelendirmişlerdi beni.

"Evet, evet, evet," dedi. "Gel bili bili horozum."

Bunu derken gözünü ovuşturdu, sonra bir sigara çıkardı ve onu sol elinin iki parmağı arasında tutarken, sağ elinin iki parmağıyla da ovdu; aynı zamanda da hapşırıyordu, çünkü tütün burnuna kaçmıştı ve oturarak okumaya koyuldu. Ve okurken, bilgiç bilgiç oturuyordu. Bense, okuduğunu görünce, bayılacak gibi olmuştum. Dünyam yıkılmış ve klasik bir muallimin ilkelerine göre hemen yeni baştan kurulmuştu. Üstüne atlayamıyordum, çünkü oturuyordum; oturuyordum, çünkü o oturuyordu. Oturmak, durduk yere ön plana çıkmış ve en önemli engel olmuştu. Bu yüzden oturduğum yerde, ne yapacağımı ve nasıl davranacağımı bilemeden, kıpırdanıp durmaktaydım; bacağımı sallamaya, duvarlara bakınmaya ve de tırnaklarımı kemirmeye başladım, oysa bu sırada o, oturuşu okuyan bir muallimle örgütlenmiş ve doldurulmuş bir oturuş olduğu halde, tutarlılıkla ve mantıklı mantıklı oturuyordu. Korkunç derecede uzun sürdü bu. Dakikalar saatler kadar çekiyordu, saniyeler uzayıp uzayıp gidiyordu ve kendimi, sanki birinin çıkıp suyunu kamışla içmek istemiş olduğu bir deniz gibi, rahatsız hissediyordum. İnledim:

"Allah aşkına, yeter ki muallim olmasın! Muallimle olmasın!"

Biçimsiz, katı bir muallim öldürüyordu beni! Ne ki o muallimle okumayı sürdürüyor ve benim coşkun metinlerimi, kâğıt yığınını gözünün yakınına tuta tuta, tipik bir muallimle özümsüyordu; pencerenin ardında bir taş bina duruyordu; dikine on iki, yanlamasına on iki pencere! Düş müydü?

Gerçek miydi? Ne diye gelmişti buraya? Ne diye oturuyordu, ben ne diye oturuyordum? Nasıl bir mucize eseri, önceden olan her şey –düşler, anılar, teyzeler, acılar, ruhlar, başlanmış eserim– gelip adi bir muallimde özetlenivermişti? Dünya büzülüp büzülüp bir muallim kadar olmuştu. İmkânsız olan oluyordu. O, bir anlamla oturmaktaydı (çünkü okuyordu), bense anlamsız anlamsız oturuyordum. Kalkmak için, umutsuz bir çaba gösterdim, ama tam da o an bana kelebek gözlüklerinin altından hoşgörüyle baktı ve birden ufalıverdim – ayağım ayacık, elim elcik, kişiliğim kişilikçik, özüm özcük, eserim esercik oluverdi, oysa o büyüyordu – el yazmalarımı inceleye inceleye ve okuya okuya –şimdi, her zaman ve sonsuza dek– oturdukça oturuyor ve oturuyordu. Amin.

Bir insanın içerisinde ufalmak ne sansasyondur, bilir misiniz? Ah, bir teyzenin içinde ufalmak tuhaf şekilde yakışıksız bir şey, ama bir büyük banal muallim içinde ufalmak yakışıksız ufaklığın zirvesidir. Ve muallimin bir inek gibi, benim yeşilliğimden otlandığını fark ettim. Bir muallimin çayırlıkta yeşilliğinizi yolması zaten tuhaf duygu, ama bir de evde, sandalyede oturarak ve okuyarak yine yoluyor ve yine otlanıyor. Bana korkunç, ama benim dışımda budalaca, küstahça akıldışı bir şey oluyordu. "Ruh!" diye bağırmışım. "Ben! Bir ruhum! Yazarcık değilim! Ruhum! Yaşayan bir ruh! Ben!" Ama o oturuyordu, oturarak oturuyordu ve böyle bir şekilde otura otura oturmaktaydı, kendi oturuşuna öyle bir oturmuştu ki, bu oturuşta öyle mutlaktı ki oturuşu, aptalca bir sonuç olurken, aynı zamanda da muazzamdı. Kelebek gözlüklerini burnundan alıp mendille sildi, ardından yine burnuna taktı, burnuysa mücadele edilemez bir şeydi. Bu burunsal, adi ve banal, muallimsel, epey bir

uzun, birbirlerine paralel, kesin iki borucuktan oluşan bir burundu. Şöyle buyurdu:

"Yine ne ruhu?"

Bağırdım:

"Benim!"

O zaman sordu:

"Kendimizin mi? Vatanın mı?"

"Kendimizin değil, kendimin?"

"Kendinin mi?" diye konuştu iyilikseverce. "Kendi ruhumuzdan konuşuyoruz, öyle mi? Ama en azından Kral Wladyslaw'ın ruhunu biliyor muyuz?" Ve oturuyordu.

"Hangi Kral Wladyslaw?" Umulmadık anda Kral Wladyslaw adlı bir yan hatta geçirilmiş bir tren gibiydim. Fren yaptım ve Kral Wladyslaw'ın ruhunu bilmediğimi hatırlayıp ağzımı açtım.

"Peki, tarihin ruhunu biliyor muyuz? Helenistik medeniyetin ruhunu? Frenk ruhunu, ölçülülük ve ince zevk ruhunu? Ya XVI. yüzyıldan, benden gayrı kimselerin bilip tanımadığı, "göbek" sözcüğünü ilk kullanan idil yazarının ruhunu? Ya dilin ruhunu? Nasıl denir: "Yapıyor mu" yoksa "Yapacak mı"?

Soru beni şaşırtmıştı. Yüz bin ruh, birdenbire ruhumu boğdu; bilmiyorum, diye kekeledim; o ise Kasprowicz'in ruhu hakkında neler bildiğimi ve şairin köylülere yaklaşımının ne olduğunu sordu, peşi sıra bir de Lelewel'in ilk aşkını sordu. Aksırdım ve çaktırmadan tırnaklarıma baktım – tırnaklarım temizdi, üzerilerinde kopya yazılı değildi. Bu sefer de –sanki birinin bana fısıldayacağım bekliyormuşum gibi– dönüp arkama baktım. Ama zaten arkamda kimse yoktu ki. Allah'ım, kötülükten sana sığınırım. Neler oluyor? Tanrı'm! Böyle der demez, kafamı hemen alışıldık pozisyonuna

döndürdüm ve ona baktım, ne ki bakışım benim bakışım değildi; hınçlı, çocuksu ve yoksul talebe nefretiyle dolu bir bakıştı. Yersiz ve zamansız bir istek –kâğıttan bir topla öğretmeni tam burnunun üstünden vurma isteği– ele geçiriyordu beni. Baktım ki kötü oluyorum, Pimko'ya arkadaşça bir tonda şehirde ne var ne yok diye sormak için umutsuz bir çaba gösterdim, ne var ki normal bir ses yerine içimden cıvıltılı, sanki yine bir mutasyondan geçiyormuşum gibi boğuk bir ses çekip çıkarttım ve sustum; Pimko ise zarflara dair ne bildiğimi sordu; *mensa, mensae, mensae** çekimini yapmamı, *amo, amas, amat***'ı çekmemi istedi, yüzünü ekşitti ve "Ya, evet, biraz çalışmak gerekecek," deyip not defterini çıkarttı ve bana kötü not verdi, bu sırada oturuyordu, oturuşu ise kesindi, mutlaktı.

Ne? Ne? Bir talebe olmadığımı, bir yanlışlık olduğunu haykırmak istemiştim, kaçmaya davrandım, ama arkamdan bir şey beni sanki kerpetenle yakalar gibi yakalamış ve olduğum yere çivilemişti – beni çocuksu, süt bebemsi bir kıç yakalamıştı. Kıçımla birlikte hareket edemiyordum, muallim ise hâlâ hep oturuyor ve otura otura öyle mükemmel bir muallimlik ifade ediyordu ki haykırmak yerine, talebelerin okulda bir şey söylemek istediklerinde yaptıklarını gibi, iki parmağımı kaldırdım. Pimko, yüzünü ekşitti ve buyurdu:

"Yerinize oturunuz Kovalski. Yine mi tuvalete?"

Ve bir düşteki gibi gerçekdışı bir anlamsızlıkta, ağzı tıkanmış, muallimlenmiş ve muallimlenir halde, çocuksu bir

* Latince "masa", bazı durumlarda "yemek" manasına da gelen Latince kelime; okul dilinde "yemekhane" anlamına gelir. Metinde "masa, masanın, masaya" şeklinde bir çekim yapılmıştır. (ç.n.)

** Latince "Amare" (sevmek) fiilin geniş zaman çekimi. "Severim, seversin, sever." (y.n.)

popocuk üzerinde oturuyordum da oturuyordum – o ise sanki bir Akropol'ün üzerindeymişçesine oturuyordu ve not defterine bir şeyler yazıyordu. Sonunda dedi ki:

"Evet, Yuzef'çik, gel, okula gidiyoruz."

"Ne okuluna?!!"

"Müdür Piurkovski'nin okuluna. Birinci sınıf bir ilim teşekkülüdür. Altıncı sınıfta hâlâ boş yerler var. Eğitimin savsaklanmış ve her şeyden evvel eksiklerin tamamlanması lazım."

"Ama ne okuluna ya?!"

"Müdür Piurkovski'nin okuluna. Korkma, biz öğretmenler ufak tefek şeyleri severiz, gel bili bili, minikleri bana gelmekten alıkoymayın."

"Ama ne okulu ya?!!"

"Müdür Piurkovski'nin okuluna. Müdür Piurkovski de zaten bütün boş yerleri doldurmamı istemişti. Okul işlemelidir. Talebeler olmadan okul olmazdı, okullar olmadan da öğretmenler. Okula! Okula! Artık okulda seni talebe gibi talebe yapacaklardır."

"Ama ne okulu ya?!!!"

"Ee, ama lütfen, huysuzluk yok! Okula! Okula!" deyip hizmetçiyi çağırdı, bana paltomu vermesini istedi; kız bir yabancı beyefendinin beni ne diye alıp götürdüğünü anlamayarak, işi ağıda vurdu, fakat Pirnko onu çimdikledi – çimdiklenmiş hizmetçi artık daha fazla ağlayıp sızlanamazdı, çimdiklenmiş bir hizmetçinin gülüşüyle iç geçirip dişlerini gösterdi ve beni elimden tutup evden dışarı çıkardı; sokakta evler duruyordu ve insanlar yürüyordu!

Polis! Çok aptalcaydı! Olamayacak denli çok aptalca! İmkânsız, çünkü çok aptalca! Ama karşı koyamayacağım kadar da çok aptalca... Banal bir muallim olan adi bir muallime karşı koyamıyordum. Hani hakkınızda birisi çok fazla

banal ve adice konuşur da siz karşı çıkamazsınız ya, aynen ben de öyle karşı çıkamıyordum. Budala, süt bebemsi kıçını beni felç edip her türlü direnme imkânını elimden almıştı; büyük büyük adımlarla yürüyen dev gibi bir adamın yanında rahvan rahvan bastırmış giderken, kıçını kıpırdatamıyordum bile. Elveda ey ruh, elveda başlanmış eser, kendimin olan ve gerçek biçim; selam, selam sana korkunç, bebeksi, yeşil ve pişmemiş biçim! Banal bir biçimde muallimlenmiş bir halde, durmadan "Gel bili bili... Sümüklü burun... Severim, he, he... İnsancık, minik, minik, he, he, he, bili bili bi, bilibilicik, Yujo, Yujo, Yujocuk, Yuzef'çik, küçük, küçük, bili bili, popocuk, popocuk, cuk..." diye homurdanıp duran devasa bir muallimin yanında pıtı pıtı adımlar atarak yürüyorum. Önümüzde şık bir hanım, küçük bir *pincher*'i tasmasında tutmuş götürüyordu; köpek havladı, Pimko'nun üzerine atladı ve paçasını yırttı, Pimko bağırdı, köpeğe ve sahibesine kötü not verdi, paçasını toplu iğneyle tutturdu ve yolumuza devam ettik.

BÖLÜM II

HAPİSLİK VE UFALMANIN DEVAMI

İşte karşımızda –hayır, gözlerime inanamıyorum– epey yassı bir bina, ağlamalarıma ve karşı çıkışlarıma rağmen, Pimko'nun elimden tutup beni götürdüğü ve bahçe kapısından içeri ittirdiği okul. Tam da büyük teneffüs sırasında gelmiştik, okulun avlusunda onla yirmi yaş arası ara varlıklar, yağlı ekmek ya da ekmek arası peynirden oluşan ikinci kahvaltılarını ede ede gezinip duruyorlardı. Avluyu çevreleyen çitte yarıklar vardı, bu yarıklardan da yaşam sevinci yavrucuklarına asla doymayan anneler ve teyzeler bakıyorlardı. Pimko, okulun kokusunu safkan burun deliklerine keyifle çekti.

"Bili bili bili," diye seslendi. "Ufaklık ufaklık ufaklık..."

Aynı anda bir topal aydın, ki mutlaka nöbetçi öğretmendir, Pimko'ya karşı büyük dalkavukluk alametleri göstere göstere yanımıza geldi.

"Hocam," diye buyurdu Pimko. "İşte, altıncı sınıfa kaydedilmesini arzu ettiğim minik Yujo; Yujo, hocanla selamlaşsana. Şimdi hemen Piurkovski'yle konuşacağım, bu arada onu size teslim ediyorum, arkadaşlık ortamına karışsın." Karşı çıkmak istedim, ne ki ayağımı yere vurdum, hafif bir rüzgâr esti, ağaç dalları kıpırdandı, onlarla birlikte de Pimko'nun bir tutam saçı. "Umarım," dedi yaşlı pedagog, başımı okşayarak "iyi çocuk olacaktır."

"E, gençlerden ne haber?" diye sordu Pimko daha kısık bir sesle. "Görüyorum ki dolanıp duruyorlar, çok iyi. Dolanıyorlar, aralarında çene çalıyorlar, anneleri de onları gözlüyor – çok iyi. Okul çağında bir oğlan için çit ardındaki anneden daha iyi bir şey olamaz. Onlardaki en tazecik ve çocuksu popoyu çitin ardında iyi konumlandırılmış bir anneden başka kimse çıkartamaz."

"Buna rağmen hâlâ pek de saf değiller," diye acı acı şikâyet etti öğretmen. "Taze patatesçikler gibi olmak istemiyorlar. Tepelerine annelerini diktik ama, bu bile hâlâ yetmiyor. Onların içindeki gençlik tazeliğini ve saflığını hâlâ çıkartamıyoruz. Meslektaşım, bu açıdan ne denli inatçı ve isteksiz olduklarına inanamazsınız. Hiç mi hiç istemiyorlar."

"Pedagojik beceriniz eksik de ondan!" diye azarladı Pimko sertçe. "Ne yani? İstemiyorlar mı? İstemeye mecburlar! Saflığın nasıl uyandırılacağını şimdi hemen göstereceğim. İddiaya girerim, bir yarım saat sonra saflık dozu iki kat olacaktır. Planım şu: Talebeleri gözlemlemeye başlayacağım ve onları saf ve masum bellediğimi, mümkün olan en saf biçimde belli edeceğim onlara. Tabiatıyla bu da onları öfkelendirecek, saf olmadıklarını göstermek isteyecekler ve işte anca o zaman, biz pedagoglar için öylesine tatlı olan gerçek saflığın ve masumiyetin içine düşecekler."

"Talebelere saflık bulaştırmak sizce de biraz eskide kalmış ve çağdışı bir pedagojik tarz değil mi," diye sordu öğretmen.

"Tam da öyle!" diye yanıtladı Pimko. "Bu eski tarzların en fazlasını verin bana! Çağdışılar en iyileridir! Gerçekten çağdışı olan bir pedagojik tarzdan daha iyisi yoktur! Bizler tarafından ideal şekilde gerçekdışı bir atmosferde yetiştirilen bu sevimli yavrucaklar, her şeyden önce yaşamayı ve

gerçekliği özlerler ve kendi masumiyetleri işte bu sebeple bu denli çok canlarını yakar. Ha, ha, ha, onlara hemen saflık çıtlatacağım, onları tıpkı bir kutunun içine kapatır gibi bu iyi kavramın içine kapatacağım ve nasıl masum olacaklar, görün bakın!"

Ve azıcık kenarda, büyük bir meşenin gövdesi ardına gizlendi; bu sırada ben daha açıklama yapıp karşı çıkmaya yetişemeden, eğitmen elimden tutup talebelerin arasına soktu beni. Sonra elimi saldı ve beni tam orta yerde bıraktı.

Talebeler dolaşıyorlardı. Bazıları birbirlerini dürtüyor ya da fiskeler vuruyorlardı, diğerleri kafaları kitaplara gömülü, parmaklarıyla kulaklarını tıkamış, ha bire bir şeyler inekliyorlardı; başka bazıları birbirlerinin taklidini yaparak eğleniyor ya da birbirlerine çelme takıyorlardı; bilinçsiz ve dumanlı bakışları, benim otuzluğu keşfetmeksizin, üzerimde kayıyordu. Kenardakilerden ilkine gittim – bu rezil maskaralığın hemen bitmesi gerektiğinden emindim.

"Arkadaşım, bi' baksan," diye söze başladım. "Gördüğün gibi ben şey değilim..."

Fakat karşımdaki haykırdı:

"Bakın! Yeniyus Arkadaşyus!"

Hoplaya zıplaya etrafımı sarmışlardı, biri çığlığı bastı:

"Hazretleri zat-ı hayırhahlarının fakirhanemize bunca geç teşrifleri, acep kaderin hangi meşum cilvelerin in eseri?"

Bir başkası, yine bir eblehiyyet-i tamla şakıdı:

"Yoksa bir hatunun aşkı mı alıkoydu saygıdeğerus arkadaşyusumuzu? Ne acı değil mi arkadaşyus mağrurumuzun hımbıl olması?"

Bu tuhaf konuşmayı duyunca sanki biri dilimi düğümlemiş gibi susup kalmıştım, onlarsa, sanki duramıyorlarmışçasına, bunu kesmiyorlardı – fakat bu sözcükler daha korkunç oldukça, o ölçüde daha büyük bir keyifle, manyakça bir ısrarla kendilerini ve çevredeki her şeyi bunların çamuruna daldırıyorlardı. "Ve h a t u n k i ş i, h a r i d e, h a t u n, p e r u k a r, F e b ü s, n a r - ı a ş k, c ü c e, h o c a y u s, l e h ç e y u s d e r s y u s, i d e a l u s, t e z e l d e n" diyorlardı. Hareketleri sakarca – yüzleri doldurulmuş ve dolmaydı, ana konularıysa ya –daha gençlerde– bedenin cinsel kısımları ya da –büyüklerde– cinsel konulardı ki arkaikleştirme ve Latince eklerle birlikte az rastlanır iğrençlikte bir kokteyl oluşturuyordu. Bir şeyin içine tıkılmış gibi görünüyorlardı; sanki bir şeyin içine iyi bir şekilde konulmamış, zamana ve mekâna kötü yerleştirilmiş gibiydiler; durup durup ya öğretmene ya da çitin ardındaki annelere kaçamak bakışlar atıyorlardı, popolarını coşkuyla yakalıyorlardı; sürekli gözlemlendiklerinin bilincinde olmaları ise kahvaltılarını yemelerini bile güçleştiriyordu.

Yani bütün bunların ortasında şaşkın halde, kendimde durumu açıklama cesaretini bulamadan ve maskaralığın bitmeye niyeti olmadığını görerek dikiliyordum. Okullular, meşe ağacının ardına gizlenmiş, onları yakından ve titizlikle gözleyen yabancı beyefendiyi fark ettiler; kızgınlıkları ölçülemeyecek derecede büyüdü; okula bir müfettişin geldiği, meşenin ardında olduğu ve dikizlediği fısıltıları yayıldı ortalığa. Bazıları, kitaplarını almaya davranarak ve meşeye çalımla yaklaşarak "Müfettiş!" diyor, başka bazıları ise meşeden uzaklaşarak "Müfettiş!" diyorlardı, ama onlar da, berikiler de bakışlarını meşenin ardına gizlice saklanmış, bloknotundan kopardığı bir yaprağa kurşunkalemle bir

şeyler yazan Pimko'nun üzerinden alamıyorlardı. "Bir şeyler yazıyor," diye fısıldanıyordu sağda solda. "Gözlemlerini not ediyor." İşte o sırada Pimko, kâğıdı onların önüne öyle bir ustaca attı ki, sanki rüzgâr uçurmuş gibi göründü. Kâğıdın üzerine şunlar yazılmıştı:

X okulunda büyük teneffüs esnasında yapmış olduğum müşahedelere istinaden, genç erkeklerin masum olduklarını tespit ettim. En halisane kanaatim bu istikamettedir. Bunun delili, talebelerin görünümleri ile masum konuşmaları ve de masum ve sevimli mi sevimli popolarıdır.

T. Pimko

29.IX.193... Varşova.

Bu not öğrencilere ulaştığında, okulsu karınca yuvası kaynaşmaya başladı. – Biz miymişiz masum? Biz, bugünün gençliği ha? Artık karıya kıza gitmeye başlamış olan bizler, öyle mi? Gizli gizli olmasına rağmen şiddetli gülmeler ve kıkırdamalar yükseliyordu ve her yandan alaylar duyuluyordu. Ah, safkoloz dede ah! Ne saflıktır bu! Ha, ne saflık! Ama tez elden kavradım ki gülme haddinden fazla uzun sürüyor... Biteceği yerde, daha da artıyor ve kendi içinde pekişiyor; pekişirken de öfkesi içinde haddinden fazla yapay oluyor. Ne oluyordu? Gülme niye bitmiyordu? Şeytani ve Makyavelci Pimko'nun onlara ne tür bir zehir enjekte ettiğini anca sonra anladım. Zira gerçek şuydu ki bu –okula tıkılmış ve yaşamdan uzaklaştırılmış– veletler masumdular. Evet, masum olmamalarına rağmen masumdular. Masum olmama arzularında masumdular. Kollarında bir kadın varken masumdular. Kavgada

ve dövüşte masumdular. Ezberden şiirler okurken masumdular ve bilardo oynarken masumdular. Yemek yerken ve uyurken masumdular. Masumca davranırlarken masumdular. Hatta kan dökerlerken, işkence yaparlarken, tecavüz ederlerken ya da söverlerken bile, bir mübarek masumiyetin tehdidindeydiler – ve bunların hepsi, masumluğun içine düşmemek içindi.

Gülmeleri, yatışmak yerine, bu yüzden arttıkça artıyordu; bazıları daha sert bir tepkiden şimdilik kaçınıyordu, ama bazıları kendilerini tutamadılar ve –başlarda usulca, sonradan gittikçe daha hızlanarak– sarhoş bir faytoncunun bile söylemekten utanacağı en berbat pislikleri ve sözleri söylemeye başladılar. Coşkuyla, çabuk çabuk, gizli gizli birbirlerine pis pis küfürler, hakaretler ve başka iğrenç laflar ediyorlardı; bazıları ise tebeşirle bunları çitin üzerine geometrik şekiller olarak çiziyorlardı; girişte bana ikram ettiklerinden yüz kat beter sözler berrak güz havasında çalkalandı. Düş görüyorum sanıyordum – zira düşte hayal edilebilecek her şeyden daha aptalca bir duruma düştüğümüz olur. Onları durdurmayı deniyordum.

"Niye g.. diyorsunuz," diye sordum arkadaşlardan birine hummalı bir şekilde. "Bunu niye söylüyorsunuz?!"

"Kes sesini, bebe," diye yanıt verdi hödük, bana bir dirsek atıp. "Harikulade bir söz bu! Hemen sen de söyle," diye tıslad ı ve acıtacak şekilde ayağıma bastı. "Hemen söyle! Popo karşısında yegâne savunmamız bu! Müfettişin meşenin ardında olduğunu ve bize popo yaptığını görmüyor musun? Seni sıskaloz seni, Fransız köpeciği seni, şimdi hemen en beter rezil kelimeleri söylemezsen, bir tane çakarım sana. Hey, Mistral, gel oğlum, göz kulak ol da şu yeni gelen adam gibi davransın. Hopçuk, sen de şöyle ayıplı tarafından bir

fikra sallayıver gitsin. Hadi beyler, sağlam girişin, çünkü adam popo yapacak bize!"

Diğerlerinin Mezgit dediği bu yontulmamış çakal, bu emirleri verip çaktırmadan ağaca yanaştı ve üzerine Pimko ve çitin ardındaki annelerin göremeyecekleri bir biçimde üç harf kazıdı. Gizli bir memnuniyetle dolu sessiz bir gülüş yayıldı etrafa, çit ardındaki anneler ve meşe ardındaki Pimko da gençlerin gülmelerini duyup iyiliksever iyiliksever gülmeye başladılar – ve böylece iki misli gülüş bastı ortalığı. Çünkü gençler, yaşlıları aldattılar diye alaylı alaylı gülüyorlardı; yaşlılar da gençlerin bu tasasız neşesine içten içten gülmekteydiler – ve bu iki güç sessiz güz havasında, meşeden düşen yaprakların ortasında, okul yaşamının hay huyu içinde birbirleriyle mücadele ediyor; yaşlı bir hademe de süpürgesiyle çöpleri tenekesine topluyordu, çimenler sararmıştı ve gökyüzü soluktu...

Ama ağacın arkasındaki Pimko göz açıp kapayıncaya kadar öyle bir saf olmuştu, sevinçten şakıyan afacanlar, burunları kitaplara gömük yalaklar öyle bir saftılar ve genel anlamda durum öyle iğrenççe saftı ki dile getirilmemiş bütün isyanlarımla birlikte batmaya başlamıştım. Ve kimi kurtaracağımı bilmiyordum – kendimi mi, arkadaşları mı yoksa Pimko'yu mu? Belli etmeden ağaca yaklaştım ve fısıldadım:

"Hocam."

"Ne?" diye sordu Pimko, o da fısıltıyla.

"Hocam, çıkın oradan. Meşenin öteki yanına ayıp bir söz yazdılar. Buna gülüyorlar. Çıkın oradan, hocam."

Bu budala sözleri havaya fısıldarken, mistik bir aptallık üfürükçüsü olduğumu sandım ve kendi halimden –bir elim dudaklarımın yanında, bir meşenin az ötesinde, bir meşenin

ardında ve bir okul avlusunda duran Pimko'ya bir şeyler fısıldayan halimden– ürktüm...

"Ne?" diye sordu ağacın ardında büzülmüş hoca. "Ne yazmışlar ki öyle?"

Uzaklarda bir otomobilin kornası çalındı.

"Ayıp bir söz! Ayıp bir söz yazdılar. Hocam, çıkın!"

"Nereye yazdılar?"

"Meşenin üstüne. Öteki tarafa! Çıkın hocam! Çıkın da bitirin bu işi! Dolduruşa gelmeyin! Onlara masum ve saf olduklarını telkin etmek istemiştiniz, onlarsa sizin için üç harfli bir kelime yazdılar... Kışkırtılmaktan vazgeçin artık! Yeter. Artık bunları haybeye daha fazla söyleyip duramayacağım. Delireceğim. Hocam, n'olur çıkın! Yeter! Yeter!"

Ben böyle fısıldarken, pastırma yazı tembel tembel yayılıp gidiyordu, yapraklarsa dökülüyordu.

"Ne, ne?" diye seslendi Pimko. "Gençliğimizin temizliğinden şüphe mi etmeliyim? Asla! Çok yaşlı bir hayat ve de pedagoji kurduyum ben!"

Ağacın ardından çıktı, onun mutlak siluetini gören talebelerse vahşi bir çığlık attılar.

Az biraz yatıştıklarında, "Sevgili gençler!" diye başlayıp bir nutuk attı: "Kendi aranızda ayıp ve münasebetsiz kelimeler kullandığınızı bilmediğimi sanmayın. Mükemmelen biliyorum bunu. Lakin endişelenmeyiniz; hiçbir afacanlığınız, hatta en beterleri dahi, aslında mütevazı ve de saf olduğunuza dair içimdeki derin inancı sarsmaya muktedir olamaz. Yaşlı dostunuz sizi hep temiz, mütevazı ve masum bilecek, sizlerin mütevazılığına, temizliğine ve saflığına daima inanacaktır. Kötü kelimelere gelince, bunları anlamadan, işte öyle hava falan atayım diye tekrarladığınızı biliyorum; içinizden biri bunları bir hizmetçi kızdan falan öğrenmiştir

muhakkak. Hadi, hadi, bunda hiç kötü bir şey yok, bilakis sandığınızdan daha masumca."

Hapşırdı ve burnunu memnuniyetle sildikten sonra, benim işimi konuşmak üzere Müdür Piurkovski'nin odasına yöneldi. Çitin ardındaki anneler ve teyzelerse hayranlığa kapılmışlardı ve birbirlerine sarıla sarıla tekrarlayıp duruyorlardı: "Bu ne görmüş geçirmiş bir pedagog! Bir popocuğu, popocuğu, popocuğu var yavrucuklarımızın!" Ancak nutuk, öğrenciler arasında bir şaşkınlık yaratmıştı. Uzaklaşıp giden Pimko'nun ardından dilsiz dilsiz bakıyorlardı, anca gözden kaybolduğunda, bela okumalar dolu gibi yağmaya başladı. "Duydunuz mu?" diye böğürdü Mezgit "Masumuz! Masum, it oğlusu, bok, lanet! Bizim masum olduğumuzu düşünüyor, bizi masum belliyor! Bizi daima masum belliyor! Masum!" Onu saran, sıkan, öldüren, bir şekilde masumlaştıran, aklayan bu sözcükten hiçbir biçimde kurtulamıyordu. Ama o ara, havada gemi azıyı almakta olan saflığın içine şimdi bir de şişman, uzun boylu, arkadaşlarının Sifon dedikleri bir delikanlı düşmüştü, çünkü –sesin tıpkı dağlardaki inek çanları gibi çınlandığı açık, pırıl pırıl bir havada– sanki kendi kendine söylermiş gibi, ama herkesin işittiği bir şekilde şunu söylemişti:

"Masumiyet mi? Niye? Aslında masumiyet iyi bir vasıf... Masum olmak gerekir? Niye karşı çıkıyoruz ki?"

Sözünü henüz bitirmişti ki Mezgit onu orada yakalayıverdi:

"Ne? Masumiyeti takdir mi ediyorsun sen?"

Bu söylediği, her nasılsa, kulaklara öyle bir aptalca gelmişti ki bir adım geri geçildi. Ama öfkelenmiş Sifon da onu orada yakalayıverdi:

"Takdir ediyorum! Acaba niye etmeyecekmişim ki? Bu konuda öyle çocuksu değilim ben!"

Öfkelenmiş Mezgit, kendisini yankılanan bir havada alaylara vurdu:

"Duydunuz mu? Sifon masummuş! Ha, ha, ha, masum Sifon!"

Ünlem cümleleri yağıyordu:

"Masumiyus Sifonus! Sifon hatunları bilmiyor mu yoksa?"

Rej* ve Kochanowski** tarzı müstehcen şakalar yağıyordu ve dünya yine bir anlığına berbat bir dünya olmuştu. Ne ki şakalar Sifon'u öfkelendirdi ve sertleşti:

"Evet, masumum ben – hatta daha fazlasını söyleyeyim, bilmiyorum da ve bundan ne diye utanmam gerektiğini anlamıyorum. Arkadaşlar, herhalde hiçbiriniz pisliğin temizlikten daha iyi olduğunu ciddi ciddi iddia etmiyordur."

Ve bu söylediği, her nasılsa, kulaklara öyle bir berbat gelmişti ki bir adım geri çekildi. Ortalığı sessizlik kapladı. Nihayet fısıltılar yayıldı.

"Sifon, şaka etmiyorsun değil mi? Gerçekten bilmiyor musun yani? Sifon, gerçek değil bu!"

Ve bir adım geri çekildiler. Ama Mezgit tükürdü.

"Beyler, bu gerçek! Hele bi' bakın şuna! Görülüyor işte! Pöh! Pöh!"

---

* Mikołaj Rej (1505–1569): Rönesans şairi ve yazarı. Hayranları tarafından "Leh edebiyatının babası", hatta bazen "Polonyalı Dante" sayıldığı olmuşsa da, kullandığı dil orta karar eğitimli bir on altıncı yüzyıl asilzadesinin günlük konuşma dilini olduğu gibi yansıtır.

** Jan Kochanowski (1530–1584): Yine Rönesans döneminden bir şair ve tercümandır. Çeşitli devlet görevlerinde bulunmuş ve saray şairliği de yapmıştır. Tüm Avrupa ölçeğinde önemli bir sanatçı ve Leh edebiyat dilinin gelişimine en büyük katkıyı sağlamış şairlerden biri olarak kabul etmektedir. Dile yeni sözcükler kazandırmıştır. Örneğin Lehçe "brat" (erkek kardeş) sözcüğünden yakın ilişki içinde olmak, arkadaşlık, yarenlik etmek anlamına gelen "braci się" fiilini türetmiştir ki Ferdydurke'de bu fiilin başka bir türevi –yeni anlamlarla da zenginleşerek– karşımıza çıkacak. (ç.n.)

Mistral bağırdı.

"Sifon, bu imkânsız, utandırıyorsun bizi, bilinçlen!"

SİFON

Ne? Ben mi? Ben mi bilinçlenmeliymişim?

HOPÇUK

Sifon, ey Kutsal Meryem adına, hele bir düşün, burada sadece sen değilsin söz konusu olan, sen bizim, hepimizin itibarını zedeliyorsun – artık hiçbir kıza bakmaya cesaret edemeyeceğim.

SİFON

Kızlar yok, sadece kızcağızlar vardır.

MEZGİT

Cağızlar... İşittiniz mi? Belki de kızancıklar da vardır, ha? Kızancıklar ha?

SİFON

Evet, tam ağzımdan aldın arkadaşım, kızancıklar! Arkadaşlar, bu kelimeden niye korkalım? Ötekilerden daha mı kötü? Yeniden doğmuş yurdumuzda kızcağızlarımızdan niye utanacakmışız ki? Aksine, onları içimizde beslemeliyiz! Yapmacık bir sinizim adına kızancık, kartal yavrusu, şövalye ve de kızcağız gibi temiz ifadelerden ne diye utanacakmışız diye soruyorum – herhalde ki bunlar bizim genç kalplerimize Mientalski arkadaşın hayal gücünü kirlettiği meyhane sözlüğünden daha yakındır.

"Doğru konuşuyor!" diye destekledi birkaçı.

"Yalak," diye bağırdı berikiler.

"Arkadaşlar," diye seslendi, kendi masumiyetinde artık coşmuş, aşmış, ateşlenmiş bir halde. "Elleri kaldırın! Kızanlığı ve kartal yavrucukluğunu asla inkâr etmeyeceğimize dair şimdi hemen ant içmemizi öneriyorum! Soyumuzun geldiği toprakları vermeyeceğiz! Ki soyumuz

kızancıklardan ve kızcağızlardan gelir! Toprağımız kızancıklar ve kızcağızlardır! Genç olan, soylu olan, benimle birlikte haykırsın! Sloganımız, *gençlik ateşi*! Çağrımız, gençliğin inancınadır!"

Bu çağrı üzerine Sifon'un gençlik ateşiyle coşmuş on küsur yandaşı ellerini kaldırdı ve aniden ciddileşmiş, aniden aydınlanmış yüzlerle ant içti. Mezgit, Sifon'a temiz bir havada saldırdı, Sifon da horozlandı – ama Allah'tan onları ayırdılar da iş yumruklaşmaya varmadı.

"Beyler," diye patladı Mezgit. "Bu kartalcığa, kızancığa niye bi' tekme yapıştırmıyorsunuz? Kansız mısınız be? Haysiyetiniz yok mu? Bi' tekme, tekme niye atmıyorsunuz? Bizi anca bi' tekme kurtarabilir! Delikanlı olun! Bizim kızcağızlı kızancıklar falan değil, ama kızlı delikanlılar olduğumuzu gösterin şuna!"

Delirmişti. Alnında ter damlaları ve yanaklarını solgunlukla kaplı, bakıyordum ona. Pimko gittikten sonra bir şekilde kendime gelirim ve durumu açıklarım diye bir parçacık umudum vardı – hah, iki adım ötemde taptaze ve canlı bir havada saflık ve masumiyet gittikçe daha fazla şiddetlenirken, kendime nasıl gelebilecektim ki? Popo, kızancığa ve kızcağıza dönüşmüştü. Sanki dünya yıkılmış ve kızancık-delikanlı ilkesine göre yeni baştan örgütlenmişti. Bir adım geri çekildim.

Sifon, coştukça coşmuş bir halde, soluk mavimsi bir boşlukta, avlunun ışık lekeleri ve damar damar gölgelerle kaplı sert zemini üzerinde sesleniyordu:

"Affedersiniz, ama Mientalski kışkırtıcılık yapıyor! Ona aldırış etmemenizi öneriyorum; o yokmuş gibi davranalım, defolsun gitsin, arkadaşlar, o bir hain, kendi gençliğine hain, hiçbir ülküyü tanımıyor!"

"Ne ülküsüymüş, eşek herif? Ha, ne ülküsü? Senin ülkülerin, ne kadar güzel olurlarsa olsunlar, senden daha başka türlü olamazlar," diye diye kendi sözlerinin çemberi içinde çırpınıp duruyordu Mezgit. "Onun ülkülerinin pembe pembe ve yağlı, koca burunlu olması gerektiğini hissetmiyor, görmüyor musunuz? Öküzler! Yakında sokağa çıkmaktan utanacaksınız! Gerçek delikanlıların, bekçi ve köylü oğullarının, biz yaştaki türlü usta ve çırakların, yanaşmaların bizimle alay ettiklerini hakikaten anlamıyor musunuz? Bizi adam yerine koymuyorlar! Kızancık karşısında delikanlıyı savunun. – Delikanlıyı savunun!"

Kargaşa büyümekteydi. Öfkeden kapkırmızı kesilmiş talebeler birbirlerinin üzerine atlıyorlar; Sifon elleri göğsü üzerinde hareketsiz duruyor, Mezgit ise yumruklarını sıkıyordu. Çitin ardındaki anne ve teyzeler de, neler olup bittiğini tam olarak anlamadan, büyük heyecan belirtileri gösteriyorlardı. Ama talebelerin çoğunluğu kararsızdı ve yağlı ekmeklerini ağızlarına tıkıştırırken sadece şunu tekrarlayıp duruyorlardı:

"Mağrur Mezgit bir edepsiz mi? Sifonus da idealistus mu yoksa? İnekleyelim, inekleyelim de sıfır çekmeyelim sonra!"

Yine başka bazıları, bu işe bulaşmak istemeyip spor üzerine edepli sohbetler sürdürüyor ve bir futbol maçıyla sanki çok ilgileniyorlarmış gibi yapıyorlardı. Ama aralarından hep daha yeni birilerinin, ateşli ve yakıcı spor konusuna direnemedikleri halde kulak kabarttığı, derin düşüncelere daldığı, yanaklarının al al olduğu ve Sifon'un ya da Mezgit'in grubuna katıldığı görülüyordu. Öğretmen, bankın üzerinde güneşe yayılmış şekerleme yapmakta ve rüyasında gençlik

masumiyetinin uzaktan uzağa tadına bakmaktaydı. "Hey, popo, popo," diye mırıldanıyordu. Yalnızca tek bir talebe, bu genel ülküsel heyecanlanmaya kapılmamıştı. Kenarda duruyordu ve üzerinde sıfır yaka bir kısa kollu atlet ve ayağında hafif flanel pantolon, sol elinin bileği etrafında altın bir zincir, en sakin haliyle güneşte kemiklerini ısıtıyordu. "Kopırdat!" diye onu çağırıyordu her iki parti de. "Kopırdat, bize gel!" Genel bir kıskançlık uyandırıyormuş gibi görünmekteydi; düşman kamplar onu kazanmak istiyorlardı, ama o ne birini ne ötekilerini dinliyordu. Ayağını ileri ittirmişti ve sallıyordu.

"Biz bekçilerin, çırakların ve türlü sokak çocuğunun görüşlerini hor görürüz!" diye bağırdı Sifon'un arkadaşı Pizo. "Onlar aydın insanlar değiller."

"Ya kolejli kızları?" diye sordu Mistral endişeyle. Kolejli kızların da görüşlerini hor görüyor musunuz? Bi' düşünün hele; kolejli kızların ne düşüneceklerini düşünecek misiniz, ha?"

Bağrışmalar işitildi:

"Kolejli kızlar temizleri sever!"

"Hayır, hayır, pisleri tercih ederler."

"Kolejli kızlar mı?!" diye küçümseyerek böldü bağırışları Sifon. "Bizleri sadece soylu kızcağızların fikri ilgilendirir ki onlar da bizimledir!"

Mezgit, onun yanına gitti ve kesik kesik bir sesle:

"Sifon! Bize bunu yapamazsın!" dedi. "Sen laflarını geri al, ben de alacağım! İkimiz de geri alalım, ister misin? Ben hazırım... Özür dilemeye, her şeyi yapmaya hazırım... Yeter ki şu, şu kızancıklar hakkında söylediğin o sözleri geri al... Ve bilinçlenmeye razı ol. Sen kızancıklar hakkında sözlerini geri al. Ben de delikanlılar hakkında söylediklerimi geri alayım. Bu bir tek senin şahsi meselen değil."

Pılaşçkieviç, yanıt vermeden önce, parıltılı ve yumuşak, ama bir iç güçle dopdolu bir bakışla tarttı. Böyle bir bakışla bakıp da sert bir yanıttan başkasını veremezdi. Ve bir adım geri çekilerek yanıtı verdi:

"Ülkülerim uğrunda hayatımı vermeye hazırım!"

Ne ki Mezgit yumrukla saldırmıştı artık ona.

"Haydi, bre be! Haydi, çocuklar, atılın! Dövün kızancığını! Döv, öldür, dövün, öldürün kızancığı!"

"Kızancıklar yetin yetişin!" diye haykırdı Pılaşçkieviç. "Beni koruyun, ben de o işleri bilmeyenlerdenim, sizlerden bir kızancığım, koruyun beni!" diye bağırıp duruyordu içli içli. Ve bağrışla birçokları kendi içlerinde delikanlıya karşı bir kızancık hissetmişlerdi. Sifon'un etrafında sık bir halka oluşturup Mezgit'in yandaşlarına meydan okudular. Yumruklar sel oldu aktı, Sifon'sa sıçrayıp bir taşın üzerine çıkmış ve oradan bağırarak direnişi yüreklendiriyordu – ne ki Mezgitçiler üstünlüğü ele almaya başlamışlardı, Sifon'un desteği geri çekiliyor ve parçalanıyordu. Artık kızancık yenilmiş gibi görünüyordu. Birdenbire Sifon, ufukta doğmakta olan yenilgi karşısında gücünün son kırıntısıyla, Şahinler* Marşı için ses verdi:

Karındaşlar, Karındaşları Kızancıkların, Kızancıkların
Kuvvet verin ona, titresin, titresin de çıksın ölülükten,
doğrulsun da yaşasın, yaşasın!

---

* Marsz Sokołów: Lviv'de 1867'de kurulan "Şahin" yurtsever gençlik eğitim ve jimnastik örgütünün 19. yüzyılın sonlarına doğru bestelenmiş marşıdır. Örgüt çatısı altında toplanan gençlere "şahinler" deniyordu. Metnin yazarı öğretmen, romancı ve hicivci, *Leh* Gazetesi Yayın Yönetmeni Jan Lam'dı; beste ise Wilhelm Czerwinski'ye aittir. (ç.n.)

Melodisi hemen yakalanan halk şarkısı elbette ki hemen büyüdü ve kabardı, devleşti ve dalga dalga aktı. Ayakta kıpırdamadan, gözleri Sifon örneğine göre uzaklardaki bir yıldıza ve saldırganların tam burunlarının üzerine çakılı halde söylüyorlardı. Bunun karşısında saldırganların sıkılı yumrukları düştü. Onlara nasıl girişeceklerini, neyle musallat olacaklarını bilemiyorlardı – berikilerse buruna çakılı yıldızla gittikçe daha güçlü, daha ateşli ve tutkulu söylüyorlardı. Mezgitçilerden biri ikisi sessizce bir şeyler fısıldadı, dolandı, birkaç lüzumsuz hareket yaptı ve bir tarafa çekilip gitti ki sonunda Mezgit'in kendisi de belli belirsiz aksırmak ve çekip gitmek zorunda kaldı.

...Olur; hastalıklı bir düşün bizi alıp her şeyin sıktığı, eğip büktüğü, boğduğu bir diyara götürdüğü olur, çünkü her şey g e n ç l i k z a m a n l a r ı m ı z d a n d ı r – yani gençtir, dolayısıyla bizler için artık çok fazla eski, zamanını doldurmuş ve çağdışıdır ve hiçbir zulüm böyle bir düşün, böyle bir diyarın zulmüne denk olmaz. O eski, aşılıp geçilmiş gençlik sorunlarına, olgunlaşmamış, ta ne zamandır bir köşeye itilmiş ve halledilmiş sorunlara geri dönmekten daha korkunç bir şey olamaz... Misal masumiyet sorunu. Oh, sadece bugünün meseleleriyle, erişkin, yaşını başını almış meselelerle yaşayıp güncel olmayan sorunları yaşlı teyzelere bırakanlar üç kat daha akıllılar. Zira konuların ve sorunların seçimi bireyler ve tekmil uluslar için sınırsız derecede önemli; aklı başında ve yetişkin bir insanın, önüne gerektiğinden daha genç veya daha yaşlı –zamanın ruhuyla, tarihin ritmiyle uyumsuz– bir konu çıktığında, bir göz açıp kapayıncaya kadar acı bir şekilde olgunlaşmamış olduğunu sık sık görüyoruz. Aslına bakılırsa dünya, ona benzer sorunlar isnat edilerek yapılan masumlaştırma ve çocuklaştırmadan

daha kolay masumlaştırılamaz ve çocuklaştırılamaz ve de Pimko'nun en önde gelen ve en şerbetli muallimleri karakterize eden bir ustalıkla beni ve arkadaşlarımı mümkün olan en çocuklaştırıcı diyalektiğin içine pat diye sokuverdiğini kabul etmek gerek. Sanki beni yorulmak nedir bilmeden ufaltan ve ıskartaya çıkartan bir düşün tam ortasında bulunuyordum.

Güz güneşinde ve havasında bir güvercin sürüsü hızla akıp geçti, çatının üzerinde süzüldü, meşenin üzerine kondu ve sonra uçup gitti yine. Sifon'un muzaffer şarkısına dayanamayan Mezgit, Mistral ve Hopçuk'la birlikte avlunun karşı köşesine çekildi. Bir süre sonra konuşabilecek denli yatıştı. Boş boş yere bakıyordu. Ve gürledi.

"E, şimdi ne olacak?"

"Ne şimdi ne olacak?" diye karşılık verdi Mistral. "En açık saçık laflarımızı çok daha enerjik bir biçimde kullanmaktan başka bir şey kalmıyor bize! Üç harf –üç harf– tek silahımız. Delikanlımızın silahı."

"Yine mi?" diye sordu Mezgit. "Yine mi? Yani bıktırana kadar mı? Sürekli dönüp dönüp aynısını mı tekrarlayacağız? Öteki başka bir şarkı mırıldanıyor diye döne döne bu şarkıyı mı söyleyeceğiz?"

Umutsuzluğa kapıldı. Ellerini ileri uzattı, birkaç adım geri çekildi ve çevresine bakındı. Yükseklerde hafif, solgun, serin ve alaycı bir gökyüzü salınmaktaydı; ağaç, avlunun orta yerinde büyüyüp gitmiş meşe, sırt çevirmişti; giriş kapısının hemen yanında duran ihtiyar kapıcı ise bıyık altından gülümsemiş ve çekip gitmişti.

"Yanaşma," diye fısıldadı Mezgit. "Bir yanaşma... Düşünün, bizim bu entelektüel saçmalamalarımızı bir yanaşmanın işitmiş olduğunu düşünün..." Ve birden, kendi kendisiyle

ürkmüş halde, kaçmaya davrandı, saydam bir havada sıvışmak istemişti. "Yeter, yeter, ne kızanlığı ne de delikanlılığı istemiyorum, yetti..."

Arkadaşları onu tuttu.

"Mezgit, neyin var?" dediler havaya batmış halde. "Lidersin sen! Sensiz yapamayız."

Mezgit, kollarından tutulmuş ve yakalanmış bir halde, başını öne eğdi ve acı acı söylendi:

"Olmuyorsa olmuyor..."

Mistral ve Hopçuk, sarsılmışlar, susuyorlardı. Mistral, sinirden eline bir parça tel aldı, mekanik bir hareketle çitteki deliklerden birine tıktı ve annelerden birinin gözünü zedeledi. Ama hemen sonra teli attı. Çitin ardında anne inliyordu. Sonunda Hopçuk çekingen çekingen sordu:

"Ne olacak şimdi, Mezgit?"

Anlık şüphe durumundan silkinip çıkmıştı.

"Çaresi yok!" dedi. "Savaşmalıyız! Devrilip düşene kadar savaşmalıyız!"

"Bravo," diye bağırdılar. "İşte senin böyle olmanı istiyoruz! Şimdi yine bizim, bizim o eski Mezgit'sin!"

Ne ki önder umutsuzca elini salladı.

"Ah, şu sizin haykırışlarınız! Sifon'un şarkısından daha iyi değil! Ama n'apcan, madem gerekli, öyleyse gerekli! Savaşmak, ha? Ama savaşılamaz. Çünkü dişlerini dökeceğimizi varsaysak bile, bundan ne çıkar ki? İşine gelir bu – ondan bir mazlum yaratmış oluruz ki işte asıl o zaman sarsılmaz ve zulüm görmüş masumiyeti kafamıza geri nasıl çakıyor görürsünüz. Zaten onlara girişmek istesek bile, karşımıza öyle bir kahramanlık çıkartırlar ki –gördünüz işte– en cesuru bile sıvışır. Hayır, bu işe yaramaz! Aslında bütün bunlar –küfürler, edepsizlikler, pis pis laflar– hiç, ama hiç bir

işe yaramaz! Bak, diyorum işte, bunlar sadece onun değirmenine taşınan su, kızancığına verilmiş süttür. Ki mutlaka o da buna bel bağlıyor! Hayır, hayır, ama neyse ki..." Mezgit'in sesi tuhaf bir acımasızlık tonu kazanmıştı. "başka bir yolu var, neyse ki... Daha etkilisi... Şarkılar söyleme hevesini sonsuza kadar çekip alacağız ondan."

"Nasıl?" diye sordular, bir umut pırıltısıyla.

"Beyler," dedi kuru ve nesnel bir sesle. "Eğer Sifon'un kendisi istemiyorsa, onu zorla bilinçlendirmeliyiz. Onu kaçırmak ve bağlamak gerekecek. Neyse ki, kulaklarından içine girmek hâlâ mümkün. Bağlayıp öyle bir bilinçlendireceğiz ki onu öz anası bile tanıyamayacak! Sonsuza kadar bozacağız cici oğlanı! Ama sessiz olun! İpleri hazırlayın!"

Bu komployu nefesimi tutmuş ve kalbim küt küt atarak dinliyordum ki Pimko, okulun kapısında göründü ve onunla Müdür Piurkovski'nin odasına gitmem için bana uzaktan el etti. Güvercinler yine ortaya çıkmıştı. Kanat çırparak ardında annelerin olduğu çitin üzerine kondular. Upuzun okul koridorunda yürürken, durumu nasıl açıklarım ve itiraz ederim diye hararetli hararetli düşünüyordum, ama yapamıyordum, çünkü Pimko yolda karşısına çıkan her tükürük kabına tükürüyordu ve benim de aynısı yapmamı emretmişti – dolayısıyla yapamıyordum... Ve böyle böyle, yani tüküre tüküre, Müdür Piurkovski'nin odasına vardık. Piurkovski, devasa bir dev, bizi mutlak ve heybetli heybetli oturarak, ama nezaketle kabul etti; babacan bir tavırla acilen yanağımı sıktı; içten bir hava yarattı; eliyle çenemi tuttu; ben karşı çıkacak yerde eğildim, müdürse bas tonda tepemden tepemden konuştu Pimko'ya.

"Popo, popo, popo! Bizi hatırladığınız için teşekkür ederim, sayın hocam! Bu yeni talebe için, kıymetli meslektaşım,

Allah ne muradınız varsa versin! Herkes böyle küçültmeyi bilse, şimdi olduğumuzdan iki kat daha büyük olurduk! Popo, popo, popo. Bizler tarafından çocuklaştırılan ve minikleştirilen yetişkinlerin, doğal haldeki çocuklardan çok daha iyi birer eleman olduğunu söylesem, bilmem inanır mısınız? Popo, popo, talebeler olmadan okul olmaz, okul olmazsa da yaşam olmazdı! Bundan sonra da bizleri unutmamanızı dilerim, kurumum hiç kuşkusuz desteği hak etmektedir, popo yapma metotlarımızın dengi yoktur, öğretmen bedeninin uygun olanı da bu açıdan en titiz bir şekilde seçilmiştir. Bir beden görmek ister miydiniz?"

"Büyük bir memnuniyetle," diye karşılık verdi Pimko. "Zira ruhu başka hiçbir şeyin beden kadar etkilemediği malumdur." Müdür, öğretmenler odasına giden kapıyı araladı ve her iki beyefendi de çaktırmadan içeri göz attılar; ben de onlarla birlikte baktım. Ciddi ciddi ürkmüştüm! Büyük bir odada bir masanın ardında öğretmenler oturuyor ve ekmek katık ederek çay içiyorlardı. Bu kadar çok ve bu denli umutsuz vaka ihtiyarı daha önce hiç bir arada görmemiştim. Çoğu duyulacak şekilde höpürdetiyordu; biri ağzını şapırdatıyor, ikincisi şıpırdatıyor, üçüncüsü sündürüyor, dördüncüsü yudumluyordu; beşincisi üzgündü ve keldi, Fransızca muallimesinin ise gözleri yaşarıp yaşarıp duruyor ve mendilinin gülüyle siliyordu onları.

"Evet, sayın hocam," dedi müdür gururla. "Beden titizlikle seçilmiş olup nadir görülür şekilde nahoş ve gıcıktır, burada insana sevimli gelecek tek bir beden yoktur, gördüğünüz gibi, sadece pedagojik bedenler – eğer mecburiyet bazen genç bir öğretmeni işe almaya mecbur bırakırsa beni, bunun Allah tarafından itici gelecek en az bir özellikle ödüllendirilmiş biri olmasını hep gözetirim. Evet, misal, tarih

öğretmenimiz, maalesef ilerlemiş bir yaşta ve göze sanki katlanılabilir biriymiş gibi gözüküyor, ama nasıl bir şaşılığı olduğuna lütfen dikkat buyurunuz." – "Evet, ama Fransızca öğretmeni hanım sempatik görünüyor," dedi Pimko dostça. "Kekeler ve bir de ağlar." – "Ha, öyleyse başka! Doğru, ilk anda fark etmemişim. Ama acaba kazara ilgi çekici de değil mi?" – "Yok canım, bizzat ben bile esnemeden onunla bir dakika konuşamıyorum." – "Ha, öyleyse başka! Lakin acaba muallimlik edecek kadar ölçülü, sofistike, görevlerinin yüceliğinin bilincinde olan kişiler mi?" – "Başkentteki en büyük kafalardır," diye yanıtladı müdür. "Kendilerine ait tek bir düşünceleri dâhi yoktur. Birinden birinde kendisine dair bir düşünce doğacak olursa da, ben zaten ya o düşünceyi ya da düşünürünü kovalarım. Tekmili zararsız sünepe bunların, müfredatlarda ne varsa onu öğretirler; yok, hayır, onlarda kendilerine ait düşünce durmaz." – "Popo, popo," diye buyurdu Pimko. "Görüyorum ki Yuzef'çiği iyi ellere bırakacağım. Zira şahsen sempatik, hele de kazara şahsi bir fikri olan öğretmenlerden daha beter bir şey yoktur. Sadece hâkîsinden sevimsiz bir pedagog, gençleri bizler için, öğretmen olmak için yaratılmış doğru düzgün öğretmenler için birer nesne olabilsinler diye karakterize etmesi gereken o canım olgunlaşmamışlığı, o sevimli sakarlığı ve kabiliyetsizliği, yaşam beceriksizliğini talebelere aşılamayı becerir. Tüm dünyayı çocuklaşmanın içine sokmayı sadece gerekli şekilde seçilmiş bir personel yardımıyla becerebiliriz." – "Şşt, şşt, şşt," karşılığını verdi Müdür, bir yandan da ceket kolundan onu çekerek. "Mutlaka, popo, ama daha sessiz, bunu çok yüksek sesle telaffuz etmenin lüzumu yok." O sırada bir beden diğerine yöneldi ve sordu: "Ee, eee, hmm, evet, ne var ne yok, sayın meslektaşım, ne var ne yok?" – "Ne ne var ne yok?"

karşılığını verdi öteki beden. "Ucuzladı." – "Ucuzladı mı?" dedi ilk beden. – "Pahalanmış olmasın?" – "Pahalanmış mı?" diye sordu ikinci beden. "Galiba bir şeyler ucuzladı." – "Ekmeklerin ucuzlamayacağı yok," diye homurdandı ilk beden ve tam yenilmemiş ekmeğinden kalanları cebine sakladı. "Onları rejimde tutuyorum," diye fısıldadı Müdür Piurkovski. "Çünkü anca o zaman yeter seviyede kansız oluyorlar. *Age ingrat*, yani kadirbilmezlik çağı sivilceleri anca anemi ortamında tam olarak pırtlak veriyor."

Güzel yazı muallimesi, kapıda aniden çok saygın görünümlü yabancı bir bey eşliğindeki müdürü görüp içtiği çayla boğulur gibi oldu ve tiz bir çığlık attı:

"Müfettiş!"

Bu söz üzerine bütün bedenler titreyip ayağa kalktı ve sanki bir keklik sürüsü gibi bir araya toplandılar; onları daha fazla ürkütmek istemeyen müdür de kapıyı kibarca örttü, bunun peşi sıra Pimko beni alnımdan öptü ve bir merasimde konuşurmuş gibi dedi ki: "Evet, Yuzef'çik, hadi sınıfına git, birazdan ders başlayacak, bu arada ben de sana bir pansiyon bakacağım ve dersler bittikten sonra da seni eve götürmek için geleceğim." Karşı çıkmak istiyordum istemesine, ama acımasız muallim kendinin mutlak muallimliğiyle birdenbire beni öyle bir muallimlemişti ki yapamıyordum ve eğilip selam verdikten sonra, dile getirilmemiş karşı çıkışlarla ve karşı çıkışların içinde boğulup gittiği bir uğultuyla dopdolu halde sınıfa gittim. Sınıf da uğulduyordu. Talebeler genel bir kargaşa içinde sıralarda yerlerini alıyorlar ve sanki bir an sonra sonsuza kadar susup kalacaklarmış gibi bağırıp çağırıyorlardı.

Ve öğretmen kürsüde ne zaman belirmişti, belli değil. Bu, o aynı bedendi, hani öğretmenler odasında fiyatların

ucuzladığına dair önemli bir görüşü dile getirmiş olan o solgun ve üzgün beden. Sandalyesine oturduktan sonra not defterini çıkardı; yeleğindeki bir toz parçacığını silkti, dirsek yerlerinden aşınmasınlar diye kollarını sıvadı; dudaklarını sıktırdı, kendi içinde bir şeyleri bastırdı ve bacak bacak üstüne attı. Sonra bir iç geçirdi ve sınıfa seslenmeyi denedi. Gürültüler iki kat güçle patlayıverdi. Galiba bir tek, onaylayıcı bir tavırla defterlerini ve kitaplarını çıkarmış olan Sifon haricinde herkes bağırıyordu. Öğretmen sınıfa baktı, bir manşetini düzeltti; dudaklarını büzdü, açtı ve yine kapadı. Talebeler feryat ettiler. Öğretmen kaşlarını çattı ve yüzünü buruşturdu, manşetlerine göz gezdirdi, parmaklarıyla masanın üzerini tıngırdattı, uzaklarda kalmış bir şeyler düşündü – saatini çıkardı, masanın üstüne bıraktı, iç geçirdi, yine içinde bir şeyleri bastırdı ya da yuttu, belki de esnemiştir, uzun bir süre enerji topladı, nihayet kürsüye vurduğu not defteriyle gümbürdedi ve haykırdı:

"Yeter! Sakinleşin lütfen! Ders başlıyor."

İşte o zaman (Sifon ve birkaç taraftarı hariç) bütün sınıf, hep bir ağızdan, gecikmeye tahammülü olmayan *helaya gitme zorunluluğu*nu dile getirdi.

Özellikle sağlıksız ve toprak rengi benzinden ötürü yaygın olarak Soluk Benizli diye anılan öğretmen, ekşi bir gülümseyişle gülümsedi.

"Yeter!" diye bağırdı otomatikman. "İzin istiyorsunuz demek! Başka emriniz var mı? Peki, bana niye kimseler izin vermiyor? Ben niye oturmak zorundayım? Otur, kimseye izin vermiyorum, Mientalski ve Bobkovski'ye ceza yazıyorum, eğer biriniz daha ağzını açarsa, onu da ödevlerinden sözlüye alırım!" Bunun üzerine, yediden daha az olmayan sayıda öğrenci, derslerini şu ya da başka hastalıklar nedeniyle hazırlayamamış olduklarına dair raporlar sundu. Bundan başka

dördü migreni, biri döküntüsü olduğunu, biri de titremeleri olduğunu ve çırpınma nöbetleri geçirdiğini açıkladı. "Evet," dedi Soluk Benizli hasetle "evet de, ya bana niye kimse rapor vermiyor? Benim niye çırpınma nöbetleri geçirmeye hakkım yok? Niye, soruyorum işte, niye kendimi yerlere atıp da çırpın çırpın çırpınamıyorum da, pazarları hariç gün be gün burada oturmak zorundayım? Hadi çekilin, raporlar sahte, hastalıklar numaradan, oturun, biz biliriz bu işleri!" Ne ki en uyanık ve ağzı laf yapan üç talebe kürsüye yaklaşıp Yahudiler ve kuşlar üstüne gülünç bir öykü anlatmaya başladılar. Soluk Benizli kulaklarını tıkadı. "Hayır, hayır," diye inledi. "Dayanamıyorum, insaf edin, ayartmayın beni, dersteyiz yani; ya müdür bey bizi yakalarsa..."

Bu noktada irkilmişti, ürkek ürkek kapıya baktı ve yanaklarına soluk bir korku geldi.

"Ya da müfettiş bey yakalarsa, ne olur ha? Beyler, uyarıyorum, okulda bir müfettiş var! Evet!... Sizleri uyarıyorum... Aptallık yapma zamanı değil!" diye ürkmüş halde inledi. "Yüksek makamlara karşı hemen organize olmak gerek. Ya... Hm... Derse en iyi hâkim olan hanginiz? Ama öyle uydurma olmadan ha, şakanın zamanı değil! Tamamen içten konuşalım. Ne?! Kimse bir şey bilmiyor mu? Mahvedeceksiniz beni! Yine de, belki birinizden biri, evet, arkadaşlar, cesaret, cesaret... Aha, Pılaşçkieviç, siz anlatır mıydınız? Allah ne muradınız varsa versin, Pılaşçkieviç; sizi hep kıymetli bir talebe olarak görmüşümdür. Evet, Pılaşçkieviç, en fazla hâkim olduğunuz konu nedir? Mesela *Kondrad Wallendrod** mu? Ya da *Ecdat*** mı? Belki de romantizmin ana hatları, ha? Lütfen Pılaşçkieviç, bir tanesini belirleyiniz benim için."

---

* Adam Mickiewicz'in 1828 tarihli manzum romanı. (y.n.)

** Adam Mickiewicz'in 1822 tarihli manzum tiyatro eseri, *Dziady*. (y.n.)

Ne ki, kızanlıkta artık iyiden iyiye pekişmiş olan Sifon kalktı ve bir yanıt verdi:

"Affedersiniz, hocam. Beni eğer müfettiş beyin önünde derse kaldıracak olursanız, bildiğimin en iyisini anlatırım, ama halihazırda hangi konuya hâkim olduğumu size açık edemem, çünkü o sırra ihanet ederken, kendi kendime de ihanet etmiş olurum."

"Sifon, sen bizi mahvedeceksin," diye haykırdı dehşetle diğerleri. "Sifon, seç bir konu işte!"

"Evet ya, Pılaşçkieviç," dedi Soluk Benizli uzlaştırıcı bir sesle. "Niçin bir konuyu belirlemek istemiyorsunuz? Şunun şurasında biz bize konuşuyoruz işte. Bir tanesini söyleyin. Herhalde beni de, kendinizi de yakmak istemezsiniz, değil mi? Açık açık söylemek istemiyorsanız, ima edin."

"Affedersiniz, hocam," diye yanıt verdi Sifon. "Ama hiçbir uzlaşma içine giremem, çünkü uzlaşılmazım ve ne kendimi aldatabilirim ne de kendime ihanet edebilirim."

Ve oturdu.

"Tabii, bii," diye homurdandı öğretmen. "Bu hisler size şeref getirecektir. Lütfen gönül koymayın, ben sadece öyle kendimce şaka yapmıştım. Tabii, tabii ki eğilip bükülmek olmaz, bugünkü dersimiz neydi?" dedi katı bir sesle ve programa baktı. "Aha! Slowacki'nin* bizlerde niye aşk ve hayranlık uyandırdığı konusunun talebelere anlatılıp açıklanması mı? Tamam, öyleyse beyler, ben size kendi dersimi geveleyeceğim, sonra siz de kalkıp kendinizinkini geveleyeceksiniz. Sessizlik!" diye bağırdı ve herkes ellerini kafasının yanına

* Juliusz Słowacki (1809-1849): Romantik dönem şairi. Polonya romantizminin en önemli temsilcilerindendir ve Adam Mickiewicz ve Zygmunt Krasiński'yle birlikte Polonya'nın üç "Vatan Şairi"nden biri kabul edilir. Şiiri, Polonya'nın "bağımsızlık mücadelesine" adanmış bir dava şiiridir. (ç.n.)

destek yapıp sıraların üzerine kapandı; Soluk Benizli ise, yüce bir ders kitabını hafiften açıp dudaklarını sıktırdı, iç geçirdi, içindeki bir şeyleri bastırdı ve anlatmaya koyuldu.

"Hm... Hm... Öyleyse, Slowacki bizlerde niçin aşk ve hayranlık uyandırmaktadır? O mucizevi, şairane *İsviçre'de** manzum eserini okurken niçin şairle birlikte ağlarız? *Kral Ruh'un*** kahraman sesli, tunçtan dörtlüklerini dinlerken içimizi niye bir heyecan sarar? *Balladyna*'nın*** mucizelerinden ve cazibesinden kendimizi niye çekip alamamayız; yine mesela *Lilla Weneda*'nın**** yakınmaları yankılanırken niçin bizim yüreğimiz lime lime olur? Ve niye talihsiz kralın yardımına kuş misali uçup gitmeye, koştur koştur koşturmaya hazırızdır? Hm... Niye? Çünkü beyler, Slowacki büyük bir şairdi! Vavkieviç! Niyeymiş? Tekrarlayın – niyeymiş? Hayranlık, aşk, ağlamalarımız, heyecan, yürek, uçuşumuz, koştur koştur koşturuşumuz niye? Niyeymiş, Vavkieviç?"

Bana sanki yine Pimko'yu, ama daha mütevazı maaşlı ve hani o büyük ufuklardan yoksun bir Pimko'yu işitiyormuşum gibi gelmişti.

"Çünkü büyük bir şairdi!" dedi Vavkieviç; öğrenciler çakılarıyla sıraların üzerini kertikliyor ve yapabildiklerinin en küçüklerinden kâğıt topçuklar yapıp yapıp mürekkep hokkasına atıyorlardı. Bu sanki bir göl ve göldeki balıklar oluyordu, böyle olunca da saç telinden bir oltayla bunları tutuyor, ama

---

* Słowacki'nin 1835'te yazdığı ve 1839'da yayımlanan manzumesi, *W Szwajcarii*. (ç.n.)

** Słowacki'nin, 1845-1849 yıllarında yazdığı, aslında yarım kalmış, tarih felsefesi konulu manzumesi *Król-Duch*. İlk bölümü 1847'de Paris'te yayımlanır, müsveddeleriyle tamamlanan bütünü ise 1925'te yayımlanmıştır. (ç.n.)

*** Słowacki'nin 1839'da yayımlanan tiyatro eseri. (ç.n.)

**** Słowacki'nin 1840'ta yayımlanan tiyatro eseri. (ç.n.)

tutmayı başaramıyorlardı, çünkü kâğıt tutulmuyordu. Dolayısıyla saç telleriyle burun gıdıklıyor ya da defterlerine bir kargacık burgacık, bir kargacıksız burgacıksız üst üste imzalar atıyorlardı; biri de bütün sayfaya güzel yazıyla "Ni-yey-miş, ni-yey-miş, ni-ye, Slo-vas-ki, Slo-vas-ki, Slo-vas-ki, s-ki, s-ki, vas-ki, s-ki, vas-ki, Slo-vas-ki-de-Slo-vas-ki" yazmaktaydı. Yüzleri soluklaşıyordu. Deminki heyecanları, o münakaşaları ve tartışmaları nerelerdeydi – anca birkaç talihli, kendilerini Wallace romanlarına kaptırıp dünyayı unutmuştu. Hatta Sifon bile, kendi kendini geliştirme ve kendi kendini eğitme ilkelerine ihanet etmemek için tüm karakter gücünü kullanmak zorundaydı, ama kendisini bir karakter gücü ölçüsü olarak üzüntünün bile bir zevk kaynağı olacağı şekilde ayarlamayı biliyordu. Diğerleri ise ellerini tutuşturmuş, "Bir baba hindi, arabadan indi, faytona bindi, indi de bindi, bindi de indi..." diye diye başparmak güreşleri yapıyordu. Öğretmen iç geçirdi, bastırdı, saatine baktı ve konuştu:

"Büyük bir şairdi! Hatırlayın bunu, zira önemli! Niçin seviyoruz? Çünkü büyük bir şairdi. Büyük bir şairdi! Tembel tenekeler, sürahi kafalılar, bakın sakin sakin söylüyorum size, bunu kafanıza iyice bir sokun – öyleyse bir daha tekrarlıyorum, evet beyler: Büyük şair, Juliusz Slowacki, büyük şair; Juliusz Slowacki'yi seviyoruz ve şiirlerine hayran oluyoruz, zira büyük bir şairdi. Lütfen, ev ödevi olarak şu konuyu not edin: 'Büyük şair Juliusz Slowacki'nin şiirlerinde niçin hayranlık uyandıran ölümsüz bir güzellik vardır?'"

Dersin bu noktasında talebelerden biri sinirli sinirli kıvrandı ve inledi:

"Ama ya ben hiç hayran olamıyorsam! Hiç hayranlık duymuyorum! Beni hiç sarmıyor! İki dörtlüğünden fazlasını okuyamıyorum ki o bile sarmıyor. Allah'ım ya, beni

kendine hayran bırakmadığı halde bende nasıl hayranlık uyandırabilir?" Gözlerini pörtletti ve dipsiz bir uçuruma yuvarlanıp yerine oturdu. Öğretmen bu saf itirafla az kalsın tıkanacaktı.

"Allah aşkına, daha alçak sesle!" diye tısladı. "Eksiyeiç, bak çakıyorum eksiyi. Siz beni yakmak istiyorsunuz! Herhalde ne söylemiş olduğunuzun farkında değilsiniz, ha?"

EKSİYEİÇ

Ama anlayamıyorum! Eğer hayranlık uyandırmıyorsa, nasıl hayranlık uyandırdığını anlayamıyorum.

ÖĞRETMEN

Sizde hayranlık uyandırdığını bin defa tekrarladığına göre, nasıl olup da sizi kendine hayran bırakmaz?

EKSİYEİÇ

Bırakmıyor.

ÖĞRETMEN

Orası sizin şahsi meseleniz. Anlaşılan zeki değilsiniz. Çünkü diğerlerini hayran bırakıyor.

EKSİYEİÇ

Ama, vallahi kimseyi hayran bırakmıyor. Nasıl bıraksın ki, eğer onu okul çağındaki bizlerden başka kimseler okumuyorsa, o da bizi buna güç kullanarak zorladıkları için...

ÖĞRETMEN

Daha alçak sesle, Allah aşkına! Gerçekten kültürlü ve seviyeli insanlar az da, ondan...

EKSİYEİÇ

Kültürlüler de okumuyor ki. Kimseler. Kimseler okumuyor. Yani genel olarak hiç kimse.

ÖĞRETMEN

Eksiyeiç, benim bir karım ve çocuğum var! Hiç olmazsa çocuğuma acı! Büyük bir şiirin sizde hayranlık uyandırdığı hususuna herhalde karşı çıkmıyorsunuz, işte Slowacki de büyük

bir şairdi... Slowacki sizi heyecanlandırmıyor olabilir, ama herhalde Mickiewicz'in, Byron'un, Puşkin'in, Shelley'in, Goethe'nin de ruhunuzu delip geçmediğini söylemeyeceksiniz...

EKSİYEİÇ

Bunlar kimsenin bir şeyini delmiyor. Kimseleri enterese etmiyor, herkesi sıkıyor. İki ya da üç dörtlüklerinden fazlasını kimse okuyamaz. Allah'ım ya! Yapamıyorum ya...

ÖĞRETMEN

Eksiyeiç, bu müsaade edilemez bir şey. Büyük bir şiir, büyük ve şiir olarak sizde hayranlık uyandırmazlık edemez, demek ki hayranlık uyandırıyor.

EKSİYEİÇ

Ama ben hayran olamıyorum. Kimse olamıyor! Allah'ım ya...

Damla damla ter öğretmenin alnını ıpıslak etmişti; cüzdanından karısıyla çocuğunun bir fotoğrafını çıkardı ve Eksiyeiç'i onlarla acındırmaya çalıştı, fakat beriki sadece dönüp durup o "Yapamıyorum, yapamıyorum"unu tekrar ediyordu. Ve bu etkileyici "yapamıyorum" yayıldıkça yayılıyor, büyüyor, başkalarına bulaşıyordu; artık köşe bucaktan "biz de yapamıyoruz" cızırtıları gelmekteydi. Öğretmen, kendini korkunç bir güçlüğün içinde buluvermişti. Bir şey –ama ne?– ha patladı ha patlayacaktı, artık her an bir yapamazlık patlaması olabilir; vahşi bir istememe çığlığı kopup müdürle müfettişe her an ulaşabilir ve her an bütün bir bina yıkılıp çocuğunu yıkıntılar altına gömebilirdi; bu arada Eksiyeiç ise yapamıyordu, Eksiyeiç sürekli olarak yapamıyordu da yapamıyordu.

Zavallı Soluk Benizli, yapamazlığın onu da tehdit etmeye başladığını hissetti.

"Pılaşçkieviç!" diye bağırdı. "Hemen bana, Eksiyeiç'e ve genel olarak herkese amaca uygun pasajlardan birinin

güzelliğini kanıtlayınız! Daha çabuk, çünkü *periculum in mora*!* Lütfen dikkat! Eğer biri ağzını bir açacak olsun, hepinizi okuldan sonra etüde bırakırım! Yapabilmeliyiz, yapabilmeliyiz, yoksa çocuğum hali duman!"

Pılaşçkieviç ayaklandı ve bir manzumeden bir bölüm okumaya başladı.

Ve okuyordu. Sifon, böylesine ani, herkese de yaygın bir yapamamazlığa birazcık bile kapılmamıştı, aksine hep yapabilmekteydi, çünkü kendi yapabilme gücünü tam da yapamamazlıktan alıyordu. Dolayısıyla okuyordu ve heyecanla, ayrıca doğru bir tonlamayla ve de ulvileştire ulvileştire okuyordu. Daha da fazlası, güzel okumaktaydı ve okumasının, manzumenin güzelliğiyle ve ozanın büyüklüğüyle ve de sanatın yüceliğiyle güçlenen güzelliği, fark ettirmeden bilumum mümkün güzelliklerin ve büyüklüklerin putuna dönüşmekteydi. Daha da fazlası, gizemli ve inançlı bir biçimde okuyordu; etkili bir biçimde, esinle okuyor ve ozanın şarkısını, bir ozanın şarkısının nasıl okunması gerekiyorsa tam da öyle okuyordu. Oh, bu ne güzellik! Bu ne büyüklük, bu ne deha, ne şiir! Sinek, duvar, mürekkep, tırnaklar, tavan, karatahta, pencereler, ah, yapamamazlık tehlikesinin artık önü alınmıştı, çocuk kurtarılmıştı; hanım da öyle; artık her biri kabul ediyor, her biri yapabiliyor ve de sadece okuma artık kesilsin diliyordu. Aynı anda, sıra arkadaşımın ellerime mürekkep sürdüğünü fark ettim – artık kendi ellerine sürüp bitirmiş, şimdi de benim ellerime girişmişti, çünkü ayakkabıları çıkarması zordu, ama bir başkasının elleri, aslında tam da kendininkiler gibi olduğu için, daha da korkunçtu, ama zaten sürse ne çıkar? – Hiçbir şey. Ya ayaklarla ne yapmalı? Sallamalı mı ki? Ama zaten sallansa ne çıkar? Bir çeyrek

* (Lat.) Tehirde tehlike vardır. (y.n.)

saat sonra Eksiyeiç'in kendisi de inleyerek yettiğini, artık takdir ettiğini, kavradığını, sözlerini geri aldığını, kabul ettiğini, özür dilediği ve de yapabildiğini söyledi.

"Ya, görüyorsunuz değil mi Eksiyeiç?! İş büyük dehalara karşı hayranlık aşılamak olunca, okul gibisi yoktur!"

Dinleyicilerden ise yüzeye tuhaf tuhaf şeyler çıkmaktaydı. Farklılıklar kaybolmuştu; herkes, ister Sifoncu ister Mezgitçi olsun, ozanın, şairin, Soluk Benizli'nin, ayrıca çocuğun ve sersemleşmenin ağırlığı altında aynı şekilde iki büklüm olmaktaydı. Çıplak duvarlar ve yanlarında birer mürekkep hokkasıyla çırılçıplak kara okul sıraları bir gıdımcık çeşitlilik dahi vermiyor; pencereden üzerine "Uçtu" yazısı kazılı ve ileriye çıkıntı yapmış tuğlasıyla bir parça duvar görülüyordu. Bu yüzden, pedagojik bedenle kendi bedenin arasında seçim yapmaktan gayrı yapacak bir şey kalmıyordu. Dolayısıyla, dikkatlerini Soluk Benizli'nin kellesindeki saçları saymaya ya da ayakkabılarının karmakarışık bağlarını inceleme uğraşına vermemiş olanlar, kendi saçlarını saymaya ve boyunlarını yerinden çıkarmaya çalışıyorlardı. Mistral kıpraşıp duruyor, Hopçuk mekanik bir şekilde dişlerini tıkırdatıyor, Mezgit bir çeşit acı verici bir secde durumunda kıvranıp kıvranıp duruyor; bazıları kendilerini düşlere kaptırıyor; kimileri kendi kendine fısıldamak gibi ölümcül bir alışkanlığın pençesine düşüyor; berikiler düğmelerini koparıyor, giysilerini paralıyor ve her yanda görülmedik tepkilerin, tuhaf tuhaf işlerin balta girmemiş ormanları ve çölleri filizleniyordu. Bir tek sapkın Sifon, genele yaygın sefalet ne ölçüde büyükse, o ölçüde daha başarılı olmaktaydı, zira onun yardımıyla kendisini yoksullukla bile zenginleştirmeyi becerdiği özel bir iç mekanizmaya sahipti. Hatırına karısı ve çocuğu düşmüş öğretmense

kesmiyordu: "Towianski*, Towianski, Towianski, Mesihçilik, Halkların İsa'sı, kutsal ateş, kırk dört**, ilham, acılar, kefaret, kahraman ve sembol." Sözcükler kulaklardan giriyor ve akıllara zulmediyor, suratlarsa gittikçe daha korkunç biçimde çarpılıyor, surat düşüncesinden kopuyordu ve buruşmuş, bitkin, yassılmış ve her suratı kabule hazır haldeydiler – olması hayal edilmiş her şey yapılabilirdi bu suratlardan – ah, hayal gücü için ne alıştırma ama! Gerçeklikse, o da yassılmış, o da iflahı kesilmiş, eğilip bükülmüş, paralanmış halde ağırdan ağıra bir ülkü dünyasına dönüşüyordu ki artık ver hayali, verdikçe ver!

Soluk Benizli: "Bir peygamberdi! Gaipten bildirirdi! Beyler, istirham ediyorum, bir kez daha tekrarlayım – Hayran kalıyoruz, çünkü büyük şairdi; hürmetimiz var, çünkü peygamberdi! Zaruri bir sözcük. Cimkieviç, tekrarlayın lütfen." Cimkieviç tekrarladı: "Bir peygamberdi!"

Kaçmam gerektiğini anlamıştım. Pimko, Soluk Benizli, peygamber, okul, arkadaşlar, sabahtan beri yaşadıklarım birdenbire kafamın içerisinde –hani tıpkı piyango çekilişindeki gibi– dönmüş, dönmüş ve talihime kaçmak vurmuştu.

---

* Andrzej Tomasz Towiański (1799-1878): Polonyalı filozof ve Mesih inancının savunucusu dinî lider. (y.n.)

** Mickiewicz'in *Dziady* (Ecdat ya da Atalar) başlıklı oyununun III. bölümünde (1832) beliren bir imge: "'Onun adı Kırk Dört': (...) Peki, neden böyle bir isim? (...) pek çok edebiyat tarihçisi bu gizemi çözmek için boş yere uğraşmıştır. Bazıları (*şairin annesinin Yahudi kökenine atıfla*) İbranice yazıldığı takdirde şiirin adındaki harflerin sayısal değeri toplamının bu sayıya ulaşması nedeniyle bu başlığın seçildiğini iddia etmiştir. (...) Ancak şu ana kadar en geniş kabul gören yorum Mickiewicz'in bu ses veren, muhteşem tınılı sözcüğü (...) şifreli bir mesaj ifade etme niyetinden çok (...) şiirsel bir ahenk kaygısıyla seçtiğidir." Bkz. Zygmunt Bauman, *Akışkan Modern Dünyadan 44 Mektup*, Habitus Yay., 2011, s. 10. (ç.n.)

İyi de nereye? Ne yana? Bunu tam bilmiyordum, ama her yandan bastıran tuhaflıklara kurban gitmek istemiyorsam, kaçmam gerektiğini biliyordum. Ama kaçmak yerine, ayakkabımın içinde parmağımı kıpırdatmaya başladım ki kıpırdatma felç ediciydi ve kaçma niyetimi yok etmişti, zira aynı anda zemin üzerinde parmak kıpırdata kıpırdata buradan nasıl kaçılırdı ki? Kaçmak, kaçmak! Soluk Benizli'den, uydurmalardan ve sıkıntıdan kaçmak, ama kafamın içerisinde Soluk Benizli'nin bana tıkıştırdığı bir peygamber şair vardı; aşağıda parmağımı kıpırdatıyordum, kaçamıyordum; benim yapamamazlığım, Eksiyeiç'in deminki yapamamazlığından çok daha büyüktü. Teorik olarak, öyle çıkıp gitmek ve bir daha geri dönmemekten daha kolay bir şey yokmuş gibi görünüyordu; Pimko beni polisle aramazdı, kıç pedagogunun dokunaçları herhalde o kadar uzaklara erişmezdi. Sadece istemek yeterliydi. Ama isteyemiyordum. Çünkü kaçış için kaçma iradesi gerekir, ama bir parmak kıpırdatılırken ve surat sıkıntı ekşimesi içinde kaybolup giderken bu irade nereden alınır? Bu okuldan kimsenin niye kaçamadığını artık anlamıştım – suratları ve o bütün siluetleriydi işte içlerindeki kaçma imkânını öldüren; her biri kendi yüz ekşitmesinin mahkûmuydu ve kaçmaları gerektiği halde bunu yapmıyorlardı, çünkü artık olmaları gereken şey değillerdi – Kaçmak, sadece okuldan kaçmak değil, ama –her şeyden önce– kendinden kaçmak demekti; oh, kendinden kaçmak, Pimko'nun benden yarattığı o sümüklü oğlandan kaçmak; onu fırlatıp atmak; olmuş olduğum erkeğe dönmek! Ama o l u n a n şeyden nasıl kaçılır; bir dayanak noktası, bir direnme zemini nerede bulunur? Biçimimiz bize nüfuz eder; dışarıdan olduğu kadar, içeriden de hapseder bizi. Emindim ki gerçeklik, hiç değilse bir anlığına haklarını geri kazanacak

olsa, durumumun inanılmaz groteski gözlere öyle bağıra bağıra çarpardı ki herkes "Bu erişkin adamı burada ne arıyor?!" çığlığını basardı. Ne ki benim durumumun tuhaflığı genel tuhaflığın fonu içinde kaybolup gidiyordu. Ah, kendi yüzümün ekşiliğini hissedebileceğim, yamulup yumulmamış bir yüz verin bana – ama etrafta benimkinin bir güldüren aynadaymış gibi yansıdığı burulmuş, düzleştirilmiş ve ters döndürülmüş suratlar görünüyordu ve yansıyan gerçeklik iyi alıkoyuyordu! Düş müydü? Gerçek mi? İşte o sırada Kopırdat, hani yanık tenli, flanel pantolonlu, bahçede "kolejli kız" sözcüğü söylendiğinde yüksekten yüksekten gülümseyen o oğlan gözüme ilişti. Soluk Benizli'ye karşı da Mezgit'le Sifon'un arasındaki tartışmaya olduğu kadar kayıtsız, eğilmiş takmaz takmaz oturuyordu ve iyi görünüyordu – normal görünüyordu; elleri ceplerinde, derli toplu, dinç, rahat, gerçek ve hoştu; bayağı küçümser küçümser oturuyordu; bacak bacak üstüne atmıştı ve bir bacağına bakıyordu. Sanki ayaklarıyla okuldan uzaklaşıyor gibiydi. Düş müydü? Gerçek mi? "Acaba," diye düşündüm. "Acaba nihayet sıradan bir oğlan mı? Ne kızancık ne delikanlı, ama sıradan bir oğlan mı? Yitirilmiş yapabilirlik belki onunla geri dönebilirdi..."

BÖLÜM III

ENSELEME VE EZİLİP BÜZÜLMENİN DEVAMI

Öğretmen saatine daha sık göz atıyordu; talebeler de kendi saatlerini çıkarmışlardı ve bakıyorlardı. Sonunda kurtarıcı zil çınladı, Soluk Benizli cümlesini yarıda kesti ve kayboluverdi; sınıf uyanmış ve korkunç bir uğultu yükselmişti – bir tek Sifon sessiz ve dikkatini toplamış, kendi içine dalıp gitmiş halde kalmıştı. Soluk Benizli dersten çıkar çıkmaz, peygamber şairin verdiği sıkıntıyla bastırılmış olan masumiyet sorunu yeniden alevlendi. Öğrenciler, resmî hayallerden çıkıp suratlarıyla doğrudan doğruya kızancık ve delikanlının içine dalıverdiler, gerçeklikse ağırdan ağıra bir ülkü dünyasına dönüşmekteydi ki artık ver hayali, verdikçe ver! Sifon'un kendisi tartışmaya katılmıyor, ama sadece oturuyor ve kendi kendisine dadılık ediyordu – taraftarlarının önderliğini Pizo yapıyor; Mezgit'e ise Hopçuk yardım ediyordu. Ve işte yine boğucu ve ağırlaşmış bir havada yüz kızarmaları peyda olmuş, münakaşa dallanıp budaklanmıştı – bir sürü doktrinci adı, türlü türlü teoriler sapandan fırlar gibi fırlıyor, atılıp savaşa gidiyordu, dünya görüşleri ateşli başlar üzerinde birbirleriyle mücadele ediyorlardı; yine orada bilinçlenmiş ve bilinçlendiren bir hanımefendiler alayı, tutucu basının yobazlığına, cinsiyet değiştirmiş kadınların öfkeye

yatkınlığıyla saldırmaktaydı. Gittikçe daha ağdalı sözcükler söyleniyordu: "Ulusal Demokrasi! – Bolşevizm! – Faşizm! – Katolik Gençlik! – Kılıç Kardeşliği! – Lehler! – Şahinler! – Yavru Kurtlar! – Hissedin ruhu! – Durun kavgaya! – Hissedin!" Görülüyordu ki her siyasi parti onların dolma harcını kendilerine özgü olan oğlan çocuğu ülküsüyle yapmıştı; bundan başka ayrı ayrı düşünürler de içlerine kendi zevk ve ülkülerini kendi elleriyle doldurmuşlardı; ayriyeten sinemayla, aşk romanlarıyla ve gazeteyle doldurulmuşlardı. Türlü türlü kızancık, delikanlı, konsomol, sportmen, genç, küçük beyefendi, afacan, güzellik âşığı, filozof, kuşkucu tiplerinin asıl şimdi envai çeşidi, savaş alanında, hiç işitilmedik derecede öfkeli ve kızıla kesmiş halde, birbirinin üzerine ok gibi atılıyor ve tükür tükür tükürüyordu; alttan ise anca iniltiler ve "Sen safsın!", "Yok, saf olan asıl sensin!" bağırtıları geliyordu. Çünkü bütün bu ülkülerin istisnasız hepsi ölçüsüz derecede yetersiz, dar, kullanışsız ve işe yaramazdı; tartışmanın sancısı içinde bunları içlerinden fırlatıp atıyor ve içlerinden fırlattıkları şeyle ürkmüş bir halde, söylenilmiş bulunan yarım yamalak lafları artık geri alamadan, mancınıklar gibi geri çekiliyorlardı. Yaşamla ve gerçeklikle her türlü teması yitirdikten sonra hiziplerin, fraksiyonların ve akımların cümlesiyle ütülenmiş, hep pedagojik muamele görmüş, yalanla kuşatılmış olanlar, bir yalan konseri vermekteydiler! Ve adım başı salaklık vardı! Coşkularında sahteydiler, lirizmlerinde korkunç, duygusallıklarında berbat; hicivlerinde, şakalarında, fıkralarında beceriksiz, kabarıp yükselmelerinde iddialı, yıkılışlarında iğrençtiler. Ve dünya böyle dönüp duruyordu işte. Dünya böyle dönüyor ve büyüyordu. Kendilerine yapmacık davranılanlar, yapmacıksız olabilirler miydi? Yapmacık olarak dürüst bir biçimde

konuşabilirler miydi? Velhasıl korkunç bir yapamamazlık boğucu bir havada yükseliyor, gerçeklik ağırdan ağıra bir ülkü dünyasına dönüşüyordu ve kendisini ona bir tek Kopırdat kaptırmıyordu, tırnak törpüsünü kayıtsızca atıp atıp tutarak ve ayaklarına baka baka...

Bu arada bir kenarda Mezgit, Mistral'le beraber ipler falan hazırlamaktaydı, hatta Mistral pantolon askısını bile çıkarmıştı. Sırtımdan bir ürperti aktı geçti. Eğer Mezgit, Sifon'u kulakları üzerinden bilinçlendirme planını gerçekleştirirse, hakikaten de gerçeklik... Gerçeklik bir karabasana dönüşür, tuhaflık artık bir kaçışın sözü dahi edilemeyecek denli güçlenirdi. Her ne pahasına olursa olsun buna karşı koymak gerekiyordu. Herkese karşı bir başıma, üstelik ayakkabının içinde bir de parmağım varken karşı koyabilir miydim? Hayır, koyamazdım. Ah, bana hiç değilse bir tek çarpılmamış yüz verin! Kopırdat'a yaklaştım. Pencerenin yanında dinelmiş avluya bakıyor ve ayağında flanel pantolon dişlerinin arasından bir ıslık öttürüyordu; bu en azından içinde hiçbir ülkü beslemiyormuş gibi görünüyordu. Ama nasıl başlayacaktım.

"Sifon'a tecavüz etmek istiyorlar," dedim dosdoğru. "Onları bundan caydırmak belki daha iyi olur. Eğer Mezgit Sifon'a tecavüz ederse, okuldaki hava iyice katlanılmaz olacak."

Ve endişeyle bekliyordum, Kopırdat'ın ne ses vereceğini, nasıl çınlayacağını, tınısının nasıl olacağını... Ne ki Kopırdat tek bir sözle olsun yanıt vermedi, sadece bitişik bacaklarıyla, tıpkı dikildiği gibi, pencereden avluya atladı. Avluda dişleri arasından ıslık çalmaya devam ediyordu.

Ne yapacağımı bilemez halde kalakalmıştım. Neydi bu? Kaçmıştı. Yanıt vermek yerine niye atladı ki? Normal bir şey değildi bu. Ve niçin bacaklar – bacaklar onda ön plana,

tepeye çıkmıştı? Ayakları tepedeydi. Elimle alnımı sildim. Mezgit'in hemen yakınında durup Kopırdat'a söylediği her şeyi dinlenmiş olduğunun farkına anca şimdi varmıştım.

"Sen niye karışıyorsun?" diye bağırdı. "Bu Kopırdat'la bizim meselelerimizi konuşmana kim izin verdi? Bu onu hiç ilgilendirmiyor ki! Onunla benim hakkında konuşmayı düşünme bile!"

Bir adım geri çekildim. En galiz küfürleri savurdu.

Yalvarırcasına fısıldadım:

"Mezgit, yapmayın bu işi Sifon'a!"

Daha sözümü bitirmemiştim ki patlayıverdi:

"O'lum onu, onunla birlikte seni de nereme takıyorum, biliyon mu? Ha, sizi var ya, s... saygıyla anıyorum!"

"Yapmayın bunu," diye yalvardım. "Girmeyin bu işe! Kendini bunu yaparken görmüyor musun? Dinle, bunu gözünde canlandırmıyor musun? Görmüyor musun? Sifon işte şurada, yerde, bağlı, sen de onu bilinçlendiriyorsun – zorla, kulaklarından! Kendini bunu yaparken görmüyor musun?"

Bana daha da iğrenç bir yüz ekşitmesi yaptı.

"Gördüğüm tek şey, fena bir kızancık olmadığın! Sifon senin de aklını almış! Ama biliyon mu, o sizin kızancığınızı ben ne yaparım? Onu ben s... saygıyla anarım!"

Ve ayağımın aşık kemiğine bir tekme attı.

Söyleyecek sözler arandım ki, her zamanki gibi, yoktular.

"Mezgit," diye fısıldadım. "Bırak bu işi... Şey... Şey yapmayı bırak kendini. Sifon masum diye ahlaksız olmak zorunda mısın? Bırak bunu."

Baktı.

"Sen ne istiyorsun benden?"

"Budalalık etmeyi bırak!"

"Budalalık etmeyi bırak mı?" diye mırıldandı. Gözleri buğulandı. "Budalalık etmeyi bırakmak," dedi özlemle. "Öyle

ya, budalalık etmeyen delikanlılar var. Su taşıyan ya da yol süpüren oğlanlar –kapıcı oğulları, çıraklar ve yanaşmalar– var... Sifon'la bana, bizim bu salaklıklarımıza ne gülerler ama!" Acı verici düşüncelerinden birinin içine düşmüş, bayağılığını ve numaradan kıroluğunu bir anlığına üzerinden atmıştı; yüzü gevşemişti. Derken, sanki kızgın demirle dağlanmışçasına atıldı: "Popo! Popo!" diye bağırdı. "Hayır, talebelerin masum bellenmesine izin vermek istemiyorum. Sifon'a kulaklarından tecavüz etmeliyim! Gö., g..., g...!" Yine tiksinti verecek denli çirkinleşiyordu ve ta ki ben bir adım geri çekilinceye kadar yığınla iğrenç söz yağdırdı.

Bir makine gibi "Mezgit" diye fısıldadım korku içinde. "Kaçalım! Kaçalım buradan!"

"Kaçmak mı!"

Kulak kabarttı. Sövüp saymayı bıraktı ve sorarcasına baktı bana. Daha normal olmuştu – ki ben de buna denize düşenin yılana sarıldığı gibi sarıldım.

"Kaçalım, kaçalım, Mezgit," diye fısıldadım. "Bırak bu işleri de kaçalım."

Tereddüt ediyordu. Suratı sanki şaşkındı, kararsızdı. Bense, kaçış düşüncemin ona olumlu bir etki yaptığı bilerek ve de yeniden iğrençliğe düşer korkusuyla tir tir titreyerek, onu bu işe neyle yüreklendireceğimi aranıyordum yana döne.

"Kaçmak! Özgürlüğe kaçmak! Mezgit, yanaşmalara kaçmak!"

Çırakların gerçek yaşamına duyduğu özlemi bildiğimden, yanaşma oltasına geleceğini düşünmüştüm. Ah, ne söylesem benim için hepsi birdi; önemli olan tek şey, yine birdenbire yamulup çarpılmasın diye onu groteskten uzak tutmaktı. Sanki gözleri kıvılcımlandı ve böğrüme arkadaşça bir dirsek attı.

"İster miydin?" diye sessizce, gizli gizli sordu. Sessiz ve safça güldü. Ben de sessiz bir gülüşle güldüm.

"Kaçmak," diye mırıldandı. "Kaçmak... Yanaşmalara kaçmak... O hakiki oğlanlara, hani nehir kıyısında atları sulayan ve yıkanan delikanlılara..."

Ve işte o an korkunç bir şey fark ettim; suratında yepyeni bir şey –bir özlem, yanaşmalara kaçan bir okullu oğlanın özel güzelliği– beliriyordu. Gaddarlıktan çıkıp bir melodiselliğe geçmişti. Beni kendisinden bilip kendini maskelemeyi bırakmış ve içinden bir özlemi ve şiirselliği açığa çıkarmıştı.

"Hey, hey," dedi şakırcasına, sessizce. "Hey ki hey, yanaşmalarla oturup kara ekmek yemek, eyersiz atlar üzerinde kırda bayırda tırısa kalkmak..."

Dudakları acı ve tuhaf bir gülümsemeyle aralandı; bedeni daha bir esnek ve daha bir ince olmuş, ensesinde ve omuzlarında bir ihanet belirmişti. Artık yanaşmaların özgürlüğüne özlem duyan bir okullu oğlandı – ve artık açık açık, ihtiyatın her türlüsünü es geçip bana dişlerini göstererek parıldadı. Bir adım geri çekildim. Kendimi korkunç bir konumda buluvermiştim. Ben de mi parlaklaşsaydım? Eğer parlaklaşmazsam, yine küfürler yağdırmaya hazırdı, ama parlaklaşacak olursam... Parlaklaşmak daha da beter olmaz mıydı, burada bana önerdiği gizli güzellik onun çirkinliğinden daha da grotesk bir şey olmaz mıydı? Hay Allah belasını versin, tutup da ne diye ona şu yanaşma hayalini kurdurdum ki? Sonunda parlaklaşmadım, sadece dudaklarımı büzdüm ve sessizce ıslık çaldım ve böylece parlaklaşa parlaklaşa ve ıslık çala çala ya da sessiz sessiz gülerek birbirimizin karşısında dikiliyorduk; dünyaysa sanki yıkılıp gitmiş ve sırıta sırıta parlaklaşan ve kaçan bir oğlana göre yeniden örgütlenmişti ki aniden iki adım ötemizden, her

yönden bir alaycı böğürtü geldi! Bir adım geri çekildim. Sifon, Pizo, onlara ek olarak yarım düzine Sifoncu, yüzlerinde hoşgörülü ve hain bir ifade, masum karınlarını tutmuş katıla katıla ve böğüre böğüre gülüyorlardı.

"Ne gülüyo'nuz?!" diye haykırdı, iş üstünde yakalanmış Mezgit. Ama artık çok geçti.

Pizo bastı kahkahayı.

"Ha, ha, ha!"

Sifon'sa:

"Kutlarım, Mientalski!" diye bağırdı. "Nihayet içinizdekinin ne olduğunu biliyoruz! İş üstünde yakaladık arkadaşı! Arkadaş bir yanaşma hayali kuruyor! Bir yanaşmayla kırda bayırda tırıs gitmek istiyormuş! Hararetli birer idealist, birer zorba rolü yapıyor, başkalarının idealizmiyle mücadele ediyorsunuz, ama derinliklerinizde duygusalsınız. Yanaşmacı birer duygusalcısınız!"

Mistral, yapabileceği en adi şekilde bastı kahkahayı. "Sus ulan! İt oğlusu! Lanet herif! Allah'ın belası!" Ama artık çok geçti. Gizli hayalleriyle *cürmü meşhut* halde yakalanmış bir Mezgit'i hiçbir kötü söz, hatta en beterleri bile artık kurtaramazdı. Kan kızıllığıyla yandı tutuştu; Sifon ise zafer kazanmış bir edayla ve haince şunu da ekledi: "Başkalarının idealizmiyle mücadele ediyor, ama kendisi yanaşmalara cilveleniyor. Şimdi en azından temizliğin onu niye rahatsız ettiği belli!"

Mezgit'in Sifon'un üzerine atlayacağı sanılıyordu, ama atlamadı. Hiper adi bir küfürle onu ezeceği sanılıyordu, ama ezmedi. *Cürmü meşhut* halde yakalanmış biri olarak yapamıyordu ve soğuk, zehirli bir nezaket içinde katılaştı.

"Aha, Sifon," diye konuştu, zaman kazanmak için, göstermelik bir umursamazlıkla. "Demek sen benim kaşımı

gözümü oynattığımı düşünüyorsun, ha? Peki, ya sen oynatmıyor musun?"

"Ben mi?" diye karşılık verdi şaşıran Sifon "Ben yanaşmalara kaş göz etmiyorum ki."

"Sadece ülkülere mi ediyorsun? Ne yani, yanaşmalara benim kaş göz oynatmam yasak da, sen ülkülere yapıyorsun diye sana serbest mi? Bana bakmak ister miydin? Eğer senin için bir mahzuru yoksa, suratını cepheden bir görmek isterdim."

"Niye ki?" diye sordu Sifon huzursuzca ve mendilini çıkarttı, Mezgit'se birden bu mendili elinden kaptığı gibi yere yapıştırıverdi. "Niye mi? Senin suratına dayanamıyorum da ondan! Bırak artık şu soylu, temiz yüz ifadesini! Ya sen bunu yapmakta özgür müsün, ha? Kes, bak, kes diyorum, yoksa senin suratını öyle beter çarpıtırım ki bir daha bunu yapmaya hevesin kalmaz, hevesin... Şimdi sana göstereceğim... Göstereceğim..."

"Ne göstereceksin?" diye karşılık verdi beriki. Ama Mezgit sıtma nöbeti geçiriyormuş gibi bağırıp çağırmaktaydı: "Göstereceğim! Göstereceğim! Sen bana göster, ben de sana göstereceğim! Laf ebelikleri yetti, hadi bakalım, konuşmak yerine göster bize şu kızancığını, sonra ben de göstereceğim ve o zaman görürüz bakalım kim kimden kaçacak! Göster! Göster! Yetti bu lügat parçalamalar, yetti insanın kendi kendisinden gizlenirken kullandığı bütün o yarım yamalak, utandırıcı mimikler, mimikcikler, o nazik, o kızlara özgü kaş göz etmeler yetti – Allah kahretsin, kahretsin; hadi bakalım, seni büyük, hakiki bir mimik düellosuna davet ediyorum, dibine kadar mimik yapmaya çağırıyorum; bak gör, sana öyle mimikler göstereceğim ki senin o kızancık sıvışacak delik arayacak! Yetti artık gevezelik! Göster, hadi göster, ben de sana göstereceğim!"

Çılgın bir düşünce! Mezgit, Sifon'u mimik düellosuna davet etmişti. Herkes sustu ve ona tıpkı bir geri zekâlıya bakar gibi baktılar, Sifon'sa kendisini alaycı bir hakarete hazırlamaktaydı. Ama Mezgit'in yüzü öyle şeytani bir saldırganlık ifade ediyordu ki önerisinin korkunç realizmi kolayca anlaşıldı. Mimikler! Mimikler – ah, hem bir silah hem işkence! Bu kez kavga sert geçecekti! Bazıları, Mezgit'in, o güne kadar herkesin çok büyük bir ihtiyatla, özgürce ve açık olarak ise herhalde sadece kapalı kapılar ardında ve ayna karşısında kullana geldiği o korkunç aleti çekip açığa çıkardığını görerek korkmuşlardı. Bense bir adım geri çekildim, çünkü zıvanadan çıkarılmış, deliye dönmüş bir halde mimikleriyle sadece kızancığın ve Sifon'un değil, ama yanaşmanın da, oğlanın da, kendinin, benim ve herkesin de içine etmek istediğini anlamıştım!

"Korku bastı değil mi?" diye sordu Sifon'a.

"İdeallerimden ne diye utanacakmışım ki?" diye yanıtladı beriki, hafiften allak bullak oluşunu gizleyemeden. "Ben mi korkacakmışım?" Ama sesi birazcık titriyordu.

"Tamam öyleyse, Sifon! Zaman – bugün derslerden sonra! Yer – burası, sınıfta! Tanıklarını belirle, ben kendime Mistral'i ve Hopçuk'u seçiyorum, hakemliğe de (bu noktada Mezgit'in sesini bir şeytanilik aldı), hakem olarak da... Şu yeniyi... Hani okula bugün geleni öneriyorum. Tarafsız olacaktır." – Ne? Ben mi? Hakem olarak beni mi öneriyordu? Düş müydü? Gerçek miydi? Ama ben yapamam! Yapamam ki? Bunu görmek istemiyorum! Buna bakamam! İtiraz etmeye davrandım, ama genele yaygın endişe yerini büyük bir heyecana bırakmıştı; herkes "İyi! Devam! Çabuk!" diye bağırmaya başlamıştı – aynı anda da zil sesi işitildi, sınıfa ufacık tefecik sakallı bir adam adım attı ve kürsüye oturdu.

Bu, hani zamanında öğretmenler odasında hayatın pahalandığına dair görüş bildirmiş olan o aynı bedendi; olağanüstü dost canlısı bir ihtiyarcık, burnunun üzerinde ufacık bir mantar bulunan kır bir güvercincik. Not defterini açtığında sınıfı bir ölüm sessizliği doldurdu – listenin baş kısmına doğru ışıltılı gözlerle bir bakıverdi, soyadları A ile başlayanların hepsi zangır zangır titrediler; aşağıya bir göz atıverdi, soyadları Z ile başlayanların hepsi ölüp ölüp dirildi. Çünkü kimsenin bir şey bildiği yoktu, Latince bir tercümenin yazılması tartışma nedeniyle unutulmuştu ve ödevini evde çoktan yapmış bulunan ve her istenildiğinde de yapabilecek durumda olan Sifon'dan başka kimse geçer not alamazdı. Diğer yandan ihtiyar, uyandırdığı korkunun hiç mi hiç farkında olmadan, sakince soyadlarına bir bir göz gezdiriyor, duralıyor, düşünüyor, kendisiyle didişiyordu ve nihayet güvenen bir sesle seslendi:

"Mıdlakovski."

Ne var ki Mıdlakovski'nin bugün için verilen Sezar çevirisini yapabilecek durumda olmadığı kısa bir süre içinde anlaşıldı; daha da fenası, *animis oblatis*'in *ablativus absolutus** hali olduğunu da bilmiyordu.

"Aman, Mıdlakovski Efendi," dedi yumuşak başlı ihtiyar içten bir sitemle. "Beyefendi, *animis oblatis* ne demektir ve hangi haldir bilmiyorlar mı? Niçin bilmiyoruz, efendim?"

Ve ona eksi verdi, korkunç üzülmüş haldeydi, ama bunun peşi sıra yüzü neşeyle aydınlandı ve yeni bir güven yükselmesi içinde, K ile başlayan soyadları arasından, arkadaşlarının arasında öne çıkma ayrıcalığının onu sevindireceğini sanarak ve bakışlarıyla ve de güvenlerin en deriniyle dopdolu jestleriyle onu asil bir rekabete girmeye yüreklendirerek,

* İsmin -den hali. (y.n.)

Koperski soyadını söyledi. Gelgelelim ne Koperski ne Kotecki ve hatta ne Kapuşcinski ve ne de Kolek, *animis oblatis*'in ne demek olduğunu biliyordu; tahtaya kalkıyorlar; isteksiz isteksiz, suskun suskun susuyorlardı; ihtiyarsa özlü bir çarpı işaretiyle gelip geçici hayal kırıklığını belirtiyor ve yine, sanki dün aydan gelmiş gibi, sanki bu dünyadan değilmiş gibi, güçlenen bir güven yükselmesi içinde, her seferinde seçilmiş ve sevindirilmiş olan öğrencinin sorusuna layıkıyla yanıt vereceğini bekleyerek derse kaldırıyordu. Hiç kimse yanıt vermemişti. Ve –ölçüsüz derecede güvenen ihtiyar– not defterine artık bir on kadar eksi atmıştı atmasına ya, onun güveninin cansız ve soğuk bir ürküntüyle reddedildiğini, kimsenin böyle bir güven olsun dilemediğini anlamıyordu hâlâ! Bu güvenle baş etmenin çaresi yoktu! Türlü türlü ikna yöntemleri nafile yere denenmiş; raporlar, mazeretler, hastalıklar boşuna sunulmuştu; öğretmen anlayışla ve şefkatle konuşup duruyordu.

"Efendim, Bobkovski Bey! Elinizde olmayan nedenlerle dersinizi hazırlayamadınız mı? Üzülmeyiniz efendim, eski metinden sorarım! Efendim? Ah, başınız mı ağrıyor? Fevkalade, burada ilginç bir özlü sözüm var, sizin için bulunmuş gibi, *de malis capitis**. Efendim, ah demek acilen helaya gitmeniz icap ediyor? Ah, Bobkovski Bey! Ne olacak canım! Bu iş, antikçağ insanlarında da olan iş! Hemen size beşinci kitaptan bir *passus*** takdim edeyim; bakınız, Sezar'ın ordusunun tekmili bayat havuç yiyip bu aynı kadere boyun eğmişlerdir, efendim! Bütün ordu! Ordunun tamamı, Bobkovski! Şayet el atında böyle dâhice ve klasik bir tarif varsa, bunu kendi başına beceriksizce yapmak niye? Bu kitaplar hayattır, beyler, hayat!"

* (Lat.) Baş ağrıları üzerine. (y.n.)

** (Lat.) Bölüm. (y.n.)

Sifon ve Mezgit unutulmuş, çekişmeler bırakılmıştı – namevcut olmaya çabalanıyordu, var olmamaya çabalanıyordu; öğrenciler büzülüyor, soluklaşıyor ve kayboluyorlar; karınlarını, ellerini ve bacaklarını içlerine çekiyorlardı, fakat kimse sıkılmıyordu, artık sıkılmanın lafı bile edilemezdi, çünkü herkes kederli kederli korkuyor ve korkunun acısıyla her biri, metinlerde yemlenen çocukça bir inancın meydan okuması onu ne zaman yakalayacak diye bekliyordu. Ve yüzler –yüzlerle hep olduğu gibi– endişenin baskısı altında birer gölgeye, birer yüz kuruntusuna dönüşmekteydi ve nihayet neyin –yüzlerin mi yoksa anlaşılmamış *accusativy cum infinitivo*'nun mu ya da sanrı hastası ihtiyarın cehennemî güveninin mi– daha delice, önemsiz, hayali olduğu belli değildi ve gerçeklik ağırdan ağıra bir ülkü dünyasına dönüşmekteydi ki artık ver hayali, verdikçe ver.

Diğer yandan öğretmen, Bobkovski'ye bir çarpı koyduktan ve *animis oblatis*'i sonuna kadar tükettikten sonra, kendine yeni bir problem *–colleo, colleavi, colleatum, colleare** geçişli fiilinin üçüncü çoğul şahısta *passivum futuram conditionalis*'i** ne olur sorusunu– uydurdu ve bu fikre hayran kaldı.

"İşitilmedik derecede ilginç bir şey!" diye haykırdı ellerini ovuşturarak. "İlginç ve öğretici bir şey! Evet, beyler! İncelikle dolu bir mesele! İşte, zekânızın sağlamlığını göstermek için cazip bir alan! Zira şayet *olleare*'dan *ollandus sim* oluyorsa, evet, beyler... Hadi, hadi, hadi... – beyler korku içinde kaybolup gitmişlerdi. – Ha, tabii! Ne olur, ne olur? *Collan... collan...*"

---

* Gombrowicz, burada Latince bir fiil uydurmuş ve dört farklı halde çekimini yapmıştır. (y.n.)

** (Lat.) Edilgen gelecek zaman şartı. (y.n.)

Kimse sesini çıkarmadı. İhtiyar, henüz daha umudunu yitirmeden "hadi, hadi"sini ve "*collan, collan*"ını tekrarlıyor, ışıklar saçıyor, bilmeceyle fingirdiyor, şevklendiriyor, uyandırıyor ve –becerebildiğince– bilgiye, yanıt vermeye, mutluluğa ve memnuniyete çağırıyordu. Birden kimsenin istemediğini, duvara konuştuğunu gördü. Durgunlaştı ve boğuk bir sesle konuşup:

"*Collandus sim! Collandus sim!*" diye tekrarladı, genele yaygın susuşla üzgün ve aşağılanmış bir halde ve ekledi: "Bu nasıl olur, beyler? Hakikaten de takdir etmediniz! *Collandus sim*'in zekâyı şekillendirdiğini, aklı geliştirdiğini, karakteri yoğurduğunu, her yönden mükemmelleştirdiğini ve de antik düşünceyle kardeş olduğunu görmüyor musunuz? Zira düşünün ki *olleare*'dan *ollandus* oluyorsa, *colleare*'dan da *collandus* olmalı öyleyse, çünkü üçüncü hal çekiminin *passivum futurum*'u, sadece istisnalar hariç olmak üzere, *dus, dus, us*'la biter. *Us, us, us* – beyler! İçinde mantıkdışı olan her şeyin istisna olduğu bir dilden daha mantıklı bir şey olamaz! *Us, us, us,* beyler," diye bitirdi kuşku içinde. "Nasıl bir âmil-i terakki ama!"

Bunun üzerine Eksiyeiç yerinden fırlayıverdi ve inledi:

"Düttürü, düt, düt, düüt, yetişin anne, teyze! Geliştirmiyorsa, nasıl geliştirir o halde? Mükemmelleştirmiyorsa nasıl mükemmelleştirir o halde? Yoğurmuyorsa, nasıl yoğurur o halde? Oy Allah'ım, Allah'ım –Allah'ım, Allah'ım ya!"

ÖĞRETMEN

Ne, Eksiyeiç Efendi? *Us* mükemmelleştirmez olur mu? Bu ek mükemmelleştirmez mi, üçüncü hal *passivi futuri*'sinin**

* Yine, "olleare" diye bir fiil uydurulmuş ve bu fiilin edilgen gelecek zaman şartının nasıl olabileceğine dair bir fikir yürütülmüştür. (y.n.)

** (Lat.) Edilgen gelecek zaman. (y.n.)

bu eki ruh dünyamızı zenginleştirmez mi diyorsunuz? Nasıl dersiniz, Eksiyeiç?

EKSİYEİÇ

Bu kuyruk beni zenginleştirmiyor! Bu kuyruk beni mükemmelleştirmiyor! Hiç mi hiç! Düttürü, düt, düt, düüt. Allah'ım! Anneciğim!

ÖĞRETMEN

Nasıl zenginleştirmez? Eksiyeiç Bey, eğer ben zenginleştiriyor diyorsam, zenginleştiriyordur! Ki ben de zenginleştiriyor diyorum. Eksiyeiç, itimat ediniz bana! Bu büyük faydaları alelade bir akıl anlamayacaktır! Anlamak için, kendi kendine senelerce okuyup yazıp tamamıyla fevkalade bir akıl olmak icap eder! Ey güzel Allah'ım, yahu daha geçen sene Sezar'dan, Sezar'ın tümenlerini bir tepenin üzerine nasıl dizdiğini anlattığı yetmiş üç satır işledik. Bu yetmiş üç satır ve de onca sözcük, antik dünyanın bütün tanrılarını mistik bir şekilde göstermedi mi size? Üslubu, düşüncede berraklığı, ifade tamlığını ve harp sanatını öğretmedi mi?

EKSİYEİÇ

Hiç! Hiçbir şey! Hiçbir şeyin sanatını öğretmedi. Ben sadece çarpı almaktan korkuyorum. Ben sadece çarpıdan korkuyorum! Oy, yapamıyorum, yapamıyorum!

Herkese yayılan yapamamazlık tehdide başlamıştı. Öğretmen, onu da tehdit ettiğini, daha da beteri, eğer ikiye katlanmış güven duyarlılığıyla anlık güven duymazlığını, yapamamazlığını alt edemez ise mahvolacağını fark etmişti. "Pılaşçkieviç!" diye bağırdı umutsuzluk içinde, herkesler tarafından terk edilmiş yalnız adam. "Derhal bana son üç ayda yaptıklarımızın bir özetini, düşüncenin olanca derinliğini ve üslubun verdiği hazları göstererek geçiniz; ben güveniyorum, güveniyorum, İsa, Meryem adına, güveniyorum!"

Her istenildiğinde –hani daha önce de söylenildiği gibi– yapabilecek durumda olan Sifon, kalktı ve akıcı bir biçimde, büyük bir kolaylıkla anlatmaya koyuldu:

"Ertesi günü Sezar, içtima emreyleyip ve askerlerin aceleciliğini ve tamahkârlıklarını yerip, zira bunlar nereye gideceklerine ve ne yapacaklarını kendi bildiklerine göre karar vermişler, geri çekilme komutu verildikten sonra kendilerinin askeri konsüller ve legatesler tarafından durdurulamayacaklarına hükmetmişler zannında idi, Avaricum'dan bahisle mahallin namüsaitliğinin ne kadar büyük bir ehemmiyet arz eylediğini, düşmanı lidersiz ve süvarisiz yakaladıktan sonra kati bir zaferi kaybettiğini ve hatta mahallin namüsaitliği sebebiyle harpte az da olmayan bir zararın vuku bulmuş olduğunu anlattı. Kampın tahkimi, dağların yükseklikleri ve şehrin surlarının dahi ricat ettiremediklerinin ruh ululuğuna nice çok hayranlık duyuluyor ise, zafere dair şeflerinden daha fazlasını bildiklerini sananların cesaretleri ve haddinden fazla keyfiyetlerinin aynı şekilde yerilmesi lüzumlu idi ve binaenaleyh çeride civanmertlik ve yüce gönüllük kadar alçak gönüllük ve itidal olsun dilemesi lüzumlu idi. Sonra ileri giderek hükmedip emir buyurdu ki ricat borusu çalınsın, on lejyon tez elden savaştan geri dursun ki bu da ifa edildi, lakin diğer lejyonlardan askerler boru sesini işitmemişlerdi, zira onları geri kalan mahalden hayli büyük bir vadi ayırmakta idi. Velhasıl askeri konsüller ve legatesler tarafından durduruldular, zira Sezar tarafından böyle emir buyrulmuş idi, fakat düşmana galip gelme, zafer ümidiyle öyle galeyana gelmişler ve bunların muvaffakıyetli muharebe esnasında kaçışları o derece idi ki kaçmadan yiğitlikle eriş olabilecekleri nesne onlara güç gelmiyor idi ve şehrin surlarıyla kapılarına dayanmadan da durmadılar, o

vakit şehrin her yanından bir gürültü işitildi ve neticesinde ani feryat ile ürkmüş olanlar düşman artık kapıda sandılar ve koşup şehirden çıktılar. – Collandus sim, beyler! *Collandus sim!* Ah, bu ne berraklık, bu ne dildir! Ne derinlik, ne düşünce ama! *Collandus sim*, bu nasıl bir bilgelik hazinesi! Ah, nefes alıyorum, nefes! *Collandus sim*, hep ve daima, sonuna kadar *collandus sim, collandus sim, collandus sim, collandus sim, collandus sim,"* derken zil çaldı ve talebeler vahşi bir çığlık attılar, ihtiyarsa şaştı ve çıktı.

Aynı anda herkes, bu resmî hayallerden çıkıp kendisini kızancığa, delikanlıya dair özel hayallerine vurmuştu; tartışmalar kızışıyor, gerçeklik ağırdan ağıra bir ülkü dünyasına dönüşüyordu ki ver artık hayali, verdikçe ver! Bunu bile bile yapmıştı! Beni bile bile hakemliğe seçmişti! Bakayım diye, göreyim diye. Öfkelenmişti – kendini mahvederken, beni de mahvetmek istiyordu; onu yanaşmayla anlık bir zayıflığa sürüklemiş olmama katlanamıyordu. Yüzümü böyle bir manzaraya maruz bırakabilir miydim? Bu maymunluğu içime çekersem, yüzümün bir daha asla normale dönemeyeceğini, kaçışın bir daha geri dönmemek üzere yitip gideceğini biliyordum; hayır, hayır, canları neyi çekiyorsa yapsınlar, ama benim yanımda değil, benim yanımda değil! Ayakkabının içinde parmağımı sinirli sinirli oynatarak onu kolundan yakaladım ve yalvarırcasına baktım ve fısıldadım:

"Mezgit..."

İtti beni.

"Yo, bebe. Hiç dinlemem! Sen hakemsin, o kadar!"

Bana bebe demişti! Ne iğrenç bir söz! Yaptığı bir gaddarlıktı ve her şeyin yitirildiğini, en çok korktuğum şeye, tam bir eciş bücüşlüğe, groteske tam gaz gittiğimizi anlamıştım. Bu arada vahşi, sağlıksız bir merak, o ana kadar

kayıtsızca "Yoksa Sifonus..." diye tekrarlayanları bile ele geçiriyordu.. Burun delikleri açılmış, yanakları iyiden iyiye al al kızarmıştı ve mimik düellosunun, öyle boş lafta kalmayıp sert bir düello, bir ölüm kalım mücadelesi olacağı açığa çıkmıştı! Çevrelerini sık bir halka halinde sarmışlardı ve ağır bir havada bağrışıyorlardı.

"Başlayın! Giriş ona! Hadi! Devam!"

Yalnızca Kopırdat en sakin haliyle kenara çekildi, defterini aldı ve gitti bacakları üzerinde...

Sifon, kızancığı üzerinde üzgün ve yumurtaları üzerindeki bir tavuk gibi dikelmiş halde oturuyordu – ne ki birazcık korkmuş olduğu görülüyordu ve herhalde geri çekilmeyi yeğlerdi! Buna karşılık Pizo, Sifon'un yüksek mertebelerdeki inancının ve ilkelerinin ona verdiği ölçüsüz fırsatların değerini daha havadayken biçmişti. "Hallettik onu!" diye fısıldadı kulağına ve yüreklendirdi. "Çekinme ondan! İlkelerini düşün! Senin ilkelerin var ve ilkelerin için mimiğin her türlüsünü dilediğin sayıda yapabileceksin, onunsa ilkeleri yok ve mimikleri ilkeler için değil, kendisi için yapmak zorunda." Bu fısıldamaların etkisiyle Pılaşçkieviç'in yüz ifadesi düzelmeye başladı ve kısa bir süre içinde tam bir huzurla ışıldadı, zira gerçekten de ilkeleri ona öyle bir güç veriyordu ki her zaman istediği sayıda yapabiliyordu. Bunu gören Mistral ve Hopçuk, Mezgit'i bir kenara çekmişlerdi ve kendini tam bir yenilgi tehlikesine atmasın diye ona yalvarmaktaydılar.

"Bizi de yakma, kendini de, iyisi mi hemen teslim ol. O, senden çok daha mimikli. Mezgit, hastalanmış gibi yap mesela, bayıl, sonra bir şekilde kapanır gider, mazereti vardı deriz!"

Verdiği yanıt tektü.

"Yapamam, ok yaydan çıktı artık! Çekilin! Çekilin! Ödleklik mi yapayım istiyorsunuz? Şu hödükleri dışarı atın!

Asabımı bozuyor! Bana kenardan tanıklarla hakem dışında bakan kimse olmasın!" Ama yüz ifadesi seyrelmişti; yüzündeki acımasızlık ise belirgin bir heyecanla karışmakta olup Sifon'un huzurlu kendinden eminliğiyle öyle bir karşıtlık oluşturuyordu ki Mezgit, "Hali fena" diye fısıldadı – ve durum herkes için tehlikeli olmuştu ve belli etmeden, sessizlik içinde, artları sıra kapıyı ihtiyatla kapatarak çıktılar. Birdenbire yedi kişi –yani Pılaşçkieviç ve Mezgit haricinde, Mistral, Hopçuk, Pizo, sonra Şişlik dedikleri biri, Sifon'un ikinci tanığı ve ortada ben, başhakem, sesi soluğu çıkmayan bir hakemler hakemi– kendimizi boşaltılmış ve kapısı örtülmüş sınıfta buluvermiştik. Ve ortalığa bir kâğıt parçasından karşılaşma şartlarını okuyan, az biraz beti benzi atmış Pizo'nun, tehdit yüklü olmasına rağmen alaycı sesi yayıldı:

"Hasımlar karşılıklı olarak duracaklar ve bir seri sıralı mimik gösterecek olup Pılaşçkieviç'in her bir yapıcı ve güzel mimiğine karşılık olarak Mientalski bir yıkıcı ve çirkin karşı mimikle karşılık verecektir. Mimikler –en kişiselleri, kendine has ve içsel, en yaralayıcıları ve ezicileri– hız kesmeden sonuç alınıncaya dek tatbik olunmalıdır."

Sustu –Sifon ve Mezgit belirlenen yerleri aldılar; Sifon yanaklarını ovdu, çenesini oynattı– ve Mistral, dişleriyle çın çın ederek seslendi onlara:

"Başlayabilirsiniz!"

Ve tam da "başlayabileceklerini" söylediği sırada, tam da "başlayabilmeyi yapabileceklerini" söylemiş olduğunda, gerçeklik nihai şekilde sınırlarını aştı; önemsizlik tırmanıp tırmanıp bir karabasanda zirveyi bulmuş, zaten olayın hakikisinden olmayan bir olay şimdi tam bir düş olmuştu – bense tam ortada, ağa yakalanmış bir sinek gibi hareket edemeden duruyordum. Sanki uzun bir alıştırma yoluyla sonunda

yüzün kaybolduğu bir düzeye erişilmiş gibi görünmekteydi. Boş bir lakırdı bir yüz buruşturmasına dönüşmüştü ve –içi boş, anlamsız, nafile, zehirli– yüz buruşturması da yakalamış, bırakmıyordu. Mezgit ve Sifon yüzlerini ellerine alsalar ve birbirlerine fırlatsalar, tuhaf olmazdı – yo, hayır, artık hiçbir şey tuhaf olamazdı. Kekeledim: "İnsaf edin yüzlerinize, hiç olmazsa benimkine insaf edin; yüz nesne değil, öznedir; öznedir, öznedir!" Ne ki artık Sifon suratını ayarlamıştı ve ilk mimiği öyle bir hoyratça çaktı ki benim yüzüm bile macun gibi büklüm büklüm oluverdi. Tam olarak – karanlıktan aydınlığa çıkan biri gibi gözlerini kırpıştırmış, dindarca bir hayretle sağa sola bakınmış, gözbebeklerini çevirmeye başlamış, onları yukarı dikmiş, belertmiş, dudaklarını açmış, sanki tavanda bir şey görmüşçesine sessizce haykırmış, bir hayranlık ifadesine bürünmüş ve o ifadede, bir esriklik ve esinlenme içinde kalakalmış; bunların peşi sıra da elini kalbinin üstüne koymuş ve iç geçirmişti.

Mientalski büzüldü, kasıldı ve ona alttan taklitçi, yok edici bir karşı mimik savurdu ki şöyleydi: O da çevirdi, o da kaldırdı, belertti, o da bir dana hayranlığıyla ağzını ayırdı ve bu şekil hazırladığı kafasını ha babam döndürdü, ta ki ağzının içine bir sinek düşesiye kadar; düşünce de sineği yedi.

Sifon, Mezgit'in pantomimi sanki hiç olmamışçasına, dikkate bile almadı bunu (değil mi ki onun karşısında, yaptıklarını kendisi için değil, ama ilkeler için yapmış olmak üstünlüğüne sahipti), ama hararetli, gayretli bir ağıt patlatıverdi ve böylece pişmanlığın, vahyin ve heyecanlanmanın doruğuna erişerek hüngür hüngür ağlayıp durdu. Mezgit de hüngür hüngür ağlamaya koyuldu ve öyle uzun uzun ve öyle bol bol hüngürdedi, ta ki burnundan sarkan bir sümük belirene kadar – ki işte o zaman bunu tükürük kabına silkip

böylece iğrençliğin zirvesine erişmiş oldu. Ne ki en kutsal hislere karşı bu küstahça küfür Sifon'u zıvanadan çıkardı – tutamadı kendini, iradesine rağmen fark etti bunu ve bu hırsla, hüngürdemelerinin bir kenarında, acımasız bir bakışla payladı kendini bilmezi! İhtiyatsız davranmıştı! Mezgit de zaten bunu bekliyordu! Sifon'un bakışlarını yücelerden kendini üzerine çekmeyi başardığını hissedince, sırıttı ve ağzını öyle bir iğrenç şişirişle şişirdi ki sağlam bir darbe alan beriki tısladı. Mezgit kazanıyormuş gibiydi! Mistral ve Hopçuk, sessizce bir oh çektiler! Çok erken! Çok erken çekmişlerdi!

Çünkü Sifon –Mezgit'in yüzüne doğru gereksiz yere kaptırıp dörtnala gittiğini ve hiddetinden ötürü kendi yüzünün ona itaati reddettiğini zamanında fark edip– çabucak geri çekildi, yüz hatlarını derleyip topladı, gerisin geriye bakışlarını yukarıya dikti, daha fazlası, bir ayağını öne doğru ittirdi, saçlarını birazcık dağıttı, perçemini hafiften alnına bıraktı ve öylece kendi kendine yeter halde, ilkeleri ve idealleriyle dikilip durdu; peşinden elini yukarı kaldırdı ve ansızın bir parmağını uzatıp yüceleri işaret etti! Darbe çok sertti!

Mezgit de hemen aynı parmağını ileri çıkarttı ve üstüne tükürdü, bu parmakla burnunu karıştırdı, kaşındı, kötüleyebildiğince kötüledi; kendisini saldırarak savundu, savunurken saldırdı, ama Sifon'un parmağı, alt edilmez parmağı, yükseklerde duruyordu da duruyordu. Bu da, Mezgit'in parmağını ısırması, onunla dişlerini karıştırması, topuğunun derisini soyması ve onu iğrençleştirmek için bir insan evladının yapabileceği her ne varsa yapması sonucunu getirdi; Pılaşçkieviç'in amansız, yenilmez parmağı ise –maalesef, maalesef– yukarıyı gösterir halde duruyor ha duruyor ve geri çekilmiyordu. Mientalski'nin durumu berbat bir hal

almaktaydı, çünkü artık iğrençliklerinin hepsini yapıp tüketmişti; Sifon'un parmağı ise hâlâ hep göğü gösteriyordu. Dehşet, tanıkların ve hakemin kanını dondurmuştu! Mezgit, son bir umutsuz çabayla parmağını tükürük kapına daldırdı ve Sifon'un karşısında iğrenç, ter içinde ve kıpkırmızı kesilmiş bir halde umutsuzca salladı onu, ne ki Sifon buna dikkatini çevirmemekle, parmağını bile kıpırdatmamakla kalmadı, ama bir de ek olarak yüzü fırtına sonrası ebemkuşağı gibi rengârenk oldu ve bu yüz üzerine yedi renkle mucizevi Yavru Kartal-Şahin sembolünü ve temiz, masum, gözü açılmamış Kızancık'ı resmetti!

"Zafer!" diye bağırdı Pizo.

Mezgit berbat gözüküyordu. Ta duvara kadar gerilemişti ve hırıldıyordu, homurdanıyordu, ağzından burnundan köpükler saçıyordu, parmağını yakaladı ve çekti; koparmak isteyerek, kökünden sökmek, Sifon'la bu birlikteliğini fırlatıp atmak, yok etmek, bağımsızlığını geri kazanmak isteyerek çekiyordu! Acımasına bakmadan, olanca gücüyle çekmesine rağmen yapamıyordu! Yapamamazlık yine varlığını duyurmuştu! Sifon ise hep yapabiliyordu, aralıksız olarak, gökyüzü gibi dingin, yukarı dikilmiş parmağıyla, doğal olarak Mezgit ve kendisi için değil, ama ilkeleri için yapabiliyordu! Of, bu nasıl bir biçimsizliktir! İşte yüzü gözü bozulmuş, bir yana sırıtan biri ve öteki yana sırıtan diğeri! Ortalarındaysa ben, başhakem, galiba da sonsuza kadar tutsak bir başhakem; başka birinin surat etmesinin, başka bir suratın tutsağı. Benim yüzüm de, sanki onların yüzlerinin aynası gibi, rengârenk oluyor; korku, tiksinme, yılgı onun üzerine silinmez damgasını oyuyordu. İki soytarı arasında bir soytarı, ağız yüz eğmesi olmayacak bir şey yapmaya nasıl cüret edebilirdim? Ayak parmağım acıklı bir

içimde onların parmaklarını taklit ediyor, bense yüzümü eğip büküyordum, kendimi bu yüz buruşturması içinde yitirdiğimi bile bile eğip büküyordum. Herhalde artık Pimko'dan hiç kaçamayacağım. Kendime dönemeyeceğim. Of, bu nasıl bir biçimsizlik! Ve ne korkunç sessizlik! Çünkü sessizlik kimi zaman noksansızdı; kılıç şakırtısı falan yok, sadece mimikler ve sessiz hareketler vardı.

Derken, bu sessizliği Mezgit'in keskin çığlığı parçaladı:

"Yakala! Tut! Döv! Öldür!"

Bu da ne? Yeni bir şey daha mı? Bir şey daha mı? Yetmedi mi? Mezgit, parmağını aşağıya indirmiş, Sifon'un üzerine atlamış ve ağzının ortasına çakmıştı – Mistral ve Hopçuk ise Pizo ile Şişlik'in üzerine atlamış ve ağızlarının ortasına çakmışlardı! Karman çorman oldu ortalık. Yerde, benim tepesinde bir başhakem gibi hareketsiz dineldiğim bir bedenler yumağı. Bir dakika geçmemişti ki Pizo ve Şişlik, pantolon askılarıyla bağlanmış, kütük gibi yere uzatılmış yatıyorlardı. Mezgit ise Sifon'un göğsünün üzerine ata biner gibi kurulup oturmuş ve acayip böbürlenmeye başlamıştı:

"N'oldu, ha, elma kurdu, masum kızancık, beni yendiğini düşündüydün di' mi? Bir parmağı yukarı kaldır, sonra işi bitir, ha? Yavrusu, seni gidi (burada en beter lafları kullandı), Mezgit beni halledemez sandıydın, ha? Onu parmağına dolamana izin verecek sandıydın, di' mi? Ama sana bir şey diyeyim, o'lum, o parmak var ya, başka türlü olmazsa, tutup zorla indirilir aşağıya!

"Bırak..." diye hırıldadı Sifon.

"Bırakmak! Seni hemen bırakacağım! Bırakmasına hemen bırakacağım da, artık tamamen şimdiki halinde mi bırakırım, orasını bilmiyorum! Konuşuruz! Aç kulaklarını!

Allah'tan hâlâ ulaşılabiliyor sana... Zorla da olsa... Kulaklarından... İçine girdim bil artık beni! Kulak kesil, diyorum, kulak! Bekle, masum-cukum benim, bak bir şey diyeceğim..."

Üzerine eğildi ve fısıldadı – Sifon yemyeşil kesti, boğazlanan bir domuz gibi cıyak cıyak cıyakladı ve sudan çıkarılmış balık gibi sıçradı. Mezgit yapıştırmıştı onu yere! Yerde bir kovalamacadır başladı, çünkü kafasının üzerinde yuvarlana yuvarlana kulaklarıyla birlikte kaçan –ve de kaçamayacağını bildiği için böğürmüş; öldürücü, bilinçlendirici sözleri bastırmak için böğürmüş ve acıklı acıklı, korkunç şekilde böğürmekte olan, kasılıp kasılıp kalan, ülkülerin balta girmemiş ormanda bir yabani mandanın böğürmesine benzer bir böğürme çıkarabileceğine insanın inanası gelmeyecek kadar ilkel ve umutsuz bir bağırış içinde kendini yitiren– Sifon'un bir o kulağını, bir ötekini dudaklarıyla kovalamaya başlamıştı. İşkenceci yine höykürdü:

"Tıkaç! Bir tıkaç! Tıkaç tıka! Öküz! Ne bakıyo'n öküz gibi? Tıkaç diyorum! Mendilini tıka!"

Bağırdığı bendim. Mendili tıkacak olan bendim! Çünkü Mistral ve Hopçuk, her biri kendi tanığının üzerine ata biner gibi oturmuşlar, kıpırdayamıyorlardı. İstemiyordum! Yapamıyordum! Hareketsiz dikiliyordum ve hareketten, sözden, genel anlamda i f a d e n i n her türlüsünden bir tiksintidir ki beni ele geçirmişti. Oy, başhakem oy! Otuzluk, otuzluk, nerede benim otuz yaşım, otuzluğum nerede? Otuzluk yok! Ama o ara birden Pimko beliriveriyor sınıfın kapısında ve –ayağında sarı sarı güderi potinleri, üzerinde kahverengi bir pardösü ve elinde baston– dikiliyor, dikiliyor da... Dikiliyor. Tıpkı otururkenki gibi, mutlak mutlak.

BÖLÜM IV

ASTARI ÇOCUKTAN FİLİDOR'A ÖNSÖZ

Bu gerçek anıların geri kalanını anlatmaya girişmeden önce, konudan uzaklaşma adına, bir sonraki bölüme *Astarı Çocuktan Filidor* başlıklı bir öykü koymayı arzu ediyorum. Didaktik Pimko'nun beni nasıl da kötü niyetle popoladığını gördünüz; aydın gençliğimizin idealist kuytuluklarını gördünüz; yaşamanın olanaksızlığını, orantısızlığın umutsuzluğunu, yapmacıklığın acısını, sıkıntının kederini, kurgunun gülünçlüğünü, çağdışılığın zulmünü; poponun, yüzün ve bedenin diğer parçalarının deliliğini gördünüz. Sözler, sözler işittiniz; adi sözler, yüce sözlerle mücadele eden sözler ve yine derslerde öğretmenler tarafından söylenen, aynı derecede önemsiz sözler işittiniz – ve önemsiz sözlerden kurulu bir şeyin nasıl da berbat şekilde gülünç bir yüz buruşturmasıyla sona erdiğine tanık oldunuz. İnsan, gençliğin hemen şafak vaktinde boş laflara ve yüz buruşturmasına gark olup gider. Böyle bir demirhanede dövülür gençliğimiz bizim. Birazdan başka bir gerçeklik, başka bir düello –profesörler Leidenli G. L. Filidor ile ("Anti-Filidor" asalet lakaplı) Monsen'li Colombo'nun ölümcül savaşını– göreceksiniz. Ki orada da sözler ve de bedenin ayrı ayrı parçaları görünür oluyor, ama bu bütünlüğün bu iki parçası arasında sıkı bir bağlantı aramanın peşine de düşmemek

gerekir ve eserimin içine *Astarı Çocuktan Filidor* öyküsünü dâhil ederken sadece kâğıt üzerinde yer doldurmayı, karşımdaki devasa beyaz kâğıt yığınını az birazcık azaltmayı hedeflediğimi sanan biri de yanılmış olur. Ama özel uzmanlar ve araştırmacılar, bir sanat eserindeki yapısal eksikleri işaret etmek yardımıyla popo yapılandırması işinde uzmanlaşmış Pirnko'lar, bana şöyle bir suçlama getirip de sayfa doldurma arzusunun –onların fikrince– şahsi ve yetersiz bir gerekçe olduğunu, bir sanat eserinin içine zamanın herhangi birinde yazılmış her şeyi tıkmanın uygun düşmediğini söyleyecek olurlarsa, bedenin ayrı ayrı parçalarının ve sözcüklerin, benim mütevazı kanaatimce, yeterli bir estetik-sanatsal bağ oluşturdukları yanıtını vereceğim. Ve benim yapımın kesinlik ve mantık açısından en kesin ve en mantıklı yapılardan aşağı kalmadığını kanıtlayacağım. Bakın şimdi: Bedenin temel kısmı, iyi, evcilleştirilmiş popo temeldir; bu yüzden eylem popodan başlar. Ayrı ayrı kısımların dalları, tıpkı bir ağaç gövdesinden çıkar gibi popodan ayak parmağı, eller, gözler, dişler kulaklar olarak çıkıp dal dal dağılırlarken bazı kısımlar, hassas ve mahir işlemeler sayesinde, hafiften diğerlerin içine geçerler. Küçük Polonya Vilayeti'nde "papa" da denilen insan yüzü ise taçtır; poponun gövdesinden ayrı ayrı parçalar halinde büyüyen ağacın yapraklı kısmıdır; demek ki popo tarafından başlatılmış döngüyü "papa" kapatır. "Papa"ya vardıktan sonra bana, onlar üzerinden yeniden popoya varmak için ayrı ayrı parçalara dönmek kalmıyorsa eğer, ne kalıyor? Ki *Filidor* anlatısının yaraması gereken iş de tam bu iştir. *Filidor* bir yapısal yinelemedir; bir pasaj, daha tam söylersek, bir coda, tril, daha ziyade bir dönemeç; o olmadan sol baldırıma varamayacağım bir dönemeçtir. Demirden bir yapısal iskelet

değil mi bu? En ince şekilde uzmanlaşmış talepleri tatmin etmeye yeter değil mi? Ya tek tek parçaların derin bağlarına, bir parmaktan dişlere türlü türlü geçide, sevilen kısımların mistik önemine ve –devamında– tek tek eklemlerin anlamına, hem kısımların bütünlüğüne ve hem de kısımların bütün kısımlarına nüfuz edilmesine ne demeli? Temin ederim ki bu yapı yer doldurma bakımından paha biçilmez bir yapı olup onun üzerine yapılacak titiz araştırmalarla bir üç yüz cilt, gittikçe daha çok yer doldura doldura, gittikçe daha yüksek yer elde ede ede ve yerine gittikçe daha rahat ve geniş geniş yayılarak doldurulabilir. Peki, güneş batarken bir gölün kıyısında, suda sazanlar kaynaşır ve bir balıkçı suyun aynasında kendini süze süze sessizlik içinde o t u r u r k e n, sabundan baloncuklar yapmayı sever misiniz?

Ve sizlere tekrar üzerinden şiddetlendirme metodumu tavsiye etmekteyim ki sayesinde bazı sözcükleri, deyimleri, durumları ve parçaları sistematik şekilde tekrar ede ede şiddetlendirirken, aynı zamanda da üslup birliği izlenimini handiyse manyaklık sınırlarına dek güçlendiriyorum. Bilumum mitoloji tekrarla, en zahmetsizce tekrarla yaratılır! Ancak böyle parçacıksal bir yapının bir yapı olmamasının, burada kaygısız bir tefrikanın hafif ve sabun köpüğü biçimiyle sunacağım tüm bir felsefenin esasen ta kendisi olduğunu da dikkate alınız. Ne dersiniz, söyleyin bana, bir okuyucu –sizce de– sadece kısımları ve sadece kısmi olarak özümsemez mi? O bir kısım ya da parçacık okur, sonra bir süre sonrasında bir sonraki parçacığı okumak için ara verir ki çoğu kez geriye, ileriye gidip ortadan ya da sondan başladığı olur. Birkaç parçacık okuduğu ve sonra, onu sarmadığı için bile değil, ama aklına başka bir şey gelivermiş olduğu için bıraktığı da az olan şey değildir. Nihayet bütünü okuyup

bitirmiş olsa bile, sanıyor musunuz ki, bir uzmanından öğrenmeden, bakışları her yanını kapsayacak ve tek tek kısımların uyumunu ve ilişkisini anlayacak? Öyleyse yazar, uzmanın biri çıkıp da bunun iyi bir yapı olduğunu söylesin diye mi yıllarca uğraşıp didinir, kesip biçer, eğip büker, koparıp parçalar, yamar, terler ve yorulur? Ama daha ileriye gidelim, daha ötesine, günlük şahsi deneyimler alanına gidelim! Ayrı ayrı kısımların tam da dramatik bir çözüm birliğine koştur koştur gittikleri bir yerdeyken, herhangi bir telefon ya da herhangi bir sinek onu okumaktan koparıp almayacak mı? Hadi onu da bırak, ya o an (diyelim ki) erkek kardeşinin odaya girmesine ve bir şeyler söylemesine ne demeli? Yazarın soylu çabası bir erkek kardeş, telefon ya da sinek karşısında heba olup gider – ah, sizi gidi kötü sinekler sizi, artık kuyruklarını çıkarmış ve sizi kovalayacak bir şeyleri olmayan insanları ne diye ısırırsınız? Bir de ek olarak şunu dikkate alalım: O sizin eseriniz, biricik, olağanüstü ve büyük emeklerle ortaya çıkarılmış eseriniz, her yıla bir çocuk ilkesine göre ortaya çıkan, hepsi de aynı oranda biricik üç yüz bin başka eserin bir parçacığı değil midir? Ah, o ürkünç parçalar! Öyleyse bütünü, okuyucunun kısımlarının bir parçacığı eserin kısımlarının bir parçacığını, o da sadece kısmen, özümsesin diye mi inşa ediyoruz?

Bu konuda bir şakacık yapmadan durmak güç. Şaka kendi kendisini istetiyor. Değil mi ki haddinden fazla iğneleyici şakalar yapıp bizimle eğlenen şeyden şakayla kurtulmayı daha öteden beri öğrenmişizdir. Acaba bir gün yaşamın gerçekçi küçüklüklerinin ta gözünün içine içine, aptalca bir kıkırdama patlamadan, bakacak bir ciddiyet dâhisi ortaya çıkar mı? Sonunda kimin büyüklüğü küçüklüğün hakkından gelecek? Ey benim söyleyiş tarzım, hafif tefrika tarzım!

Ama (parçacığın kupasını kafaya sonuna kadar dikelim diye) devam edip o kölece boyun eğdiğimiz yapı ilkeleri ve kurallarının da topu topu bir parçanın ve de acayip ufak bir parçanın ürünü olduğunu fark edelim. Dünyanın önemsiz bir kısmı, küçücük bir uzman ve estet topluluğu, bir parmaktan daha büyük olmayan, tamamı bir kahvehaneye sığabilecek bir küçük dünyacık ki orada kendi içinde gittikçe daha ince postulatlar çıkarta çıkarta didinir durur. Ancak, daha beteri, bu beğeniler aslında beğeni de değildir – hayır, sizin yapınız onlara sadece kısmen tat verir, onlara çok daha büyük bir kısmıyla tat veren şey, yapı konusundaki kendi bilgileridir. Öyleyse bir yaratıcı, yapısal becerisini, bir uzman bu konuda kendi bilgisini gösterebilsin diye mi göstermeye uğraşır? Şiştt, sessiz olun, ayin başladı; işte bakın, elli yaşında bir sanatçı, sanatın sunağı önünde diz çökerek bir başyapıt, uyum, tamlık, güzellik, ruh ve yenmek düşüncesiyle yaratıyor ve işte bilirkişi, yaratıcının yaratısını derin bir inceleme içinde derinleştire derinleştire biliyor ki işte bundan sonra eser dünya yüzüne çıkıp okuyucusuna ulaşıyor – ve tam ve noksansız bir ızdırapla başlatılmış olan bir şey, ifade edilemeyecek denli parçasal bir biçimde, bir telefonla köfte arasında bir yerlerde alınıyor. Burada yazar ruhuyla, yüreğiyle, sanatla, emekle, ızdırapla besliyor – ama öte yanda okuyucu hiç istemiyor; isteyecek olsa bile istemeden, işte öylesine, telefon çalmadığı müddetçe istiyor. Yaşamın ufak tefek gerçeklikleri bizi mahvediyor. Bir ejderhaya meydan okumuş, ama mini minnacık bir ev köpeğinin feleğini şaşırtacağı bir insan gibisiniz.

Devam edip (parçacığın kupasından bir yudum daha çekmek için) soruyorum; bütün kurallara göre yapılandırılmış bir eser –sizce– bir bütünü mü yoksa bir parçayı mı ifade

eder? Hah! Her türlü biçim bir elemeye dayanmaz mı; yapı bir azaltma değil midir; bir ifade sadece gerçekliğin bir parçasından başka bir şey verebilir mi? Gerisi susuştur. Ve nihayet biz mi biçimi yaratırız yoksa o mu bizi yaratır? Bize sanki bir şey yapılandırıyormuşuz gibi gelir – ki bir kuruntudur bu, bizler de aynı ölçüde yapı tarafından yapılandırılmışızdır. Yazdığın şey sana devamındaki anlamı dikte eder; eser senden doğmaz; bir şey yazmak istemişsindir, tümüyle başka bir şey yazılıp çıkmıştır. Parçaların bütüne eğilimi vardır; her bir parça gizliden gizliye bütünlüğe yönelir, yuvarlaklaşmayı hedefler, tamamlanma arar, geri kalanların kendi suretinde ve benzerliğinde olmasını ısrarla ister. Aklımız, olayların karmakarışık okyanusundan bir parça, diyelim ki bir kulak veya ayak yakalar ve eserin hemen en başında kalemimizin ucuna kulak veya ayak gelir ve artık parçadan kurtaramayız yakamızı, eserin devamını ona uydururuz, geri kalan tüm uzuvları bize o dikte eder. Tıpkı bir meşe ağacının çevresine sarılan sarmaşık gibi biz de parçanın çevresine sarılırız; başlangıç sonu öngörür – son da başlangıcı, orta ise başlangıçla son arasında oluşur. İnsan ruhunu bütünün mutlak imkânsızlığı nitelendirir. Öyleyse, sanki yavrumuzun anasının yatağını bin damızlık azgın aygır ziyaret etmiş gibi bize benzemeyen bir parçadan başlamamız niye – hah, herhalde sadece babalık görüntümüzü kurtarmak için; o bize benzemek istemezken, biz olanca moral gücümüzle eserimize benzemek zorundayız. Bak hele bak, hatırlıyorum; yıllar öncesinde, kariyerinin başında kahramanca bir kitabın kendisini yazdırmış olduğu bir yazar tanırdım. Hemen ilk kelimelerinde tamamen rastlantısal olarak kahramanlık tuşuna dokunmuş bulunmuştu, gerçi aynı şekilde iyi bir biçimde septik ya da lirik bir notaya da

dokunabilirdi – ama ilk kelimeleri kahramanca söylenilmişti bir kere, bu yüzden, yapının uyumunu dikkate alarak, kahramanlığı güçlendirmeden ve derece derece ta sonuna kadar büyütmeden edememişti. Ve bundan capcanlı ve en derininden inançla dolu bir eser çıkasıya dek yuvarlamış, düzlemiş ve yetkinleştirmiş, düzeltmiş ve başını sonuna, sonunu da başına uydurmuştu. Peki, şimdi bu en derininden inancıyla ne yapmalıydı? En derininden bir inanç reddedilebilir mi? Söylediği sözden sorumlu bir yaratıcı, bunun sadece kendiliğinden öyle kahramanca yazılıverdiğini ve işte öylesine kahramancasına denk geldiğini; en derininden inancının hiç de onun kendi inancı olmadığını, ama bir şekilde ona dışarıdan yapıştığını, tutunduğunu, sardığını ve nüfuz ettiğini itiraf edebilir mi? İmkânsız! – Çünkü yapışmıştı, yazılmıştı, denk gelmişti gibisinden önemsiz şeyler, yüksek kültürel üslupta anca muzipçe lakayt ve sabun köpüğünden bir tefrikanın ikamesi olabilir. Talihsiz kahraman boş yere utanıyor ve kendini gizliyor ve parçadan sakınmayı deniyordu; parçaysa, bir kere yakalamış, bırakmak istemiyordu; kendisini kendi parçasına uydurmak zorundaydı. Ve ta yazarlık kariyerinin sonlarına doğru nihayet kendisi de tamamen aynı ve kahramansal –kendi kahramanlığının kofti kahramanı– olasıya dek, kendini parçaya benzettikçe benzetti. Bir tek ergenlik çağından yoldaşları ve arkadaşlarından ateşten sakınır gibi sakınıp kaçıyordu, çünkü onlar, parçaya böylesine açıkça uymayan bütüne şaşırmadan edemiyorlardı. "Hey, Bolek," diye sesleniyorlardı ona. "Bolekcik, hatırlıyor musun yeşil çayırlıktaki tırnağını? Tırnağını? Tırnağın, cici Bolekcik, nerede ha?"

Yani, beni ayrı ayrı kısımlar temelinde –eseri bir eser parçacığı olarak anlayarak ve tüm insanlığı kısımların ve

dilimlerin bir karışımı olarak anlarken, insana parçaların bir birleşimi olarak yaklaşarak– bir eser inşa etmeye iten temel, ana ve felsefi nedenler bunlar. Ama eğer biri çıkıp bana şöyle bir suçlama getirirse; bu parçasal yaklaşımın işin gerçeği yaklaşım falan değil, ama bir saçmalık, bir alay, bir aldatmaca olduğunu ve benim de sanatın katı yasa ve ilkelerine uyacak yerde, onları işte o alayla alaya almaya çalıştığımı söyleyecek olursa – onlara evet, niyetim başka türlü değil, ama tam da öyle diye yanıt verirdim. Ve beyler –inan olsun– itiraf etmekte de tereddüt etmiyorum ki sizden nice kaçmak istiyorsam, katlanamadığım o Sanat'ınızdan da onca kaçmak istiyorum... Çünkü yaklaşımlarınızla, sanatsal tutumunuzla ve bütün o sanatsal dünyanızla birlikte size de katlanamıyorum.

Beyler, dünya yüzünde daha az ya da daha çok gülünç, daha az ya da daha çok kepaze edici, utandırıcı ve alçaltıcı çevreler vardır – ve aptallıkların sayısı da her yerde aynı değildir. Mesela berberlerin ortamı ilk bakışta kunduracıların ortamına göre sanki aptallığa çok daha elverişliymiş gibi gelir. Ama sanat ortamında olup bitenler aptallık ve ayıp rekorlarının hepsini kırmaktadır – ve de o dereceye kadar kırmaktadır ki şöyle böyle edepli ve dengeli bir insanın bu çocuksu ve yapmacıklı sefahat âlemi karşısında utanç yangının sardığı alnını öne eğmemesi imkânsızdır. Ah, kimselerin dinlemediği o esinli şarkılar! Ah, bilirkişilerin o bilgiçlik taslayışları, konserlerdeki ve şiir gecelerindeki koku ve o bilmeler, değerlemeler, tartışmalar ve güzellik ayinini yaparken parlak parlak laflar eden ve parlak parlak laflar dinleyen o kişilerin yüzleri! Nasıl acı verici bir karşıtlık gereğidir ki yaptığınız ve söylediğiniz her şey, işte bu alanda bir gülünçlüğe dönüşür? Herhangi bir çevre asırlar boyunca

böyle aptallık nöbetlerine kapılıp durduğunda, o çevrenin yaklaşımlarının gerçekliğe uymadığı, kısacası kendi içini yalan yaklaşımlarla doldurduğu sonucuna tam bir kesinlikle varılabilir. Ve kuşkusuz sizin sanatsal yaklaşımlarınız yaklaşımsal enayiliğin doruğuna da erişmiştir ve eğer onları hangi anlamda ve nasıl yeniden gözden geçirmek gerektiğini bilmek istiyorsanız, bunu size hemen söyleyebilirim – ne ki kulak vermeniz gerekir.

Çağımızda içinde kaleme, fırçaya ya da klarnete sarılma çağrısı duymuş biri, aslında neyi arzu etmektedir? O, her şeyden önce bir sanatçı olmayı dilemektedir. Sanat yaratmak istemektedir. Kendisini ve aynı yurdu paylaştığı yurttaşlarını İyi'ye, Güzel'e ve Gerçek'e doyurmanın hayalini kurar; yetenek hazinesini susuz kalmış insanlığa feda ederek bir ruhban ve peygamber olmak ister. Yine, yeteneğini bir ülkünün ya da Millet'in emrine vermeyi de arzu edebilir. Ah, ne de soylu amaçlar! Niyetlerde bu ne menem bir mükemmelliktir! Şekspir'lerin, Chopin'lerin rolü bu değil miydi? Ama düşünün ki bunda bütün zorluk, henüz daha ne Chopin'ler ne de Şekspir'ler olmamanız –sanatçılar ve sanat rahipleri olarak henüz daha tam olmamış oluşunuz– ve gelişiminizin mevcut evresinde olsa olsa yarım Şekspir'ler ve çeyrek Chopin'ler olmanız (ah, o lanet parçalar!) ve bunun karşısında bu şekil bir iddialı tutumun sadece sizin sefil yetersizliğinizi açığa çıkartıyor oluşu ve de bunun, sanki bir heykelin kaidesi üzerine, bedeninizin değerli ve hassas kısımlarını zarar görme tehlikesiyle karşı karşıya bırakarak, zorla sıçrayıp çıkmak istiyormuşsunuz gibi görünmesi.

İnanın bana: Artık gerçekleşmiş bir sanatçıyla, anca daha gerçekleşmeyi arzu etmekte olan yarım sanatçılar ve çeyrek

peygamberler sürüsü arasında büyük bir fark vardır. Tepeden tırnağa artık olup bitmiş bir sanatçıya yakışan şeyin sizdeki tınısı başka olur. Ama siz, kendi ölçünüzce ve kendi gerçekliğinize göre bir yaklaşım yaratmak yerine, el kazanıyla aş kaynatıyorsunuz – ve işte bu yüzden sizi antrede tutan Sanat'ın uşakları ve takipçileri, müritleri ve hayranları, sizler, daima yetersiz, daima iki buçuktan üçlük sanatçı adayları oluyorsunuz. Aslında, nasıl uğraştığınızı ve her seferinde size daha tam olmamış denildiğinde nasıl başaramadığınızı, sonra yine yeni bir eserle kendinizi ittir kaktır öne sürüşünüzü ve bu eserleri nasıl dayatmaya uğraştığınızı, ikinci sınıf berbat başarıcıklarla kendinizi kurtarışınızı, birbirinize iltifatlar dağıtışınızı, sanat geceleri düzenlediğinizi, yeteneksizliğinizin hep daha yeni bir yaparmış gibi yapmasına kendinizi ve diğerlerini nasıl ikna ettiğinizi görmek korkunç bir şey. Hatta, yazdığınız ve fabrikasyon usulü ürettiğiniz şeyin bizzat sizin için herhangi bir önemi olması gibi bir teselliniz bile yok. Çünkü bütün bunlar, tekrarlıyorum, bir taklittir, ustalardan araklamadır – zamanından erken bir artık değerli olunduğu, artık bir değer olunduğu kuruntusundan başkaca bir şey değildir. Durumunuz yanlıştır ve yanlış bir durum olarak acı meyveler verebilir – ve artık topluluğunuzda karşılıklı gönülsüzlük, küçümseme, kin büyümektedir; her biri bir diğerini ve ek olarak kendini hor görmektedir; kendi kendini hor görmekle kardeşsiniz ki nihayet kendi kendinizi öldüresiye dek küçümseyeceksiniz. Çünkü ikinci sınıf bir yazarın durumu, bir büyük reddedilişe değilse eğer, aslında neye dayanır? İlk ve acımasız reddedişi ona, eserlerinin tutkunu olmayı kesinkes istemeyen sıradan okuyucu yöneltir. İkinci ve utandırıcı reddedişi, ifade etmeyi beceremediği olduğu kendi gerçekliği yöneltir.

Ve üçüncü reddedilişi ve tekmeyi, ki bunların arasında en utandırıcısı da budur, yanına sığınmış olduğu, ama onu beceriksiz ve yetersiz biri olarak hor gören sanattan yer. Bu da rezilliğin üzerine tüy diker. Tam bir yersizlik yurtsuzluk hali burada başlar. İkinci sınıf yazarın her yandan gelen alayların konusu olmasını, reddedilişlerin çapraz ateşine alınmasına işte bu neden olur. Aslında üç kere ve her seferinde de daha utandırıcı bir biçimde reddedilmiş bir insandan başka ne beklenebilir ki? Böyle rezil rüsva olmuş bir insanın çekip gitmesi, onu görmesinler diye bir yerlere gizlenmesi gerekmez mi? Güpegündüz resmigeçit yapan, onurlandırmalara susamış bir yetersizlik sağlıklı olabilir mi ve doğaya hıçkırık tutturması gerekmez mi?

Ama önce bana şunun yanıtını verin: Fikrinizce, Beurre Hardy armutları Avrupa armutlarından daha iyi ve daha sulu mudur, yoksa ilk sırayı onlardan ziyade ötekilere mi vermek eğilimindesiniz? Ve bunları bir verandada hasır koltuklarda rahat rahat otururken mi yemeyi seversiniz? Ayıp, ayıp, beyler, ayıp ve yine ayıp! Ben bir filozof ve kuramcı değilim, hayır – ben sizden söz ediyorum; aklımda sizin yaşamınız var; anlayın, beni tek yorup üzen şey sizin şahsi durumunuz. Kopup gidilemiyor. Ah, bizi o insani reddedilişe bağlayan göbek bağını kesmenin imkânsızlığı! Reddedilmiş bir ruh – koklanmamış bir çiçek – tat vermek istemiş ve tat vermemiş şekerler – hor görülmüş bir kadın, bende hep doğrudan doğruya fiziksel bir acıya neden olmuştur; bu tatminsizliğe dayanmayı beceremem ve kentte sanatçılardan birine rastladığımda ve varoluşunun temellerinde sıradan bir reddedilişin yattığını; her bir hareketin, sözün, inancın, coşkunun, virgülün, gücenmenin, gururun, acımanın, acının sıradan, nahoş bir geri çevrilme kokusu yaydığını görünce

utanırım. Ona acıdığım için değil, ama onunla birlikte yaşadığım için, onun bu hayaliliği, bana ve aynı şekilde bilincine sızmış olduğu herkese dokunduğu için utanırım. İnanın, ikinci sınıf yazar için bir tutum çalışıp hazırlamanın vakti saatidir, aksi halde bütün insanlık için kötü olacaktır. Biçime kendisini *ex professo*, yani profesyonel olarak adayan ve üsluba karşı –varsayılabilir ki– hassas kişilerin, bu sahte ve yapmacıklı durumu itiraz etmeden kabul edişleri tuhaf değil mi? Yapmacık bir durum içinde, her ölçüsüyle tapon bir konumda bulunan biri tapon olmayan tek bir laf dahi edemeyeceğine göre – tam da biçimin, üslubun bakış açısından sonuçları itibariyle bundan daha uğursuz bir şey olamayacağını anlamıyor musunuz?

Öyleyse –diye soracaksınız– kendimizi hem kendi gerçekliğimize uygun ve hem de daha bağımsız bir şekilde ifade etmeyi becerebilmemiz için, nasıl bir yaklaşımız olmalı? Beyler, sizin imkânlarınız içinde kendinizi öyle hop diye, salıdan çarşambaya, olgun ustalara dönüştürmek yok, ama yine de size böyle sorunlu bir popo yapan Sanat'tan uzaklaşarak itibarınızı bir ölçüde kurtarabilirsiniz. Her şeyden önce şu "sanat" sözcüğünden ve ikincisinden, yani "sanatçı" sözcüğünden sonsuza kadar kopun. Bitimsiz bir tekdüzelikle tekrarlayıp durduğunuz bu sözcüklerin içine batmayı bırakın. Herkes birazcık sanatçı değil mi? İnsanlığın yalnızca kâğıt ya da tuval üzerinde değil, ama gündelik hayatın her bir anında –bir genç kız saçlarına bir çiçek tutturduğunda, konuşurken ağzımızdan bir latife kaçıverdiğinde, ışık ve gölgenin alacakaranlık gamında eriyip gittiğimizde– sanat yarattığı gerçek değil mi; bütün bunlar sanat yapmak değilse, nedir? Öyleyse bu tuhaf ve saçma "sanatçılar" ve geri kalan insanlık ayrımı niye? Ve kendinizi gururla sanatçı olarak

adlandırmak yerine, doğruca "Ben belki sanatla diğerlerinden birazcık daha fazla uğraşıyorum," deseniz daha sağlıklı olmaz mı? Devamında; adına "eserler" denilen şeylerde kapsanan sanat için bütün bu kült nenize gerek – insanın sanat eserlerine bu kadar çok hayranlık duyduğu ve Bach'ın bir fügünü dinlerken ulvi bir zevkle kendimizden geçtiğimiz aklınıza nereden düştü ve nerenizden uydurdunuz? Kültürün bu sanatsal alanının –basit laf ebeliklerinizin içine kapatmak istediğiniz o alanın– ne de çok kirli, bulanık, olgunlaşmamış olduğu hiç mi aklınıza gelmedi? Küstahça ve yaygın şekilde yaptığınız hata öncelikle şuna dayanmakta ki insanın sanatla ilişkisini sadece sanatsal bir heyecana indirirken, aynı zamanda da bu ilişkiyi, sanki her birimiz sanatı diğer insanlardan ayıran sıkı sıkıya örtük bir tecritte kendi elimizle, ayağımızla yaşıyormuşuz gibi, en uç noktada bireysel bir boyutunda kavrıyorsunuz. Ama gerçekte işimiz, birbirlerine karşılıklı olarak etki ederek kitlesel bir deneyim yaratan birçok insanın yine birçok duygusundan oluşmuş bir karışımladır.

Yani, sahnede bir piyanist Chopin tıngırdattığında, Chopin müziğinin dâhi bir piyanistin ustaca yorumuyla dinleyicileri büyülediğini söylüyorsunuz. Ama belki de gerçekte dinleyicilerden hiçbiri büyülenmemiştir. Chopin'in de, piyanistin de birer dâhi olduğunu bilmemiş olsalar, bu müziği daha az bir şevkle dinlemeleri imkânsız değil. Aynı zamanda, eğer bunlardan her biri, coşkudan beti benzi atmış halde bravo çekiyor, bağırıyor ve hoplayıp zıplıyorsa, bunu diğerlerinin de bağırırken hoplamasına bağlamak da mümkün; değil mi ki her biri diğerlerinin acayip bir keyif, doğaüstü heyecanlar yaşadığını düşünüyor ve bunun karşısında onun heyecanı da başkalarının mayasında kabarıvermeye

başlıyor ve böylece, salonda kimse doğrudan doğruya büyülenmemiş olsa bile, herkesin büyülenme emareleri göstermesi kolaylıkla olabilir – çünkü herkes kendini komşularına uyduruyor. Ve anca yığın içindeki herkes kendi aralarında gerektiği şekilde coşup heyecanlanınca, bakın, anca o zaman diyorum, bu emareler onlarda heyecan yaratıyor – çünkü kendimizi kendi emarelerimize uydurmak zorundayız. Ama bu konsere katılırken, Sanatçılık Tanrısı önünde dindar dindar diz çökerek (sanki bir kutsal ayine eşlik etmişiz gibi) bir çeşit dinî eylem yerine getirdiğimiz de kesin; bu durumda demek ki hayranlığımız sadece bir hürmet gösterisi ve bir merasimin yerine getirilmesi oluyor. Ancak bu Güzellik'in içinde gerçek güzelliğin ne kadar, tarihsel ve sosyolojik süreçlerin ne kadar olduğunu kim söyleyebilir? E tabii, malum, insanlığın mitlere gereksinimi vardır – o, birçok yaratıcıları arasından şunu ya da berikini seçer (seçmesine de acaba birisi bu seçimin yollarını araştırıp aydınlatmayı becerebilir mi?) ve işte onu diğerlerinin üzerine kor, onu ezber etmeye başlar, kendine ait sırları onda keşfeder, duygularını onun emrine verir – ama eğer aynı inatla başka bir sanatçıyı yüceltmeye girişsek, o da bizim Homeros'umuz olurdu. Öyleyse, bir sanatçının ve eserin büyüklüğünün içine en çeşitlisinden ve genelde de estetik dışı ne kadar (sayılarını burada monoton monoton sonsuza kadar uzatıp götürebileceğim) etmenin girdiğini görmüyor musunuz? Ve bizim sanatla olan bu bulanık, karmaşık ve zor ortak yaşantımızı "Esinli şair şakır, hayran dinleyici dinler" gibi naif bir lakırdının içine almak mı istiyorsunuz?

Öyleyse sanata o el bebek gül bebek davranmaları bırakın, bırakın –Tanrı aşkına!– bütün o şişirme, onu abarttıkça abartma sistemini ve bir efsaneyle esrikleşmek yerine,

sizi olguların yaratmasına izin verin. Bir tek bu bile, sizleri Gerçeklik'e açarak, size epey bir rahatlama katsa gerektir – ama aynı zamanda bunun ruhunuzu yoksullaştıracağı ve daraltacağı korkusunu da fırlatıp atın, değil mi ki Gerçeklik, safça kuruntulardan ve yalan kurgulardan hep daha zengindir. Bu yeni yolda sizi ne gibi zenginliklerin beklediğini şimdi hemen göstereceğim size.

Sanatın biçimin yetkinleştirilmesine dayandığı kesin. Ne ki sizler –ki diğer bir vahim hatanız da işte burada ortaya çıkıyor– sanatın biçim açısından yetkin eserler oluşturmaya dayandığını tasavvur ediyorsunuz; biçim yaratmanın o hesaba gelmez ve evrensel sürecini götürüp manzumeler ya da senfoniler üretmeye dayandırıyorsunuz; hatta biçimin yaşamımızda nasıl devasa bir rolü olduğunu gerektiğince sezmeyi ve diğerlerine açıklamayı bile hiçbir zaman beceremediniz. Biçime psikolojide bile gerekli yeri veremediniz. Bugüne kadar olduğu gibi, size hâlâ hep davranışımızı sanki duygular, içgüdüler ve düşünceler yönetiyormuş gibi geliyor; biçimi ise yüzeysel bir ek ve sıradan bir süs olarak anlamak eğilimindesiniz. Ve bir dul, kocasının tabutu ardından yürürken, ortadan ikiye ayrılasıya hıçkıra hıçkıra ağladığında, sanıyorsunuz ki hıçkıra hıçkıra ağlıyor, çünkü kaybı ona ağır geliyor. Bir mühendis, hekim ya da avukat karısını, çocuğunu ya da bir arkadaşını öldürüyor, kendisini kan dökücü içgüdülerine kaptırmış olduğunu düşünüyorsunuz. Siyasetçinin biri de çıkıp aptalca bir demeç verecek olsa, onu da sadece aptalca şeyler söylediği için aptal kabul edeceksiniz. Fakat bu iş gerçekte kendisini şöyle göstermekte: İnsani varlık kendisini dolaysız ve doğasına uygun bir şekilde değil, ama hep belirli bir biçim içinde ifade eder ve o biçim, o üslup, o oluş tarzı sadece bizden çıkmaz,

bize dışarıdan dayatılır – ve işte bu yüzdendir ki o aynı insan dışarıya kendisini, ona nasıl bir üslubun denk geldiğine ve diğer insanlara nasıl bağımlı olduğuna bağlı olarak, akıllıca ya da aptalca, kan dökücü ya da meleksi, olgun ya da olgunlaşmamış şekilde gösterebiliyor. Ve böcekler, haşaratlar bütün bir gün boyunca yiyecek kovalayıp duruyorlarsa eğer, işte biz de bir an soluklanmaksızın biçimin peşindeyiz; üslubumuz, oluş tarzımız için diğer insanlarla birbirimizi yiyip duruyoruz ve bir tramvayda giderken, yemek yerken, eğlenirken ya da dinlenirken ya da işlerimizi hallederken hep –aralıksız– biçimi arıyoruz ve onunla keyifleniyor ya da acı çekiyoruz ve kendimizi ona uyduruyoruz ya da ona tecavüz ediyor ve paramparça ediyoruz ya da onun bizi yaratmasına izin veriyoruz, âmin.

Ah, Biçim'in kudreti! Onun yüzünden ölür uluslar. Savaşları o çıkartır. İçimizde bizden çıkmayan bir şeyin oluşmasını o yaptırır. Onu hafife alarak aptallığı, kötülüğü ve suçu anlayamazsınız. En ufacığından tepkilerimize bile o hükmeder. Kitlesel yaşamın temelinde o vardır. Ne var ki sizin için Biçim ve Üslup hâlâ hep sırf estetik bir alandan kaynaklanmış kavramlardır – sizin için üslup sadece kâğıt üzerindeki üsluptur; öykülerinizin üslubudur. Beyler, sanat sunağının önünde diz çökerken insanlara çevirmeye cüret ettiğiniz poponuzu kim şaplaklasın? Sizler için biçim canlı ve insani bir şey, pratik ve gündelik –diyebileceğim– bir şey değil, ama sadece bir bayram simgesi. Kâğıdınızın üzerine eğilmişken, kendi kişiliğinizi unutuyorsunuz – ve kendi şahsi ve somut üslubunuzu yetkinleştirmek umurunuzda olmuyor, ama sadece boşlukta soyut bir biçimleme yapıyorsunuz. Sanat size hizmet edecek yerde, siz sanata hizmet ediyorsunuz – ve koyunlara özgü bir uysallıkla

gelişmenizi frenlemesine ve sizi ataletin cehennemine tıkmasına izin veriyorsunuz.

Bakın şimdi, türlü çeşit kavramsalcının deyişleriyle beslenmek yerine, biçimin yaşamımızdaki uçsuz bucaksız önemini anlayıp dünyayı taptaze bir bakışla kavrayacak birinin tutumu nasıl da bambaşka bir tutum olurdu. Eğer eline kalemi alırsa, bunu Sanatçı olmak için değil, ama –diyelim ki– kendi kişiliğini daha iyi ifade etmek ve onu başka kişilere daha iyi açıklamak ya da içsel olarak kendisini daha iyi düzenleyebilmek için, belki de başka ruhların kendi ruhuna olan ölçüsüz ve yaratıcı etkisini dikkate alarak başka insanlarla olan ilişkilerini derinleştirmek, güçlendirmek için yapacaktır ya da örneğin sahip olmak istediği ve yaşamı için gerekli bir dünyayı mücadele edip yaratmaya uğraşacaktır. Açıktır ki sanat eserinin çekiciliğiyle diğerlerini çekmesi ve onların gönüllerini fethetmesi için çabasını da esirgemeyecektir – ama onun ana hedefi artık sanat değil, sadece kendi kişiliği olacaktır. Ve "kendi" diyorum, "başkasının" kişiliği değil, çünkü kendinizi herhangi birine hocalık yapabilecek, onu aydınlatabilecek, yönlendirebilecek, yükseltebilecek ve de ahlaken yüceltebilecek üstün varlıklar saymayı bırakmanın artık vaktidir. Bu üstünlüğü size kim garanti etti? Artık yüksek zümreden olduğunuz nerede yazılı? Sizi kim birer aristokrat olarak atadı? Erişkinliğin patentini size kim verdi? Oy, hayır, hakkında konuştuğum yazar, kendisini olgun saydığı için değil, fakat tam da kendi olgunlaşmamışlığını tanıdığı için, bir biçimi olmadığını ve tırmanmakta olan, ama daha tırmanıp çıkmamış biri olduğunu, yapılmakta olan, ama henüz yapılıp bitmemiş biri olduğunu bildiği için kendisini yazmaya verecektir. Ve eğer nasibine başarısız ve budalaca bir eser yazmak düşerse, diyecektir ki:

"Harika! Aptalca yazdım, ama kimseyle sadece akıllıca, mükemmel eserler verme anlaşması yapmamıştım. Kendi budalalığıma ifade kazandırdım ve bundan ötürü de seviniyorum, değil mi kendime karşı uyandırdığım isteksizlik ve insani katılık beni şekillendiriyor ve işliyor, sanki yeni baştan yaratıyor ve işte ben bir kez daha yeni doğmuş oluyorum." Bundan da görülüyor ki sağlıklı bir felsefesi olan ozan, kendi içinde öyle bir pekişmiştir ki onu aptallık ve olgunlaşmamışlık bile ne ürkütebilir ne de bir zarar verebilir – sizler, korku sesinizi sizden aldığı için, handiyse hiçbir şey ifade edemeyecek bir durumdayken, o, açık alınla kendisini ifade edebilir ve kendi ataleti içinde görünür olabilir.

Yani, sizlere tavsiye ettiğim reform bu açılardan size bayağı bir rahatlama getirebilirdi. Ama şunu da eklemek gerek ki, size bugüne değin popoların en hüzün vericisini yapagelmiş bu problemin üstesinden bir tek, böylesi bir yaklaşıma sahip bir belagat ustası yazar gelebilir – ve burada değindiğim problem, üslubun ve kültürün bütün problemleri içinde belki de en temel, en korkunç ve en (bu sözcüğü kullanmakta tereddüt etmiyorum) dâhice olanıdır. Bu problemi görselliği olan bir biçimde şöyle anlatabilirim: Gözünüzde canlandırın; yetişkin ve olgun bir ozan, kâğıtların üzerine eğilmiş, yaratıyor yaratmasına da... Ensesi üzerine bir genç çöreklenmiş ya da yarı aydınlık bir yarı aydın ya da bir genç kız ya da ortalama olarak özelliksiz ve uyuşuk bir ruha sahip bir kişi ya da herhangi bir daha genç, daha düşük ve daha cahil varlık yerleşmiş – ve işte o varlık, o genç adam, genç kız ya da yarı aydın ya da nihayetinde karanlık çeyrek kültürün başka bir silik evladı, onun ruhu üzerine atılıyor ve onu büzüyor, daraltıyor, pençeleriyle yoğuruyor ve onu sararak, içine çekerek, emerek kendi

gençliğiyle onu gençleştiriyor, kendi gençliğiyle terbiyeliyor ve onu kendi düzeyine –ah, kolları arasına– indirerek kendi örneğine göre hazırlıyor! Fakat yaratıcı, istilacıyla boy ölçüşmek yerine, onu fark etmiyormuş gibi yapıyor ve sanki onun tarafından tecavüz edilmemiş gibi bir surat yaparak –bu nasıl bir deliliktir!– tecavüzden kurtaracağını sanıyor. Büyük dâhilerden başlayıp ikinci koronun ikinci sınıf ozanlarına varasıya dek, sizlere olan şey tam da bu değil mi? Daha olgun ve daha üstün ve de daha yaşlı bilumum varlığın gelişimin daha alt basamağındaki varlıklara bin türlü biçimde bağımlı olduğu ve bu bağımlılığın ta özün göbeğine kadar bir uçtan bir uca, "daha yaşlı olan daha genç tarafından yaratılır," demeyi mümkün kılacak denli ötelere kadar içimize işlemekte olduğu gerçek değil mi? Yazarken kendimizi okuyucuya uydurmak zorunda değil miyiz? Konuşurken – konuştuğumuz kişiye bağımlı olmuyor muyuz? Gençliğe ölesiye âşık değil miyiz? Her an, kendimizi onlara uydura uydura, daha düşük varlıkların lütfünü kazanmaya çalışmak ve ya onların zorbalığına boyun eğmek ya da büyüsüne kapılmak zorunda değil miyiz – ve kişiliğimize yarı karanlık düşüklük tarafından yapılan bu acı verici tecavüz, tecavüzlerin en bereketlisi değil mi? Ne ki siz –bugüne değin ve tüm retoriğinize rağmen– anca kafanızı kuma sokmaya cesaret edebildiniz ve kibre doygun okullu-didaktik kafa yapınız bu işin ayırdına varamadı. Gerçeklikte aralıksız olarak tecavüze uğruyorken, hiçbir şey olmamış gibi yapıyorsunuz – e tabii, çünkü siz erişkinler sadece erişkinlerle sıkı fıkı olursunuz ve erişkinliğiniz öyle bir erişkindir ki anca erişkinlikle düşer kalkarsınız!

Ama Sanat'la ya da başkalarını eğitmek ve yetkinleştirmekle daha az, acınacak haldeki kendi kişiliklerinizle daha

çok uğraşsaydınız, kişiliğe yapılan böylesine korkunç bir tecavüzü hayatta es geçmezdiniz – ve bir şair, başka bir şair için manzumeler yazacağı yerde, o güne kadar farkına varmadığı güçler tarafından içine sızılmış olduğunu ve alttan doğru yaratıldığını hissederdi. Sadece onları kabul ederek onlardan kurtulabileceğini anlar ve düşüklükle olan bu bağını üslubunda, tutumunda ve –hem sanatsal hem de gündelik– biçiminde açıkça belirtmek için çaba sarf ederdi. Kendisini artık sadece bir Baba olarak değil, ama bir Baba ve aynı zamanda da bir Oğul olarak hisseder ve artık sadece akıllı, kibar, erişkin biri olarak değil, ama daha ziyade hep aptallaştırılan bir Akıllı, dur durak bilmeden kabalaştırılan bir Nazik ve aralıksız gençleştirilen bir Erişkin olarak yazardı. Ve eğer çalışma masasından uzaklaşırken ola ki bir gence ya da bir yarı aydına rastlayacak olursa, artık omuzlarına hamimsi hamimsi, didaktik didaktik ve pedagojik pedagojik vurmaz, ama daha ziyade bir mübarek titreyiş içinde inlemeye ve böğürmeye başlar, belki ayaklarına bile kapanırdı! Kendisini ululaştırılmış bir çevrenin içine kapatarak olgunlaşmamışlıktan kaçmak yerine, evrensel üslubun, gelişmemişliği aşkla sarabilen üslup olduğunu anlardı. Ve sonunda bu sizleri öylesine şiirle dolu ve yaratıcılıkla soluk alıp veren bir biçime ulaştırırdı ki topunuz toptan dev dehalara dönüşürdünüz.

Görün bakın o zaman, benim bu kişilikli-kişisel yaklaşımım size ne umutlar –ne ufuklar– getirir! Ne var ki yüzde yüz yaratıcı ve kesin bir yaklaşım olması için, ileriye bir adım daha atmanız gerek – ve öyle cesur ve kararlı, kendi imkânları içinde öylesine sınırsız ve sonuçlarında yıkıcı bir adımdır ki bu dudaklarım onu anca sessizce ve uzaktan anacaktır. İşte, artık zamanı gelmiştir, saati vurmuştur tarihin

saatinde – biçimi yenmeye, ondan kurtulup özgürleşmeye çabalayın! Kendinizi sizi belirleyen şeyle özdeşleştirmeyi bırakın. Siz, sanatçılar, kendi ifadenizin her türlüsünden sakınmayı deneyin. Kendi sözcüklerinize güvenmeyin. Kendi inancınız karşısında uyanık olun ve hislere inanmayın. Dışarıda olduğunuz şeyden geri çekilin ve her türlü dışsallaştırma karşısında bir korku sarsın her yanınızı, hani bir yılanın karşısında minik bir kuşu nasıl bir titreme alırsa, işte aynen öyle.

Zira –olmasına zira, ama dudaklarım bugün bunu söylemeye varır mı, gerçekten bilmiyorum– insan belirlenmiş olmalıymış; ülkülerinde sarsılmaz, açıklamalarında belirgin, ideolojisinde şüphesiz, zevklerinde kesin, sözlerinden ve eylemlerinden sorumlu, bütün bir yaşam biçimi içine sonsuza değin sabitlenmiş olmalı diye bir yanlış postulat var. Bu postulatın hayaliliğine iyice yakından bir bakın. Bizim elementimiz ezeli olgunlaşmamışlıktır. Bugün düşündüğümüz, hissettiğimiz bir şey çocuklarımızın çocukları için kaçınılmaz olarak bir aptallık olacaktır. Öyleyse, bunda zamanın getireceği aptallık porsiyonunu bugünden kabul etmek daha iyi olur... Ve sizi zamanından önce belirlemelere mecbur bırakan güç de, sandığınız gibi, tümüyle insani bir güç değildir. Yakında anlayacağız ki artık en önemli olan ülküler, tarzlar, tezler, sloganlar ve inançlar uğrunda ölmek de, bunların içine kapanmak ve katılaşıp kalmak da değil, ama başka bir şey, ama şu: Bir adım geri çekilmek ve bizimle birlikte aralıksız olmakta olana mesafe kazanmak.

Ricat. Seziyorum ki (ama dudaklarım bunu açıklayabilir mi, bilmiyorum) yakında bir Genel Ricat zamanı gelecek. Yeryüzünün oğlu, kendisini en derin özüyle uyumlu

olarak değil, fakat sadece ve her zaman bir yapay ve dışarıdan kâh insanlarca kâh koşullarca acı verici şekilde dayatılan bir biçim içinde ifade ettiğini anlayacak. Dolayısıyla, bugüne değin ona hürmet göstermiş ve onunla böbürlenmişken, kendi biçiminden korkmaya ve ondan utanmaya başlayacak. Yakında kendi kişiliklerimizden ve kişisel liklerimizden korkmaya başlayacağız, çünkü onların hiç de sonuna kadar bizim olmadıkları, bizler için apaçık olacak. Ve "Ben buna inanıyorum – ben bunu hissediyorum – ben böyleyim – ben bunu savunuyorum," diye bağırıp çağırmak yerine, yumuşak başlıkla "Beni buna inandırıyor ki – bana bunu hissettiriyor ki – bana bunu söyletti, yaptırdı, düşündürdü ki," diyeceğiz. Ozan kendi şarkısını hor görecek. Önder kendi buyruğu karşısında zangır zangır zangırdayacak. Rahip sunaktan ürkecek ve anne de oğluna sadece ilkeleri değil, fakat onu boğmasınlar diye onları atlatabilme becerisini de aşılayacak.

Uzun ve zorlu bir yol olacaktır. Değil mi ki bugün bireyler kadar ulusların tamamı da kendi psişik yaşamlarını idare etmeyi artık bayağı da iyi beceriyorlar ve kendi dileklerine ve de acil çıkarlarının dikte ettiği şeye göre tarzlar, inançlar, ilkeler, ülküler, hisler yaratma becerisi yabancıları değil; ama tarzsız yaşamayı beceremiyorlar ve en derinimizdeki tazeliği düzen şeytanından nasıl koruyacağımızı da henüz bilmiyoruz. İnsan kendi katılığından kaçsın ve biçimi ve biçimsizliği, hukuku ve anarşiyi, olgunluğu ve ezeli ve kutsal olgunlaşmamışlığı kendi içinde uzlaştırmayı becerebilsin diye büyük keşifler – yumuşacık insan eliyle Biçim'in çelikten zırhına indirilecek koca koca darbeler – işitilmedik bir kurnazlık ve büyük bir düşünce dürüstlüğü, zekânın ölçüsüz keskinleştirilmesi gerekli. Ama bu daha

olmadan, bir söyleyin hele bana: Fikrinizce, Beurre Hardy armutları Avrupa armutlarından daha mı iyidir? Ve bunları verandada hasır koltuklarınızda rahat rahat o t u r a r a k mı yemeyi seversiniz, yoksa kendinizi bu işe bir ağacın gölgesinde, vücudunuzun parçalarını yumuşacık ve taptaze bir esinti serinletirken mi vermeyi yeğliyorsunuz? Ve bunu size bütün ciddiyetimle ve sözümün tüm sorumluluğuyla olduğu kadar istisnasız tüm parçalarınıza da hürmetlerin en büyüğüyle soruyorum, çünkü biliyorum ki benim de bir parçası olduğum İnsanlık'ın bir parçasını oluşturuyor ve kendisi de bir parça olan ve benim de bütün parçacıklarla ve parçaların parçalarının parçalarının parçalarının parçalarının parçalarının parçalarının parçalarının parçalarının parçalarının parçalarıyla birlikte bir parça parçası olduğum bir şeyin bir parçasının bir parçasına bir parça... İmdat!.. Katılıyorsunuz... Ah, o lanet parçalar! Ah, kan emici, korkunç parçalar, demek beni yine enselediniz, sizden bir kaçış yok mu, ha, nerelere gizleneyim, ne halt edeyim, ah, artık yetti, yetti; yetti, kitabın bu bölümünü bitirelim, en tezinden bir başka parçaya geçelim ve yemin ederim, bir sonraki bölümde artık parçacıklar olmayacak, çünkü silkelenip kurtulacağım onlardan, atacağım üzerimden ve içimde (hiç değilse bir parçacık) parçasız kalmak için, fırlatıp göndereceğim dışarıya.

BÖLÜM V

ASTARI ÇOCUKTAN FİLİDOR

Bütün zamanların namı en şanlı sentezcilerinin prensi, hiç kuşkusuz Leiden Üniversitesi Sentezbilim Prof. Dr.'u, soyu itibariyle Annam'ın güney civarlarından Yüksek Sentezci Filidor'du. Yüksek Sentez'in coşkulu ruhu içinde + sonsuzluğun toplanması, acil durumlarda da + sonsuzlukla çarpma yardımıyla çalışırdı. Boyu posu yerinde, cüssesi de fena olmayan, sakalı gür ve peygamber yüzlü bir gözlüklü adamdı. Fakat bu ölçüde manevi bir olay, Newton'un etki ve tepki yasası gereği, doğada kendi karşı olayını ortaya çıkartmadan edemezdi, bundan ötürü de Kolombo'da aynı ölçüde büyük bir Analizci dünyaya geliverdi ve Columbia Üniversitesi'nde doktor unvanı, üstüne bir de Yüksek Analiz Profesörlüğü kazanıp akademik kariyerin en yüksek basamaklarına çabucacık tırmandı. Kara kuru, ufak tefek, sinekkaydı tıraşlı, yüzü gözlüklü bir kuşkucunun yüzü ve içindeki tek misyonu büyük Filidor'u takip etmek ve ezmek olan bir adamdı.

Ayrıştırarak iş görürdü; uzmanlığı ise sayma yardımıyla, özelde de fiskeler yardımıyla bireyleri parçalarına ayırmaktı. Buruna vurduğu bir fiskeyle burunu özerk varoluşa kışkırtınca, burun, sahibini dehşete düşürerek, doğaçlama olarak her bir yana oynardı. Bu zanaatı genelde tramvaydayken, eğer sıkılmışsa uygulardı. En derinlerinden gelen çağrının

sesini izleyip kendisini Filidor'un peşine salmıştı ve hatta İspanya'da bir küçük kasabacıkta, acayip şekilde gururlandığı Anti-Filidor soyluluk lakabını da kazanmayı başarmıştı. Filidor da –berikinin izini sürdüğünü öğrendikten sonra– elbette kendini takibe verdi ve epey bir zaman her iki âlim de sonuç alamadan takipleşip durdular, ne ki gurur, içlerinden hiçbirinin sadece takip eden değil, ama takip edilen olduğunu da kabul etmesine izin vermiyordu. İşte bu yüzden, misal, Filidor Bremen'deyken, Anti-Filidor, Filidor'un da aynı zamanda ve aynı amaçla ekspres trenle Bremen'den Lahey'e doğru yola çıktığını dikkate almak istemeyerek ya da alamayarak, Lahey'den bastırıp Bremen'e gidiyordu. Gemi azıya almış iki âlimin çarpışması –en büyük tren kazaları ayarındaki felaket– tamamen tesadüfen, Varşova'daki "Bristol Oteli"nin birinci sınıf restoranının bir lokalinde gerçekleşti. Filidor, profesör hanımı Bayan Filidor eşliğinde oturmuş, elinde bir demiryolları tarifesi, tam da en iyi bağlantıların hangileri olduğunu araştırmaktaydı ki soluk soluğa Anti-Filidor, analitik yol arkadaşı Messinalı Flora Gente'yle birlikte kol kola, trenden indiği gibi dosdoğru oraya düşmüştü. Bizler, yani orada hazır bulunan asistanlar, doktorlar Teofil Poklevski, Teodor Roklevski ve ben, durumun ciddiyetini sezip hemen notlar almaya girişmiştik.

Anti-Filidor masaya yaklaştı ve ayağa kalkmış olan profesöre sessizlik içinde bakışlarıyla saldırdı. Birbirlerini manen ittirip geçmeye uğraşıyorlardı. Analizci soğuk soğuk bakarak alttan ittiriyor, Sentezci de yukarıdan direnmenin verdiği onurla dopdolu bir bakışla yanıt veriyordu. Bakışma düellosu kesin sonuçlar vermeyince, iki ruhen düşman söz düellosuna başladılar. Analiz doktoru ve ustası dedi ki:

"Eriştеler!"

Sentezci yanıt verdi:

"Erişte!"

Anti-Filidor haykırdı:

"Erişteler, erişteler, yani un, yumurta ve su kombinasyonu!"

Filidor ise anında karşılığını verdi:

"Erişte, yani eriştenin üstün özü, en üstün Erişte'nin ta kendisi!"

Gözleri çakmak çakmak parlıyordu, sakalı sallanıyordu; zafer kazandığı açıktı. Yüksek Analiz profesörü, iktidarsız bir öfke içinde birkaç adım uzaklaştı, ama hemen sonrasında korkunç bir beyinsel yaklaşıma ulaştı ki şuydu: Şahsen Filidor'a karşı cılız kalan çelimsiz, yaşlı, üstün hizmetlerde bulunmuş profesörün her şeylerden fazla sevdiği karısını ele almıştı. Buyurun işte, tutanağa göre olayın bundan sonraki seyri:

1. Profesör hanımı Bayan Filidor, çok etli butlu, yağlı, epey bir görkemli; oturuyor, hiçbir şey söylemiyor; konsantre oluyor.

2. Prof. Dr. Anti-Filidor, beyin objektifiyle birlikte profesör hanımının karşısına konumlandı ve onu çırılçıplak soyan bir bakışla süzmeye başladı. Bayan Filidor soğuktan ve utancından titredi. Prof. Dr. Filidor, sessizce, seyahat battaniyesini hanımının üzerine örttü ve küstahı ölçüsüz aşağılamayla dolu bir bakışla payladı. Ne ki bunu yaparken kaygı belirtileri göstermiş oldu.

3. Bunun üzerine Anti-Filidor, alçak sesle "Kulak, kulak!" dedi ve alaycı bir gülüş patlattı. Bu sözcüklerin etkisiyle kulak birdenbire açığa çıktı ve yakışıksız bir şey oldu. Filidor, karısına şapkasını kulaklarının üzerine indirmesini söyledi, ancak bu çok bir işe yaramadı, çünkü o sıra Anti-Filidor,

sanki kendi kendine söylenirmiş gibi "Burunda iki delik" diye fısıldayıp saygıdeğer profesör hanımının burun deliklerini utanmazca olduğu kadar analitik bir biçimde de görünür yaptı. Durum tehlikeli bir hal aldı, özellikle de delikleri gizlemenin lafı dahi edilemiyordu.

4. Leidenli profesör, polis çağırmakla tehdit etti rakibi. Zafer terazisinin kefesi açıkça Kolombo'dan yana ağır basmaya başladı. Analiz ustası beyinsel olarak şunları söyledi:

"Parmaklar, el parmakları, beş parmak."

Profesör hanımının gövdesi, orada toplanmış olanlara birdenbire bütün bir işitilmedik cafcafiyla görünür oluvermiş bir gerçeği, yani el parmakları gerçeğini, gözlerden gizlemek için maalesef yeterli değildi. Parmaklar vardı; her iki tarafta da beşer tane. Tamamen rezil rüsva olmuş Bayan Filidor, gücünün son kırıntılarıyla ellerine eldivenlerini geçirmeye çalışıyordu, ancak Kolombolu doktor –hiç inanılası bir şey değil ama– kadının hemen bir idrar tahlilini yapıverdi ve kahkahalar atarak, zafer kazanmış bir edayla haykırdı:

"H_2OC_4, TPS, biraz lökosit ve albümin!"

Herkes ayağa kalktı. Prof. Dr. Anti-Filidor, adi bir kahkaha atmış olan sevgilisiyle birlikte çekip gitti; Profesör Filidor ise, aşağıda imzaları olanların yardımıyla karısını derhal hastaneye götürüp yatırdı. Tutanağı imzalayanlar: Asistanlar T. Poklevski, T. Roklevski ve Antoni Svistak.

Ertesi sabah Roklevski, Poklevski ve ben, hasta Bayan Filidor'un yatağının başucunda Profesör'le bir araya geldik. Kadının ayrışımı çok aşırı bir tutarlılıkla ilerlemekteydi. Anti-Filidor'un analitik dişiyle yenilmeye başlanmış olan kadın, iç birliğini ağır ağır yitirmekteydi. Sadece zaman zaman boğuk bir sesle, vücudunun artık özerk bir şekilde

davranmaya başlamış parçalarıyla vedalaşırmışçasına inildiyordu: – Ben ayak, ben kulak, ayak, benim kulağım, parmak, baş, ayak. Kişiliği can çekişme halindeydi. Hepimiz, ona hemen yardım etme çareleri arayışına yoğunlaşmıştık. Bunun çaresi yoktu. Bir de Moskova'dan 07.40 uçağıyla gelmiş olan Doçent S. Lopatkin'in katıldığı toplantının ardından, en şiddetli şekilde sentetik bilimsel metotların kaçınılmaz gerekliliğini kabul etmiştik. Bunun metodu falan yoktu. Ama bunun üzerine Filidor, bütün düşünsel erklerini o dereceye kadar yoğunlaştır ki bir adım geri çekildik ve o konuştu:

"Yanak! Yanak, hem de sağlam, hem de bedenin bütün parçaları arasında eşime onurunu geri kazandırabilecek ve içinden fırlayıp ortalığa saçılmış unsurları bir tokatlamanın ve şaplaklamanın onur verici yüksek bir anlamında sentezlemeye muktedir tek organ. Hadi öyleyse, iş başına!"

Ancak dünyaca ünlü Analizci'nin şehirde aranıp bulunması da kolay değildi. Anca akşamleyin birinci sınıf bir barda yakalamak mümkün oldu. Ayık bir sarhoşluk halinde şişe üzerine şişe devirmekteydi; ne kadar çok içerse, o kadar çok ayılıyordu ve analitik sevgilisine de aynısı oluyordu. Aslında alkolden çok, ayıklıkla sarhoş oluyorlardı. İçeri girdiğimizde, beti benzi atmış garsonlar, ödlek ödlek tezgâhın ardına gizlenmiş; onlarsa, susarak, kendilerini ne olduğu çok da belli olmayan soğukkanlılık şenliklerine vermişlerdi. Bir eylem planı yaptık. Profesör, önce sağ eliyle sol yanağa doğru sahte bir saldırı yapacak, peşi sıra da sol eliyle sağa vuracaktı; bizlerse –Varşova Üniversitesi asistan doktorları Poklevski, Roklevski ve ben, bir de Doçent S. Lopatkin– gecikmeden tutanak tutmaya girişecektik. Plan basit, eylem de karışık değildi. Fakat Profesör'ün kalkmış eli indi. Ve

bizler, tanıklar, afallayıp kaldık. Yanak yoktu! Tekrarlıyorum; yanak yoktu, sadece iki küçük gül ve güvercin figürlerinden oluşan desen türünde bir şey vardı.

Anti-Filidor, şeytansı bir maharetle Filidor'un planlarını öngörmüş ve önlemini almıştı. Bu kafası ayık Baküs, yanaklarına her iki yandan iki gül ve güvercin figürlerinden desen türünde bir şeyin dövmesini yaptırmıştı! Bunun neticesinde yanakları, onların ardı sıra da Filidor tarafından onlara aşk edilecek tokat, anlamın yükseği şöyle dursun, her türlü anlamı yitiriyorlardı. Esasen güllere ve güvercinlere indirilecek bir tokat artık bir tokat değil, daha ziyade duvar kâğıdına vurmak türünde bir şeydi. Genel olarak saygın bir pedagog ve gençleri eğiten bir eğitmenin, karısı hasta diye bir duvar kâğıdına vurup da kendini gülünç duruma düşürmesine göz yumamayarak ona sonradan pişman olacağı işler yapmamasını salık verdik.

"Seni köpek!" diye kükredi ihtiyar. "Seni alçak, ah, alçak, alçak köpek!"

"Seni yığın!" diye karşılık verdi Analizci, korkunç analitik bir kibirle. "Ben de bir yığınım. İstersen bir tekme at karnıma. B e n i karnımdan tekmelemeyeceksin, bir karnı tekmeleyeceksin, hepsi bu. Yanağa bir tokat yapıştırmak istiyordun, değil mi? Tokadı yapıştırabilirsin, ama bana değil, bana değil. Ben hiç yokum! Bana yapıştıramazsın!" – "Dur hele, daha yapıştıracağım! Tanrı izin verirse, yapıştıracağım!"

"Ama şimdilik geçirimsizler!" deyip güldü Anti-Filidor. Yanında oturan Flora Gente bastı kahkahayı; analizler ikilisinin kozmik doktoru ona çapkınca bir bakış attı ve çıktı. Ama Flora Gente kalmıştı. Yüksek bir taburenin üstünde oturuyordu ve yeter derecede analiz edilmiş bir papağanın ve ineğin solgun gözleriyle bizden tarafa bakmıyordu. Hemen,

08.40'ta, ortak konferansımıza –Prof. Filidor, iki hekim, doçent Lopatkin ve ben– başladık; kalemi her zamanki gibi Lopatkin tutuyordu. Konferansın seyri aşağıdaki gibiydi:

ÜÇ HUKUK DOKTORUNUN HEPSİ

Yukarıdakilere nazaran, çekişmenin onurlu yolla halli imkânını görmemekteyiz ve Çok Saygıdeğer Profesör Bey'e bunu, onurlu bir tatmin duygusu verme yetisinde olmayan birinden gelmiş bir hakaret olarak görmezden gelmesini salık veriyoruz.

PROF. DR. FİLİDOR

Görmezden geleceğim de, karım orada ölüyor.

DOÇ. S. LOPATKİN

Karınız kurtarılacak gibi değil.

DR. FİLİDOR

Demeyin öyle, demeyin öyle! Of, bir tokat, tek ilacı. Ama tokat yok. Yanaklar yok. Tanrısal sentezin aracı yok. Onur yok! Tanrı yok! Evet, ama yanaklar var. Öyleyse tokat da var! Tanrı var! Onur! Sentez var!

BEN

Hocam, görüyorum ki düşünme mantığınız size ihanet ediyor. Yanaklar ya vardır ya yoktur.

FİLİDOR

Beyler, geriye bir de benim iki yanağımın kaldığını unutmaktasınız. Onun yanakları yok, ama benimkiler var. Benim dokunulmamış iki yanağımı hâlâ oyuna sürebiliriz. Beyler, lütfedip düşüncemi anlayın – ben ona tokat atamam, ama o bana atabilir; ha ben ona atmışım, ha o bana atmış, aynı şey; her zaman bir Tokat olmuş olacak ve Sentez olacak!

"Vay! Ama hocam, sizi tokatlamaya onu nasıl mecbur bırakacaksınız?! Sizi tokatlamaya nasıl mecbur bırakacaksınız?! Sizi tokatlamaya nasıl mecbur bırakacaksınız?!!"

"Beyler!" diye karşılık verdi dâhi düşünür odaklanmış bir halde. "Onun yanakları var, ama benim de yanaklarım var. Burada ilke tam bir benzeşim ve bu yüzden salt mantıksal olmaktan daha ziyade benzeşimci bir biçimde hareket edeceğim. *Per analogiam** çok daha emindir, zira tabiata tam bir benzeşim hükmeder. Eğer o Analiz kralıysa, işte ben de Sentez kralıyım. Eğer onun yanakları varsa, benim de yanaklarım var. Eğer benim karım varsa, onun da sevgilisi var. Eğer o benim karımı analiz ettiyse, ben de onun sevgilisini sentezleyeceğim ve böylece de vermeye yanaşmadığı tokadı elinden kapıp alacağım! Böylece –eğer ben onu tokatlayamazsam– onu beni tokatlamaya mecbur bırakacak ve kışkırtacağım." Ve daha fazla gecikmeden Flora Gente'ye bir gel işareti yaptı.

Sustuk. Kadın, bedeninin bütün parçalarını oynata oynata; bir gözüyle yandan yana bana, bir gözüyle Profesör'e bakarak, dişlerini Stefan Lopatkin'e göstererek, önünü Roklevski'ye doğru çıkararak, arkasını ise Poklevski'den yana kıvırarak yaklaştı. Verdiği izlenim öyle bir izlenimdi ki doçent alçak sesle konuşup:

"Yüksek sentezinizle bu elli ayrı parçaya gerçekten de saldıracak mısınız?" "Bu (dp ⊥ pd) üslü köklerin ruhsuz, ücrete tabi kombinasyonuna, ha?"

Ne ki evrensel Sentezci'de o özellik vardı ki umudunu asla yitirmiyordu. Kadını masaya buyur etti ve bir kadeh *cinzano*** ikramında bulundu ve başlangıç olarak, şöyle bir yoklama çekmek için, sentetik bir biçimde:

"Ruh, ruh," dedi.

Kadın da benzer bir şeyle yanıt verdi, ama aynı şey değildi; bir parça olan bir şey söyleyerek yanıt vermişti.

---

* (Lat.) Analoji yoluyla. (y.n.)

** Cinzano: İtalyan markası bir vermut. (y.n.)

"Ben!" dedi Profesör, araştırmacı ve ısrarcı bir şekilde, kadının içinde yok edilmiş beni uyandırmak isteyerek. "Ben!"

Yanıt verdi kadın:

"Ha, siz, çok güzel, beş zloti*."

"Birlik!" diye bağırdı Filidor şiddetle. "Yüksek birlik! Birlik!"

"Bana hepsi birlik," diye yanıt verdi kadın lakaytça. "İhtiyarı, çocuğu."

Gecenin bu cehennemî –Anti-Filidor'un mükemmel bir şekilde kendine göre eğitmiş olduğu, belki küçüklüğünden beri yetiştirdiği– analistini soluk dahi almadan izliyorduk.

Ne var ki Sentetik Bilimlerin Yaratıcısı vazgeçmiyordu. Zorlu mücadeleler ve çabalar dönemi gelmişti. Ona *Kral Ruh'un* ilk iki şarkısını okudu, kadın karşılığında on zloti istedi. Onunla üstün Aşk, her şeyi kapsayan ve birleştiren Aşk üzerine upuzun ve esinli bir konuşma yaptı ki kadın bunun için on bir zloti aldı. En tanınmış kadın yazarların Aşk üzerinden diriliş temalı iki yüzeysel romanını okudu ki kadın buna yüz elli zloti fiyat kesti ve bir kuruş olsun inmek istemedi. Onun içinde haysiyet duygusu uyandırmak istediğinde ise, ne bir fazlası ne azı, ille de elli zloti diye tutturdu.

"Tuhaflıklara para ödenir, morukçuğum, "Bu işlerin tarifesi yoktur."

Ve donuk baykuş gözlerini döndürmeye başladıktan sonra, tepki vermedi; masraflar artıyor, Anti-Filidor ise şehirde geze dolana kıs kıs gülüyordu emeklerin, girişimlerin umutsuzluğuna...

Büyük araştırmacı, Dr. Lopatkin ve üç doçentin iştirakleriyle yapılan konferansta yenilgiyi şu sözlerle idrak ediyordu:

"Bu iş toplamda bana birkaç yüz zlotiye mal oldu; esasen bir sentezleme olanağı görmemekteyim; İnsanlık gibisinden

* Zloti: Polonya para birimi. 100 groş, 1 zloti eder. (y.n.)

Birlik'lerin en aşkınlarını boş yere denedim, her şeyi paraya çeviriyor ve üstünü veriyor. Kırk iki zloti değer biçilen İnsanlık artık Birlik olmayı bırakıyor. Ne yapmalı, hakikaten bilmiyorum. Karımsa orada iç birliğini tümden yitirmekte. Ayağı artık onu bırakıp odada gezintiye çıkıyor, şekerleme yaptığında ise –doğaldır ki karım, ayağı değil– onu elleriyle tutmak zorunda, ama artık elleri de ona itaat etmek istemiyorlar; korkunç bir anarşi, korkunç bir gemi azıya almışlık.

TIP DOKTORU T. POKLEVSKİ

Anti-Filidor ise sağa sola sizin sevimsiz bir manyak olduğunuz fısıltılarını yayıyormuş.

DOÇENT LOPATKİN

Acaba ona tam da para yardımıyla ulaşılamaz mı? Eğer h e r ş e y i paraya çeviriyorsa, acaba ona para cenahından bindirilemez mi? Affedersiniz, aklımda ne olduğunu pek de iyi görüyor değilim, ama doğada böyle bir şey var – örneğin, çekingenlik hastası bir hastam vardı; kadını cüretkarlıkla iyileştiremiyordum, çünkü cüretkarlığı özümsememişti, ama ona öyle bir doz çekingenlik verdim ki artık dayanamadı ve dayanmadığı için de cüretkar olmak zorunda kaldı ve hemen acayip cüretli oldu. En iyi metottur *per se*, ceketin kollarını astarıyla ters yüz etmek, yani kendisi içinde kendi. Kendisi içinde kendi. Onu parayla sentezlemek gerek, yalnız, itiraf edeyim, gözümde de canlanmıyor bu işin nasıl yapılacağı...

FİLİDOR

Para, para... Ama para her zaman bir rakamdır, tutardır, Birlikle hiç alakası yok; aslında sadece kuruş bölünemezdir, ne ki kuruş da yine hiçbir duygulanım yaratmaz. Ama ya... Ya... Beyler, ya ona afallaşacağı kadar büyük bir tutar verilse – ya afallasa, ha? Beyler... Ya afallasa, ha?

Sustuk. Filidor yerinden fırladı, kara sakalıysa sallanıyordu. Bir dâhinin sürekli olarak her yedi yılda bir içine düştüğü hipomanyaklık durumlarından birinin içine düşmüştü. İki taş bina ve şehir dışında bir villayı elden çıkardı, aldığı 850.000 zlotiyi de madenî paraya çevirtti. Poklevski onu şaşkınlıkla izliyordu; bu sığ taşra hekimi bir dâhiyi anlamayı asla beceremezmişti, anlamayı beceremiyordu ve bu yüzden de aslında hiç mi hiç anlamıyordu. Bu arada filozof, artık kendi bildiği şeyden emin, kesin belirleyici olacak deneyin yapılacağı "Alkazar" restoranının bir locasında, ironiye ironiyle yanıt verip dakikçe, saat tam dokuz buçukta hazır bulunacak Anti-Filidor'a ironik bir davet yapmıştı. Âlimler, birbirlerine ellerini uzatmadılar; sadece Analiz ustası kuru kuru gülümsedi ve kindarca:

"Heh, dikkat et kendine beyim, dikkat!" dedi. "Benim sevgilim birleşmeye, senin karının çözülmeye teşne olduğu kadar teşne değildir; o açıdan ben rahatım."

Ve o da derece derece bir hipomanyaklık durumuna girmekteydi. Kalemi Dr. Poklevski tutuyordu, kâğıdı ise Lopatkin.

Prof. Filidor işe şu şekil; önce masanın üzerine bir tane bir zloti koyarak girişti. Gente, tepki vermedi. İkinci bir zlotiyi koydu, bir şey olmadı; üçüncüyü ekledi, yine hiçbir şey olmadı, ama dördüncü zlotide kadın:

"Oo, dört zloti," dedi.

Beşincide esnedi, altıncıda ise lakayt lakayt konuştu:

"Ne o, ihtiyar, yine mi yüceleştirme?"

Ama ilk şaşkınlık belirtilerini anca doksan yedincisinde kayda geçtik; yüz on beşincide ise o ana kadar Dr. Poklevski, doçent ve benim aramda gidip gidip gelen bakışı paralar üzerinde az biraz sentezlenmeye başladı.

Yüz binincide Filidor zor soluk alıp veriyordu, Anti-Filidor ise birazcık tedirgin olmaya başlamış, o ana kadar heterojen olan kibar fahişe ise bir yoğunluk kazanmıştı. Büyüdükçe büyümekte olan, aslında bir yığın olmayı bırakmış yığına sanki çivilenmiş gibi bakıyor, saymaya çalışıyordu, ama hesap artık tutmuyordu. Paranın tutarı artık tutar olmaktan çıkmış; kapsanamaz, kavranamaz bir şey oluyor, Göklerin büyüklüğüne denk büyüklüğüyle beyni darmadağın ediyordu. Hasta boğuk boğuk inildemekteydi. Analizci yardım için atıldı, ama her iki doktor onu olanca güçleriyle tuttular – boş yere fısıldayarak bütünü yüzlüklere ya da beş yüzlüklere bozmasını öğütlüyordu; bütün artık parçalanamıyordu. Bütünleştirme ilminin zafer kazanmakta olan rahibi, elinde neyi var neyi yoksa ortaya koyduğunda ve yığını, daha ziyade bir devasalığı, bir dağı, paradan yapılma bir Sina Dağı'nı, en tepesine bir tanecik bir bölünmez bir kuruş koyarak tamamladığında, kibar fahişe, sanki içine bir Tanrı girmiş gibi, ayağa kalktı ve ağlama, iç geçirme, gülümseme ve düşüncelere dalıp gitme gibi bütün sentetik belirtileri gösterdi ve dedi ki:

"Beyler, bayanlar, bu benim. Ben. Yüksek bir şey."

Filidor bir zafer çığlığı attı, tam o sıra Anti-Filidor bir dehşet çığlığıyla hekimlerin ellerinden kendini kurtardı ve Filidor'un suratına vurdu.

Bir yıldırımdı bu atılış – analitik sakatatlardan koparılıp alınmış bir sentez şimşeğiydi; kapkara karanlıklar dağılıp gitmişti. Doçent ve hekimler, bayağı bir rezil olmuş Profesör'e heyecanla tebriklerini sunuyorlar, onun amansız düşmanı ise duvar dibinde kıvranıyor ve acıdan uluyordu. Ne ki artık bir kere verilmiş olan onur seyrini hiçbir uluma

frenleyemezdi, zira o ana kadar onursuz bir mesele olan mesele, artık sıradan bir onurlu yola girmişti.

Leiden'li Prof. Dr. G. L. Filidor, Doç. Lopatkin ve benim şahsımda iki düello tanığı gösterdi – Anti-Filidor asalet unvanlı Prof. Dr. P. T. Momsen ise her iki asistan şahsında iki düello tanığı gösterdi – Filidor'un düello tanıkları Anti-Filidor'un düello tanıklarına onurlu onurlu laf çaktılar, berikiler de Filidor'un düello tanıklarına laf çaktılar. Ve bu onurlu adımların her birinde sentez büyüyordu. Kolombiyalı diken üstünde oturuyormuş gibi kıvrım kıvrım kıvranıyordu. Leidenli ise mütebessimdi, sessizlik içinde uzun sakalını sıvazlıyordu. Şehir hastanesindeki hasta profesör hanımı ise parçalarını birleştirmeye başlamıştı; zar zor işitilen bir sesle süt istemiş ve doktorlarda bir ümit uyanmıştı. Onur, bulutların ardından eğilip bakmış ve tatlı tatlı gülümsemişti insanlara. Nihai çarpışma salı günü, sabah saat tam yedide yapılacaktı.

Kalemi Dr. Roklevski, tabancaları Doç. Lopatkin tutacak, Poklevski kâğıdı, bense paltoları alacaktım. Sentez burcunun yenilip yutulmaz savaşçısı, içinde hiçbir kuşku beslemiyordu. Ertesi günün sabahı bana neler söylediğini hatırlıyorum.

"Oğlum," demişti. "Şehadet şerbetini o da içebilir, ben de, ancak kim şehit düşerse düşsün, ruhum hep zafer kazanacaktır, zira burada önemli olan şey ölümün kendisi değil, ama ölümün niteliğidir ki o nitelik sentetik olacak. Eğer o düşerse, ölümüyle Senteze biatini sunacak; beni öldürürse de, sentetik tarzda öldürecek. Yani ölümümden sonra da zafer benim olacak."

Ve coşku içinde, gurur anını daha bir şanına şerefine yakışır şekilde kutlamak isteyerek her iki hanımefendiyi de,

yani eşini ve Flora'yı, sıradan asistanlar olarak bir kenarda durup izlesinler diye davet etmişti. Ne ki kötü önseziler beni yiyip bitiriyordu. Korkuyordum – korkmasına korkuyordum, ama neden korkuyordum? Sabah, tıpkı bir tabloda olduğu gibi kuru ve aydınlıktı. Ruhen birbirlerinin karşıtları karşı karşıya durdular; Filidor Anti-Filidor'u selamladı, Anti-Filidor da Filidor'u selamladı. İşte o an neden korktuğumu kavradım. Bu bir simetriydi – durum simetrikti ve gücü de, güçsüzlüğü de bundaydı.

Zira durumun şu özelliği vardı ki Filidor'un her bir hareketine Anti-Filidor'un benzer bir hareketi karşılık olmak zorundaydı; inisiyatif ise Filidor'daydı. Eğer Filidor selam vermişse, Anti-Filidor da selam vermek zorundaydı. Eğer Filidor ateş etmişse, Anti-Filidor da ateş etmeliydi. Ve her şey, altını çiziyorum, her şey savaşan iki tarafça alıp götürülen bir eksen üzerinde, durumun ekseni olan eksende olmalıydı. Vay! Ama ya beriki yana geçiverse, ne olacaktı? Ya hoplayıverirse? Ya bir muziplik eder ve simetrinin ve analojinin çelikten yasalarından bir şekilde sıyırıverirse? Hah, Anti-Filidor'un beyinsel kafası acep ne çılgınlıklar ve ihanetler gizliyordu? Düşüncelerimle boğuşmaktaydım ki Profesör Filidor elini kaldırdı, eşmerkezli olarak dosdoğru rakibinin kalbine nişan aldı ve ateş etti. Ateş etti ve ıskaladı. Iskaladı. Bunun üzerine Analizci de kaldırdı elini ve rakibin kalbine nişan aldı. Artık, artık zafer çığlığını atmaya hazırlanıyorduk. Artık, artık eğer biri sentetik olarak kalbe ateş etmişse, beriki de kalbe ateş etmeliymiş gibi geliyordu. Açıkçası başka bir çıkış, zihinsel bir yan kapı yokmuş gibi geliyordu. Ancak Analizci, birdenbire, bir göz açıp kapayasıya, çabaların en büyüğünü gösterip bir şekilde ciyakladı, viyakladı, hafiften saptı, tabancanın namlusuyla eksenden

çıktı ve ansızın yana sıktı ve de neye sıksa beğenirsiniz: Flora Gente'yle birlikte biraz ötede dikilmekte olan profesör hanımı Bayan Filidor'un serçe parmağına. Atış, ustalığın doruğuydu! Parmak yere düştü. Şaşkına dönmüş Bayan Filidor, elini ağzına götürdü. Bizlerse, yani tanıklar, bir anlığına kendi üzerimizdeki hâkimiyetimizi yitirdik ve bir hayret çığlığı salıverdik.

Ve işte o zaman korkunç bir şey oldu. Sentezin Yüce Profesörü tutamadı kendini. Nişancılıkla, ustalıkla, simetriyle büyülenmiş, bizim hayranlık çığlığımızla afallamış bir halde o da eksenden çıktı ve o da Flora Gente'nin serçe parmağına ateş etti ve kısa, kuru, boğazdan gelen bir gülmeyle güldü. Gente elini ağzına götürdü; biz bir hayret çığlığı atıverdik.

Bunun üzerine Analizci yine ateş edip profesör hanımının ikinci küçük parmağını kopardı ki kadın diğer elini ağzına götürdü – bir hayret çığlığı atıverdik, çeyrek saniye sonra ise Sentezci'nin on yedi metre mesafeden yanılmaz bir kesinlikle yapmış olduğu atış, Flora Gente'nin benzer parmağını koparıverdi. Gente elini ağzına götürdü, biz bir hayranlık çığlığı atıverdik. Ve böyle sürüp gitti. Dur durak bilmeyen, acımasız, sert, mükemmelliğin kendisi kadar mükemmel bir karşılıklı silah atışı sürüp gidiyor; parmaklar, kulaklar, burunlar, dişler fırtınanın salladığı bir ağaçtan dökülen yapraklar gibi dökülüyorlar; bizlerse, tanıklar, şimşek gibi isabetlerin içimizden çekip çıkarttığı çığlıklara zor bela yetişiyorduk. Her iki hanım da artık bütün doğal dallarından ve çıkıntılarından olup dımdızlak kalmışlardı; düşüp ölmüyorlarsa eğer, sadece buna yetişemedikleri içindi; aslında bu işten –kendilerini böylesine bir nişancılığa hedef yaparak– haz da aldıklarını düşünüyorum. Ama sonunda mermiler tükendi. Kolombolu usta, son atışıyla profesör hanımı

Bayan Filidor'un sağ ciğerinin tam tepesini delip geçti; Leidenli usta, anında karşılık verip Flora Gente'nin sağ ciğerinin tepesini delip geçti; bir kez daha bir hayret çığlığı attık ve sessizlik çöktü. Her iki gövde de ölmüş ve yere düşmüştü – her iki silahşor de birbirlerine baktılar.

Baktılar da ne oldu? Her ikisi de birbirlerine bakmış ve ne yapacaklarını pek de bilememişlerdi – ne? Hakikaten de ne olacaktı şimdi? Mermileri yoktu artık. Zaten cesetler de yerde yatıyordu. Aslında yapacak bir şeyleri yoktu. Saat ona gelmekteydi. Aslında analiz galip gelmişti, ama gelmiş olsa ne çıkar? Tamamen bir hiç. Aynı şekilde Sentez de galip gelebilirdi ve ondan da bir şey çıkmazdı. Filidor, eline bir taş aldı ve bir serçeye fırlattı, ama ıskaladı ve serçe uçtu. Güneş yakmaya başlıyordu, Anti-Filidor bir parça toprak alıp bir ağacın kütüğüne fırlattı – isabet kaydetti. Bu arada Filidor'a bir tavuk denk geldi, fırlattı, isabet ettirdi, tavuk kaçtı ve çalılıkların içine gizlendi. Âlimler mevkilerinden ayrıldı ve –her biri kendi yönünde– yola koyuldular.

Akşama doğru Anti-Filidor Jeziorna'daydı, Filidor ise Wawer'de. Biri bir ekin yığının yanında kargaları avlıyor, öteki tenha bir sokak lambasını gözüne kestirmiş ve elli adımdan onu nişanlıyordu.

Ve böyle, ellerine her geçeni, önlerine her gelene nişanlaya nişanlaya dünyayı dolanıyorlardı. Şarkılar söylüyorlar ve en fazla keyfi cam çerçeve indirmekten alıyorlar, balkonda dikilmeyi ve aşağıdan geçenlerin şapkalarına tükürmeyi de –hele ki faytonla giden şişman öküzlere denk getirmeyi başarmışlarsa daha da bir– seviyorlardı. Hatta Filidor o derece uzmanlaşmıştı ki balkonda duran birisinin üzerine sokaktan tükürebiliyordu. Anti-Filidor ise alevi üzerine kibrit kutusu atarak mum söndürüyordu. Karabinayla kurbağaları

ya da okla serçeleri avlamak da ayıla bayıla yaptıkları şeylerdendi ya da köprüden suya kâğıt parçaları ve çim atıyorlardı. Ve keyiflerin artık en büyüğü, bir çocuk balonu almak ve onunla, sanki görünmez bir mermi isabet etmiş gibi ne zaman gümbürtüyle patlayacak diye kollaya kollaya, tarla bayır –yallah babam, yallah!– koşturmaktı.

Bilim dünyasından biri eskide kalmış şanlı geçmişlerini, ruhtan kapışmalarını, Analiz'i, Sentez'i ve geri dönmeyecek şekilde yitirilmiş ünlerini hatırlatacak olduğunda, hayallere dalıp sadece:

"Evet, evet, hatırlıyorum o düelloyu..." diye yanıt veriyorlardı. "İyi gümbürdemişti ortalık!"

"Ama Hocam," diye bağırdım, benimle birlikte de –bu süre içinde evlenmiş ve Krucza Caddesi'nde bir aile kurmuş– Roklevski bağırdı: "Ama Hocam, çocuk gibi konuşuyorsunuz!"

Çocuklaşmış ihtiyar buna şöyle karşılık verdi:

"Her şey çocukla astarlanmıştır."

BÖLÜM VI

BAŞTAN ÇIKARMA VE GENÇLİĞİN İÇİNE İTTİRİLİŞİN DEVAMI

Mezgit'in Sifon'a yaptığı psikofizik tecavüzün tam zirve noktasında kapı açılmış ve sınıfa bir *makineden tanrı*, yanıltmayacağına her zaman her santimetre karesinde en derininden güvenilebilecek olan Pimko girmişti.

"Mükemmel, demek top oynuyorsunuz, çocuklar!" diye seslendi bize, gerçi top falan oynamıyorduk, aslında top falan da yoktu. "Top, top oynuyorsunuz, top, biri diğerine topu ne güzel de atıyor, öteki de ne güzel tutuyor!" Bir dehşet kasılmasıyla büzülmüş soluk yüzümdeki kırmızılıkları görünce de ekledi: "Aman da aman, kan damlarmış da yanaklarından! Okul sana iyi geliyor, Yujo, top da öyle. Hadi gel bakalım," dedi. "Telefonla her bir şeyi kararlaştırdığım Bayan Gencekova'da kalacağın pansiyona götüreceğim seni. Aradım taradım, Gencek'lerde bir oda buldum sana. Bu yaşta şehirde ayrı bir dairen olması, kınanacak bir şey olurdu. Bugünden itibaren senin yerin, Bayan Gencekova'dadır." Ve yolda beni isteklendirmek için, bir mimar mühendis olan Gencek Bey'i ve de bir mühendis karısı olan Gencekova'yı anlata anlata alıp götürdü beni. "Modern bir evdir," diye belirtti. "Yeni akımlara taraftar ve benim ideolojime yabancı, modernist-natüralist bir evdir. Ama sende bir yapmacıklık,

bir poz fark ettim, hâlâ hep yetişkinmiş gibi yapıyorsun – işte Gencek'ler seni bu üzücü kusurundan kurtarıp iyi edecek, doğallığı öğreteceklerdir. Ama sana söylemeyi unuttum; bir de kızları var, Zuta Gencekovna, kolejli," diye ekledi yarım ağızla, elimi sıkarak ve bana kelebek gözlükleri altından pedagojik bir gönülsüzlükle bakarak. "Kolejli bir kız," dedi. "Modern de... Hım, arkadaş muhitlerinin en isabetlisi değil, ciddi tehlikeler var... Lakin diğer yandan, insanı başka hiçbir şey modern bir kolejli kız kadar çekip sokamaz gençliğin içine... O sana gençlik vatanseverliğiyle verir artık ilhamı."

Tramvaylar gelip gidiyordu. Evlerin pencerelerinde çiçekli saksılar duruyordu. Zat-ı muhteremin biri de en üst kattan Pimko'ya bir erik çekirdeği attı, ama ıskaladı.

Ne? Ne? Bir kolejli kız mı? Pimko'nun planının ne olduğunu havada kapmıştım – beni gençliğin içine bir kolejli kızla nihai şekilde hapsetmek istiyordu. Liseli bir genç kıza âşık olacağımı ve yetişkin olmaktan cayacağımı hesaplıyordu. Olur ha dışarı çıkacak bir yarık falan kazacağım tutmasın diye ne okulda ne de evde tek bir boşluk anı kalmasın istiyordu. Kaybedecek zaman yoktu. Aceleyle parmağını ısırdım ve kaçmaya davrandım. Sokağın köşesinde erişkin bir kadın görmüştüm – işte o kadına doğru korkmuş, şaşkın, afallamış bir yüzle, yeter ki Pimko'dan ve onun korkunç kolejli kızından uzak olsun diye son sürat koşturuyordum. Ne ki büyük Küçültücü birkaç hoplayışta şimşek hızıyla yetişti bana ve yakamdan tuttu.

"Kolejli kıza!" diye bağırdı. "Kolejli kıza! Gençliğe! Gencek'lere!"

Beni bir faytona tıktı ve arabalarla, insanlarla, kuş cıvıltılarıyla dolu kalabalık sokaklardan kolejli kıza tırıs tırıs sürükledi.

"Gidelim, gidelim, ne bakınıyorsun, ardında hiçbir şey yok ki, senin yanında bir tek ben varım."

Ve elimi sıkarak, her yanı salya içinde mırıldandı:

"Kolejli kıza, modern kolejli kıza! Kolejli kız gençliğe âşık eder artık onu! Gencek'ler onu küçültmeyi becerirler! Artık mükemmel bir popo yaparlar ona! Cüş, çüş, çüüş!" diye de bir bağırdı ki at çifte atmaya başladı, faytoncu ise faytoncu sehpasına halkın ölçüsüz hor görüsüyle sırtı Pimko'ya dönük olarak kuruldu. Ne ki Pimko tamamen mutlak bir biçimde oturuyordu.

Fakat ya modern Staszyc ya da Lubelski banliyölerinden birinin küçük, ucuz bir aydın evinin köşesindeyken, sanki tereddüt eder gibi oldu, şevki kaçtı ve –hayrettir ki– mutlaklığının bir kısmını yitirdi.

"Yujo, dedi titreyerek ve kafasını sallaya sallaya. "Senin için büyük bir fedakârlıkta bulunuyorum. Bunu sadece senin gençliğin için yapıyorum. Sadece onun için kendimi bir kolejli kızla karşılaşma tehlikesine atıyorum. Ah, kolejli kız, kolejli modern kız!"

Ve sanki korku içinde gönlümü kazanmaya çalışarak – aynı zamanda da veda için– öptü beni. Hemen sonrasında bastonunu yere vura vura, büyük bir celallenme içinde düşünceler, özlü sözler, yargılar ve yaklaşımlar; en iyi türden, en klasik şekilde muallimlenmiş her şeyi, ama hasta ve kendi benliği içinde tehdit altında bulunan bir muallim gibi açıklamaya, alıntılamaya, ezberden okumaya, anlatmaya başladı. Benim bilmediğim bazı edebiyatçı dostlarının adlarını andı ve onların kendisi hakkındaki dalkavukça görüşlerini alçak sesle, kendisi de onlar hakkında dalkavukça sözler ede ede anlatışını işittim. Duvarın üzerine üç kez de "T. Pimko" imzasını attı, sanki gücünü kendi imzasıyla

ilişkideyken alan bir Antoios'tu. Şaşırmış halde bakıyordum hocaya. Neydi bu? Modern bir kolejli kızdan çekiniyor muydu? Yoksa sadece çekiniyormuş gibi mi yapıyordu? Hangi mucize eseri böyle görmüş geçirmiş bir muallim bir kolejli kızdan çekinebilirdi ki? Ama hizmetçi kadın artık kapıyı açmıştı ve her ikimiz de –hoca her nasılsa mütevazı şekilde, alışıldık yüceliği olmaksızın; bense kâğıt gibi buruş buruş, bembeyaz, afallamış ve sersemlemiş bir suratla– içeri girdik. Pimko, bastonuyla yere vurdu, sordu: "Ev sahipleri evdeler mi?" Aynı anda içeride bir kapı açıldı ve bir kolejli kız bize doğru çıktı. Moderndi.

On altı yaşında, bir süveter, bir etek, boğazsız lastik ayakkabılar, sportmen, özgür, çıkıntısız, kıvrak, esnek ve küstah! Onun görüntüsüyle ruhumdan ve yüzümden titredim. İlk bakışta anlamıştım: İşte güçlü –Pimko'dan bile güçlü ve kendi türü içinde ona eş ölçüde mutlak, Sifon'la bile karşılaştırılamayacak– bir görüngü. Bana birini hatırlatıyordu – da kimi, kimi? – ah, Kopırdat'ı hatırlatıyordu bana! Kopırdat'ı hatırlıyor musunuz? Aynısıydı, ama daha güçlü; tipiyle ona akraba, ama çok daha şiddetli, kolejli kızlığında mükemmel ve modernliğinde mutlak şekilde moderndi. Ve iki kat –bir yaşıyla, bir de modernliğiyle– gençti; bu bir gençlik çarpı gençlikti. Dolayısıyla, kendisinden daha güçlü bir görüngüyle karşılaşan biri gibi ürkmüştüm; onun muallimden değil, ama muallimin ondan çekindiğini ve modern kolejli kızı epey bir kendinden eminsizlikle selamladığını görünce de korkum daha güçlenmişti.

"Ellerinizden öpüyorum," diye seslendi sanki neşeliymiş gibi ve durumunu kibarlıkla gizleyerek. "Küçük Hanım Zuta plaja inmemişler mi bugün? Vistül kıyısına? Anneciğinizi evde bulabildik miydi acaba? Havuzda su nasıl, ne? Soğuk

mu? Soğuk en iyisidir! Bizzat ben de eski vakitlerde soğuk suda yıkanırdım!"

O ne? Pimko'nun sesinde gençliğe sporla yaranmaya çalışan bir yaşlılık, dalkavuk bir yaşlılık işitmiştim – bir adım geri çekildim. Kolejli kız Pimko'ya yanıt vermedi –sadece baktı– ve sağ elinde tuttuğu İngiliz anahtarını dişlerinin arasına sokup sol elini öyle bir merasimsiz kayıtsızlıkla uzatış uzattı ki sanki uzattığı Pimko değilmiş gibi... Hoca şaşırdı, kendisine uzatılan bu genç sol elle ne yapacağını bilemiyordu, nihayet onu her iki avucuyla sıktı. Kız ağzından anahtarı çıkardı ve uzatmadan:

"Annem yok," dedi. "Ama birazdan gelir. Buyurun..."

Ve bizi modern bir hole sokup kendisi pencerenin yanında dikildi, bizse kanepede yerlerimizi aldık.

"Anneciğiniz herhalde komite toplantısındalar," diyerek bir muhabbet başlattı hoca.

Modern kız yanıt verdi.

"Bilmem."

Duvarlar açık maviye boyalıydı; tül perdeler krem rengi, etajerin üzerinde bir radyo; modern, birbirleriyle tutarlı, temiz, çıkıntısız, düz küçük mobilyalar; duvara gömülmüş iki dolap ve bir sehpa. Kolejli kız, sanki odada başka kimse yokmuş gibi, pencerenin yanında dikiliyor, güneş yanığı sonucu kollarında kabaran deriyi yoluyordu. Mevcudiyetimiz onun için var değildi ve –Pimko'yu hiç takmıyordu– dakikalar akmaya başladı. Pimko oturuyordu; bacak bacak üstüne atmış, parmaklarını birbiri içine geçirmiş; kimsenin ilgilenmediği bir misafir gibi başparmaklarını çeviriyordu. Kımıldadı, birkaç kez boğazını temizledi, konuşmayı devam ettirmeyi arzu ederek öksürdü, ama modern kız önünü pencereye, ardını bize döndü ve deri yolmaya devam etti. Dolayısıyla

bizimki hiç ses etmedi, sadece oturuyordu – ama konuşma olmadan oturuşu eksikti, tamamlanmamıştı. Gözlerimi ovuşturdum. Ne oluyordu? Çünkü kesinkes bir şey oluyordu, ama ne? Pimko'nun hükmedici oturuşu tamamlanmamış bir oturuş muydu yani? Terk edilmiş bir muallim miydi? Muallim miydi? Tamamlanmamışlık tamamlanmayı talep ediyordu – bir şey biterken, ama diğeri başlamıyorken olan o yorucu boşlukları bilir misiniz? Kafanın içinde bir boşluk oluşur. Birden muallimin içinden yaşlılığın çıktığını gördüm. O ana kadar hocanın elliyi çoktan geçmiş olduğunu fark etmemiştim; sanki mutlak muallim ebedi ve zamanlar üstü bir varlıkmış gibi, nasıl olduysa bu daha önce hiç aklıma gelmemişti. Yaşlı mıydı yoksa hoca mı? Nasıldı yani – yaşlı mı yoksa hoca mı? Yaşlı bir hoca niye olamasındı ki? Yo, dertleri bu değil (çünkü sözbirliği içindelerdi, orası kesin), ama burada bana hazırlanmakta olan şey. Tanrı'm, niye oturuyor? Niçin gelmişti buraya, bir kolejli kızla birlikte benim yanımda oturmak için mi? O n u n l a b i r l i k t e oturuyor olduğumdan, oturuşu benim için daha da fazla acı vericiydi. Kalksam belki de bu kadar korkunç olmazdı. Ama ayaklanmak, korkunç güçlükler ortaya koyuyordu, daha tam söylersem; kalkmak için bir neden yoktu. Yo, derdi bu değil, ama niye bir kolejli kızla oturuyor, genç bir kolejli kızla yaşlı yaşlı niye oturuyor? Merhamet! Ama merhamet yok. Niçin bir kolejli kızla oturuyor? Yaşlılığı niye sıradan bir yaşlılık değil de, kolejli kız yaşlılığı? Nasıl, kolejli kızla yaşlılık nasıl olur? Ne demek bu kolejli kız yaşlılığı? Birdenbire acayip kötü olmuştum, ama kaçamıyordum. Kolejli kız yaşlılığı – genç-yaşlı yaşlılığı – beynimin içinde işte böyle tamamlanmamış, yarım yamalak, iğrenç biçimler cirit atıyordu. Ve birden odaya bir şarkı yayıldı. Kulaklarıma

inanamadım. Muallim, kolejli kıza bir arya okumaktaydı. Şaşkınlıktan bilincimi geri kazandım. Hayır, şarkı söylemiyor, mırıldanıyordu – kolejli kızın kayıtsızlığına gücenmiş Pimko, bir operetten birkaç bölümü, Gencekovna'nın bütün münasebetsizliğini, kötü terbiyesini, densizliğini vurgulayarak mırıldanmıştı. Ama demek ki söylemişti, öyle mi? Dedeyi şarkı söylemeye mecbur bırakmıştı! Bir kanepeye fırlatıp atılmış, bir kolejli kıza zorla şarkı söyleyen bu dede o korkunç, mutlak, becerikli Pimko muydu?

Çok zayıf düşmüştüm. Sabahtan bu yana, ruhun bana ziyarete geldiği andan beri bunca olan bitenin ardından yüz kaslarıma bir kez olsun gevşemek kısmet olmamıştı; yanaklarım trende geçirilen uykusuz bir gecenin ardından olduğu gibi alev alev yanıyordu. Ama sanki şimdi tren duruyordu. Pimko şarkı söylüyordu. Sıradan bir kolejli kızın en ufak bir ilgi dahi göstermediği bu zararsız ihtiyara bunca zaman boyun eğmiş olduğum için utandım. Yüzüm hafifften hafife normale dönmeye başlamıştı, oturduğum yerde düzeldim ve bir an sonrasında tam bir denge ve de –ah, ne mutluluk!– yitirdiğim otuzluğu geri kazandım. En sakin halimle, hoca beni elimden yakaladığında itiraz bile etmeden çıkmaya karar verdim– şimdi tümüyle başka bir adamdı. Yaşlanmıştı, iyi kalplileşmişti, zavallı ve beceriksiz görünüyor, acıma hissi uyandırıyordu.

"Yujo," diye fısıldadı kulağıma. "Sen bu modern kızdan, sporlar ve caz grupları çağının yeni, harp sonrası türünden örnek alma! Geleneklerin harp sonrası ilkelleşmesidir bu! Kültür yok! Yaşlılara saygı yok! Yeni neslin zevke olan açlığı! Buradaki atmosferin senin için iyi olmayacağından endişelenmeye başlıyorum. Bu kuduruk kızın etkilerine boyun eğmeyeceğine söz ver bana. Birbirinize benzersiniz –sanki

ateşliymiş gibi konuşuyordu– aranızda ortak bir şey var, biliyorum, biliyorum, esasen sen de modern bir oğlansın, seni lüzumsuz yere buraya modern bir kızın yanına getirmiş oldum!"

Bir deliye bakar gibi baktım ona. Ne yani, otuzluğumla birlikte bir modern kolejli kıza mı benzerdim? Pimko bana aptal gibi göründü. Ama o, beni kolejli kıza karşı uyarmayı sürdürdü.

"Yeni devir!" dedi. "Siz, gençler, günümüzün nesli. Yaşlıları küçümsüyorsunuz, kendi aranızda ise hemen birbirinizle senli benli oluyorsunuz. Saygı yok, geçmiş kültü yok; varsa yoksa dans, kürek, Amerika, anı yaşama içgüdüsü, *carpe diem* var, ah siz gençler!"

Ve benim sözde gençliğime ve modernliğime kâh biz modern gençlik kâh bizler için sadece bacaklar ya da daha başka şeyler diye diye korkunç yaltaklanmaya başlamıştı; Gencekovna ise lakayt lakayt dikiliyor ve ardında nelerin olup bittiğini hiç bilmeden deri yoluyordu.

Sonunda derdinin ne olduğunu anlamıştım – kısacası beni bu yolla kolejli kıza âşık etmek istiyordu. Hesabı şuydu: Kaçmayayım diye beni hemen kolejli kızın içine çekmek, elden ele devretmek istiyordu. Sifon ve Mezgit örneğine göre gençlik ülküsünü bir kere kazandığımda sonsuza kadar esir olacağımdan emin, bana bir ülkü aşılamıştı. Aslında nasıl bir oğlan olacağım hocanın umurunda değildi, yeter ki oğlanlıktan çıkmayayım. Kaldığı yerden beni âşık etmeyi ve modern oğlan ülküsüyle esinlemeyi başarırsa, sakin sakin çekip gidebilecek ve kendisini, beni küçülme içerisinde bizzat tutmasına izin vermeyen, ikincil önemde birçok diğer işine verebilecekti. Ve bir paradoks: Üstünlüğe her şeyin üstünde değer veren –veriyormuş gibi görünen– Pimko, beni

kolejli kıza âşık olmaya kandırmak için, küçük düşürücü bir eski moda, küçük hanımların modern kuşağıyla yozlaşmış iyi kalpli adamcağız rolünü oynamayı kabul etmişti. İhtiyarlaştırılmış ve amcalaştırılmış bir yozlaşmayla bizi kendisine karşı birleştiriyordu; eskilikle ve eski kafalılıkla beni gençliğe ve modernliğe âşık etmek istiyordu. Ama burada Pimko'ya bundan daha da az önemli olmayan başka bir amaç daha yön veriyordu. Sadece âşık etmek ona yetmiyordu – ayrıca beni ona başka türlü değil de, sadece olabilecek en olgunlaşmamış bir tarzda bağlamak istiyordu; ona sıradan bir aşkla âşık olmam niyetlerine uygun bir şey olamazdı, yo, savaş öncesinden bir ihtiyarla savaş sonrası bir kolejli kız kombinasyonundan doğmakta olan işte bu özellikle ucuz ve iğrenç genç-yaşlı, modernlik-eski kafalılık şiirine meftun olmamı arzuluyordu. Anlaşılan muallim, bu büyülenmeye doğrudan katılmayı istiyordu. Bütün bunlar çok mahirce, ama haddinden fazla budalaca düşünülüp tasarlanmıştı ve yaşlı bir amcacığın beceriksiz yaltaklanmalarını Pimko'dan tamamen kurtulduğum duygusu içinde dinliyordum. Aptal! Sadece aptal bir şiirin gerçekten çekici bir şiir olduğunu bilmiyordum!

Ve bu iğrenç dizge, korkunç şiirsel bütün –orada, pencerenin yanında modern bir kolejli kız, umursamaz; burada, kanepenin üzerinde savaş sonrası ilkelleşmeden yakın yakın yakınan bir ihtiyar hoca; aralarındaysa genç-yaşlı şiiriyle kuşatılmış ben– hiçten çıkmıştı. Tanrı aşkına! Hadi benim otuzluğum! Çık, çık, çabucak çık! Ne ki dünya sanki yıkılmış ve yeni ilkelere göre örgütlenmişti; otuzluk yine soluk ve yine güncel olmayan bir otuzluk oluyordu; pencerenin yanındaki modern kız gittikçe daha büyük bir cazibe kazanmaktaydı. Melun Pimko ise vazgeçmiyordu.

"Bacaklar," diyerek modernliğe şevklendiriyordu. "Bacaklar, bilirim ben sizi, sporlarınızı, Amerikanlılaştırılmış yeni kuşağın âdetlerini bilirim; bacakları ellere tercih edersiniz, sizler için en önemlisi bacaklardır, baldırlardır! Ruh kültürü sizin için hiçbir şey, varsa yoksa baldırlar! Sporlar! Baldırlar, baldırlar, –korkunç yaltaklanıyordu bana– baldırlar, baldırlar, baldırlar!

Teneffüste okullu bebelerin aklına, onları azdıran ve olgunlaşmamışlığı yüz kat büyüten masumiyet sorununu getirişi gibi, şimdi de bana modern baldırları telkin ediyordu. Bense baldırlarımı kuşağın baldırlarıyla birleştirişini memnuniyetle dinliyor ve gençliğin yaşlı baldırlara karşı gaddarlığını hissediyordum artık! Ve bunda baldırların kolejli bir kızla arkadaşlığı, artı zevk veren gizli bir baldırsal anlaşma, artı bacakların vatanseverliği, artı genç bir baldırın küstahlığı, artı bacak şiiri, artı baldırsal bir gençlik kibri ve bir baldır kültü vardı. Bedenin şeytansı parçası! Bütün bunların birbirlerine yaşıt baldırları üzerinde sessizce pencerede dikilmekte ve hiçbir şey fark etmeden deri yolmakta olan kolejli kızın ardında olup bittiğini eklemeye gerek duymuyorum.

Ama sonuçta baldırlardan kendimi kurtarabilir ve çıkabilirdim, eğer ansızın kapı açılmasa ve odada yeni bir kişi belirmeseydi; yeni, bana hiç mi hiç tanıdık olmayan bir kişinin girişi yıktı beni. Gelen Bayan Gencekova'ydı; hayli toplu, ama zeki ve dikkatli bir yüz ifadesi olan aydın ve sosyal bir kadın; bebekleri kurtarma ya da başkentte çocuk dilenciliği belasıyla mücadele komitesi üyesi. Pimko, sanki hiçbir şey olmamışçasına, kibar, içten, hâlâ daha savaş öncesi Galiçya'sından yaşlanmaya yüz tutmuş bir hoca haliyle yerinden fırladı.

"Ah, sevgili hanımefendiciğim! Kıymetli hanımefendi hep çalışmaktan bitap, hep faal, herhalde komite oturumundan geliyorsunuz. Ben de, lütfedip himayenize almayı kabul buyurduğunuz Yuzef'çiğimi getirmiştim; işte Yuzef, bu delikanlı; Yujo, eğilip selam versene hanımefendiye, çocuğum."

Neydi bu? Pimko yine tonunu hoşgörülü ve himaye edici bir tona çevirmişti. Ben, bir genç olarak eğilip yaşlı bir kadına selam mı verecektim? Saygıyla eğilip selam mı verecektim? Vermek zorunda kaldım – Gencekova da bana ufak, ama tombul elini uzattı ve otuzlukla on yedilik arasında salıncak misali gidip gidip gelen yüzüme geçici bir şaşkınlıkla baktı.

"Bu oğlan kaç yaşında," diye sorduğunu işittim Pimko'ya, onunla birlikte kenara çekilirken; hocaysa babacanca yanıt vermişti:

"On yedi, on yedi, kıymetli hanımefendiciğim, Nisanda on yedisini bitirdi; yaşından büyük gösteriyor, belki birazcık yetişkin pozu yapıyor, ama bir kalbi var, ah, ah, altın gibidir, altın!"

"Ay, poz yapıyormuş," dedi Gencekova.

Karşı çıkacak yerde oturdum ve kanepede çivilenmiş gibi oturup kaldım. Bu iftiranın işitilmedik gerzekliği her türlü açıklamayı imkânsız kılmaktaydı. Ve korkunç acı çekmeye başlamıştım. Çünkü Pimko, Gencekova'yı pencerenin yanına, tam da kolejli kızın durduğu yere çekmişti ve arada sırada bana göz ata ata, gizli bir konuşma başlatmışlardı. Fakat banal muallim, sanki kazara yapıyormuş gibi olsa da, bilerek bazı bazı sesini yükseltiyordu. Ne azaptı ama! Çünkü Gencekova'ya karşı beni kendisiyle birleştirdiğini – tıpkı daha önce kendisine karşı beni kolejli kızla birleştirmiş oluşu gibi, şimdi de kendisiyle birleştirdiğini işitmiştim.

Beni yetişkin ve hayattan bezmiş biriymiş gibi yapan bir çalımcı olarak tanıttığı yetmemiş, ama bir de üstüne benim ona olan bağlılığımı hisli hisli anlatıyor; benim aklımın ve yüreğimin vasıfları üzerine coştukça coşuyordu (tek kusuru, birazcık poz yapması, ama o da geçecektir), köhnemiş bir hislilikle ve tipik bir eski moda muallimin sesiyle anlattığı için de, ben de eski modaymışım ve ben de çağdışıymışım demeye geliyordu bu. Ve öyle de şeytani bir durum örgütlemişti ki: Ben kanepede oturuyorum ve duymuyormuş gibi yapmak zorundayım; kolejli kız hemen şurada, pencerenin yanında dikiliyor ve duyup duymadığını bilmiyorum; ötede Pimko bir köşede kafasını titretiyor, öksürüyor ve bana acına acına, ilerici bir mühendis karısının zevklerini ve eğilimlerini kötülüğe kışkırtıyor. Of, daha yeni tanış olunmuş yabancı bir insanla ilişkilendirilmenin ne olduğunu, olasılık olarak bunun ihanetler ve tuzaklardan yana nasıl da zengin bir riskli süreç olduğunu tam olarak değerlendiren bir kişi, Gencekova'yla birlikteki bir Pimko karşısındaki güçsüzlüğümü anlayacaktır. Hileyle beni Gencek'lerin evine sokuyor; bu da yetmiyor –beni hileyle soktuğunu duyayım diye bile bile sesini yükseltiyor– haince beni Gencek'lerin içine, Gencek'leri de benim içime sokuyordu!

Gencekova, benden tarafa bir acıma ve sabırsızlıkla bakar gibi oldu. Pimkosal iç bayıcı ipe sapa gelmez konuşma onu sinirlendirmiş olmalıydı; bunun dışında, günümüzün bu toplumsal dayanışmacılık ve özgürleşme için yanıp yanıp tutuşan, girişimci mühendis eşleri, gençlerde yapaylıktan ve gayritabiilikten nefret eder, bilhassa da yetişkin pozlarına dayanamazlar. İlerici ve tümden geleceğe dikkat kesilmiş kadınlar olarak, içlerinde beslenmiş beslenecek en ateşli gençlik kültünü beslerler ve onları başka hiçbir şey,

gençlik yıllarını pozla heder eden bir oğlan kadar kızdıramaz. Daha fenası; sadece hoşlanmamakla kalmaz, ek olarak bir de hoşlanmamalıklarından hoşlanırlar, zira bu onlara kendi ilericiliklerini ve modernliklerini hissettirir – ve de hoşlanmamalıklarını koyuverip ortalığa salıvermeye de her zaman hazırdırlar. Mühendis karısına iki defa tekrarlamanın gereği yoktu; bu esaslı tarafından etine dolgun kadın, benimle olan ilişkisini sadece modernlik-eski kafalılık temeline değil, başka bir temele de dayandırabilirdi; her şey ilk akorda bağlıydı, zira ilk akordu biz seçeriz, gerisi ise sadece bir sonuçtur. Ne ki Pimko, yaşlı müderris yayını bu modern telin üzerinde kaydırıvermiş ve anında tutturuvermişti makamı.

"Ay, hoşlanmadım," dedi kadın, bir yüz ekşitmesiyle. "Hoşlanmadım! Genç bir ihtiyar, bezgin ve mutlaka da sportmen değildir! Yapmacıklığa dayanamıyorum. Ama, hocam, lütfen onunla benim Zuta'mı bir kıyaslayın hele: İçten, özgür, doğal bir genç kız – görün işte, sizin köhne yöntemleriniz neye vardırıyor bizi."

Bunu işittiğimde, karşı çıkışların bir sonuç getireceğine dair inancımın geri kalanını da yitirdim; yetişkinim desem de artık kadın bana inanmazdı, çünkü kendinden ve benimle –eski ilkelere göre yetiştirilmiş eski kafalı bir oğlanla– birlikte olan kızından memnun olmuştu. Eğer bir anne kızının seninle olmasını beğenmişse, iş işten geçti demektir, sen artık onun kızına nasıl gerekliysen, öyle olmak zorundasındır. Elbette karşı çıkabilirdim, kim demiş karşı çıkamazdım – her an ayağa kalkabilir, yanlarına gidebilir ve –zorluğuna bakmadan– onlara yaşımın on yedi değil, ama otuz olduğunu anlatabilirdim. Yapabilirdim – ama yapamazdım, çünkü canım istemiyordu; canımın artık

istediği tek bir şey vardı, o da eski moda bir oğlan olmadığını kanıtlamak! Canımın isteği buydu yalnızca! Kolejli kız Pimko'nun lakırdısını işitiyor ve beni kötü bilmeye hazır diye kudur kudur kuduruyordum. Bu konu benim otuzluğun üzerini örtüyordu. O soluklaşmıştı! Bu tutuşmuş, beni yakmış, canımı acıtmıştı! Kanepede oturuyordum ve bile bile yalan söylediğini haykıramıyordum – dolayısıyla oturduğum yerde kendime çekidüzen veriyorum; bacaklarımı uzatıyor, özgür ve cesur bir görünüme bürünmeye çabalıyorum; modern modern oturuyor ve bu gerçek değil; ben öyle değilim, başka türlüyüm; baldırlar, baldırlar, baldırlar diye haykırıyorum ağzımı dahi açmadan! Öne eğiliyorum; bakışımı canlandırıyor, doğal doğal oturuyor ve ağzımı açmadan bütün bir endamımla bunun bir yalan olduğunu söylüyorum – ki kolejli kız etrafına göz gezdirecek olursa, görsün; derken Gencekova'nın Pimko'ya alçak sesle söylediklerini işitiyorum.

"Gerçekten de, hastalık derecesinde çalımlı, baksanıza şuna bir, sürekli bir pozlara falan girip duruyor."

Hareket edemiyordum. Pozumu değiştirsem, bunu işittiğim ortaya çıkabilirdi ve bu da yine bir çalım olurdu – artık ne yapsam bir çalım olurdu. O sıra kolejli kız pencereden bu yana dönüyor; ben pozumdan çıkıp doğallığıma geri çekilemeyerek otururken, bakışıyla her yanımı sarıyor ve yüzünde düşmanca bir ifade görüyorum. Böylece daha da fazla geri çekilemiyorum. Ve genç kızda bana karşı keskin, genççe bir antipatinin; arı, namludan fırlamış mermi gibi bir antipatinin yükseldiğini görüyorum. Ta ki Gencekova'nın konuşmaya ara verdiği ve kızına *en camarade*, yani arkadaşça bir soru sorduğu ana kadar.

"Ne bakıyorsun öyle, Zuta?"

Kolejli kız, bakışlarını benden ayırmadan, dürüstleşiyor –dürüst oluyor; dürüst, açık ve içten oluyor– ve şiş dudaklarıyla içindekini döküyor.

"Hep sizi dinledi. Her şeyi duydu."

Oo! Bunlar sert söylenilmiş sözlerdi! Karşı çıkmak istedim, ama yapamadım; Gencekova ise kızın hamlesinin keyfini hoşlana hoşlana çıkartarak Pimko'ya alçak sesle dedi ki:

"Zamane kızları dürüstlük ve doğallık noktasında olağanüstü hassaslar – bu noktada tamamen çılgınlar. Yeni kuşak. Büyük Savaş'ın ahlakı bu. Biz hepimiz Büyük Savaş'ın çocuklarıyız, bizler ve bizim çocuklarımız," – mühendis hanımı, kendisinden açık açık haz duyuyordu. "Yeni kuşak," diye tekrarladı.

"Mini mini minnacık gözleri de nasıl donuklaştı öyle," diye konuştu ihtiyar dostça.

"Mini mini minnacık mı? Hocam, benim kızımın 'mini mini minnacık gözleri' değil, sadece gözleri var. Bizlerin gözleri vardır. Zuta, rahat dursun gözlerin."

Ama kız yüzünün ateşini söndürdü ve annesine aldırmadan omuz silkti. Pimko, anında öfkelendi ve Gencekova'yı bir kenarda uyardı.

"Bunun münasip bir şey olduğu zannındaysanız... Benim zamanımda genç bir şahsiyet omuz silkmeye asla cüret edemezdi. Hele de anneye!"

Ve Gencekova esas şimdi bir memnuniyetle, hazırlıkla, etekleri zil çala çala dedi ki:

"Çağ, hocam, çağ! Günümüz kuşağını tanımıyorsunuz. Köklü değişiklikler var. Büyük bir gelenek devrimi. Yıkmakta olan bu rüzgâr, yeraltında sarsıntılar, üzerilerindeyse biz. Çağ! Her şeyi yeniden kurmak gerek! Yurdumuzdaki bütün yaşlı yerleri yıkmak, sadece genç olanlarını bırakmak, Krakovi'yi yıkmak gerek!"

"Krakovi'yi!" diye haykırdı Pimko.

Bu arada, yaşlıların bu tartışmasını epey bir küçümseyerek dinlemekte olan kolejli kız, uygun bir anını seçti ve bana yandan, kısaca, özlüce, tam bacağıma, gizlice, nefretle ve şirretçe, ne bedeninin konumunu ne de yüz ifadesini bozmadan bir tekme attı. Tekme attıktan sonra – bacağını çekmişti ve lakaytça, Pimko'nun Gencekova'yla konuştuklarına yabancı kala kala dinelmeye devam ediyordu. Anne handiyse sürekli kızına sokuldukça, kız o ölçüde ondan kaçınıyordu – sanki daha kibirli gibiydi, çünkü daha gençti.

"Tekmeledi onu!" diye haykırdı hoca. "Gördünüz değil mi? Tekme attı. Biz burada çene çalalım, o ise onu tekmelesin. İşte gemi azıya almış harp sonrası neslinin küstahlığı, cüreti, yabaniliği esas bu. Bacağıyla tekmeledi ya!"

"Zuta, rahat dursun bacakların! Hocam, siz de o kadar dert etmeyin, büyük bir şey değil ki," deyip güldü. "Bir şey olmaz Yuzef'çiğinize. Büyük Savaş sırasında cephede bunun gibi daha neler neler olurdu. Bir hastabakıcı olarak bizzat benim siperlerde basit askerlerden tekme yemişliğim çoktur."

Bir sigara yaktı.

"Benim zamanımda," dedi Pimko. "Genç hanımlar... Ya Norwid* ne derdi buna?"

"Norwid de kim?" diye sordu kolejli kız.

---

* Cyprian Kamil Norwid (1821-1883): Çok yönlü bir sanatçıdır. Şairdir; romanlar, oyunlar ve denemeler de yazmıştır ve aynı zamanda grafik sanatçısı, heykeltıraş, ressam ve filozoftur. Genelde Polonya Romantizmi'nin dört büyük şairi arasında sonuncu sırada anılır, ancak bu sonradan olmuş bir şeydir; yani Norwid aslında sağlığında değil de, sonradan, Genç Polonya (1891–1918) döneminde keşfedilmiş, yapıtları bolca basılmış bir şairdir. Genç Polonya, özetle pozitivizm eleştirisi üzerinden Polonya kültürü için kilit nitelikteki Romantizm dönemine (1822–1863) bağlanır. Gombrowicz'in kitabın alt anlam katmanlarında Romantiklere ve onların takipçilerine karşı bir polemik yürüttüğünü ima etmesi açısından anlamlıdır. (ç.n.)

Hem de, genç kuşağın sportif bilgisizliğiyle ve Çağ'ın şaşırmışlığıyla öyle mükemmel, öyle nesnel ve kendisini soruya gerektiğinden fazla katmayarak, sadece öylesine, sportif aldırmazlığından tattırmak için bir soruş sormuştu. Hoca, başını iki elinin arasına aldı.

"Norwid'i duymamış!" diye söylendi.

Gencekova gülümsedi.

"Çağ, hocam, çağ!"

Ortalığa hiç işitilmedik derecede keyifli bir hava hâkim olmuştu. Kolejli kız Pimko'ya karşı Norwid'i bilmiyordu. Pimko, kolejli kıza Norwid'le içerliyordu. Anne Çağ'ın içinde gülüyordu. Bir tek ben bu topluluktan ayrılmış halde oturuyor ve yapamıyordum – ne sesimi çıkartabiliyordum ne de rollerin böylesine tersine dönmüş oluşunu, bin kat daha beter baldırları olan antika bir adamın bir modern kızla bana karşı böyle ahbap çavuş olmuş oluşunu, onların melodisinin kontrpuanı oluşumu kavrayamıyordum. Of, Pimko, baş belası Pimko! Susmuş ve kız tarafından tekmelenmiş olarak oturduğumdan, öfkelenmişim ve alınmışım gibi görünüyordu; Pimko ise dostane dostane takıldı bana:

"Niye susuyorsun, Yujo? Cemiyet içindeyken laf etmek icap eder... Küçük Hanım Zuta'ya kırıldın mı yoksa?"

"Küsmüştür bana!" dedi alaycı alaycı, sportmen kız.

"Zuta, beyefendiden özür dile," diye buyurdu vurgulayarak mühendis hanımı. "Beyefendi sana gücenmiş; ama delikanlı kızıma da kızmayınız, bu kadar hassas olmamak gerek. Tabii ki de Zuta özür dileyecek, ama öte yandan, az birazcık poz yaptığımız da gerçek yani. Daha çok doğallık, daha çok yaşam, lütfen bana ve Zuta'ya bir bakın – yo, ama gönlünüz rahat olsun hocam, biz bu genç insana o huylarını bıraktırırız. Dersini veririz ona."

"Bu bakımdan, sizde kalmasının sağlığına iyi geleceğini düşünmekteyim. Evet, Yujo, yüzün gülsün."

Ve bu söylemlerden her biri nihai şekilde ve –öyle görünüyordu ki– sonsuza kadar düzenliyor, belirliyor, işaretliyordu. Mali şartları kısaca konuştular, ardından Pimko alnımdan öptü.

"Sağlıcakla kal delikanlı, görüşmek üzere Yujo. Benim için uslu çocuk ol, ağlama, ağlama, seni her pazar ziyarete geleceğim, okulda da gözümü üzerinden ayırmayacağım. Saygılarımla değerli hanımefendi, görüşmek üzere; görüşmek üzere Zuta hanımcığım, a bu arada, şey, lütfen Yujo'ya da iyi muamele ediniz!"

Çıktı ve merdivenlerde öksürüp tıksırması hâlâ duyuluyordu: – Kıh, kıh, kıh, öhö, öhö, kıh kıh! Eh, eh, eh! – Karşı çıkışlara ve açıklamalara davrandım, ne ki Gencekova beni (sonradan anlaşılacağı üzere) aynı zamanda Gencekovna'nın da odası olan holün hemen yanındaki bir küçücük, modern, itici ine götürdü.

"Buyurun," dedi. "Odanız. Banyo yanda. Kahvaltı saat yedide. Eşyalarınız da burada." Hizmetçi getirmişti.

Ve ben daha bir "teşekkür ederim"i bile kekelemeye yetişemeden, başkentte gayri-Avrupai çocuk dilenciliği belasıyla mücadele komitesinin bir oturumuna katılmak üzere dışarıya çıktı. Yalnız kalmıştım. Sandalyeye oturdum. Ortalık sessizleşmişti. Başım uğulduyordu. Yepyeni koşullarda, yepyeni bir apartman dairesinde oturuyordum. Sabahtan bu yana gördüğüm onca insanın ardından, ani bir tam insansızlık çıkagelmişti ve bir tek yandaki holde kolejli bir kız hareket ediyor ve uğraşıp duruyordu. Yo, hayır, bu bir yalnızlık değildi – bu, kolejli kızla bir yalnızlıktı.

BÖLÜM VII

AŞK

Ve yine karşı çıkmalara ve açıklamalara davrandım. Bir şeyler yapmalıydım. İçinde bırakıldığım bu durumun sonsuza kadar pekişip kalmasına izin veremezdim. Her gecikme durumun pekişmesi tehlikesi demekti. Bir ufak sandalyenin üzerinde kaskatı oturmuş, hizmetçinin Pimko'nun emriyle getirmiş olduğu eşyalarımı dizmeye ve düzenlemeye girişmemiştim.

"Şimdi," diye düşünüyordum. "Düzeltmek, anlatmak ve anlaşmak için tek fırsat, şimdiydi. Pimko yok. Gencekova çıktı. Kız yalnız. Zaman yitirmemeli; zaman ağırlaştırıyor ve katılaştırıyor, şimdi, hemen gitmeli, açıklamalısın, ona kendini gerçek siluetinle göstermelisin; yarın çok geç olur. Göster kendini, göster kendini" – Nasıl da şiddetle istiyordum kendimi göstermeyi, beni nasıl da bir gösterme açlığı ele geçirmişti. İyi de, ne olarak gösterecektim? Bir erişkin ve otuzunda biri olarak mı? Hayır, hayır, hayır, asla, oy, o an gençlikten çıkmak, otuzluğumu itiraf etmek hiç mi hiç istemiyordum; dünyam yıkılmıştı; modern bir kolejli kızın mucizevi dünyası dışında hiçbir dünyayı görmüyordu gözüm; spor, elastikiyet, laf dinlemezlik, baldırlar, bacaklar, yabanilik, dans, gemi, kano – buydu işte gerçekliğimin yeni sıra sütunları! Hayır, hayır – modern görünmek istiyordum!

Ruh, Sifon, Mezgit, Pimko, düello, o ana kadar olan her şey bir kenara itilmişti ve sadece düşünüyordum –kolejli kızın benim hakkımda ne düşündüğünü ve sözde benim pozcu ve demode olduğumu söyleyen Pimko'ya inanıp inanmamış olduğunu düşünüyordum– ve tek sorunum şimdi, hemen çıkmak ve kendimi modern, doğal göstermekti ki Pimko'nun bana kara çaldığını, gerçekte başka türlü ve onun gibi olduğumu, yaşımla ve çağla ona yaşıt olduğumu, baldır üzerinden ahbap çavuş olduğumuzu görsün...

Görünmek – iyi de hangi bahaneyle? Kendi içinde bana artık sahip olmuşsa da, ben onu neredeyse hiç tanımazken ve arkadaş çevresi olarak bana yabancıyken, derdimi ona nasıl anlatırım? Söz konusu olan bizzat benken, ona oluşun derin katmanları içinde erişmek benim için işitilmedik derecede zordu – ona sadece önemsiz ayrıntılar içinde erişimim vardı; olsa olsa en fazla kapısını çalabilir ve akşam yemeğini kaçta vereceklerini sorabilirdim. Bana attığı tekme de işimi hiç kolaylaştırmıyordu – zira bu parantezde, yüzün katılımı olmaksızın ayakla indirilmiş bir tekmeydi ki aslında benim yokluğunu çektiğim şey, uygun bir yüzdü. Aynı kafesteki bir hayvan gibi, ipe bağlıyken dehlenen, kamçıyla uzak tutulan bir at gibi sandalyede oturuyordum ve ellerimi ovuşturuyordum – Gencekovna'ya ve kendime nasıl, hangi bahaneyle gidecektim?

O sırada telefonun zili çınladı ve kolejli kızın ayak seslerini işittim.

Ayağa kalktım, hole açılan kapıyı ihtiyatla araladım ve içeriye göz gezdirdim – kimse yoktu, ev boşalmıştı; akşam karanlığı çökmekte, kızsa telefonda bir kız arkadaşıyla saat yedide pastaneye gitmek için sözleşmekteydi; o kızla, bir de Polk ve Baby ile (kendilerine has lakapları, adları, ifade

tarzları vardı). – Gelenzinyon, rötarsız, herıld yani, evet, hayır, bacağım ağrıyo's, tendon yırtık, aptal, foto, gel, gelenziyon, gelenzinyonum deermişiiim, tamam bil. – Bir modern kız tarafından başka bir modern kıza ahizeden, yanlarında kimse yokken söylenen bu sözler beni çok heyecanlandırmıştı. "Kendi dilleri var," diye düşünmüştüm. "Kendi modern dilleri!" Ve işte o zaman bana, ağzı konuşmayla dolu, gözleri serbest ve telefon cihazıyla hareketsizleşmiş kız sanki daha bir erişebilirmiş ve niyetlerime sanki daha elverişliymiş gibi gelmişti. Hiçbir açıklama yapmaksızın kendimi gösterebilir – yorumsuz olarak görünür olabilirdim.

Hemen kravatımı ve yakamı düzelttim; ayrım yeri iyice görünsün diye saçlarımı tükürükledim, çünkü kafadaki düz çizginin belli şartlarda anlamdan yoksun olmadığını biliyordum. Çizgi, bilmem ki niye, modern bir şeydi. Yemek odasından geçerken masanın üzerinden bir kürdan aldım ve kendimi gösterdim (telefon antredeydi), kapının eşiğinde en umursamaz halimle ortaya çıktım, omzumu kapı pervazına dayayıp dikildim. Kendimin tamamını sessizce sundum, dişlerimin arasında ise kürdanı ısırıyordum. Kürdan modern bir şeydi. Her şey hâlâ bir felç durumundayken bir kürdanla böyle dinelmek ve özgürmüş gibi yapmak, acayip edilgen olunduğu halde saldırgan olmak öyle kolaycacık oldu diye de düşünmeyin.

Bu arada Gencekovna kız arkadaşına konuşup duruyordu.

"Hayır, mutlaka öyle olacak değil, lanet, iyi, onunla gel, öbürüyle gelme, foto deermiiişim, affedersin, *van minut.*"

Ahizeyi kenara koydu ve sordu:

"Telefon mu etmek istiyorsunuz?"

Ne ki sanki onun tarafından tekmelenmemişim gibi arkadaşça, soğuk bir tonla sormuştu. Kafamla hayır işareti

yaparak yanıt verdim. Orada başka herhangi bir neden olmaksızın, sadece sen ve ben gibi dineldiğimi; "modernlikte bir yoldaşın ve yaşıtın olarak sen telefondayken benim kapıda dinelme hakkım var; Gencekovna, aramızda açıklamalar falan gereksiz şey, öyle doğrudan doğruya teklifsizce sana katılabilirim"i anlasın istiyordum. Büyük risk alıyordum, çünkü eğer benden açıklama talep edecek olsaydı, kendimi açıklamayı beceremezdim ve korkunç yapmacıklık beni hemen geri çekilmeye zorlardı. Ama benim hayal etmeye zor bela cüret gösterdiğim doğallığı eğer bir kabul ediverirse, eğer bir onaylarsa, eğer sessiz kalıp da izin verirse!.. İşte o zaman gerçekten onunla birlikte modern olabilirdim. "Mezgit, Mezgit" – diye düşündüm kaygıyla, ilk gülümsemelerin ardından Mezgit'in yüzünün nasıl da korkunç yamulup yumulduğunu anımsayarak. Aslına bakılırsa, bir kadınla iş daha kolaydı. Bedenin farklılığı daha iyi bir yapabilirlik yaratıyordu.

Ama kulağında ahizeyle Gencekovna, bana bakmadan epey bir uzun uzun konuştu (ve benim için zaman yine bir ağırlık olmaya başladı), nihayet dedi ki:

"Tamam, rötarsız, mutlaka, sinema, bye." Ve ahizeyi yerine astı.

Ayağa kalktı ve uzaklaşıp odasını gitti. Kürdanı dudaklarımın arasından çıkardım, odama gittim. Duvar bitişiğindeki dolap yakınında bir ufak sandalye vardı; oturmalık değil, gece yatarken üzerine eşya koymak için – o sandalyeye kaskatı oturdum ve ellerimi ovuşturdum. Es geçmişti ya beni – alay bile etmek istememişti. İyi, ama mademki bir defa başlandı, bunu böyle bırakmak olmaz; Gencekova Hanım yokken bunu çözmek gerek; yeniden dene, çünkü benim bu talihsiz çıkışımdan sonra gerçekten ve kesin şekilde

bir pozcu olduğumu düşünmeye hemen hazır; zaten her halükârda pozum kesinleşmekte, güçlenmekte, burada duvarın dibinde bir kenara niye oturdun, ellerini niçin ovuşturuyorsun? Bir kere odanda bir ufak sandalye üzerinde el ovuşturma modern bir şey değil ki, demode! Aman Tanrı'm.

Duvarın öte yanında ne olup bittiğine kulak kabartarak yatıştım. Gencekovna, bütün kızların odalarındayken hareket ettikleri gibi hareket ediyordu. Hareket ederken de mutlaka benim hakkımda sanki pozcu olduğuma dair görüşlerinde kesinlik kazanmaktaydı. O orada seni kendi başına yaratmaktayken, odandan itilip çıkarılmak, oturmak zorunda kalmak korkunç bir şeydi – ama ona nasıl kanca atmalı, yeniden ona nasıl kanca atmalı, ne etmeli? Bahanem yoktu, gerçi bahanem olsaydı bile kullanamazdım, çünkü mesele bahaneler için haddinden fazla içseldi.

Bu arada karanlık ve yalnızlık –o yalandan yalnızlık, çünkü insan yalnızken de yalnız değil aslında, fakat duvarın öte yanındaki insanla acıtıcı, manevi bir ilişki içinde– çökmüştü; ama yani elleri ovuşturmaya bir başına kendin yetersin, parmak kasılmaları ve diğer belirtiler gereksizdi; demek karanlık ve o yalancı yalnızlık kafama vuruyor, sersemletiyor, gerçeklik duygumun geri kalanını benden alıyor, gecenin içine içine itiyordu beni. Gece ne de sık giriyor gündüzümüze! Bir başına, odada, bir ufak sandalyenin tepesinde, bu olayın içinde haddinden fazla nedensizdim; burada daha fazla oturup kalamazdım. Biriyle ortaklaşa, birlikte yaşanan ve açıkça tehlikesiz olan süreçler partner olmaksızın katlanılabilecek şey olmuyorlar. Yalnızlığın dışarıya ittiren bir niteliği var. Yani ben de epey uzun bir azabın ardından kapıyı açtım, eşikte göründüm; yalnızlıktan ötürü sanki bir yarasa gibi birazcık kör. Dineldikten sonra,

ona kancayı nasıl atacağını ve ona nasıl ulaşacağını yine bilmediğimi görmüştüm – hâlâ hep en sıkı şekilde benden ayrı ve kapalıydı; insani biçimin o net ve kesin konturu; o soğuk, ayırıcı hat –biçim– cehennemî şey!

Bir bacağı ufak bir sandalyeye dayalı, eğilmiş, yumuşak bir güderi bez parçacığıyla ayakkabısını temizliyordu. Bunda klasik bir şey vardı ve bana sanki kızın derdi ayakkabı parlatmaktan çok, kendi tipini baldır ve bacakla gizli saklı mükemmelleştirmek ve iyi bir modern tarzda kalmakmış gibi gelmişti. Bu bana cesaret kattı. Bacağıyla iş üstünde yakalanmış modern bir kızın daha fazla lütufkâr, daha az biçimci olması gerekir sanmıştım. Yanına gittim ve yakınında, birle iki adım arası bir mesafede durdum; sessizlik içinde, ona bakmaksızın, geri çekilmiş bir bakışla kendimi önerdim – bugüne dek hâlâ mükemmel hatırlarım; ona nasıl yanaştığımı, nasıl bir atım ötesinde, onun başladığı alansal bölgenin tam sınırında dineldiğimi, en yakınına yanaşmak için bütün duyularımı nasıl geri çektiğimi ve beklediğimi, iyi de niye? – Hiç şaşırmasın diye. Bu sefer kürdansız ve herhangi bir özel tavır olmaksızın. Ya kabul etsin ya da red; tamamen pasif, nötr olmaya uğraşıyordum.

Ayağını sandalyeden çekti ve doğruldu...

"Benimle... Bir işiniz mi vardı?" diye sordu duraksayarak, yandan yandan, başka bir insanın sebepsiz yere çok fazla yaklaştığı bir insan gibi; doğrulduğundaysa aramızdaki gerilim daha da artmıştı. Geri çekilmeyi yeğleyebileceğini hissediyordum. Ama çok fazla yakınında durduğumdan, yapamıyordu.

Onunla bir işim mi vardı?

"Hayır," diye yanıt verdim alçak sesle.

Ellerini iki yanına düşürdü. Göz ucuyla baktı.

"Poz mu yapıyorsunuz?" diye sordu, her ihtimale karşı savunmaya geçerek.

"Hayır," diye fısıldadım ısrarlı ısrarlı. "Hayır."

Sehpa yanımdaydı. Daha ötede kalorifer. Sehpanın üzerinde bir fırça ve bir çakı. Alacakaranlık artmaktaydı – geceyle gün arasındaki ara ışık sınırları ve tehlikeli sınır çizgisini az biraz silikleştiriyordu; loşluğun peçesi ardında dürüsttüm, olabileceğim en dürüst halimdeydim, kolejli kıza istekli, hazırdım.

Ben -mış gibi yapmıyordum. Şimdi -mış gibi yapmadığımı kabul etse, Pimko'nun yanındaki önceki yapmacıklığım "-mış gibi yapmak" olabilecekti. Bir kızın kendisinden kabul edilmeyi talep eden bir erkeğin teklifini reddetmeyeceğini niye düşünüyordum? Kolejli bir kızın karanlıklar içinde beni uygun biri yapmanın baştan çıkarıcılığına kapılacağını mı varsayıyordum? Beni niye uygun ve elverişli biri olarak seçmesindi ki? Niyeyse evde eski moda, alıngan ve küskün bir numaracı yerine, Amerikalı bir arkadaşı olmasını yeğlerdi herhalde? Alacakaranlıkta kendi melodisini benim üzerimde çalmaz mı ki, eğer gelirsem ve eğer kendimi önüne sürersem – çal, çal melodini, herkeslerin kafelerde, plajlarda ve dans salonlarında mırıldandığı o modern melodiyi, tenis şortları giyinmiş bütün bir dünya gençliğinin arı melodisini üzerimde çal. Tenis şortlarının modernliğini bende mırıldan. İstemiyor musun?

Gencekovna, yanındaki benle şaşırmış halde, bir fiziksel ruh haliyle köşesine dayanarak masanın üzerine oturmuştu – alacakaranlığın içinden şaşkınlıkla eğlenme arasında kararsız yüzü çıkmıştı ortaya – ve bana sanki çalmaya teşne teşne oturuyormuş gibi gelmişti... Amerikalı kadınlar böyle otururlar kayığın kenarına. Ve oturmuş olduğu gerçeğinin

bir tek kendisinde bile her yanıma bir sıcaklık yaymış olan bir şey vardı; en azından bunda durumun uzatılmasına verilen suskun bir onay vardı. Oraya uzun bir süreliğine, kullanılıp tüketilinceye kadar kurulmuş görünüyordu. Ve bir yürek çarpıntısıyla fark ettim ki albenilerinden bazılarını harekete geçirmekteydi. Ufacıcık başını hafiften hafife eğdi – ayacığını sabırsız sabırsız oynattı – dudacığını kaprisli kaprisli şişirdi – aynı zamanda da koca koca modern kız gözlerini ihtiyatlı ihtiyatlı bir yana, ola ki hizmetçi kız orada olur falan diye bakmak için yemek odasından tarafa döndürdü. Çünkü birbirlerini neredeyse hiç tanımayan bizi burada, böyle tuhaf bir düzen içinde görmüş olsa, ne derdi sonra hizmetçi kız? Aşırı yapmacıklı olduğumuza mı hükmederdi? Yoksa fazlasıyla doğal olduğumuza mı?

Ne ki tam da bu riziko kızların, neler becerebildiklerini anca loşlukta gösterebilen loşluk kızcağızlarının hoşuna gider. Kolejli kızı yapaylığın vahşi doğallığıyla ele geçirmiş olduğumu hissediyordum. Ellerimi ceketimin ceplerine soktum. Ona karşı dikkat kesilmiş, her bir soluk alıp verişini yakalaya yakalaya, sessizce, ama tutkulu tutkulu, olanca gücümle –sempatik halde, yine sempatik– eşlik etmekteydim ona... Bu sefer zaman benden yana olmuştu. Her bir saniye, yapmacıklığı derinleştirerek, aynı zamanda doğallığı da derinleştiriyordu. Birdenbire bana, sanki birbirimizi asırlardır tanıyormuşuz gibi, bacağa dair bir şeyler, bacağının ağrıdığını, çünkü tendonunun yırtıldığını söylemesini bekliyordum.

"Bacağım ağrıyor, çünkü tendonumu yırttım. Sen viski içer misin Anabel Li..."

Ve tam da bunu söylemek üzereydi, tam da dudaklarını oynatmıştı ki ağzından istemeden tamamen farklı bir şey çıkıverdi; resmî bir şekilde sordu:

"Nasıl bir yardımım dokunabilir?"

Bir adım geri çekildim, o ise, bu söylediğinden mutlu mesut, bir masa üzerinde sallanan ayaklarıyla oturan bir modern kızın modelinden ve havasından hiçbir şey yitirmeksizin, tabii ki de daha fazla model kazanarak, vurguyla ve soğuk bir resmî ilgiyle tekrarladı:

"Nasıl bir yardımım dokunabilir?"

Bu sözcüklerin kendi kapsamı içinde onu hiç mi hiç anlatmadığını, aslında tam aksine – ona bir keskinlik, tipine iyi gittiğine dair duygusallıktan uzak bir kafa açıklığı bağışladığını hissettiği için yine bir kez daha, bana bir deliye bakar gibi bakarak sordu:

"Nasıl bir yardımım dokunabilir?"

Arkamı döndüm ve gittim, ama sırtım uzaklaşıp giderken onu daha da fazla coşturmuştu, çünkü kapıyı henüz geçmiştim ki şunu işittim:

"Soytarı!"

Reddedilmiş, kovulmuş bir halde duvar dibindeki sandalyeciğime oturdum; nefes nefeseydim.

"Bitti," diye fısıldadım. "Berbat etti. Niye etti ki? Sanki bir şey dürttü de benle beraber gitmek yerine üzerimden geçip gitmeyi yeğledi. Sandalyeciğim benim, burada, duvarın dibinde hoş geldin de bana, ama nihayetinde eşyaları da çıkarmak gerek, valiz odanın orta yerinde duruyor, havlu da yok."

Sandalyeciğe mütevazı mütevazı oturdum ve handiyse karanlıkta çamaşırlarımı çekmecelere yerleştirmeye –yerleştirmek, yarın da okula gitmek gerekiyordu– başlamıştım, ama ışığı yakmadım, açıktır ki benim için yakılmaya değmezdi. Nasıl da rezil, nasıl da içler acısı olmuştu halim, ama iyi, yeter ki daha fazla hareket edilebilsin, oturulabilsin,

oturup kalınabilsin ve hiçbir şey, sonuna kadar hiçbir şey arzulanmayabilsin.

Ne ki birkaç dakikalık oturuşun ardından, bitikliğim ve yoksulluğum içinde yine aktif olmam gerektiği belli oldu. Bir an olsun soluklanılamayacak mı? Şimdi de, bir üçüncü kez onun odasına gitmem ve daha önce benden yana gördüğü her şeyin bilinçli bir soytarılık olduğunu ve onun benle değil, ama benim onunla alay ettiğimi bilsin diye kendimi ona bir soytarı olarak göstermek zorundaydım. Hani François'nın *dediği gibi: Tout est perdu sauf l'honneur.** Yani garibanlığıma ve yorgunluğuma rağmen ayağa kalktım ve yine çıkmaya hazırlandım. Hazırlanmak epey bir sürdü. Nihayet kapısını araladım ve odasına önce kafamı soktum. Kör edici bir aydınlık. Lambayı yakmıştı. Gözlerimi kapadım. Sabrı tükenmiş bir ikaz erişti kulağıma.

"Kapıyı çalmadan girmeyiniz lütfen."

Gözlerim kapalı, kapı aralığında kafamı sallayarak yanıt verdim.

"Emrinize amadeyim."

Kapıyı açtı ve ben iyiden iyiye içeri girdim, muzip muzip, kayar gibi – ah, o gariban kayarlığı yok mu, ah! Onu, öfke güzelliğe zarardır diyen bir eski özdeyişe göre öfkelendirmeye karar vermiştim. Sinirleneceğini, benimse soytarı maskesi altında sakinliğimi koruyup üstünlüğü ele geçirmeyi başaracağımı tahmin ediyordum. Bağırdı:

"Aile terbiyesi almamışsınız!"

Modern dudaklarda bu sözleri işitmek beni afallattı, hele ki bu sözler kulağa böylesine gerçek, savaş sonrasının azgın kolejli kızlarının son mercii sanki iyi aile terbiyesiymiş gibi gelmişken. Modernlik şampiyonları, kötü aile terbiyesiyle

* (Fr.) Kurtaracak bir şerefimiz kaldı, bari onu kurtaralım. (ç.n.)

iyi aile terbiyesini değiştire değiştire kullanıp iş halletmeyi beceriyorlar. Kendimi küstah hissettim. Geri çekilmek için çok geçti – dünya duruyorsa eğer, sadece geri çekilmek için hep çok geç olması yüzü suyu hürmetine duruyor. Eğilip selamlayarak karşılık verdim:

"Başım gözüm üzerine, çok saygıdeğer hanımefendi."

Kalktı ve kapıya yöneldi. Berbat! Eğer beni küstahlıkla bir başıma bırakıp çıkarsa, yandı bitti her şey! Öne atıldım, yolunu kestim. Durdu.

"Ne istiyorsunuz?"

Bir huzursuzluk belirmişti onda.

Bense, hareketimin sonucuyla esir alınmış bir halde ve artık geri de çekilemeyeceğim için, onun üzerine gitmeye başladım. Ben –budalaca haddini bilmezliğiyle bir deli, soytarı, pozcu, küçük hanımın maymunu, barok tarz bir okullu ve latifeci– onun üzerine üzerine gidiyorum; o ise masanın ardına çekiliyor, ben onun üzerine üzerine kayarcasına, maymun gibi onu taklit ede ede gidiyorum; parmağımla gideceği yönü gösteriyorum ve ona doğru bir sarhoş gibi, niyeti bozuk bir küstah, bir haydut gibi kayıp gidiyorum – o duvara dayanıyor, ben de onun peşi sıra. Ama, lanet olsun! Onun üzerine karabasan karabasan ve çirkin çirkin ve pörtlek pörtlek yürürken, aynı zamanda bir deli karşısında güzelliğinden hiçbir şey yitirmediğini de görüyorum – ben insanlık dışı olmaktayken, o öyle duvarın dibinde ufak tefek, büzülmüş, beti benzi atmış, dirseklerinden hafif kırıp sarkıtmış kollarını, soluk soluğa ve sanki benim tarafımdan duvara fırlatılıp atılmış gibi, gözbebekleri büyümüş ve acayip sessiz, tehlike karşısında kaskatı, düşmanca ve – aynı filmlerden çıkmış gibi– güzel mi güzel, modern, şiirsel,

sanatsal; korku ise onu çirkinleştireceği yerde, güzelleştiriyor! Bir an daha. Ona yaklaşıyordum ve mecburen yeni yeni çareler ortaya çıkmak zorundaydı – aklımdan her şeyin bittiği, elimle onu o suratçığından yakalamak zorunda olduğum düşüncesi geçti – âşıktım, âşık! Derken, antrede bir feryattır tuttu ortalığı. Mezgit, hizmetçi kıza saldırmıştı. Zili duymamışız. Yeni evimde bana ziyarete gelmiş, hizmetçiyle de antrede baş başa kalınca, canı ona tecavüz etmeyi çekmiş.

Çünkü Sifon'la yaptığı düellodan sonra Mezgit, korkunç yüz ifadelerinden artık kurtulamıyordu ve öyle cehennemî bir bağlılığın içine düşmüştü ki genel olarak çirkin şeylerden gayrı bir şey yapamıyordu. Hizmetçi kızı görünce, ona karşı yapabildiğince en adi ve kaba birisi olmayı ihmal etmemişti. Hizmetçi de basmıştı feryadı. Mezgit, onun karnına bir tekme vurmuş ve koltuğunun altında yarım şişe sade votkayla odaya girmişti.

"Aha, demek buradasın!" diye gürledi. "Selam, Yujo, arkadaşım! Ziyarete geldim. Az biraz votka ve sosis getirdim! Ho, ho, ho, ama façan da faça ha! Bir şey olmaz, olmaz, zaten benimki de daha iyi değil!"

Faça façaya çaksın façadan!!
Kaderimiz bu! Kaderimiz!
Ya façanla çak birinin dişlerine
Ya git as kendini bir meşeye!

"Seni hangi Sifon benzetti böyle? Duvarın dibindeki piliç mi? Hürmetlerimle, hanımefendi!"

"Âşık oldum, Mezgit, âşık..."

Mezgit, bir içkicinin bilgeliyle karşılık verdi:

"O yüzden mi façan bu halde? Bak, biz kankayız, Yujo! Tamam âşıksın, ama bak sevdiceğin konduruvermiş façana. Nasıl göründüğünü bir görsen. Bir şey olmaz, olmaz, zaten benimki de seninkinden daha iyi değil. Kankayız, o'lum biz! Gel, gel, ne sıkacan tatlı canını, beni götür odana, sosisler için de bir ekmek kap gel, efkâr dağıtmak için benim de var bir şişeciğim! Haa, ne yoracan kafayı! Yujo, kankam benim, içelim o'lum, çene çalarız, artık ne denk gelirse her bir şeyimizi konuşuruz, bi' rahatlarız be! Var ya, bu benim bugün devireceğim üçüncü tekel votkası. Bi' rahatlarız be. Saygılarımı şey ederim, saygıdeğer hanımefendi... *Bon jour... Au revoir...** Hürmetlerimle! *Allons, allons!***

Bir kez daha modern kıza döndüm. Bir şey söylemek, açıklamak –beni kurtarabilecek o biricik bir sözcüğü söylemek– istiyordum, ama o sözcük yoktu, Mezgit ise beni kolumdan yakalamıştı ve alkolden değil, ama suratlarımızla sarhoş halde sallana sallana benim odaya doğru yürüdük. Hüngür hüngür ağladım ve kolejli kıza dair her şeyi, hiçbir şeyi atlamadan anlattım ona. Beni bir baba gibi sevecenlikle dinledi ve şu şarkıyı söyledi:

Meşede
İspinoz gibisin
Hey façа!

"İç, içsene, niye içmiyon? Yuvarla gitsin biraz be! Ver bi' öpücük şişeciğe, ver ağzını!" Suratı hâlâ korkunç, ürkütücü derecede bayağı ve adiydi ve yağlı kâğıt içindeki sosisi ağız boşluğuna tıka tıka götürüyordu.

* (Fr.) "Günaydın... Hoşça kal..." (ç.n.)

** (Fr.) "Haydi, haydi!" (ç.n.)

"Mezgit, ben özgürleşmek istiyorum. Ondan kurtulup özgürleşmek!" diye bağırdım.

"Façadan mı kurtulmak istiyon?" diye sordu. "Lanet şey."

"Kolejli kızdan kurtulmak istiyorum, Mezgit, yahu yaşım otuz benim! Bir gün gibi geçip gitmiş otuz yıl!"

Şaşkınlıkla süzdü beni; sözlerimde içten bir acı olmalıydı. Ama hemen bastı kahkahayı.

"He, dalga geçme! Otuzmuş! Kafayı sıyırmış ya, saksı falan düşmüş kafasına, hırbo ya (ve burada yinelemeyeceğim başka ifadeler de kullandı). Otuz yaşındaymış! He, bak hele – şişeden bir yudum çekti ve tükürdü. – Ben senin şu manitayı bir yerlerden tanıyorum, ha. Uzaktan görmüşlüğüm var. Kopırdat dolanıyor onun peşinde."

"Kim dolanıyor peşinde?"

"Kopırdat. Hani bizim sınıftan. Kız hoşuna gitmiş, çünkü o da onun gibi – modern yani. He, kız gerçekten modernse, bir iş edemezsin sen, canına yandığım! Modern bir kız anca modern oğlanlarla, sadece kendisiyle aynı olanlarla muhatap olur. Ba, ba, eğer bir modern kız sana faça kondurduysa, bu işin içinden öyle kolayından da çıkaman. Sifon'dan bile beterdir bu. Neyse, bir şey olmaz be kardeşim, herkesin kişiliğine tutturulmuş bir ülkü var, hani aynen kuyruk gibi. İç, iç, içsene! Sen benim kurtulduğumu mu zannediyorsun? Ağzımı yüzümü paçavra ettim, ama yanaşma hâlâ hep canımdan bezdirip duruyor beni."

"Tecavüz ettin ya Sifon'a?"

"Ettim de n'oldu? Ettim, ama faça kaldı. Ba hele, bi' de şaşırdı ya. Bizler çiftleriz. Ben yanaşmayla, sense kolejli kızla birer çift. Yuvarla şu votkayı! Hey, yanaşma, yanaşma!" Aniden hayallere dalıp gitmişti. "Yujo, bi' kaçıversem yanaşmaya. Çayırlara, tarlalara kaçmak, tüymek," diye mırıldanıyordu. "Yanaşmaya... Yanaşmaya..."

Ama onun yanaşması benim hiç umurumda değildi. Varsa yoksa modern kız! Kopırdat'a karşı bir kıskançlıktır aldı beni – bak sen, demek onun peşinde Kopırdat dolanıyormuş! Ama eğer "onunla değil" de, "onun peşinde" dolanıyorsa, bu tanışmıyorlar demekti... Sormaya cesaret edemiyordum. Ve böylece suratlarımızla birlikte, iki hatlı olarak, her birimiz kendi düşüncelerine dalıp gitmiş, arada bir bir tek çekerek oturup durduk. Mezgit, sallana sallana ayaklandı.

"Artık gitmeliyim," dedi yarım ağızla. "Daha bi' de yaşlı kadın gelecek. Mutfaktan çıkarım ben," diye homurdandı. "Daha hizmetçi kıza da bi' bakacağım. Hizmetçin de hiç fena değil, bayağı bayağı iyi... Aslında yanaşma gibi olmaz, ama yine de işte halktan biri. Belki'm yanaşma olan bir erkek kardeşi falan vardır. Ah be kardeşim, ah bi' yanaşma... Yanaşma..."

Çıktı. Bense kolejli kızla kaldım. Ay ışığı havada korkunç çok sayıda orada burada sallanıp duran ufak toz parçalarına soluk bir renk veriyordu.

BÖLÜM VIII

KOMPOSTO

Ve ertesi sabah okul ve Sifon, Mezgit, Hopçuk, Mistral, Eksiyeiç ve *accusativus cum infinitivo*, Soluk Benizli, kâhin ozan ve herkesin gündelik yapamamazlığı ve sıkıntı, sıkıntı, can sıkıntısı! Ve yine aynısı! Yine kâhin ozan kâhin ozanlık ediyor, öğretmen ozanla saçma saçma saçmalıyor, ekmek parası kazanıyor, sıraların altında öğrenciler bezginlik içinde azap çekiyor, ayakkabıdaki parmak çıkrık gibi dön babam dönüyor ve sarım sarım sarımsaklasak da mı saklasak, sarım sarım sarımsaklamadan mı saklasak ozanı ve sıkıntı, sıkıntı! Ve yine can sıkıntısı bastırıyor; can sıkıntısının, ozanın ve öğretmenin baskısı altında gerçeklik ağırdan ağıra bir ülkü dünyasına dönüyor ki ver artık hayali, verdikçe ver – ve artık neyin hakiki, neyin genel anlamda hiç var olmadığını, gerçeğin nerede, kuruntunun nerede olduğunu, ne hissedildiğini, neyin hissedilmediğini, doğallık nerede, yapmacıklık nerede kimse bilmiyor; o l m a s ı g e r e k e n i oynuyor, kaçınılmaz o l a n l a karışıyor ve biri diğerini saf dışı bırakıyor, biri diğerinin her türlü varoluş hakkını elinden alıyor; oy, gerçek dışılığın büyük okulu oy! Dolayısıyla ben de tastamam beş saat boyunca kendi ülkümü hayal edip durdum; boşlukta suratım bir balon gibi büyüdü gitti, hiç engelle karşılaşmadan – çünkü kurgusal

dünyada, gerçekdışı dünyada onu normale döndürecek hiçbir şey yoktu. Yani, benim de bir ülküm vardı: Modern kolejli kız. Âşıktım. Hüzünlü bir hayran ve talip olarak hayal etmekteydim. Sevgiliyi ele geçirmek için yaptığım başarısız denemelerin –sevgiliyi alaya alma denemesinin– ardından bir üzüntüdür ki ele geçirdi beni; her şeyin yitirilmiş olduğunu biliyordum.

Tekdüze günlerin tespihi çekilmeye başlandı. Tutsaktım. Birbirinin eşi o günler için ne desem? Sabah okula gidiyordum, okuldan öğle yemeğine Gencek'lere dönüyordum. Artık ne kaçmaya ne açıklamaya ve ne de karşı çıkmaya niyetleniyordum – tabii ki de seve isteye bir talebe oluyordum, değil mi ki bir talebe olarak bağımsız bir insan olarak olabileceğimden daha yakınındaydım kolejli kızın. Hey ki hey! – Geçmişte kalmış otuzluğumu neredeyse unutmuştum. Öğretmenler sevmişti beni; Müdür Piurkovski popoma popoma şaplak atıyor, ideolojik tartışmalarda ise artık benim de yüzüm gözüm kızarıyor ve bağırıyordum: – Modernlik! Sadece modern oğlan! Sadece modern kolejli kız! – Ki buna gülüyordu Kopırdat. Kopırdat'ı, bütün bir okuldaki tek modern oğlanı mutlaka anımsıyorsunuz, değil mi? Onunla ahbaplık etmeye uğraşmış, arkadaşlık kurmayı ve Gencekovna'yla olan ilişkisinin gizini öğrenmeyi denemiştim, ama bana diğerlerine yaptığından da daha büyük bir küçümsemeyle davranarak, sanki tipten kız kardeşi modern liseli kız tarafından geri çevrildiğimi hissetmiş gibi beni başından savıyordu. Genel olarak talebelerin kendilerine düşman gençlik türlerini kınarlarkenki acımasızlıkları olağanüstüydü; temizlikçiler kirlilerden nefret ediyorlardı, modernler eski modalardan tiksiniyorlardı vesaire. Vesaire, vesaire! Ve vesaire!

Başka ne demeliyim? Sifon ölmüştü. Kulaklarından tecavüz edilmişken kendine gelmeyi başaramadı; ona kulaklarından aşılanmış olan düşmanca elementlerden hiçbir şekilde kurtulamadı. Boşu boşuna yoruldu durdu, ister istemez işitmiş olduğu bilinçlendirici sözcükleri unutmayı saatler boyu denedi. Kendi bozulmuş tipine karşı bir tiksinti duymuştu ve içsel bir iğrenmeyle birlikte dolanıyordu; gittikçe daha solgundu, ha bire midesi bulanıyor, tükürüyor, aksırıyor, tıksırıyor, öksürüyor, ama kendisini adi hissederken yapamıyordu; bir öğleden sonra kendini bir askıya astı. Ki acayip de bir sansasyon yarattı bu, hatta gazetelerde yazılar çıktı. Ne ki bunun Mezgit'e pek de bir yararı olmadı; Sifon'un ölümü suratının durumunu hiç de düzeltmedi. Sifon mortu çektiyse ne olmuş? Düello sırasında yaptığı mimikler yapışıp kalmıştı yüzüne – mimiklerden kurtulmak öyle kolay değildir, bir kez bozulan yüz kendiliğinden geri gelmez, lastikten değildir ki. Dolayısıyla öyle bir antipatik façayla dolanıyordu ki ortalıkta Hopçuk ve Mistral bile, yani arkadaşları, ondan yapabildiklerince kaçıyorlardı. Oysa onlar için ne denli daha biçimsiz olmaktaysa, yanaşmaya o ölçüde –elbette– daha çok özlem çekiyordu; daha da fazla özlem çektikçe yanaşmaya, o denli –açık bir şeydir ki– çok çirkin olmaktaydı suratı. Kör talihimiz yakınlaştırmıştı bizleri; o yanaşmaya özlem çekiyordu, ben modern kolejli kıza ve böyle ortak bir özlem çekişte zaman akıp gidiyordu ağır ağır, ama gerçeklik hâlâ hep girilemez ve erişilmezdi, sanki yüzümüzde bir sivilce döküntüsü varmış gibi. Gencek'lerin hizmetçisine sahip olmayı kafaya koyduğunu anlattı bana – o akşam sarhoş kafayla mutfaktan geçerken kızdan bir öpücük çalmış çalmasına, ama bu onu hiç mi hiç tatmin etmemiş.

"Bu o değil," diyordu. "Aynı şey değil. Bir kızdan öpücük çalmak, ha? Aslında dosdoğru köyden yalınayak gelmiş bir kız ve –öğrendiğime göre– yanaşma olan bir de erkek kardeşi var, ya ne çıkar, lanet olsun, kahretsin, belasını versin (ve burada tekrarlamayacağım başka ifadeler de kullanmıştı), bir kız kardeş erkek kardeş, hizmetçi kız yanaşma değildir ki. Akşamları gidiyorum ona, senin şu Gencekova komite oturumundayken, çene çalıyorum, aklıma ne geldiyse yumurtluyorum, hatta halk ağzını bile yapıveriyorum, yine de beni kendininkilerden biri bellemek istemiyor."

Ve işte onun dünyası da böyle –ikinci planda hizmetçi kızla, ilk planda yanaşmayla– şekilleniyordu. Ama benim dünyam okuldan tamamen Gencek'lerin evine taşınmıştı.

Gencekova, bir annenin zekâ keskinliğiyle, kızına yanık olduğumu hemencecik fark etmişti. Pimko'nun daha girişte bayağı bir coşturduğu mühendis karısını bu keşfin daha da fazla coşturmuş olduğunu eklememe gerek yok. Kolejli kızın modern karakteristikleri karşısında hayranlığını gizlemeyi beceremeyen eski moda ve afralı tafralı bir oğlan, kızının, dolaylı olarak da kendisinin bütün güzelliklerini hissedebilmesini ve tadabilmesini sağlayan bir çeşit dildi. Yani, bu semiz kadının dili olmuştum – ben daha eski moda, samimiyetsiz ve gayritabii oldukça, o modernliği, içtenliği ve basitliği o ölçüde daha iyi hissetmekteydi. Böylece bu iki çocuksu gerçeklik –modernlik, eskilik– biri diğerini kışkırtarak, keskinleştirerek ve en tuhafından binlerce gerilimle heyecanlandırarak gittikçe daha fazla kırıntısal ve yeşil bir dünyaya doğru yığım yığım yığılıyor ve biriktikçe birikiyordu. İş, yaşlı Gencekova'nın benim önümde kendini göstermeye, övünmeye ve kısacası gençliğinin yerini almış modernlikle şişim şişim şişinmeye başlamasına

vardı. Yemekteyken ve boş anlarda sürekli Geleneklerin Özgürlüğü'nden, Çağ'dan, Devrimci Sarsıntılar'dan, Savaş Sonrası Zamanlar'dan vs. laf açıyordu ve yaşlı kadın, yaşıyla daha genç olan bir oğlandan Çağ'la daha genç olabildiği için kendine hayrandı. Kendisinden bir taze, benden ise bir ihtiyar yapmıştı.

"E, neler yapıyor bizim genç ihtiyarımız?" diyordu. "Çürük yumurtamız bizim, ha?"

Ve olmuş olduğu modern, entelektüel mühendis karısı inceliğiyle bana yaşamdaki girişimciliği ve yaşam deneyimi ile ve de yaşamı tanımasıyla ve Büyük Savaş sırasında bir sahra hemşiresi olarak siperlerde tekmelenmiş oluşuyla ve tutkusuyla ve ufuklarıyla ve kendisinin İlerici, Faal ve Cesur kadın liberalizmiyle, ayrıca modern görgüsüyle, günlük banyo ve o zamana dek gizli saklı tutula gelmiş helaya artık adına hela dene dene açıkça gidilebilmesiyle eziyet ediyordu. Tuhaf, tuhaf şeyler! Pimko, zaman zaman ziyaret etmekteydi beni. Yaşlı öğretmen, popomun zevkini sürüyordu. "Ne popo ama," diye mırıldanıyordu. "Eşsiz!" Ve eski kafalı bir pedagog *stilini* handiyse abartıya vardırarak ve modern kolejli kıza en şiddetli tarafından öfkelene öfkelene, imkânlar ölçüsünde hâlâ Gencekova'nın nabzına göre şerbet veriyordu. Başka bir yerdeyken, örneğin Piurkovski'yleyken, hiç de böyle yaşlı olmadığını ve eski kafalı ilkeleri de olmadığını gözlemlemiştim ve onda bu eski kafalılığı Gencek'ler mi ortaya çıkarıyordu, yoksa –tersine– Gencek'lerdeki modernliği o mu ortaya çıkarmaktaydı ya da nihayet kendilerini uyağın gücüne karşılıklı olarak, aynı anda bağımlı mı kılıyorlardı, kavrayamıyordum. Bugün de hâlâ bilmiyorum; Pimko, yani aslında mutlak bir hoca, bir hocanın savaş öncesi türü içine Gencekovna'nın savaş sonrası gemi azıya

almışlığıyla mecbur kalıp da mı düşmüştü, yoksa gemi azıya almışlığı bilerek işte böyle bahtsız ve beceriksiz bir iyi yürekli dede figürüne bürünerek mi kışkırtmıştı? Burada kim kimi –modern kolejli kız mı dedeyi, yoksa dede mi modern kolejli kızı– yaratıyordu? Bayağı bir yersiz ve anlamsız bir soru. Ama iki kişinin baldırları arasında tekmil âlemlerin şekilleniyor olması ne tuhaf!

Şöyle ya da böyle, her ikisi de –biri eskiye ait görüş ve ilkelerin pedagogu, beriki gemi azıya almış bir kız olarak– bu işte kendilerini mükemmel hissetmekteydiler ve hocanın ziyaretleri derece derece daha uzun ziyaretler olmaya başlamıştı ve modern kıza konsantre olarak bana gittikçe daha az dikkat eder olmuştu. Bunu söylemeli miyim? Pimko'yu kıskanıyordum. Bu ikisinin birbirlerini tamamlayışını, uyuşmasını, bir şarkıyı uyaklamasını, ufak bir uygunsuz ihtiyar-genç şiirciğini nasıl yarattıklarını görerek insanlık dışı bir acı çekmekteydim ve bin kat daha beter baldırları olan antika bir adamın modern bir kızla benden daha uyumlu olduğunu görmek rezilce bir şeydi. Onlar için özellikle Norwid bin türlü cilveleşmenin gerekçesi olmuştu; yumuşak başlı Pimko kızın bu konudaki cehaletini kabul edemiyor, bu onun en kutsal hislerini incitiyordu; kızsa yine sırıkla atlamayı yeğliyordu – ve böyle böyle o ha bire öfkeleniyor, kızsa gülüyor, o salık veriyor, kız istemiyor, o yalvarıyor kızsa atlıyor ha bire, ha bire, ha bire atlıyordu! Bir hocanın hoca olmayı bir an bile kesmeden, hep bir hoca ilkesine göre davranarak, ama yine de modern bir kızdan karşıtlığın gücüyle ve anti-sentez yöntemiyle zevk almayı bilişindeki bilgeliğe ve görmüş geçirmişliğe; hocalığıyla onu kolejli kızlığa kışkırtmasına, kızın da onu kolejli kızlığıyla hocalığa kışkırtmasına hayranlık duyuyordum. Acayip kıskanıyordum, gerçi

işte ben de antitez antitez kışkırtılıyordum ve onun üzerinden kışkırtılmaktaydım, ama ben, oy Tanrı'm, onunla birlikteyken eski moda olmak istemiyordum; onunla birlikteyken modern olmak istiyordum!

Ey çile, çile bülbülüm, çile! Ondan kurtulamıyordum da kurtulamıyordum. Kurtulma girişimlerimin her türlüsü heba olup gitmişti. Düşüncelerimde ondan esirgemediğim alaylar da hiçbir sonuç vermemişti – aslında zaten birinin arkasından yapılan ucuz alayın ne önemi vardır ki? Ve aslında alay, tam da ona biatten başka bir şey değildi. Zira alaycılığın dibinde zehirleyici bir hoşa gitme arzusu pusuya yatmış bekliyordu – eğer alay ediyorsam, herhalde sadece alaycılık cakası satmak içindi – ve yalnızca kabul edilmemiş olduğumdandı. Böyle bir alaycılık da bana daha iğrenç ve daha korkunç bir faça yapa yapa bana karşı dönmekteydi. Ve böyle bir alaycılıkla onun karşısına çıkmaya cüret de edemiyordum – omuz silkip geçerdi. Çünkü kız, bu işte başka insanlara benzer olarak, içeri salınmamış olduğu için alay eden birinden asla ürkmeyecek... Odasında yaptığım soytarıca saldırı ise bana getirse getirse anca, kızın o andan itibaren karşımda gözlerini dört açması, bana aldırmaması sonucunu getirmişti – modern güzelliklerine tutkun oluşumu mükemmelen bildiği halde, modern bir kolejli kızın yapabildiğince aldırmıyordu bana. Böylece, onu bana bağımlı kılabilecek her türlü işveden özenle kaçınarak, bu güzellikleri bir saksağan kuşunun arı canavarlığıyla büyüttükçe büyütüyordu. Sadece şu ki; kendisi de kendisi için gittikçe daha vahşi, daha küstah, cesur, keskin, esnek, sportmen, baldırsal olmakta; modern çekiciliklere kendini güle oynaya kaptırmaktaydı. Ve ah, öğle yemeklerinde sofrada olgunlaşmamışlık içinde olgun, kendinden emin, kayıtsız

ve kendisi için oturuyordu; bense onun için oturmaktaydım, onun için, onun için oturuyordum ve bir an dahi onun için oturmamazlık edemiyordum; beni alaycılığımla birlikte kendi içinde kapsıyordu; zevkleri, beğenileri benim için belirleyiciydi ve kendi kendimi anca onun hoşuna gidebildiğim kadarıyla beğenebiliyordum. Modern bir kızın içinde olmak, bir işkence. Ve onu asla, bir kere bile, modern stilinde hiç değilse en ufak bir kırılma anında; özgürlüğe çıkabileceğim, sıvışabileceğim bir gedik yakalamayı beceremedim hiç!

Beni ona meftun eden de buydu işte – gençlikteki o olgunluk ve bağımsızlık, üslup tamlığı. Bizler orada, okulda, akneli akneliyken, türlü çeşit sivilcemiz, ülkümüz aralıksız pırtlak verip duruyorken, hareketlerimiz beceriksiz beceriksizken, her adımda bir gaf yapıyorken – onun *exterieur*'sü hayran bırakacak kadar tamamlanmış bir dış görümümdü. Gençlik onun için bir geçiş çağı değildi – modern kız için gençlik insan yaşamın biricik asıl dönemiydi – e r i ş k i n l i ğ i h o r g ö r ü y o r d u, d a h a d o ğ r u s u o l g u n l a ş m a m ı ş l ı k o n u n i ç i n b i r e r i ş k i n l i k t i – ne sakalları, bıyıkları ne çocuklu anneleri ve ne de anacıkları sayıyordu – büyüleyici gücü de bundan ileri gelmekteydi. Gençliği hiçbir ülküye ihtiyaç duymuyordu, zira bizatihi kendisi bir ülküydü. Benim, ülküsel gençlikle ızdırap çektirilir halde, ülküsel gençliğe baharı bekleyen kumrular gibi aç olmam garipsenecek bir şey değildi. Ne ki beni istemiyordu! Bana bir faça yapıyordu! Ve her geçen gün bana daha korkunç bir faça yapmaktaydı!

Ey, güzel Tanrı'm – bana benim letafetim içinde nasıl eziyet ediyordu! Ah, öteki insana surat yapan bir insandan daha korkunç bir şey bilmiyorum. Ona her yol iyidir, yeter ki komikliğin, groteskin, maskaralığın içine tıksın, zira

berikinin çirkinliği onun güzelliğini besler; oy, inanın, popo yapmak faça yapmanın yanında hiç kalır! Son olarak, sabrımın son kertesine getirilmiş bir halde, kolejli kızı fiziksel olarak yok etmenin en vahşi planlarını kurmaya başladım. Minik yüzünü çirkinleştirmek. Burnuna zarar vermek, koparmak planları kuruyordum. Ancak Mezgit'in Sifon'la olan deneyimi göstermişti ki fiziksel şiddet pek bir işe yaramıyordu; hayır, burun üzerinden ruha hiçbir şey yapılamaz – ruh, anca tinsel bir galibiyetle özgürleşir. Ama kızın içinde soluk alıp verirken, ben onun içindeyken, beni kendi içine kapatmışken ruhum ne halt edebilirdi ki? Birinden, onun dışında başka kimseniz, hiçbir dayanağınız yokken, hiçbir şeyle hiçbir bağlantınız yok da sadece onun üzerinden varken, onun üslubu tümüyle hâkimken kendi gücünüzle nasıl kurtulunur? Hayır, kendi gücünle olmaz, imkânsız. Üçüncü bir kişi kenardan sana destek olursa, hiç değilse parmağının ucunu veriverirse, o başka. Ancak kim destek olabilirdi ki? Gencek'lerde zaman geçirmeyen (sadece mutfaklarına gizlice gidip gelen) ve kolejli kızla yakınlaşmama hiç tanık olmamış Mezgit mi? Hepsi de kolejli kıza biat etmiş Gencek, Gencekova ya da Pimko mu? Ya da nihayet sesi soluğu çıkmaz bir varlık, ücretli hizmetçi mi? Bu arada suratım daha da beter olmaktaydı, daha da beter olduğu ölçüde, Gencekovna'yla birlikte Gencekova modern stilde o ölçüde daha çok pekişiyor ve bana o ölçüde daha beter bir surat yapıyorlardı. Oy, stil – tiranların aleti! Bir lanet! Ne ki hatunlar hesaplarında yanıldılar! Çünkü hasbelkader Gencek Bey sayesinde (evet, tam da Gencek Bey sayesinde) stil prangalarının gevşediği, benim de yapabilirliğimi az biraz geri kazandığım bir an gelmişti. Ve işte o zaman dibine kadar saldırıya geçtim. Hayda, hayda, hayda bre be stilin üzerine, modern kolejli kızın güzelliği üzerine!

Tuhaf şey – özgürleşmemi mühendise borçluyum; mühendis olmasa ebediyen tutsak kalabilirdim; ufacıcık bir kayma olmasına, benim kolejli kız içinde değil de, kolejli kızın kendisini birdenbire benim içimde bulmasına istemeden o neden olmuştu; evet, mühendis, kızını benim içime çekmişti; ölünceye dek ona minnettar kalacağım. Nasıl başladığını anımsıyorum. Anımsıyorum – öğle yemeği için okuldan eve geliyorum, Gencek'ler çoktan masada, hizmetçi kız patates çorbası getiriyor, kolejli kız da oturuyor ve –azıcık Bolşevikçe bir beden eğitimi görmüşlüğüyle, boğazsız lastik ayakkabılarıyla– mükemmel bir oturuş oturuyor. Çorbadan az içiyordu, ama buna karşılık bir bardak soğuk suyu bir dikişte içmiş ve bir dilim ekmek ısırmıştı; çorbadan kaçınıyordu; sulandırılmış, sıcak ve haddinden fazla kolay bir bulamaç mutlaka tipine zarar veriyor olmalıydı ve herhalde olabildiğince uzun bir süre, en azından sıra ete gelinceye dek, aç kalmak istemekteydi, çünkü aç bir modern kız, tok bir modern kıza göre daha üst bir sınıftandı. Gencekova da çorbadan çok bi' az yemiş; bana okulda ne var ne yok diye de hiç sormamıştı. Niye sormamıştı? Annelere özgü bu tür soruları kabul etmediği ve genel anlamda annelik onu birazcık tiksindirdiği, anneyi sevmediği için. Kız kardeş tercih ediyordu.

"Buyur, Viktor, al tuzu," demişti kocasına tuzu uzatırken hakiki bir sadık eş ve Wells okuyucusu tonlamasıyla ve birazcık geleceğe, birazcık mekâna dalıp gitmiş bir halde, toplumsal kötülük, adaletsizlik ve verdiği zararların ayıbıyla mücadele eden bir insani bireyin insancıl isyanı vurgusuyla eklemişti:

"İdam cezası köhneliktir."

Bunun üzerine Gencek, elbisesinden yana karaya çalan, ama onda çok fazla göze çarpan sarı, süet, yeni potinleri; Slovaski tarzı yakalığı ve boynuzdan yapılma gözlükleri içinde

serbest tavırlı, önyargılardan arınmış sert pasifist ve emeğin bilimsel olarak örgütlenmesi taraftarı, bilimsel fikralar ve anekdotlar ve de kabare şakalarıyla bu Avrupalı, mühendis ve Paris'te eğitim görmüş ve Avrupa eğilimini oradan getirmiş bilinçli şehirci, tuzu alırken:

"Teşekkürler, Yoanna," dedi.

Ardından, bilinçli bir pasifistin sesiyle, ama teknik üniversite öğrencilerine özgü bir tonlamayla ekledi:

"Bizde gramı altı kuruşken, Brezilya'da fıçı fıçı tuzu denize gömüyorlar. Ah, siyasiler ah! Bizlerse uzmanız. Dünyanın yeniden örgütlenmesi. Milletler Cemiyeti."

Bunun üzerine Gencekova derin bir iç çekti ve entelektüel entelektüel, daha iyi bir yarın ve Zeromski'nin camdan evler* vizyonuyla, dünkü Polonya'nın mücadele geleneğine atıfta bulunup yarının Polonya'sını hedefleyerek konuştu.

"Zuta, bugün okuldan birlikte döndüğün oğlan kimdi? İstemiyorsan yanıt vermeyebilirsin. Biliyorsun ki seni hiçbir konuda sıkmıyorum."

Gencekovna, aldırmadan bir parça ekmek yedi.

"Bilmiyorum," yanıtını verdi.

"Bilmiyor musun," dedi keyifle anne.

"Asıldı bana," dedi kolejli kız.

"Asıldı mı?" diye sordu Gencek.

Aslında mekanik bir şekilde sormuştu. Ne ki artık sorunun kendisi konuyu ağırlaştırmış bulunuyordu ve eski tarihli bir baba memnuniyetsizliği izlenimi yaratabilirdi. Bu yüzden Gencekova müdahale etti.

---

* Stefan Żeromski (1864–1925): Genç Polonya'nın edebiyata kazandırdığı nesir ve piyes yazarı, gazeteci. Toplumcu, hatta sosyalizme kayan görüşleri vardır. "Camdan Evler" ise, yazarın 1924'te (1925 tarihiyle) yayınlanmış *Przedwiośnie* (Erken Bahar) adlı romanının ilk bölümünün başlığıdır. (ç.n.)

"Bunda tuhaf olan ne var," diye yetiştirdi, belki biraz abartılı bir hafife alışla. "Asılmış işte. Çok da önemli yani! Varsın asılsın! Zuta, randevulaşmışsındır belki onunla, ha? Şahane! Belki onunla küreğe gitmek de istiyorsundur, bütün bir gün ha? Belki de bir *week-end* tatiline gitmeyi ve gece de eve dönmemeyi istiyorsundur, değil mi ama? Öyleyse dönme," diye konuştu lütufkârca. "Rahat ol, dönme! Belki yanına para almadan gitmeyi, senin hesabını onun çekmesini istiyor ya da belki onun hesabını sen çekmeyi yeğliyor, onun geçimini sen sağlamak istiyor da olabilirsin; o halde sana para vereyim. Ama ikiniz herhalde parasız da çaresine bakarsınız, değil mi," dedi haylaz bir edayla, bütün bir bedeniyle bastırarak. Mühendis hanımı gerçekten de biraz düşünmeden konuşmuştu, ancak kızı, kendisini onun aracılığıyla ifade etmeyi fazlasıyla belirgin şekilde arzu eden annesinin elinden ustaca kurtardı paçayı.

"Tamam, anne, tamam," deyip onu başından savıverirken, tabağına başka köfte de almadı, çünkü doğranmış et hoşuna gitmiyor; onu fazlasıyla yumuşak ve ucuz bir şey görüyordu. Modern kız ebeveynlerinle birlikteyken çok tedbirliydi, onları asla çok yakınına yaklaştırmıyordu.

Ama artık mühendis, karısının bıraktığı yerden sözü ele almıştı. Zira şimdi o da, karısı ona kızına asılınılmasında sanki kötü bir şey görmüş olduğu iftirasını atmış olduğu için, kendisini göstermeyi istiyordu. İşte böyle değişe değişe birbirlerinin sözlerini bıraktıkları yerden devam ettirip duruyorlardı. Ve şunu söyledi:

"Elbette, bunda bir kötülük yok ki! Zuta, eğer evlilik dışı çocuk sahibi olmak da istiyorsan, lütfen tutma kendini! Ne kötülük var bunda?! Bakirelik kültü bitmiştir! Bizler, yani yeni gerçekliğin mühendis kurucuları, eskinin ağalarının beylerinin bakirelik kültünü kabul etmiyoruz!"

Bir yudum su dikti kafaya ve belki de birazcık düşünmeden konuşmuş olduğunu hissedip sözünü kesti. Ama işte o zaman da Gencekova sözü kaldığı yerden aldı ve dolaylı olarak, genellemeler yaparak kızını evlilik dışı çocuk yapmaya ikna etmeye başladı; özgürlükçülüğüne ifade kazandırıyor, Amerika'daki ilişkilerin nasıl olduğunu anlatıyor, Lindsey'den* alıntılar yapıyor, sosyal gençliğin bu açıdan olağanüstü rahatlığını vurguluyordu vs., vs... Bu, onların favori atlarıydı. Biri çok fazla konuştuğunu hissedip de attan inince, diğeri biniyor ve dörtnala bastırıp gidiyordu. Aslında, tamamının (çünkü Gencek de öyle), demiş de oldukları gibi, ne anne ne çocuk sevdikleri düşünüldüğünde, bu daha da tuhaf bir şeydi. Ama bu fikrin üzerine anneden taraf değil de, kolejli kızdan taraf ve çocuktan taraf değil de, evlilik dışı çocuktan taraf oturduklarını anlamak gerek. Özellikle Gencekova, evlilik dışı çocukla tarihteki avangart hareketin en önüne geçmeyi ve çocuğun modern romanlarda yazdıkları gibi rastgele, cesurca, yaramazca, çalılıklarda, yaşıtlarla çıkılmış bir sportif gezide vs. peydahlanmış olmasını arzu ediyordu. Aslında sadece konuşmak, kolejli kızın ebeveynleri tarafından sadece ikna ediliyor olması bile arzulanan tadı kısmen vermekteydi. Ve benim kıza karşı yapamamazlığımı hissettikçe, bu düşüncenin keyfini daha da cüretkârca çıkartmaktaydılar – ki gerçekten de o güne değin on yedilik bir kızın çalılıklardaki çekiciliğine karşı koyabilmeyi hiç becerebilmiş değildim.

* Ben Lindsey (1869–1943): Amerikalı yargıç ve ABD'de "İlerlemeci Dönem" olarak bilinen 1890–1920 yılları arasında etkin bir sosyal reformcu. 1927'de Wainwright Evans ile birlikte, gençlerin birbirlerini tanıyana kadar deneme evliliği yapmalarının savunulduğu, *The Companionate Marriage* (Anlaşmalı Evlilik) başlıklı bir kitap yayınlamıştır. Adının *Ferdydurke*'ye niye sokulduğu konusundaki tezim için bkz. s. 216'daki dipnot. (ç.n.)

Ancak o gün kıskanmak için bile fazla zavallı olduğumu dikkate almamışlardı. Tabii – iki haftadan bu yana aralıksız olarak bana bir faça yapıyorlardı ve surat gerçekten de öyle beter bir surat olmuştu ki artık kıskanmak için bile bir suratım yoktu. Gencekova'nın söz ettiği oğlan mutlaka Kopırdat'dır diye tahmin etmiştim, ama öyle olsa ne çıkar, hepsi bir; acı, üzüntü –üzüntü ve garibanlık–, garibanlık ve büyük bir yorgunluk, teslimiyet. O zaman bu düşünceyi açık yeşil, haylaz, taze yanından almak yerine, garibanca kavramıştım. "Ne olacak işte, çocuk çocuktur sonuçta," diye düşünüyordum, kendi kendime doğumu, biberonu, hastalıkları, egzamayı, çocuklara özgü dağınıklıkları, bakım masraflarını ve çocuğun çocuksu sıcaklığı ve sütüyle bir genç kızı kısa sürede ortadan kaldırıp ondan uyuşuk ve şefkatli bir annecik yapabileceğini gözümde canlandırarak. Bu yüzden, Gencekovna'dan yana eğilerek garibanca, zihinsel olarak:

"Anneciğim..." dedim.

Ve bunu çok hüzünlü, dokunaklı ve sıcacık şekilde söylemiş; bir anaya karşı beslenen –onların keskin, serin, kızsal ve gençsel dünya vizyonlarında göz önünde bulundurmak istemedikleri– muhabbetin tamamını bu sözün içine tıkmıştım. Bunu niye söylemiştim? Hah, öylesine işte. Kız, her kız gibi, öncelikle bir estetti; ana ödevi güzellikti, bense sıcak, duygusal ve birazcık da ev kıyafetli "anneciğim" ifadesini onun tipine uydurarak iğrenç şekilde uyuşuk ve çirkin bir şey yaratmıştım. Buna çatlar patlar diye düşünüyordum. Gerçi elimden kurtulacağını, çirkinliğinse bana kalacağını biliyordum – çünkü aramızdaki anlaşma şöyleydi ki ona karşı giriştiğim her şey, sanki rüzgâra karşı tükürmüşüm gibi geri dönüp benim üzerime yapışıyordu.

Bu arada Gencek de kıkırdayıvermesin mi!

Kendisi için beklenmedik bir biçimde, gırtlaktan gırtlaktan kıkırdamış, peçeteyi kaptığı gibi ağzına götürmüş, utanmıştı – korkunç şekilde, otomatiğe bağlanmış gibi, istemeden, gözleri yerlerinde firlamış halde kıkırdıyor, peçetenin içine içine öksürüyor ve böğürüyordu. Öyle ki, şaşakaldım. Sinir sisteminde onu böylesine gıdıklayan şey neydi? Yoksa o "anneciğim" sözcüğü mü? Kendi genç kızıyla benim anneciğim arasındaki karşıtlık onu güldürmüş; belki ona kabareyle ilgili bir şeyle çağrıştırmış, belki hüzünlü ve acıklı sesim onu alıp insan türünün sokağına çıkartmıştı. Bütün mühendislerde ortak olan o özellik onda da vardı ki Yahudi kabare taşlamalarından acayip gıdık alıyordu; benim sözüm de aslında az biraz Yahudi kabare mizahı kokusu vermekteydi. Ve az önce evlilik dışı çocukta kendini ne kadar çok methetmişse, o ölçüde çok kıkır kıkır kıkırdamaktaydı. Gözlüğü burnundan düştü.

"Viktor," dedi Gencekova.

Bense daha da gaz verdim:

"Anneciğim, anneciğim..."

"Affedersiniz, affedersiniz," kıkırdıyordu. "Affedersiniz, affedersiniz... Hay Allah! Tutamıyorum! Affedersiniz..."

Kız başını tabağın üzerine eğmişti ve birden sözümün ona bir baba kıkırdaması üzerinden dokunduğunu handiyse fiziksel olarak görüverdim – öyleyse ona dokunmuştum, o dokunulmuştu; evet, evet, yanılmıyordum, yanda babasının gülmesi durumu değiştirmiş, beni kolejli kızın içinden alıp çıkarmıştı. Nihayet ona dokunabilirdim! Süt dökmüş kedi gibi oturuyordum.

Ebeveynleri de bunu fark etmiş, yardıma koşmuşlardı.

"Viktor, şaşıyorum ama," dedi memnuniyetsiz memnuniyetsiz Gencekova. "Bizim ihtiyarcığın lafları hiç de nükteli falan değil ki. Yalnızca poz, o kadar!"

Mühendis, gülüşünü nihayet frenlemişti.

"Ne yani, sen buna mı güldüm sanıyorsun? Asla ve kat'a, hatta onu işitmedim bile. Aklıma bir şey geldiydi de..."

Ama onların çabaları kolejli kızı durumun içine daha da çok çekmekteydi. Ne olup bittiğini pek anlamıyor olsam da, "anneciğim, anneciğim"i aynı uyuz ve zavallı tonla birkaç kez daha tekrarladım; sözse tekrarlamayla yeni bir güç kazanmışa benziyordu, çünkü mühendis kısacık, kesik kesik, gırtlaktan gırtlaktan sökülüp gelen bir gülüşle yine kıkırdamıştı. Ve herhalde bu gülme ona gülünç gelmişti, çünkü aniden ağzına peçeteyi kapatıp tümden koyuverdi makaraları.

"Lütfen siz karışmayın!" diye bağırdı bana öfke içinde Gencekova, ama öfkesiyle, sonunda omuz silkecek olan kızını daha da çok durumun içine çekiyordu.

"Bırakın, anne," diye konuşmuştu kız göstermelik bir umursamazlıkla, ama bu, onu da çekiyordu. Şaşırtıcı şey – aramızdaki anlaşma öyle radikal şekilde değişmişti ki onları her söz içeri içeri çekiyordu. Aslında bayağı da keyifliydi. Kolejli kıza karşı yapabilirliğimi geri kazandığımı hissediyordum. Ama aslında benim için fark eden bir şey yoktu. Ve benim için fark eden bir şey olmadığı için yapabilirliğimi geri kazandığımı ve eğer hüznün ve kederin, garibanlığın ve sefaletin yerine bir göz açıp yumasıya kadar bile olsa zaferi geçirecek olsam, yapabilirliğimin hemen yok olup gidebileceğini, çünkü bunun aslında deklare edilmiş ve vazgeçilmiş bir güçsüzlüğe dayalı, tuhaf mı tuhaf bir güç olduğunu hissediyordum. Dolayısıyla garibanlıkta pekişmek, benim için ne de çok fark etmez olduğunu, hiçbir şeylere layık olmadığımı belirtmek için kompostoyu bulamaç yapmaya başladım; içine kırıntılar, çerçöp, top

top ekmek parçacıkları atıyor, karıştırıyordum. Bana surat yapılmıştı, ama son tahlilde bu bile benim için iyiydi; – ah, canına yandığım, çok da umurumdu sanki – diye düşünüyordum uyuşuk uyuşuk, üzerine bir de birazcık tuz, biber ve de iki kürdan daha eklerken. – Ah, varsın olsun, her bir şeyi yerim, yeter ki yiyebileceğim bir şeyler olsun, fark etmez... Ve kuşlar uçuşurken ben bir hendeğin içinde yatıyormuş gibiydim... Karıştırmaktan ötürü bir sıcaklık ve rahatlıktır almıştı beni.

"Ne yapıyorsunuz, delikanlı? Delikanlı? Niçin bulamaç ediyorsunuz kompostoyu?"

Gencekova sormuştu soruyu alçak sesle, ama sinirli sinirli.

Özürlü bakışımı kompostonun üzerinden kaldırdım.

"Ben, işte öylesine... Benim için fark yapmaz," diye fısıldadım acı acı ve yılışık yılışık. Ve bulamacı yemeğe başladım; gerçekten de bulamaç ruhum için hiçbir fark yapmıyordu. Bunun Gencek'lerde nasıl bir etki yarattığını söylemek güç, öncekine denk güçte bir etki beklemiyordum. Mühendis, doğaçlama olarak bir kabare gülüşüyle, sokağın gülüşüyle, kıçsal bir gülüşle bir üçüncü kez kıkırdadı. Kız, tabağının üzerine eğilmişti ve kompostosunu sessizlik içinde, akıllı uslu, ölçülü ölçülü, hatta kahramanca yiyordu. Mühendis hanımının ise beti benzi atmıştı – ve hipnotize olmuş gibi, gözleri dışarı fırlamış halde bana bakıp bakıp duruyordu; benden korktuğu çok açıktı. Korkuyordu!

"Poz bu! Poz!" diye homurdanmaktaydı. "Lütfen yemeyin... İzin vermiyorum! Zuta! Viktor! Zuta! Viktor! Zuta! Zuta! Viktor! Kes, izin verme! Oy..."

Sürekli yiyordum, niye yemeyecekmişim ki? Her bir şeyi yerim, mortu çekmiş fare bile yerim, fark yapmaz bana... "Eh be, Mezgit," diye düşünüyordum. "İyidir be, iyi, iyi...

Ne olursa olsun, varsın olsun, yeter ki ağzımıza koyacak bir şeyler olsun, varsın olsun, varsın olsun, ne olursa olsun..."

"Zuta!" diye haykırdı Gencekova dehşetle. Kızının hiç ayırmadan her bir şeyi tüketen bir hayranın görüntüsü, anne için katlanılır şey değildi. Ne ki işte o ara kompostosunu bitirmiş olan kolejli kız masadan kalktı ve çıkıp gitti. Gencekova onun peşinden çıkmıştı. Gencek de mendiliyle ağzını tıkayarak kıkır kıkır ede ede çıktı. Yemeği bitirmişler miydi, yoksa kaçmışlar mıydı, belli değildi. Kaçtıklarını biliyordum! Peşleri sıra fırladım! Galibiz! Bastır ileri, saldır, asıl, döv, kovala, izle, hücum et, yakala, nefesini kes, boğ, boğ, ez ve de bırakma! Korktular mı? Korkut! Kaçtılar mı? Kovala! Sessizce, sakin sakin, sakince, garibanca ve acınacak halde, dilenciyi muzaffere dönüştüreyim deme, değil mi ki zaferi sana dilenci getirdi. Tıpkı komposto gibi kızın da beyinsel olarak icabına bakacağımdan korktular. Ha hay, stiline nasıl girişmek gerektiğini biliyordum artık! Ve kendi içimde beyinsel, zihinsel olarak elime her geçen şeyle doldurabilir, yöntem seçmeden karıştırabilir, ufalayabilir, çalkalayabilirdim onu! Ama sakince, sakin sakin...

Gencek'in gizli kıkırdamasının bana direnme becerisini geri döndürmüş olduğuna kim inanır? Eylemlerim ve düşüncelerim pençelerini geri kazanmıştı. Hayır, el daha kazanılmış değildi. Ama en azından iş görebiliyordum. Hangi çizgi üzerinden gitmem gerektiğini biliyordum. Komposto bana her şeyi açık etmişti. Tıpkı kompostoyu kirletip de onu berbat bir bulamaca çevirdiğim gibi, içine yabancı, heterojen elementler katarak genç kızın modernliğini de berbat edebilirdim. Hayda, hayda, hayda bre be stilin üzerine, modern kolejli kızın güzelliği üzerine! Ama sessizce, sessiz sessiz...

BÖLÜM IX

GÖZETLEME VE MODERNLİĞİN İÇİNE DALIŞIN DEVAMI

Sessiz sessiz odama gittim ve kanepeye uzandım. Bir eylem planı düşünmem gerekiyordu. Titriyordum ve üzerimden ter boşalıyordu, değil mi ki işte dünyadaki konukluğumda bir yenilgiler dizisiyle cehennemin ta dibine inmekte olduğumu biliyordum. Çünkü lezzetli olan hiçbir şey, ("lezzetli" sözünün kendisinin de işaret ettiği şekilde) korkunç olamaz, sadece lezzetsiz olan yenilemez olandır. Şiirde ve düzyazıdaki o güzel, o romantik ya da klasik suçu, tecavüzleri, göz oymayı hasetle anımsıyordum – reçelli yağın korkunç olduğunu, Şekspir'deki gibisinden şahane ve güzel bir suç olmadığını biliyorum. Yo, bana o istiridye gibi kolaycacık yutu yutuverdiğimiz uyaklanmış acılarınızdan söz etmeyin, söz etmeyin ayıbın şekerlemelerinden, dehşetin çikolatalı kreminden, sefaletin kurabiyelerinden, acının bonbonlarından ve yılgının doyumsuz lezzetlerinden. Ve korkusuz parmağıyla toplumsal yaraların en kanlılarını, misal altı kişilik bir işçi ailesinin açlıktan ölmesini kaşıyan bir hanım kızımız, toplumun karşısında aynı parmakla kulağını karıştırmaya niye cesaret edemeyecektir, niye diye soruyorum. Bu, çok daha korkunç bir şey olurdu da ondan. Acından

ölmek ya da bir savaşta milyonlarca insanın ölümü yenilmeye, hatta iştahla yenilmeye elverir – ama dünyada insan organizmasının fırlatıp attığı yenilemez, mide bulandırıcı, kötü, uyumsuz, itici ve caydırıcı, ah, şeytani kombinasyonlar hep vardır. Tat almaksa bizim en birinci işimiz olduğundan tat almak zorundayız, tat, varsın ölsün koca, karı, çocuklar, varsın lime lime olsun yürek, ama yeter ki leziz olsun, enfes olsun! Evet, Erişkinlik adına ve kolejli kız büyüsünden kurtulmak için yapmam gereken şey, artık aşçılık karşıtı ve karşısında yutağın gönülsüzlük göstereceği bir karşı damak eylemiydi.

Aslında kendimi aldatıyor değildim – öğle yemeğindeki başarım epey hayalî bir başarıydı; öncelikle ebeveynlere karşı kazanılmıştı; kız bu işten pek bir zarar görmeden çıkmış, hâlâ uzak ve hâlâ erişilmez olarak kalmıştı. Modern üslubunu uzaktan uzağa nasıl bozmalı? Nasıl yapmalı da onu iyiden iyiye etkimin yörüngesi içine çekmeli? Zira psikolojik mesafe haricinde bir de fiziksel mesafe vardı – benimle yalnızca öğle ve akşam yemekleri sırasında görüşüyordu. Onu nasıl bozmalı, uzaktan, bu demek yanında ben yokken, o bir başınayken, zihinsel olarak içini nasıl doldurmalı? "Belki," diye düşünüyordum gariban gariban "gözetleyerek ve gizlice dinleyerek." Bu işin yolu bana zaten onlar tarafından, kendilerinin de beni ilk tanıştığımız andan itibaren bir kapı dinleyici, bir röntgenci olarak kabul edecekleri kerteye kadar açılmış bir işti. "Ve kim bilir?" diye düşüyordum uyuz uyuz, bir umutla. "Belki de anahtar deliğine gözümü dayar dayamaz, beni ondan soğutacak bir şey görüvereceğim hemen, değil mi ki çoğu güzellik kendi odasındayken çatlatasıya kadar itici davranır." Ama yine o tehlike; kolejli kızlardan kendi cazibesiyle kendinden geçmiş

ve stilin disiplinine teslim olmuş bazılarının, kendilerini kollamayı yalnızken de, sanki insanların yanındaymış gibi elden bırakmamaları tehlikesi ortaya çıkıyordu. Bu yüzden çirkinlik yerine pekâlâ bir güzellik görebilirdim; yalnızken görülen güzellikse daha da bir öldürücüdür. Ansızın odasına girdiğimde kolejli kızı ayakkabı bezini ayağının yanında çok stilize bir endam içinde tutarken bulduğumu anımsıyorum – evet, ama diğer yandan sırf gözetlemenin kendisi dahi bir şekilde biçimini bozmuş ve içini doldurmuş oluyordu, çünkü güzelliği biçimsiz biçimsiz gözetlediğimizde, bizim bakışımızdan bir şeyler de güzelliğin üzerine çaresiz çöküp kalır.

Birazcık havale geçirir bir halde, bu şekilde akıl yürüttüm – sonunda kanepeden sürünerek hantal hantal kalktım ve anahtar deliğine yöneldim. Ama deliğe gözümü dayamadan önce, pencereden bir baktım; güzel mi güzel, taptaze bir sonbahar günüydü – sonbaharla parlaklaşmış caddede Mezgit, mutfak girişine doğru çakturmadan yanaşıyordu. Anlaşılan hizmetçi kıza nişan almaktaydı. Komşu villanın çatısında güvercinler parıl parıl bir güneş içinde uçtular ve toplandılar; uzaklarda bir araba kornası işitildi; kaldırımda bir dadı bir çocuğu eğliyordu; camlar batmaya meyletmiş güneş içinde yüzüyorlardı. Evin önünde bir dilenci duruyordu; yaşlı, bir deri bir kemik kalmış bir dilenci, boylu poslu bir köylü, saçını başını salmış ve sakallı bir kilise önü fukarası. Bu sakallı, aklıma bir fikir getirdi – uyuşuk uyuşuk ve uyuz uyuz caddeye çıktım, meydandaki parktan bir yeşil dal kopardım.

"Amca," diye seslendim adama. "Alın size elli kuruş. Akşama da bir zloti alacaksınız, ama bu dalı ağzınıza sokmanız ve geceye kadar hiç bırakmadan tutmanız lazım."

Sakallı, yeşilliği ağzına soktu. Müttefikleri birleştiren paraya şükrede şükrede, eve geri döndüm. Gözümü deliğe dayadım. Kolejli kız, bir genç kız odasında nasıl hareket ederse öyle hareket etmekteydi. Çekmecelere bir şeyler yerleştiriyordu; bir defter çıkardı, masanın üzerine koydu; yüzünü profilden görüyordum: Bir defterin üzerine eğilmiş tipik bir kolejli kız yüzüydü.

Yemekte aldığı yenilgiyi bir asabiyet refleksiyle, hiç değilse bir dudak ısırması ya da alın buruşturmasıyla ele verecek diye boş yere bekleyerek, saat dörtten altıya kadar aralıksız (dilenci dalı dudaklarında kesintisiz tutarken) gariban gariban dikizledim. Ama yok. Sanki hiçbir şey değişmemişti. Sanki ben yoktum. Onun kolejli kızlığını sanki hiçbir şey hiç bozmamıştı. Ve bu kolejli kızlık zamanda gittikçe daha soğuk, daha korkunç, çok daha umursamaz, yanına yanaşılmaz olmaktaydı ve yalnızken aynen insanların yanındaymış gibi davranan bir kolejli kızı bozabilmenin mümkün bir şey olduğundan kuşku duyulabilirdi. Altı sularında kapı ansızın, sinsice açıldı – eşikte mühendisin karısı duruyordu.

"Çalışıyor musun?" diye sordu, kızını inceleyici gözlerle süzüp içi rahatlamış olarak. "Çalışıyor musun?"

"Almanca ödevini yapıyorum," diye yanıt verdi kolejli kız.

Anne, birkaç kez iç geçirdi.

"Çalışıyorsan, iyi. Çalış, çalış."

Kızını okşadı, sakindi. Kızında bir bozulma olacağını acaba o da mı ummuştu? Kız, gönülsüzce çekti kafasını. Anne, bir şey söylemek istemiş, dudaklarını açmış ve kapamış – kendini tutmuştu. Çevreye kuşkulu bir bakış fırlattı.

"Çalış! Çalışmak! Çalışmak gerek!" diyordu sinirli sinirli. "Meşgul ol, yoğun ol. Akşamleyin de sıvışıp dansa git –dans

salonuna sıvış– dans salonuna sıvış. Geç dön, sonra vurup kafayı yat..."

"Anne beni meşgul etme!" dedi kız katı bir sesle. "Zamanım yok!"

Anne, ona gizli bir hayranlıkla baktı. Kolejli kızın katılığı onu tamamen sakinleştirmişti. Kızının yemek sırasında hiç de parçalarına ayrılıp gitmemiş olduğunu anlamıştı. Beni ise, kolejli kızın sertliği boğazımdan yakaladı. Sertliği doğrudan doğruya kendisine yönelmiş bir sertlikti ki sevdiğimiz kızın yalnızca bize karşı acımasızca sert olduğunu değil, ama biz yokken de sanki yedekte bulunsun diye kendi kendisine dersini verdiğini görmek kadar başka hiçbir şey bu derece yakmaz canımızı. Üstelik kızın fenomenliği kendisini kızsal bir nobranlık içinde acı verici şekilde hissettirmişti. Gencekova'nın çıkışından sonra profilini defterin üzerine eğdi ve kendi kendine yeter halde, yabancı yabancı ve korkunç bir şekilde dersini yapmaya koyuldu.

Eğer onun kendi başınalığı içinde fenomensel olmasına daha fazla izin verecek olursam ve eğer onunla kendi gözetlemem arasında bir bağ kurmazsam, işin sarpa sarmaya hazır olduğunu hissediyordum. Onu kendimle biçimsizleştirmek yerine, kendimi onun kişiliğiyle keyiflendiriyordum, onun boğazından ben yakalayacağım yerde, tutup o beni boğazımdan yakalamıştı. Onu dikizlediğimi işitsin diye, kapının yanında salyamı sesli sesli yuttum. İrkildi ve kafasını çevirmedi – ki anında işitmiş olduğunun en iyi kanıtıydı bu; minik kafacığını omuzları arasına daha da derine gömdü; isabet almıştı. Ne ki profili kendisi için var olmayı hemen bırakıverdi; bunun sonucunda bilumum fenomenliğini birdenbire ve önemli ölçüde yitirmişti. Profili gözetlenen genç kız, benimle epey bir süre ciddi ciddi ve sessizlik

içinde savaştı; savaşsa, gözünü bile kırpmamasına dayanıyordu. Kalemi kâğıt üzerinde gezdirmeye devam ediyor ve sanki gözetlenmiyormuş gibi davranıyordu.

Ne ki birkaç dakika sonra, onu benim bakışımla seyretmekte olan kapı deliği rahatsız etmeye başladı onu – bağımsızlığını ayan beyan duyurmak ve umursamazlığını kanıtlamak için sesli sesli burun çekti; burnunu kabaca ve çirkince, sanki "Bakarsan bak, umurumda değil, işte bak burnumu çekiyorum," demek istermiş gibi çekmişti. Genç kızlar, hor görüşlerinin en büyüğünü bu şekilde gösterirler. Beklediğim de buydu zaten. Bir taktik hata yapıp da burnunu çektiğinde, kapının ardında ben de açık açık, ama çok fazla sesli değil de, sanki aslında kendimi tutamamışmışım gibi; sanki onun burun çekmesi bana bulaşmışmış gibi burun çektim. Süt dökmüş kedi gibi sessizleşti – bu burunsal iki seslilik kız için kabul edilebilir şey değildi; ama artık bir defa seferber edilmiş burun, varlığını ona hissettiriyordu, kısa bir mücadelenin ardından mendilini çıkarmak ve burnunu silmek zorunda kaldı, peşi sıra da daha uzun aralıklarla sinirli sinirli, belli belirsiz burun çekti ki kapının ardında ben de bunu her seferinde çiftledim. Burnu ondan böyle kolayca çekip çıkardığım için kendimi kutluyordum; kızın burnu kızın ayağından acayip daha az moderndi, alt edilmesi daha kolaydı. Burnu vurgulayarak ve ondan koparıp alarak ileriye doğru büyük bir adım atmıştım. Gencekovna'ya bir asabiyet nezlesi musallat etmeyi başarmışken, sanki modernliği nezle etmiş gibiydim.

Bunca burun çekmeden sonra ayağa kalkıp deliğe bir bez falan da tıkayamıyordu – bu, burnunu sinirden çektiğini itiraf etmekle eşanlamlı olurdu. Sessizce, sefilce, umutsuzca burun çekelim; umutla gizleyelim kendimizi! Ne var ki

becerilerine ve genç kız açıkgözlülüğüne az değer biçmişim. Birden, bir kulağından ötekine geniş bir hareketle, koluyla –kolunun dış kısmının tamamıyla– burnunu sildi ki bu cesur, sportif, geniş ve eğlendirici hareket durumu onun lehine çevirmiş, burun çekmesini çekicilikle süslemişti. Beni boğazımdan yakaladı. Aynı zamanda Gencekova, odama sinsice ve ansızın öyle bir giriş girdi ki anahtar deliğinden geriye sıçramaya zor bela yetişebildim.

"Ne yapıyorsunuz, delikanlı?" diye sordu kuşkuyla, beni öyle orta yerde belirsiz bir pozisyonda görünce. "Niye burada... Böyle dikiliyorsunuz? Niye dersinizi yapmıyorsunuz? Niye hiç spor yapmıyorsunuz? Bir şeylerle uğraşmak lazım," diyerek tutkuyla suçladı beni. Kızı için korkuyordu. Odanın ortasındaki belirsizliğimde kızına karşı belirsiz bir entrika kokusu almıştı. Hiçbir açıklayıcı hamle yapmadım ve sanki frenlenmiş gibi, odanın orta yerinde umursamaz umursamaz ve beceriksiz beceriksiz dikilmeyi sürdürdüm ta ki Gencekova, bana yanını dönene kadar. Bakışı evin önündeki dilenciye ilişti.

"O ne ki... Ağzındaki? Niye bir dal... Dudakları arasında?"

"Kimin?"

"Dilenci. Ne demek oluyor bu?"

"Bilmiyorum. Ağzına sokmuş ve tutuyor."

"Siz onunla konuştunuz. Pencereden gördüm."

"E, konuştum."

Gözleriyle yüzümü didikliyordu. Bir sarkaç gibi sallanıyordu. Dalın kızı için gizli, düşmanca, ahulu bir içeriği olduğunu sezmişti. Ancak benim düşünsel kombinasyonlarımı anlayamıyor ve dudaklardaki dalın benim gözümde modernliğin simgesi olduğunu bilemiyordu. Sakallıya yeşilliği ağzında tutma işini benim vermiş olduğuma hükmetmenin

saçmalığı, sözle ifade edilmeye elvermiyordu. Bir kaprise kurban gideceğinden kuşkulanarak, aklıma güvensiz güvensiz baktı ve çıktı. Hurra! Vur! Tut! Yakala, izle! Fantezimin tutsağı! Bir kaprisin kurbanı! Sessiz, sessizce! Sıçrayıverdim anahtar deliğine. Başlangıçtaki umutsuz ve sefil tavrı korumak olayların gelişimi ölçüsünde gittikçe daha zor olmaktaydı – kavga kızışıyor; maymunca bir kindarlık basitliğin, vazgeçmişliğin üstüne çıkıyordu. Kolejli kız kaybolmuştu. Duvarın ardındaki sesleri duyup artık bakmadığını anlamış ve bu da kapandan kurtulmasını mümkün kılmıştı. Şehre çıkmıştı. Dilencideki dalı fark edecek, sakallının onu kimin için tuttuğunu tahmin edecek mi ki? Tahmin etmese bile – sakallıdaki dal, bir dilencinin ağız boşluğundaki kekremsi, yeşil acılık onu güçten düşürse gerekti; dünyaya modern sırt çevirmişliğiyle çok çelişikti bu. Karanlık çökmekteydi. Sokak lambaları şehri mora batırıyordu. Kapıcının küçük oğlu bakkaldan dönmekteydi. Taze ve saydam bir hava içinde ağaçlar yapraklarını döküyorlardı. Evlerin üzerinde bir tayyare uğulduyordu. Ön kapı, Gencekova'nın girişini müjdeleyerek çarptı. Mühendis hanımı huzursuz, kaygılı bir halde, havada kötü bir şeyin varlığını sezerek komite toplantısına her ihtimale karşı az biraz olgun, dünyevi, toplumsal bir unsur almaya gitmişti.

BAŞKAN HANIM

Hanımlar, gündemimizde terk edilmiş bebekler belası var.

MÜHENDİS KARISI GENCEKOVA

Nereden para bulsak?

Karanlık çökmekteydi, dilenciyse pencerelerin altında tazecik yeşillikle bir uyumsuzluk gibi duruyordu da duruyordu. Evde tek kalmıştım. Ben iyi başlatılmış bir eylemin devamının nasıl getirileceğine bir yanıt araya araya

yarı karanlıkta dikilirken, boş odalarda bir Holmes öyküsü yazılmaya başlanmıştı; dedektifçe bir şeyler ulanıp karışmaktaydı havaya. Kaçıp gittikleri için, evi zorlamaya karar verdim; yerinde bırakıp gittikleri bu hava parçacığı içinde belki bir şeylere erişmeyi başarırdım. Gencek'lerin – aydınlık, dar, temiz ve eşyadan yana tutumlu– yatak odalarında sabun ve bornoz kokusu; o entelektüel, modern, derli toplu; tırnak törpüsü, şofben ve pijama pijama kokan sıcaklık. Odanın orta yerinde, atmosferi içime çekerek, elementleri inceleyerek ve onunla biçimsizleştireceğim bir zevksizliği nasıl ve nereden elde ederim diye aranarak epey bir uzun süre dikildim.

Görünürde – kulp takacak bir şey yoktu. Temizlik, düzen ve güneş, tutumluluk ve mütevazılık – tuvalet kokuları bile Ortaçağ yatak odalarındakinden daha iyiydi. Ve modern bir entelektüelin robdöşambrının, pijamasının, süngerinin, tıraş kreminin, terliklerinin, *Vichy* pastillerinin ve eşinin lastikli jimnastik aletinin, modern penceredeki sarı, parlak tül perdeciğin böylesine iğrenç bir şeyin delilini yaratıyor olmasını neye vermeli, bilmiyordum. Standartlaştırmaya mı? Dar kafalılığa mı? Burjuvalığa mı? Hayır, bu o değil, hayır da niçin? Zevksizliğin formülünü keşfetmeyi beceremeden dikilirken; yakalanmayan zevksizliği tutup almamı sağlayacak bir söz, jest, eylem eksik kalırken, komodinin üzerinde açılmış bir kitaba ilişti gözüm. Chaplin'in anılarıydı; Wells'in onun önünde kendi tarzında bir solo dans yapışını anlattığı sayfaları açıktı. "Sonra H. G. Wells fantastik bir dans yapıyor ki şahane." İngiliz yazarın solo dansı, zevksizliği sanki oltayla tutar gibi tutmama yardım etti. İşte buydu yorumun esaslısı! Bu oda tam da C h a p l i n önünde solo dans yapan bir W e l l s'ti. Çünkü bu dansında neydi Wells? – Bir

ütopyacıydı. Yaşlı modern, mutluğuna ifade kazandırmaya ve dans etmeye hakkı var sanıyor; mutluluk ve uyum hakkında diretiyordu... Bin yıl sonra gelecek bir dünya vizyonuyla kıvırıyordu; zamanların önüne geçerek solo solo kıvırıyordu, teorik olarak dans ediyordu, çünkü sanıyordu ki buna hakkı var... Peki, bu yatak odası neydi? – Bir ütopya. Bir insanın uykuda çıkardığı uğultulara ve homurdanmalara bu oda içinde nerede yer vardı? Gencek'in sakalına, aslında tıraş edilmiş, ama yine de *in potentia** olarak var olan sakalına yer neredeydi? Mühendis, sakalını her gün tıraş kremiyle birlikte lavaboya fırlatıp atsa da, aslında s a k a l l ı – odası da t ı r a ş l ı y d ı. Eskinin uğul uğul uğuldayan ormanı insanlığın yatak odası olmuştu olmasına ya, bu aydınlık odada, bu havluların arasında bir ormanın uğultularına, loşluğuna, karanlığına yer nerdeydi? Bu açık mavi, bu toprağın ve insanın rengiyle uyumsuz temizlik ne yetersiz –ve ne dar– bir temizlikti. Ve bu oda içinde mühendisgiller, Chaplin'in önünde kendi uydurduğu dans içindeki Wells kadar ürkütücü geldiler bana.

Ne var ki anca ben de kendimi bir solo dansın içine saldığımda – işte anca o zaman düşüncelerim ete kemiğe büründü ve çevredeki her şeyi acayip rezil ede ede ve zevksizliği ortaya çıkara çıkara bir eylem oldular. Dans ediyordum – boşlukta, sessizlikte partnersiz kıvırma ise çılgınlıkla öyle bir kabarış kabarıyordu ki yürek yetmiyordu. Gencek'lerin havluları, pijamaları, tıraş kremi, yatakları ve aletleri etrafında dans ederken, hızlı hızlı geri çekilip kapıyı arkamdan kapadım. Modern içlerine dansı salıp bırakmıştım! Ama devam, devam, şimdi de kolejli kızın odası, orada da dans etmeye, orayı da berbat etmeye!

---

* (Lat.) Potansiyel olarak. (y.n.)

Ama Gencekovna'nın odası, aslında uyuduğu ve derslerini yaptığı misafir holü, zevksizlikle çeşnilemek için sonsuz derecede daha zor bir yerdi. Kızın kendisinin bir odası olmaması, sadece holün bir köşesinde yatıp kalkmasının sırf kendisi bile hayranlık uyandırıcı ve insanı kendinden geçiren anlamlar yayıyordu. Yüzyılımızın büyük geçiciliği vardı bunda; bir kolejli kızın göçebeliği ve gizli geçitlerle sosyal gençliğin otomobil örneğine göre rahat doğasıyla birleşen bir *carpe diem* vardı. Minik kafacığını (ama başını değil; onların gözleri gözdü, ama başları hâlâ hep birer minik kafacıktı) yastığa koyar koymaz uykuya dalacağını varsaymak gerekiyordu; bu da yine bugünün yaşantısının yoğunluğunu ve temposunu akla getirmekteydi. Ayrıca, *stricto** anlamda bir yatak odasının olmaması Gencek'lerin yatak odasında yaptığım türden bir eylem yapmamı imkânsızlaştırıyordu. Aslında kız özelinde değil, kamusal olarak uyuyordu; özel bir gece yaşantısı yoktu; katı seyirci kitlesi de onu Avrupa'yla, Amerika'yla, Hitler'le, Mussolini'yle ve Stalin'le, çalışma kamplarıyla, sancakla, otelle, tren garıyla birleştiriyor; ölçüsüz derecede geniş bir menzil yaratıyor; kendisine ait bir köşeciği olmasına izin vermiyordu. Kanepenin içine gizlenen yatak takımının yardımcı bir niteliği vardı, olsa olsa en fazla uyku için bir ek olabilirdi. Tuvalet masası denilen şeyden de yoktu. Kolejli kız, kendisine duvarda asılı bir aynadan bakıyordu. Hiçbir el aynası da yok. Kanepenin yanında, üstünde kitaplar ve defterler bulunan bir küçük, siyah, yatılı okul pansiyonu sehpası. Defterlerin üzerinde tırnak törpüsü, pencere pervazında – bir çakı, altı zlotilik ucuz bir tükenmez kalem, bir elma, müsabaka programı, Fred Astaire ve Ginger Rogers'in fotoğrafı, bir paket

* (Lat.) Dar.

afyonlu sigara, diş fırçası, tenis ayakkabıları, içinde de bir çiçek; hasbelkader oraya fırlatılıp atılmış bir karanfil. Ve hepsi bu. Ne mütevazı ve ne de şiddetli!

Karanfilin başında sessizlik içinde duraladım – kolejli kıza hayranlık duymadan edemiyordum! Bu ne becerikli-lik böyle! Bir ayakkabı tekinin içine bir çiçek fırlatıp atarak bir taşla iki kuş vurmuş: Aşkı sporla keskinleştirmiş, sporu aşkla çeşnilemişti! Çiçeği sıradan bir kesin içine falan değil, terli bir tenis ayakkabısının içine atmıştı, çünkü yalnızca sportif terin çiçeklere zarar vermeyeceğini biliyordu. Sportif teri çiçekle bir araya getirerek, genel anlamda kendi terine karşı bir destekleyici tutumu dayatmış; ona çiçeksi ve sportif bir şeyler ulamıştı. Ah, şampiyonum benim! Eski moda, saf, banal kızlar saksılarda açalyalar yetiştirirken, o bir ayakkabının içine, tenis ayakkabısı içine çiçek atıyor! Ve mutlaka bunu –ah, seni gidi alçak seni– bilinçli değil, kazara yapmıştı!

Şimdi bunla ne halt etmeli diye düşünüyordum kendi kendime! Çiçeği lavabo deliğine mi atmalı? Yoksa sakallı dilencinin ağzına mı tıkmalı? Ama bu mekanik ve yapay girişimler yalnızca zorlukları es geçmek olurdu; hayır, çiçeği bulunmuş olduğu yerde bozmak ve de bunu fiziksel olarak değil, psişik zorlamayla yapmak gerekirdi. Sakalının sıklığı içindeki yeşil dalla sakallı, pencerelerin altında sadakatle ve sebatla oturmayı sürdürüyor; pencere camında bir sinek vızıldıyor, mutfaktan Mezgit'in yanaşmaya ikna etmeye çalıştığı hizmetçi kızın monoton cızırtısı uçup geliyor, uzaklarda bir tramvay bir dönemeçte cayırdıyor – bütün bu gerilimler ortasında ben kuşku uyandırıcı bir gülümseyişle dikiliyordum – sinek daha sesli vızıldadı. Sineği yakaladım, bacaklarını ve kanatlarını yoldum; ondan acı

çeken, ağrıyan, ürkütücü ve metafizik, tamamen yuvarlak olmayan, ama her halükârda inişli çıkışlı bir topçuk yaptım ve onu çiçeğe k a t t ı m, usulca ayakkabının içine soktum. Bunu yaparken alnımda ortaya çıkan terin, çiçeksi tenis terlerinden daha güçlü olduğu ortaya çıktı! Sanki şeytanı modern kızın üzerine salmış gibiydim! Kör ve sağır azapla sinek terliği, çiçeği, elmayı, sigaraları, kolejli kızın tüm aletini edevatını ıskartaya çıkartıyor; bense kötücül bir gülümsemeyle, bir deliye iki su damlası kadar benzer bir halde, şimdi odada ve bende neler olup bittiğine kulak kesile kesile, havayı inceleye inceleye dikiliyor – ve düşünüyordum: Kedileri suda boğanlar ve kuşlara işkence edenler sadece küçük oğlanlar değillerdir, bazen büyük ve erişkin oğlanlar da sırf kolejli kızların oğlanları olmayı bırakmak, kendilerinin bir kolejli kızını, kolejli kızını, kolejli kızı alt etmek için işkence ederler! Troçki de bunun için işkence yapmamış mıydı? Ya Torquemada? Engizisyon yargıcı Torquemada'nın kolejli kızının esası neydi acep? Aman sessiz olalım, sessiz sessiz.

Yeşille süslenmiş sakallı nöbette duruyordu – sinek şimdi artık bir Çin, artık Bizans ayakkabısı içinde sessizce acı çekiyordu – Gencek'lerin yatak odasında benim dansım vardı – modern kızın eşyalarını daha derin eşelemeye başladım. İçinde çamaşırlar olan bir dolaba eriştim, ama çamaşırlar umutlarımı boşa çıkardı. Külot gibi külotlardı bunlar – modern külotlar genç kızı hiç mi hiç bozmuyorlardı; eskilerdeki ev kıyafeti niteliğini yitirmişler; daha ziyade mayoya akrabaydılar. Ama bıçakla hafiften araladığım çekmecede bir mektup yığını vardı; kolejli kızın aşk mektupları! Sakallı, sinek, dans sürekli, dur durak bilmeden işlemekteyken, atladım bunların üzerine.

Oy, modern kolejli kızın çıfıt çarşısı oy! Ah, neler de neler içeriyordu bu çekmece! Günümüz kolejli kızlarının nice korkunç sırları olan hanımcıklar olduklarını, içlerinden biri ona verilen sırları açık etmek istese neler olabileceğini işte o zaman kavradım. Ama kızların içinde bunlar yer yarılmış da yerin altına girmişler gibi yitip gider; bunları anlatmak için fazla hoş, fazla güzeller... Güzellikleri el ayak dolaştırmayanlar, zaten bu türden mektup almazlar... İnsanlığın bazı psikolojik içeriklerine sadece güzellikle eli ayağı birbirine dolaşmış kişilerin erişiminin olması güzel ötesi bir şey. Oy, genç kız, ayıpların kilidi güzellikle kitlenmiş deposu! Buraya, bu mabede, yaşlısı genci öyle şeyler getirmişti ki bunları yayınlatmaktansa üç kez ölmeyi ya da kısık ateşte kavrulmayı yeğlerdi herhalde... Ve çağın çehresi, XX. yüzyılın, çağların karışım çağının çehresi görünür olmaktaydı iki anlamlı bir şekilde, tıpkı sık bir çalılıktan çıkan Silenos* gibi...

Orada, başka şeylerin yanı sıra okuldan erkek öğrencilerin göndermiş oldukları, Tarihin –ne Eskiçağ ne Ortaçağ tarihinin– daha hiç görmediği denli tatsız, nahoş, gıcık edici, sinirlendirici, olmamış, çaylakça, berbat, rezil edici ve de utandırıcı aşk mektupları vardı. Ve eğer Asur'dan, Babil'den, Yunanistan'dan ya da Ortaçağ Polonya'sından bir yaşıtları, hiç olmadı, Sigismund August** zamanından bir sıradan dilenci bile bunları okumuş olsa, kaçınılmaz olarak kıpkırmızı kesilir, yazanın da ağzını yüzünü dağıtırdı. Of, ne de korkunç kakofoniler çıkartmışlardı! Aşk şarkılarının tırmalayıcı yalanları dolanları! Sanki sefillere, içleri doldurulmuş yumurcaklara

* Satir'lerin en yaşlısı olan ve sürekli sarhoş gezip bir yerde sızan mitolojik kahraman. (y.n.)

** Zygmunt II August (1520-1572): 1548'den ölümüne kadar Leh kralı ve Litvanya Büyük Dükü. (ç.n.)

karşı uçsuz bucaksız hor görüsüyle Doğa'nın ta kendisi, okullu çocuklar kabilesinin çoğalmasına meydan vermek istemeyip Genç Kız karşısında dillerini bağlamıştı. Ve sadece korkudan hiçbir şey ifade edememiş mektuplar katlanabilir cinstendi: *Zuta, Maria ve Olek'le korta, yarın, telefonla beni, Heniek.* – Sadece böyleleriydi utanç verici olmayanları... Mistral ile Hopçuk'un da içeriğinde kaba, biçiminde bayağı, haddini aşkın bir kibirle kendilerine erişkin pozu vermeye çabalayan ikişer mektubunu buldum. Ateşe uçan pervaneler gibi atılmışlardı kıza, yanacaklarını bile bile...

Ancak yüksekokul öğrencisi oğlanların mektupları da, ustaca maskelenmiş olsalar bile, daha az korkakça değildi. Onlardan her birinin kâğıt üzerinde kalem oynatırken nasıl korkmuş ve yorulmuş, eğimli yüzeyden yuvarlanıp dosdoğru kendi olgunlaşmamışlığı içine, baldırları içine gitmemek için kendisini nasıl kollamış ve sözlerini tartmış olduğu görülüyordu. Hiçbir yerde baldırlara ilişkin bir anıştırma bulamayışım da bundan ötürüydü; buna karşılık his, toplumsal meseleler, maaşlar, arkadaş çevreleri, briç ve at yarışları, hatta devlet düzeninin değişmesi üzerine yazılıp çizilmiş çok şey vardı. Bilhassa siyasetçiler, "akademik yaşamdan" çıkma o laf ebeleri, baldırları olağanüstü maharetli ve ihtiyatlı bir biçimde gizlemiş, ama kolejli kıza programlarını, nutuklarını ve ideolojik bildirilerini bayağı da bir sistematik biçimde göndermişlerdi. *Zuta Hanım'cığım, programımızı lütfedip de okumak dilersiniz diye göndermekteyim* – diye yazıyorlardı yazmasına, ama nadiren bir *lapsus linguae*, sizin anlayacağınız dil sürçmesi olmamış, mesela "parıldayacak sancağımız" yerine "baldırlayacak sancağımız" falan yazılmamışsa eğer, programlarında da hiçbir yerde baldırlardan açıkça söz edilmiyordu. Biri de bildirisinde yanlışlıkla "bildiri" yerine

"baldırı" yazmıştı. Bu iki vaka haricinde baldırlar bir kez olsun ortaya çıkmış değillerdi. Dergilerde de, hani onların yardımıyla basında "cazbantlar çağı" üzerine makaleler kaleme alıp duran yaşlı teyzeciklerin kolejli kızla manevi bir bağlantı kurmaya ve çöküşe giden yolda onu durdurmaya uğraştıkları, aslında bayağı da bir şehvetli olan dergilerde de benzer şekilde, baldırlar çok sıkı sıkıya sır olarak tutuluyordu. Bunları okurken, baldırların asla ve kat'a söz konusu olmadığı izlenimi ediniliyordu.

Devamında – bir bütün yığın, aslında –itiraf etmek de gerek ki– kolejli kızımız tarafından sayfaları açılmamış ve okunulmaya başlanılmamış, çekmecenin dibine öylece atılıp unutulmuş, sayıları üç yüzden ya da dört yüzden az olmayan, minik minik, bugün için sıradan şiir kitabı. Üzerileri en bir gayretli şekilde kızdan okunmayı talep eden, okumaya zorlayan, kızdaki okumama halini cafcaflı ve öldürücü ifadelerle kötüleyen, okumayı ise öven ve göklere çıkartan, okumazsa kültürlü insanların dünyasından atmakla korkutan, genç kızın şairin yalnızlığı, şairin emeği, şairin misyonu, şairin rolü, şairin ızdırabı, şairin avangartlığı, şairin çağrısı ve şairin ruhu yüzünden okumasını ısrarla isteyen, içsel, dürüst, samimi ve hissi bir ses tonunda yazılmış ithaflarla donatılmıştı. Ama en tuhafı, bunlarda da baldırlardan açıkça söz edilmemiş olmasıydı. Daha da tuhafı, derleme başlıklarında da ilaç için tek bir baldır bile olmayışıydı. Bir tek Solgun Şafaklar ve Doğmaktaki Şafaklar, sonra Yeni Şafaklar, Fecr-i Cedide, Devr-i Mücadele, Devrimizde Mücadele, Zor Devir ve Genç Devir, Gençlik Nöbette ve Gençliğin Nöbeti, Savaşan Gençlik, Yürüyen Gençlik ve Duran Gençlik ve Hey, Gençlik ve Gençliğin Acısı, Gençliğin Gözleri, Gençliğin Dudakları ve Genç Bahar ve Benim Baharım, Bahar ve Ben,

Bahar Ritimleri ve Makineli Tarakalarının Ritmi ve Salvolar Yukarı, Semaforlar, Antenler, Uçak Pervaneleri ve Benim Öpücüğüm, Benim Okşayışım ve de Benim Özlemim, sonra Benim Gözlerim ve Benim Dudaklarım (baldıra dair hiçbir yerde tek bir söz olsun yok) ve de bütün bunlar usta işi asonanslarla ya da usta işi asonanslar olmadan, cesur mecazlarla veya sözün içe işleyen melodisiyle şiirsel bir tonda yazılmışlardı. Ne ki hepsinde baldırlar neredeyse hiç kadar, çok yetersiz, orantısızlık derecesinde az geçiyordu. Yazarlar mahirce ve büyük bir şairlik ustalığıyla Güzelin, Zanaatkârlık Yetkinliliğinin, Yapıtın İç Mantığının, İlişkilendirmelerin Demirden Tutarlılığının ya da Sınıf Bilincinin, Mücadelenin, Güzel Yarınların ve benzeri objektif, baldır karşıtı *moment*'lerin ardına gizlenmişlerdi. Ancak karışık, zorlama, hiç kimsenin hiçbir işine yaramayan sanatları içinde bu şiirciklerin sadece karmaşık bir şifre olduğu ve bunca sıska, ufak tefek hayalperesti bu tuhaf maskaralıkları düzmeye yönelten temel ve öyle böyle olmayan bir sebep olması gerektiği apaçıktı ve hemencecik görülüyordu. Bir anlık derin düşüncenin ardından, aşağıdaki kıtayı anlaşılır bir dile çevirmeyi başardım:

Şiir

Şişeler gibi patlıyor ufuklar
bir yeşil leke kabarıyor bulutlar altında
yine taşınıyorum gölgeye çamlar altına –
oradan
açgözlü bir iç çekişle içip
bitiriyorum günlük ilkbaharımı benim.

Baldırlar, baldırlar, baldırlar,
Baldırlar, baldırlar, baldırlar, baldırlar
Baldırlar, baldırlar, baldırlar, baldırlar, baldırlar –
Baldır
Baldır, baldır, baldır
baldırlar, baldırlar, baldırlar.

Devamında –kolejli kızın asıl çıfıt çarşısı burada başlıyordu– yargıçlardan, avukatlardan ve savcılardan, eczacılardan, tüccarlardan, şehirlerin ve köylerin ileri gelenlerinden, doktorlardan vb. –bende hep öyle de çok saygı uyandıra gelmiş o fevkaladenin fevkindeki kişilerden– gönderilmiş yine bir koca yığın gizli mektup! Sinek ses etmeden acı çekmeyi sürdürürken, ben hayret ediyordum. Demek ki onlar bile, görünenin aksine, kolejli kızla ilişkideymişler, öyle mi? "İnanılır gibi değil," diye tekrarlıyordum. – İnanılır gibi değil! Öyleyse onları öyle bir eziş ezmişti de bu Erişkinlik, karılarından ve çocuklarından gizleyerek altıncı sınıftan bir kolejli kıza uzun uzun mektuplar mı yazmışlardı? Elbette, baldırlardan burada da hiçbir yerde daha da fazlasıyla söz edilmiyordu; aksine, her biri "bu fikir alışverişi" bağlantısını ne diye kurduğunu, "Küçük Hanım Zuta"nın onu anlayacağını, bunu tersinden almayacağını sandığını ayrıntısıyla açıklıyordu. Ardından, dolambaçlı, ama dalkavukça ifadelerle, satır aralarında onlar hakkında, tabii ki de gizli gizli, hayaller kurmayı lütfetsin diye yalvar yakar olarak modern kıza hürmetlerini sunuyorlardı. Ve her biri, baldırları yapabildiğince bir kez olsun anmadan, kendi modern oğlanlığını vurguluyor ve göze göze sokuyordu.

Bir savcı:

Esasen cüppe giyip arz-ı endam ederim, lakin aslında getir götür işlerine bakan bir oğlanım. Emir kuluyum. Bana ne emrederlerse onu yapıyorum. Kendime ait fikrim yok. Başkan beni azarlayabilir. Geçenlerde dangalak dediydi bana.

Bir siyasetçi yemin billah ediyordu:

Ben bir oğlan çocuğuyum, siyasi bir oğlan, tarihsel bir oğlan.

Nadir görülür hislilik ve şiirsellikte bir ruha sahip astsubayın biri de şunları yazmıştı:

Körü körüne bir itaate mecburum ben. Bir emre hayatımı vermek mecburiyetindeyim. Bir esirim ben. Komutanlarımız ise bize, yaşımızın ne olduğuna bakmadan, hep "çocuklar" diye seslenir. İnanma benim nüfus kaydıma, bu sırf bir harici ayrıntı, karım ve çocuklarsa ek sadece; ben şövalye falan değil, ama oğlansı, sadık, kör ruhuyla bir askerî oğlan; kışlalarda ise bir köpeğim, köpek!

Bir toprak sahibi:

Gayrı iflas ettim, karım odalık yapmaya gidiyor, çocukların hali içler acısı, bense bey falan değilim, ama kovulmuş bir oğlanım sadece. Gizli bir zevk duyumsuyorum.

Ne ki yine baldırlar bir kez olsun *en toutes lettres*, yani açık açık geçmiyordu. Dipnotlarda bu iç dökmelerinin bir harfi dahi kamuoyuna sızacak olursa kariyerlerinin ilelebet sona ereceğini belirterek, kolejli kıza ağzını sıkı tutması için yalvarıyorlardı.

Bunları bir tek sana anlatıyorum. Kendine sakla. Kimselere söyleme!

Olur şey değil! Modern genç kızın olanca kudretini bana anca bu mektuplar göstermişti. Nerelerde bulunmamıştı ki? Baldırları kimlerin kafasına girip çıkmamıştı? Bu düşüncelerin etkisiyle ayaklarım kendi kendilerine zangırdıyorlardı

ve XX. yüzyılın kamçıyla terbiye edilen, koşturulan, kovalanan ve eğitilen yaşlı Oğlanları onuruna az kaldı dans edecektim, çekmecenin dibinde İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden, adresinin Pimko'nun el yazısıyla yazıldığı çok açık şekilde belli bir büyük zarf fark etmeseydim. Yavan bir mektuptu.

Okul müfredatı hususundaki –diye yazmaktaydı Pimko– *skandal niteliğindeki cehaletinizi ve küçümsemenizi daha fazla hoş görmeyeceğim.*

Norwid'i açıklamak, tefsir etmek ve öğretmek ve de eğitiminizde bırakılmış boşlukları tamamlamak maksadıyla yarından sonra, Cuma günü 4.30'da İl Müdürlüğü'ndeki odama teşrifinizi istiyorum.

Bu çağrıyı bir hoca ve eğitimci olarak yasal, resmen, resmî ve de kültürel bir şekilde yapmakta olduğuma, direnmeniz halinde Müdire Hanım'a okuldan atılmanız talebini içerecek bir mektup yazacağıma dikkatlerinizi çekerim.

Eğitiminizdeki eksikliklere daha fazla tahammül edemeyeceğimi, bir hoca olarak da tahammül etmeme hakkımın olduğunu belirtiyorum. Gereğini rica ederim.

T. Pimko, Dr. Filolog ve Onursal Profesör

Varşova...

Aralarındaki şey bu kadar mı ötelere gitmişti? Onu tehdit mi ediyordu? Demek öyle, ha? Kız küçümsemesiyle ona o kadar uzun bir süre cilve yapıp durmuştu ki işte sonunda muallim dişlerini göstermişti. Pimko, kolejli kızla Pimko olarak kendisine bir randevu ayarlayamayıp onu bir orta ve yüksekokul hocası olarak çağırmıştı. Artık evde kızın ebeveynlerinin gözü önündeki oynaşmalarla yetinmiyordu – makamının verdiği otoriteyi suiistimal ediyor, kızı Norwid'e yasal yoldan mecbur etmek istiyordu. Madem başka hiçbir

şey yapamıyordu, kızın yaşamında en azından Norwid'le bir ağırlığı olsun istiyordu. Derin bir şaşkınlıkla elimde tutuyordum mektubu; bunun benim için kötü mü yoksa iyi mi olduğunu bilemeden, kâğıt yığının başında dikiliyordum. Ama çekmecede mektubun altında ikinci bir kâğıt –not defterinden koparılmış bir sayfa, kurşun kalemle yazılmış birkaç cümle– vardı ve Kopırdat'ın el yazısını tanımıştım! Evet, Kopırdat'tı bu, kuşkuya yer yoktu, Kopırdat, ondan başkası değil! Hummalı bir şekilde kapıverdim kâğıdı. Veciz, buruşuk, özensiz bir kâğıt – her bir şey pencereden atılmış olduğunu söylüyordu.

Sana adresimi vermeyi unuttum (burada Kopırdat'ın adresi verilmişti). *Eğer benle istersen, ben de senle isterim. Haber et. H. K.*

Kopırdat! Hatırlıyor musunuz Kopırdat'ı? Ah ki ah, her bir şeyi hemen anlamışım! Önsezilerim beni yanıltmamış! Hani öğle yemeğinde bahsedilen, kolejli kıza asılmış o tanıdık olmayan oğlandı Kopırdat! Bu ufak kâğıdı Kopırdat, yakın bir zamanda buradan geçerken pencereden atıvermişti. Kıza caddede askıntı olmuş, şimdi de ek bir öneri yapmıştı, ama nasıl da küstah, nasıl da modern bir öneri! "Sen benle istiyorsan, ben de senle istiyorum" – diye teklif etmişti somut, olgusal, özlü şekilde... Onu caddede görmüş, cinsel bir çekim hissetmişti... Ve de konuşmuştu – şimdi ise pencerenin altından geçerken kâğıdı atıvermişti, gereksiz merasimler olmaksızın, gençlerin yeni âdetlerine uygun olarak... Kopırdat! Kıza gelince – onun adını bile bilmiyordu, çünkü kendisini tanıtmamıştı ki...

Bir şey sarıldı boğazıma.

Diğer yanda yine Pimko, bir hocayla kültürel kültürel, açık açık, yasal yasal, resmî resmî ve de resmen kendine

boyun eğdirmekte olan yaşlı Pimko. Mecbursun, Norwid konusunda beni memnun etmeye mecbursun, çünkü efendinim ben, sense kölem – kolejli kızım!.. Berikinin bir erkek kardeş-bir modern yaşıtı olarak kızın üzerinde hakkı vardı, bununsa bir ortaokul hocası, patentli bir pedagog olarak...

Yine bir şey sarıldı boğazıma. Eşrafın iç dökmelerinin, avukatların sızlanmalarının ya da gülünç şiirsel maskaralıkların bu iki mektup karşısında ne hükmü olurdu ki? Bu ikisi bir katliamı, bir felaketi müjdeliyorlardı. Tehditkâr, şu an için geçerli olan tehlike, genç kızın Pimko'ya ve Kopırdat'a hissizce, sadece âdetler gereği, sadece onun üzerinde her ikisinin de –birinin modern ve özel, diğerinin eski ve kamusal– hakkı bulunduğu için boyun eğmeğe hazır olmasına dayanmaktaydı. Ama işte o zaman kızın çekiciliği işitilmedik derecede pekişirdi... Ve beni danslar ve eylemimin sinekleri kurtaramaz, kız beni boğazımdan yakalayıp çekiciliğiyle boğardı. Ya Kopırdat'la mercimeği nesnel nesnel, duygusuz duygusuz, fiziksel fiziksel, modern modern fırınlarsa... Ya eğer onun hocalık emrine itaatkâr olup da Pimko'ya giderse... Kolejli kız olduğu için bir yaşlıya giden bir genç kız... Modern olduğu için kendisini gence veren bir genç kız...

Ah, o kült, o itaatkârlık, bir genç kızın kolejli kıza ve de modern kıza esareti! Ona böyle sertçe ve özlüce seslenirlerken ne yaptıklarını her ikisi de biliyordu; kızın uyuşmaya tam da b u y ü z d e n hazır olduğunu biliyorlardı... Feleğin çemberinden geçmiş Pimko, verdiği gözdağlarından kızın ürküp çekineceğini herhalde ki umnuyordu; yo, buna değil, ama tehditle yaşlı bir adama boyun eğmenin cezp edici oluşuna –handiyse sırf modern bir dille konuşuyor diye bir gence boyun eğmek kadar cazip olmasına– bel bağlıyordu.

Ah, üslubun karşısında kendi kendini yok etmeye kadar varan o kölelik; oy, genç kız i t a a t k â r l ı ğ ı oy! Bunun kaçınılmaz olduğunu biliyordum artık. Ama olduğunda... Ne yaparım, nerelere gizlenirim? Kendimi nasıl korurum? Bu yeni akış ve sel karşısında? Bunun ne tuhaf olduğunu düşünün bir hele. Aslında her ikisi de son tahlilde Gencekovna'nın modern cazibesini yok etmekteydiler. Çünkü Pimko, kızın şiir noktasındaki sportif cehaletini ortadan kaldırmak istemekteydi. Ama Kopırdat'la daha beterdi – iş, genç bir anne olmakla sonlanabilirdi. Ama mahvoluş anının kendisi bütün çekicilikleri yüz katıyla gerçekleştirmekteydi... Çekmecenin içine niye bakmıştım? Ne mübarek şey bilmemek! Eğer bilseydim – kolejli kıza karşı giriştiğim eylemi sürdürmeye devam edebilirdim. Ama artık biliyordum – ve bu beni acayip güçsüzleştiriyordu.

On yedilik bir kızın özel yaşamının içe işleyen ve delip geçen sırcıkları, kolejli kız çekmecesinin şeytani muhtevası. Bir şiir... Ki nasıl kirletmeli? Nasıl bozmalı onu? Sinek hareketsiz, sessiz sedasız acı çekiyordu. Sakallı dalı tutuyordu. Elimde mektuplarla ne düzen kurmalı, nasıl bir şey yapmalı da çekiciliklerin, güzelliklerin, cazibelerin, özlemlerin kaçınılmaz, ama korkunç selinin icabına bakmalı diye düşünüyordum...

Ta ki en sonunda, duyuların derin karmaşası içinde bir entrika düşüncesi çakıverdi kafamda – öyle de bir tuhaftı ki ben gerçekleştirmeye girişmediğim sürece gerçekdışıymış gibi geliyordu. Defterden bir sayfa kopardım. Kurşunkalemi alıp Gencekovna'nın belirgin, harf araları ayrık ayrık el yazısıyla şunu yazdım:

Yarın, Perşembe günü, gece saat 12'den sonra veranda penceresine vur, içeri alacağım. Z.

Bir zarfa koydum. Üzerine Kopırdat'ın adresini yazdım. Ve sonra aynısından ikinci bir mektup daha yazdım:

Yarın, Perşembe günü, gece saat 12'den sonra veranda penceresine vur, içeri alacağım. Z.

Zarfının üzerine Pimko'nun adresini yazdım. Plan şuydu: Yazdığı hocalık yazısına cevaben senli benli ve alaycı bir mektupçuk alınca kafayı sıyıracak. İhtiyar için bu kafaya cop yemek gibi bir şey olacak. Genç kızın kendisiyle *sensu stricto*, yani kelimenin tam anlamıyla randevulaşmak istediğini sanacak. Modern kızın küstahlığı, alaycılığı, bozulmuşluğu, şeytaniliği –yaşını, toplumsal sınıfını, yetiştirilme tarzını da düşününce– haşhaş gibi onu esrikleştirecek. Hoca rolünde kalamayacak – yasallık ve açıklık içinde kalamayacak. Gizli gizli, yasadışı olarak koşup pencereye gelecek, vuracak. İşte o anda da Kopırdat'la karşılaşacak.

Peki, sonra ne olacak? Bilmiyordum. Ama çığlığı basacağını, aileyi uyandıracağını, bu meseleyi açığa çıkartacağını, Pimko'yu Kopırdat'la, Kopırdat'ı da Pimko'yla rezil edeceğimi biliyordum – ve görelim bakalım, açığa çıktığında nasıl görünecek gelgeç aşklar, ne kalacak geriye cazibeden!

BÖLÜM X

SEFASI OLSUN BACAĞIN VE YENİ BİR ENSELEME

Ertesi gün, fırtınalı ve düşlerle sıkıntı veren bir gecenin ardından, şafak söker sökmez fırlayıp kalktım. Ama okula gitmek için değil. Mutfağı banyodan ayıran küçük sofada askılığın ardına gizlendim. Savaşın kaçınılmaz sıralaması gereği işte şimdi de Gencek'lere banyoda saldıracaktım. Selam sana, popo! Selam olsun, kraliçeme! Pimko ve Kopırdat'la yapacağım müsabaka için kendimi seferber etmem ve ruha dinamizm kazandırmam gerekiyordu. Titriyordum ve boncuk boncuk terliyordum – ama bir ölüm kalım savaşı araç seçmez ve kendimi böyle bir kozdan mahrum edemezdim. Düşmanını banyoda yakala. Bak ona, orada nasıl olduğuna bak! Gör onu ve hatırla! Elbiseler, onlarla birlikte de sanki bir güz yaprağı gibi şıklığın, tarzın, modelin tüm parıltısı düşerken, işte o zaman, bir aslanın kuzunun tepesine binivermesi gibi, ruhsal olarak biniverirsin tepesine. Seferberliğe, dinamizme ve düşmana üstünlük kazanmaya yarayan hiçbir şeyi es geçmemek gerekli; amaca ulaşmak için her yol mubahtır; savaş, savaş, her şeyden önce savaş, en modern yöntemleri uygulayarak savaş ve hepsi bu, sadece savaş! Bunu söyler ulusların bilgeliği. Ben pusuya yattığımda, hâlâ uyumaktaydı bütün ev halkı. Kızın

odasından hiç hışırtı gelmiyordu, hışırdamadan hışırdamadan uyuyordu kız; buna karşın Gencek Bey, yani mühendis, açık mavi yatak odasında bir taşra noteri ya da berberi gibi horulduyordu horul horul...

Ancak hizmetçi kız mutfakta koşuşturmaya başlıyor; uykulu sesler uyanmaktalar; aile sabah abdestleri ve ayinlerine kalkıyor. Duyularımı keskinleştirdim. Manevi olarak yabanileşmişlerdi, Almanların uygarlık savaşı *Kulturkampf*'ta vahşi bir medeni hayvan gibiydim. Horoz öttü. İlk görünen, açık kül rengi sabahlığı içinde ve ayaklarında şosonlarıyla, saçları şöyle bir üstünkörü taranıp geçilmiş Gencekova'ydı. Dimdik başıyla sakince yürüyordu, yüzünde özel, benim kanalizasyon tesisatları bilgeliği diyebileceğim bir bilgelik okunuyordu. Hatta bir nevi dindarlıkla, kutsal doğallık ve basitlik adına ve de akılcı sabah hijyeni adına yürüyordu. Banyoya girmeden önce, dimdik başıyla alafranga tuvalete saptı ve orada doğal bir işlevden utanılmaması gerektiğini bilen bir kadın gibi kültürel kültürel, bilge bilge, bilinçli bilinçli ve entelektüel entelektüel gözden yitti. G i r d i ğ i n d e n d a h a d a g u r u r l u ç ı k t ı o r a d a n, sanki güçlenmiş, aydınlanmış ve insanlaşmış gibi; bir Yunan tapınağından çıkarmış gibi çıktı! Ve işte o zaman, oraya zaten bir mabede girer gibi girdiğini anladım. Modern mühendis ve avukat hanımları güçlerini bu mabetten alıyorlardı! Bu yerden her gün daha da iyi, daha da bir kültürlü olarak, ilerlemenin bayrağını yüksekte tuta tuta çıkıyorlardı ve bana eziyet ederken kullandığı zekâ ve doğallık buradan alınıyordu. Yeterdi. Banyoya geçti. Horoz öttü.

Sonra koştur koştur *–smoking jacket*'ı içinde, gürültüyle aksırarak ve de tıksırarak, ofise geç kalmamak için çabuk çabuk, zaman yitirmemek için elinde gazetesi, burnunda

gözlükleri, boynunda havluyla, tırnağıyla tırnağını temizleye temizleye, terliklerini şıpırdata şıpırdata ve çıplak topuklarını kaprisli kaprisli şaklatarak– Gencek koşup geldi. Helanın kapısını görüce gerisel, arka bahçesel, dünkünün aynısı bir kıkırdamayla kıkırdadı ve oraya çalışan bir entelektüel-mühendis olarak, kurnazca ve muzipçe, acayip nükteli biri olarak bir giriş girdi. Uzun süre oyalandı, bir sigara içti ve bir *Carioca** söyledi, ama dışarıya morali tamamen bozulmuş bir aydın-kıro olarak öyle aptalca vodvil, aşağılıkça edepsiz ve iğrenççe hödük bir suratla çıktı ki kendimi zorla tutmasam, atlayacaktım bu suratın üstüne. Tuhaf şey – alafranga tuvalet karısına ne denli yapıcı bir etki yapıyor idiyse, kendisi yapılar kuran bir mühendis de olmasına rağmen, adama sanki yıkıcı bir etki yapmış gibi görünüyordu.

"Çabuk ol!" diye bağırdı sefilce, banyoda yıkanmakta olan karısına. "Çabuk ol be, kadın! Viktor'cuğun ofise geç kalıyor!"

Alafranga tuvaletin etkisiyle adını ufaltıp ufaltıp Viktor'cuk yapmış ve havlusuyla uzaklaşıp gitmişti. Mat camın bir çizgisi arasından ihtiyatla göz attım banyoya. Mühendisin karısı çıplak; duş havlusuyla kaba etini silip kuruluyordu; renk olarak daha koyu, bilge, keskin yüzü ise yağlı ve akça pakça, danacasına masum, danacasına umutsuz baldırı üzerinde bir dananın üstünde gezinen akbaba gibi asılıydı. Ve bunda korkunç bir antitez vardı; sanki bir kartal, avazı çıktığınca böğüren bir buzağıyı kapıp götüremeden, çaresizce dolanıp dolanıp duruyor gibi görünüyordu ya, aslında gözünü kocaman kadınsı bacağına dikmiş hijyenik hijyenik ve de entelektüel entelektüel bakan, mühendis karısı Gencekova'ydı. Sıçrayıverdi. Pozisyonunu alıp durdu,

* Döneminde oldukça meşhur, 1933 tarihli Vincent Youmans şarkısı. (y.n.)

elleriyle iki yanını tuttu ve nefes alıp vererek gövdesini sağdan sola yarım tur döndürdü. Nefes alıp vererek bir de soldan sağa! Bacağını yukarı fırlattı; ufacık ve pespembeydi tabanı. Sonra diğer tabanıyla birlikte diğer bacağını da fırlattı! Kendini çömelip çömelip kalkmalara saldı! Aynanın önünde, ta ki göğüsleri şak şak çarpasıya, benim bile ayaklarım titreyesiye ve ben de bu cehennemî, kültürel hoplayıp zıplamaya davranasıya dek burnundan –bir, iki, üç ve dört diye diye– soluyarak on iki çöküp kalkma yaptı. Askının ardına hopladım. Usul adımlarla yaklaşmaktaydı kolejli kız; balta girmemiş bir ormandaymışız gibi pusuya yattım, vahşinin de vahşisi bir psikolojik atlayışa hazır bir halde... İnsanlık dışı, insanlık üstü şekilde vahşi mi vahşi bir atılış... Ya şimdi ya hiç; onu uyku mahmuru, kendine çekidüzen vermemiş, ılıcacık, iç çamaşırlı haliyle yakalayarak güzelliğini, ucuz kolejli kız çekiciliklerini içimde yok edeceğim. Görelim bakalım, Pimko'yla Kopırdat kurtarabilecekler mi onu yok olmaktan!

Islık çalarak yürüyor; pijamasıyla, boynunda bir havluyla komik görünüyordu – her şeyiyle hassas ve çabuk bir hareketin içinde, hareket halindeydi. Bir an sonrasında artık banyodaydı ve ben de saklandığım yerden bakışlarımla atılmıştım üzerine. Ya şimdi, şimdi, en zayıf ve en darmaduman halindeyken ya hiç! Ama öyle çabuk hareket ediyordu ki üzerinde nerdeyse hiçbir darmadumanlık tutunup kalamıyordu. Küvetin içine atladı – soğuk duşu açtı. Zülüfleri titreşiyordu, orantılı bedeni ise suyun akışı altında titriyor, büzülüyor ve keyifleniyordu! Ah! Ben onu değil, o beni yakalayıvermişti boğazımdan! Bir kız, hiç kimse tarafından zorlanılmamışken, sabah sabah, kahvaltı etmeden, üzerine soğuk sular dökünüyor; günlük albenisini aç acına gençlere

özgü bir keyiflenişle yeniden kazanmak için, bedenini kasılmalara ve titremelere zorluyordu!

Genç kız güzelliğinin disiplinine, kendime rağmen, hayran olmak zorunda kaldım. Günle gece arasındaki en zor geçiş döneminden hareketin kanatlarında yükselip gitmiş bir kelebek gibi çabuklukla, hassaslıkla, maharetle sıyrılıp çıkmayı bilmişti. Bu da yetmemiş – bir doz keskinlikle darmadumanlığı tümden yok edip gideceğini içgüdüsel olarak hissedip genç genç ve keskin keskin keyiflenmek için, bedenini soğuk sulara vermişti. Gerçekten de keskin, keyiflenmiş bir kıza ne zarar verebilirdi ki? Musluğu kapattığında ve çırılçıplak, üzerinden sular aka aka, nefes nefese dinelirken, sanki yeniden başlamıştı, sanki önceki yokmuş gibiydi. Hey ki hey! Soğuk su yerine sabunla sıcak su kullansaydı, pek bir işe yaramazdı. Unutuşa anca suyun soğuğu keyifle zorlayabilirdi.

Küçük sofadan iğrenç iğrenç sürünerek çıktım. Gözetlemeye devam etmenin hiçbir şey getirmeyeceği, aksine ölümcül olabileceği inancı içinde odama adi adi sürünerek gidiyordum. Adi herif, adi herif – yine bir yenilgi; entelektüel bir cehennemin ta dibindeyken bir de üstüne yenilgiler alıyorsun. Tırnaklarımı kanatana dek ısırarak mücadeleyi bırakmayacağıma, ama güçlerimi seferber etmeye devam edeceğime, dinamikleşeceğime ant içtim ve banyonun duvarına kurşun kalemle yalnızca şu sözleri yazdım: *Veni, vidi, vici.* En azından gördüğümü bilsinler, kendilerini görülmüş hissetsinler! Düşman uyumaz, düşman tetiktedir. Motorlaşma ve de dinamikleşme! Okula gittim; yeni hiçbir şey yoktu okulda: Soluk Benizli, peygamber ozan, Mistral, Hopçuk ve *accusativus cum infinitivo*, Eksiyeiç, yüzler, façalar, popolar, ayakkabı içindeki parmak ve herkesin her

günkü yapamamazlığı, sıkıntı, sıkıntı ve sıkıntı! Kopırdat'ta, aslında tahmin de ettiğim gibi, mektubumun hiçbir etkisi görülmüyordu; olsa olsa en fazla, bacaklarını alışıldık olandan belki birazcıcık daha fazla vurgulamaktaydı, ama bana öyle gelip gelmediğinden de emin değildim. Buna karşılık, arkadaşlarım bana tiksintiyle bakıyorlardı, hatta Mezgit bile:

"Allah aşkına, nerelerde yaptın bunu kendine?" diye sormuştu.

Gerçekten de façam dinamikleşme ve seferberlik sonrasında öylesine busbulanık olmuştu ki ben bile ne halta benzediğimi bilemiyordum, ama dert değil, fark yapmaz; gece, yalnızca geceydi en önemlisi, bir titremeyle beklemekteydim geceyi; işi gece çözecek, hükmü gece verecek. Belki gece bir kriz olacak. Acaba baştan çıkar mı ki Pimko? Feleğin çemberinden geçmiş, iki borucuklu duble bir muallim, uydurma bir genç kız mektubuyla biçimin içinden çekilip çıkarılmaya boyun eğecek mi ki? Her şey buna bağlıydı. "Ne olur," diye dua ediyordum. "Ne olur çıkarılabilsin, kafayı sıyırsın Pimko..." Ve birdenbire ağızla, popoyla, mektupla, Pimko'yla, olmuşla ve daha olacak olanla ürkmüş halde kaçmaya davrandım; tam bir deli gibi ayaklanıverdim sınıfta – da aslında oturuyordum, çünkü kendi suratımdan, popomdan ne yana kaçacaktım ki; arkaya mı, öne mi, sağa mı sola mı? Sus, sus, kaçış yok! İşi gece bitirecek.

Öğle yemeği sırasında dikkate değer hiçbir şey olmadı. Kolejli kız ve mühendis karısı konuşmalarında çok ölçülülerdi ve modernliği her zamanki kadar har vurup harman savurmuyorlardı. Açıkça korkuyorlardı. Seferberliği ve dinamizmi mükemmelen hissetmekteydiler. Gencekova'nın sandalyesinde kaskatı, dikizlenmiş bir kişinin onuruyla oturduğunu fark etmiştim; gülünç, ama bu ona bir kadınefendi hali

vermekteydi; böyle bir etki ummamıştım. Her halükârda, duvardaki yazımı okumuş olduğuna kuşku yoktu. Ona en içe işler bir şekilde bakmaya çalışıyordum ve benim farkımın yüzün içinden geçen ve diğer yandan çıkan, ender görülür keskinlikte ve uçtan uça delip geçici bakış olduğunu söyledim garibanca, dalkavukça... Ama o duymamış gibi yaptı; buna karşılık mühendis, istemeden kasılırcasına kıkırdayıverdi ve uzun uzun, otomatik otomatik kıkırdadı da kıkırdadı. Gencek –eğer gözlerim beni yanıltmamışsa– son olayların etkisiyle pasaklılığa bir eğilimi olduğunu açık etmekteydi; koca koca ekmek yığınlarına yağ sürüyor ve şapır şupur gevişini getireceği büyük büyük parçaları yüzüne yüzüne tıkıyordu.

Yemekten sonra kolejli kızı dörtten altıya kadar gözetlemeye çalıştım, ne ki verimsiz oldu gözetlemem, çünkü bakışımın yörüngesine bir kez olsun girmedi. Kuşkusuz kolluyordu kendini. Gencekova'nın beni casus gibi izlediğini de fark etmiştim; sudan bahanelerle birkaç kez odama girip çıkmış, hatta bir seferinde de bilet parası ondan olmak üzere sinemaya gitmemi önermişti. Huzursuzlukları artıyordu; kendilerini tehdit edilmiş hissediyorlar, düşmanı ve tehlikeyi seziyorlardı, gerçi onları neyin tehdit ettiğini ve neyi hedeflediğimi tam olarak bilmiyorlardı – yine de seziyorlar ve bu onların morallerini bozuyordu; belirsizlik bir huzursuzluk doğuruyordu, ne ki huzursuzluğun üzerinde somutlaşacağı bir temeli de yoktu. Ve aralarında tehlikeden bile söz edemiyorlardı, çünkü sözcükler biçimsiz ve belirsiz bir karanlığın içine batıp gidiyordu. Mühendis karısı, el yordamıyla bir çeşit savunma biçiminde bir şeyler örgütlemeyi denemekteydi ve bütün bir öğleden sonrayı Russell okumakla geçirmiş, kocasına ise okusun diye Wells vermiş

olduğuna kanaat getirmiştim. Ancak Gencek, mizah dergisi *Varşova Berberi*'nin yıllığı ile Boy'un *İki Çift Laf** adlı satirik eserini okumayı yeğlediğini söylemiş olmalıydı ki ara ara kahkahayı bastığını işitiyordum. Genel anlamda, yerlerinde duramıyorlardı. Sonunda Gencekova, mali realizm alanına ricat edip ev giderleri hesapları yapmaya başlamıştı; mühendis ise evi arşınlıyor, ha bire bir başka mobilyanın üzerine oturup kalkıyor ve bayağı saçma sapan melodiler mırıldanıyordu. Odamda oturuyor ve yaşam emaresi vermiyor olmam onları sinirlendirmekteydi. Bu yüzden, elbette, sessiz olmaya çalışıyordum. Sessiz, sessizce sessiz, sessizlik sık sık büyük bir yoğunluğa erişiyordu ve içinde bir sineğin vızıldaması bile bir trompet sesi gibi işitiliyor, sessizlikteki belirsizlik ise bulanık birikintiler yapa yapa sızıyordu. Saat yedi sularında, korkulukların ardında hizmetçi kızın yanına gizlice süzülmekte ve mutfaktan yana aşna fişne imalı işaretler göndermekte olan Mezgit'i gördüm.

---

* Tadeusz Kamil Marcjan Żeleński (kalem adı "Boy") (1874–1941): Genç Polonya ve İki Savaş Arası edebiyatının sevilen bir yazarı, Fransız edebiyatı çevirmeni, tiyatro ve edebiyat eleştirmeni, şair-hicivci; denemeler ve Gencek Bey'in de bayıldığı türden kabare şakaları kaleme almıştır. *İki Çift Laf* (*Słówka*) da 1913'te yayınladığı şiir ve şarkı derlemesidir. Ama asıl önemli olan, onun (herhalde tıp doktoru da olması nedeniyle) bilinçli evlilik, doğum kontrolü ve cinsel eğitim gibi konuların Polonya toplumuna tanıtılmasını ödev edinmiş oluşudur. Bunu yaparken kendisi özellikle Bertrand Russell'ın (1872–1970) ve (daha önce hakkında bilgi verilen) Ben Lindsey'in düşüncelerinin etkisi altında kalmış, ama dönemin Polonya aydınlarını da derinden etkilemiştir. Örneğin Gencek'ler tümüyle onun görüşlerinin etkisi altındadırlar. Gombrowicz'in, karikatür hale dönüştürdüğü entelektüel aile Gencek'ler üzerinden Boy'a o güne kadarki en sert eleştiri darbesini vurduğu yazılmaktadır. Bkz. Małgorzata Szpakowska, "Tadeusz Żeleński (Boy) – próba zdrowego rozumu", http://www.kulturologia.uw.edu.pl/page.php?page=esej&haslo=zelenski (ç.n.)

Akşamüzeri mühendis karısı da taburelere oturup oturup kalkmaya başlamış, mühendis ise kilerde birkaç kadeh içmişti. Ne duracak bir yer ne bir biçim bulabiliyorlar, oturamıyorlar, oturdular mı sanki bir yerleri yanmış gibi sıçrayıp kalkıyorlar, sanki artlarından takip ediliyorlarmış gibi tedirgin bir halde orada burada dolan babam dolanıyorlardı. Eylemimin güçlü güdülerinin etkisi altında yatağından çıkmış gerçeklik taşıyor, çalkalanıyor, boğuk boğuk uluyor ve inliyordu; çirkinliğin, iğrençliğin, pisliğin karanlık, gülünç felaketi etraflarını gitgide daha hissedilir şekilde sarıyor ve büyümekte olan endişelerinin üzerinde sanki mayalanmış gibi büyüyordu. Akşam yemeğinde mühendis karısı, bütünüyle yüzlere ve bedenlerin üst bölgelerine konsantre olmuş, zor bela oturur haldeydi; ama Gencek, aksine, masaya bir yelek giymiş olarak gelmiş, peçeteyi çenesinin altına bağlamıştı ve ısırıp ısırıp kopardığı kalın ekmek parçalarına yağ sürerken entelektüel fikralar anlatıyor ve kükürdüyordu. Benim tarafımdan dikizlenmiş olduğunun bilincinde olması, onu bayağı bir çocuklaşmanın içine düşürmüş, kendisini tümden benim görmüş olduğum haline uydurmuş ve de ufak tefek, fingirdek mi fingirdek, neşeli mi neşeli, sevecen mi sevecen, afralı tafralı ve muzip bir mühendisçik olmuştu. Bana göz kırmaya ve bembeyaz ve solgun bir suratla otururken –elbette– yanıtsız bıraktığım nüktedan işaretler yapmaya da uğraşmaktaydı. Genç kız, dudaklarını sıkarak, umursamaz umursamaz oturmaktaydı; gerçekten kızsal bir kahramanlıkla hiçbir şeye aldırmıyordu; hiçbir şey bilmediğine yemin bile edilebilirdi – oy, endişeyle bakıyordum güzelliğini arttırmakta olan bu kahramanlığına! Ama işi gece çözecek, hükmü gece verecek. Eğer Kopırdat'la Pimko umutlarını boşa çıkarırlarsa, eğer

zaferi modern kız kazanacak olursa, beni artık kölelikten kesinkes hiçbir şey kurtaramaz.

Gece ve onunla birlikte de müsabaka saati yaklaşmaktaydı. Olacaklar öngörülemiyordu; herhangi bir plan program yoktu, sadece ortaya çıkacak her biçim bozucu, gülünç düşürücü, bulanık, karikatürleştirici ve uyumsuz elementle, her yapı bozucu unsurla işbirliği yapmam gerektiğini biliyordum – ve içime bir katilin büyük korkusunun bile yanında çocuk oyuncağı gibi kalacağı, çürümüş, hastalıklı bir ürküntü sızıyordu. Saat on birden sonra kolejli kız dinlenmeye çekildi. Kapıda daha önceden yontma kalemiyle çapraz bir yarık açmış olduğum için, odanın o zamana kadar göremediğim kısmını da görebiliyordum. Çabuk çabuk soyundu ve hemen ışığı söndürdü, ama uyuyacak yerde sert döşek üzerinde bir yandan öteki yanına dönüp duruyordu. Lambayı yaktı, sehpanın üzerinden bir İngiliz polisiye romanı aldı ve kendisini okumaya nasıl zorladığını görüyordum. Modern kız, sanki tehlikenin anlamını bakışlarıyla keşfetmeye, şeklini tahmin etmeye, dehşetin endamını nihayet görebilmeye, ona karşı çevrilen dolabın tam olarak ne olduğunu anlamaya çalışıyormuş gibi dikkatli dikkatli bakıyordu boşluğa. Tehlikenin ne bir şekli ne de bir anlamı olduğunu bilmiyordu – onun modern şeklini anlamsızlık, şekilsizlik ve kuralsızlık, busbulanık, karmakarışık, üslupsuz bir öge tehdit etmekteydi, işte hepsi bu.

Mühendisgillerin yatak odasından yüksek sesle konuşmalar geldi. O hızla koştum kapılarına. Mühendis iç çamaşırları içinde, kıkır kıkır ve kabaresel halde yine çok bir entelektüel tatta anekdotlar anlatmaktaydı.

"Yeter!" Sabahlıklı Gencekova sinirli sinirli ellerini sıvazlıyordu. "Yeter, yeter! Kes!"

"Bekle, bekle bi', Yoyo'cuğum, bi' izin ver... Şimdi bitiriyorum!"

"Ben Yoyo'cuğum falan değilim. Adım Yoanna. Ya çıkar şu donunu ya da pijamanın altını falan giy."

"Doncuk!"

"Sus!"

"Doncuksal, hi, hi, hi, doncuksal!"

"Sus diyorum..."

"Doncuksal, doncukumsu..."

"Sus!" deyip bir hışımla ışığı söndürdü kadın.

"Yak be ışığı be hatun!"

"Ben hatun falan değilim... Sana bakamıyorum bile! Ne diye sevdim ki seni? Neler oluyor sana? Bize neler oluyor? Kendine gel. Bir kere biz beraberce Yeni Günler'e doğru yürüyoruz! Yeni Zamanlar'ın savaşçılarıyız ya!"

"Ben kalender meşrebim, güzel çirkin aramam, gönlüme bir eğlence isterim olsun. Gözleri şahbaz, gerdanı beyaz, biraz da tombul olsun. Hi, hi, hi..."*

"Viktor! Neler diyorsun? Neler diyorsun!"

"Neşeleniyor Viktor'cuk! Hoppidi hoppidi hopluyor Viktor'cuk! Tırıs tırıscık tırıslıyor Viktor'cuk!"

"Viktor, ne diyorsun sen? Ölüm cezası," diye bağırdı kadın. "Ölüm cezası! Çağ! Kültür ve ilerleme! Hedeflerimiz! Atılımlarımız! Viktor! Of, hiç değilse bu kadar tombul tombul, bu kadar edepsiz, bu kadar ufak ufak olmasın... Ne cozurttu seni? Zuta mı? Ay, ne fena! Kötü bir şey var! Tesadüfi bir şeyin kokusu! Bir ihanet..."

---

* İlk baskıdaki "tombul tombul memeler – hi, hi, hi. – Tombul tombul memeler, dam üstünde un eler. Memeler baş kaldırmış, kavuşmuyor düğmeler. Bakar bakar durur ahı gitmiş vahı kalmış dedeler..." yerine, hem döneme hem de mühendis beyin beğenilerine daha uygun olduğunu düşündüğüm bir kantodan kısa bir bölüm kullanıyorum. (ç.n.)

"Bir ihanetçik," dedi Gencek.

"Viktor! Küçültme! Küçültme!"

"Bir ihanetçicik, der Viktor'cuk..."

"Viktor!"

Boğuşmaya başlamışlardı.

"Işık," diye pufluyordu Gencekova. "Viktor! Işık! Işığı yak! Bırak beni!"

"Bekle!" diye pufluyordu adam kükürdayarak. "Bekle, bir şaplatayım da sana, bir şaplak indireyim enseciğine!"

"Asla! Bırak, yoksa ısırırım."

"Şaplatacağım, şaplatacağım enseciğine, enseciciğine, kökücüğüne..."

Ve birden kökücüğünden başlayıp cücüğüne varasıya kadar aşkla ilgili ufaltılıp şirinleştirilmiş yatak odası sözcüklerini hepsini döküverdi içinden... Korku içinde geri çekildim. İğrençlikte beni tatmin eder şey olmamasına rağmen, dayanamamıştım buna. Zamanında yazgım üzerinde öylesine de güçlü bir ağırlığı olmuş k ü ç ü l m e, varlığını şimdi onlara hissettiriyordu. Mühendisçiğin zirzopluğu şeytaniydi; of, ufak bir aydının dediğim dedik demesi ve de gemi azıya alması korkunç şey, ne günlere kaldık? Ve şakladı. Enseciğe mi indirmişti yoksa yanakçığa mı çakmıştı?

Kızın odası karanlıktı. Uyuyor muydu? Sessizdi ve kafasını koluyla sarmış, üstü yarıya yarıya örtük ve yorgun bir halde uyuyor olduğunu canlandırdım gözümde. Birden inledi. Bu, uykudaki inlemeler türünde bir inleme değildi. Hışımla, sinirli sinirli kıpırdadı sedirin üzerinde. Büzüldüğünü, büyük büyük açılmış gözlerinin de karanlığı endişeyle incelediğini biliyordum. Modern kolejli kız karanlıkta anahtar deliğinden bakışının onu yenebileceği denli hassaslaşmış mıydı? İnlemesi acayip güzeldi; sanki genç kızın

lanetli yazgısının kendisi boş yere yardım çağıra çağıra inlemiş gibi, gecenin derinliklerinden kopup gelmişti.

Yine inledi boğuk boğuk, umutsuzca. Benim tarafımdan yoldan çıkarılmış babasının annesini tam da o an şaplaklamakta olduğunu sezmiş miydi ki? Dört yandan kuşatmakta olan iğrençliği tanımış mıydı? Yarı karanlıkta boynunu büken ve önkolunu ağrıtıncaya kadar ısıran bir modern kız görür gibi olmuştum. Sanki dişleriyle kopup içindeki güzelliğe varmak istiyordu. Köşelerde bucaklarda pusuya yatmış dış iğrençlik, onu kendi çekiliklerine isteklendiriyordu. Nice zenginliklere, nice çekiciklere sahipti! İlk zenginliği – genç kızlığı. İkinci zenginliği – kolejli kızlığı. Üçüncü zenginliği – modern kızlığı. Ve bütün bunlar kabuğunun içindeki ceviz misali onun içinde kapalıydı; adi bakışımın onun üzerinde olduğunu hissetmesine ve reddedilen bir hayranın genç kız güzelliğini psikolojik olarak berbat etmeyi, yok etmeyi, bozmayı, çirkinleştirmeyi istediğini bilmesine rağmen, cephaneliğine varamıyordu.

Gizli bir biçimsizliğin tehdidindeki genç kızın iyiden iyiye kudurduğunu görmek hiç şaşırtmadı beni. Atlayıp indi yatağından. Fırlatıp attı üzerinden geceliğini. Odada dans etmeye koyuldu. Artık onu gözetliyor olmama aldırmıyordu ve –elbette– sanki kendisi bana meydan okumaktaydı. Bacakları bedenini hafif hafif, cevval cevval yukarılara kaldırıyor, elleri havada titreşiyordu. Kafasını bastırabildiğince içeriye bastırıyordu. Kollarıyla sarıyordu onu. Titretiyordu zülüflerini. Yere uzanıp kalkıyordu. Bir hüngürdüyor, bir gülüyor ya da sessiz sessiz şarkı söylüyordu. Sıçrayıp masanın üzerine çıktı, oradan da divana atladı. Sanki onu sıçanlarla fareler kovalıyormuş gibi, bir anlığına olsun durmaktan korkuyormuş, hareketin uçuculuğuyla yükselip

dehşetin üzerine çıkmak istiyormuş gibi görünüyordu. Artık ne yapsa bilemiyordu. Sonunda bir kemer kapıverdi ve olanca kuvvetiyle kendini sırtına vura vura kamçılamaya başladı, genç genç, acı acı acı çekmek için... Bir şey sarıldı boğazıma! Ah, güzellik nasıl eziyet ediyor, nelere zorlamıyordu ki onu, nasıl da atıp tutuyor, eziyor, ittirip kaktırıyordu onu! Anahtar deliğinin yanında uyumsuz ve iğrenç, hayranlıkla nefret arasında eşit olarak bölünmüş bir suratla donakalmıştım. Güzellikle atılıp tutulan kolejli kız daha da bir hararetli yaramazlıklar yapmaktaydı. Bense bunlara bayılıyor ve bunlardan nefret ediyor, titremelerle sarsılıyordum; suratımsa aynen ütülenen bir ciklet gibi kasıla kasıla sünüp uzuyor ve yayvanlaşıyordu. Tanrı'm, güzellik aşkı bizi nerelere götürmüyor ki!

Yemek odasındaki saat on ikiyi vurdu. Pencereye hafifçe bir vuruş işitildi. Üç kez. Ürkmüştüm. Başlamıştı işte. Kopırdat, Kopırdat geliyor! Kolejli kız, hoplayıp zıplamalarını kesti. Israrcı, boğuk vurma sesi bir kez daha duyurdu kendisini. Kız pencerenin yanına gitti ve panjuru araladı. Dışarıya bakınıyordu...

Gecenin sessizliğinde verandadan "Sen miydin?" fısıltısı erişti kulağıma.

İpi çekti. Ay ışığı bastı odayı. Dikildiğini gördüm, geceliği üstünde gergin, dikkat kesilmiş halde...

"Ne var?" dedi.

Saksağanın ustalığına hayran kalmıştım! Kopırdat'ın penceresinin altında ortaya çıkışı onun için esasen umulmadık bir şeydi. Onun yerinde başka bir kız, eski moda bir kız olmuş olsa, anlamsız ünlemler ve "Affedersiniz! Bu da ne demek oluyor? Gecenin bu vakti benden istediğiniz nedir?" soruları içinde dağılır da giderdi. Ama modern kız, şaşırmanın

olsa olsa en fazla bozacağını... Şaşırmazsa daha iyi olacağını içgüdüsel olarak sezmişti. Oy, usta ki ne usta! Güvenen, dost ve girişken haliyle eğildi pencereden.

"Ne?" diye tekrarladı kızsal bir yarım ağızla, çenesini ellerine dayayarak.

Erkek ona "sen" diye hitap etmiş olduğu için, o da ona "siz" dememişti. Ve üsluptaki inanılmayacak kadar ani – hoplayıp zıplamalardan pat diye muhabbete– geçişe hayran olup kaldım! Daha biraz evvel kendini atıp tuttuğunu ve sıçrayıp durduğu kim tahmin edebilirdi ki? Kopırdat, kendisi de modern olmasına rağmen, kolejli kızın bu alışılmadık soğukkanlılığı karşısında az biraz afallamıştı. Ama kendisini anında onun makamına uydurdu ve elleri cebelerinde, takmaz takmaz, oğlansı oğlansı konuştu.

"Alsana beni içeri."

"Ne diye?"

Islık çaldı ve adice karşılık verdi.

"Bilmiyor musun? Sok beni!" Heyecanlanmıştı ve sesi hafiften titremekteydi, ama kendisini heyecanıyla gizliyordu. Bütün bu süre boyunca olur da oğlan mektuptan söz açar diye tir tir titredim hep. Bereket versin, modern âdetler çok konuşmaya ve şaşırmaya zeval vermiyordu; her şey zaten kendiliğinden anlaşılıyormuş gibi yapmak zorundaydılar. Takmazlık, nobranlık, az ve öz konuşma ve hafifseme – işte bunlardı, eskinin âşıklarının inlemeler, iç çekmeler ve de mandolinler yardımıyla çıkardıkları şiir sesini çıkardıkları şeyler. Kıza anca hafifsemeyle sahip olabileceğini, hafifseme olmadan bunun lafının dahi edilemeyeceğini biliyordu. Ne ki kızın önüne birazcık şehvetli, modern bir duygusallığı sürerken, duvarı tırmanan yabani asmaya çevrilmiş bir yüzle, özlem dolu dolu, olumlu olumlu ve boğuk boğuk bir sesle:

"Yani sen de istiyorsun ya!" diye ekledi.

Kız, sanki pencereyi kapamak istermiş gibi bir hareket yaptı. Ama ansızın –sanki o hareketi onu karşıt bir şeye kışkırtmış gibi– duruverdi... Dudaklarını ısırdı. Bir an kımıldamaksızın durdu, sadece gözleri her iki yana ağır ağır, ihtiyatla dönenip duruyordu. Yüzünde bir ifade belirmişti... Ultra-modern bir kinizm ifadesi... Ve kinizm ifadesiyle, ay ışığındaki, penceredeki gözler ve dudaklarla tahrik olan kolejli kız, ansızın yarı beline kadar sarktı ve hiç şakası olmayan eliyle oğlanın saçlarını karıştırdı.

"Gel!" diye fısıldadı.

Kopırdat, şaşkınlık göstermedi. Ne kıza ne de kendisine şaşabilirdi. En ufak bir kuşku her bir şeyi mahvedebilirdi. Kendi aralarında yaratmakta oldukları gerçeklik sanki her gün rastlanılabilecek türden ve alışıldık bir şeymiş gibi davranmak zorundaydı. Oy, usta oy! Öyle de davrandı. Pencereye çıktı ve sanki bir önceki gün tanış olduğu bir kolejli kızın odasına her gece böyle giriyormuş gibi atladı yere. Odadayken her ihtimale karşı sessizce güldü. Kız ise onu saçlarından yakalayıverdi, kafasını eğdi ve dudaklarıyla girdi oğlanın dudakları içine!

Kahretsin, kahretsin! Ya bakire idiyse! Ya kız bakire idiyse! Eğer kız bakireyse, demek kendisini penceresini ilk tıklatmış olana davulsuz zurnasız verecekti. Kahretsin, kahretsin! Bir şey sarıldı boğazıma! Çünkü eğer kız sıradan bir hafifmeşrep ve de oynak bir kız olsaydı, neticede bu önemli bir şey olmazdı, ama eğer bakireyse, o zaman –kabul etmek gerek ki– modern kız, vahşi bir güzelliği dosdoğru kendisinin ve Kopırdat'ın içinden bulup çıkartmayı becermişti. Oğlanı saçlarından –beni de boğazımdan– böyle yüzsüzce, nobranca ve kolayca yakalayıvermek. Ah! Anahtar deliğinden

onu dikizlediğimi biliyordu ve yeter ki güzelliğimle galip geleyim deyip hiçbir şeyden geri durmamıştı. Sendeledim. Bari hiç değilse oğlan kızı saçlarından yakalamış olsaydı, ama kız onun saçlarını yakalamıştı. Hey, siz oradakiler, hani uzun uzun nikâh törenlerinden sonra düğün dernekle kocaya varan genç hanımlar, anca bir öpücük çalmaya izin veren sizi gidi adi kızlar sizi, bakın da görün, modern bir genç kızın aşkı ve kendisini ele alışı nasıl! Kopırdat'ı divana devirdi. Bir daha sendeledim. İş inada bindi! On yedilik bir kız, açık açık güzelliğinin en büyük kozunu masaya sürüyordu. Pimko gelsin diye dualar ediyordum – eğer Pimko da beni düş kırıklığına uğratırsa, yandım demektir; modern kızın yabani büyüsünden kendimi artık hiç, ama hiç kurtaramayacağım. Aslında onu boğmak isteyen, onu yenmek isteyen benken, o beni boğuyor, soluksuz bırakıyordu!

Bu arada divanın üzerinde genç kız, genç kızlığının en çiçeğe durmuş haliyle Kopırdat'la kucaklaşıyordu ve onun yardımıyla çekiciliklerin doruğuna erişmeye hazırlanıyordu. Öyle rastgele, gelişigüzel, aşksız ve şehvetle, kendine hiç saygı duymadan, sadece ve sadece vahşi kolejli kız şiirselliğiyle beni boğazımdan yakalamak için. Kahretsin, kahretsin, kazanıyor, kazanıyor, kazanıyordu!

Sonunda kurtarıcı pencere tıkırdatması işitildi. Kucaklaşmaya ara verdiler. Nihayet! Pimko yetmişti yardımıma. Belirleyici hükümlerin verileceği an yaklaşmaktaydı. Pimko bozmayı başarır mı, yoksa daha fazla güzellik, daha da fazla cazibe mi katar? Bunu düşünüyordum, kapının ardında ağzımı müdahaleye hazırlarken. Pimko'nun cama vuruşu şimdilik bir rahatlama getirmişti, çünkü kudurmaya ve kendilerinden geçmeye ara vermek zorunda kalmışlardı, Kopırdat ise fısıldamıştı:

"Biri cama vuruyor."

Kolejli kız, fırlayıp kalktı divandan. Kudurmaya yeniden girişebilirler mi diye kulak kabarttılar. Vuruş yinelendi.

"Kim o?" diye sordu kız.

Pencerenin ardında ateşli, soluk soluğa bir ses duyuldu: "Zuta'cığım!"

Kopırdat'a geri çekilmesini işaret ederek panjuru araladı. Ne ki Pimko, kız daha bir şey söylemeye yetişemeden, hummalı hummalı tırmanıp girivermişti odaya. Pencerenin altındayken onu biri görür diye korkmuştu.

"Zuta'cığım!" diye fısıldadı adam tutkuyla, fiziksel olarak. "Zuta'cığım! Kolejlim! Küçüğüm! Sen bana *sen* de! Arkadaşımsın benim! Ben de senin!" Mektubum adamı kendisinden geçirmişti. Çift borucuklu ve şehvetli muallimin dudakları acı acı çarpılmıştı şiirle. "Sen! Bana *sen* de, Zuta'm! Kimse görmez, değil mi? Annen nerede?" Ama tehlike onu daha bir esrikleştiriyordu. "Ah, nasıl... Nasıl da... Küçük, genç... Ve arsız... Yaş farkına falan bakmadan... Tutumlar... Nasıl yapabildin... Nasıl cesaret ettin de... Bana? Gerçekten etkiledim mi seni? Bana *sen* de! Birbirimize *sen*, *sen* diyelim! Söyle, neyim hoşuna gitti?"

Ha, ha, ha, ha, ha, azgın pedagog!

"Ne? Ne istiyorsunuz?" diye kekelemişti kız. Kopırdat'laykenki hali uçup gitmişti artık, darmaduman olmuştu.

"Burada biri var!" diye bağırdı Pimko alacakaranlıkta.

Sessizlik yanıt verdi ona. Kopırdat sesini çıkarmamıştı. Modern kız, üstünde geceliği, bir küçük leydi gibi anlamsız anlamsız dikiliyordu ortalarında.

İşte o an avazım çıktığınca bağırdım kapının ardında.

"Hırsızlar! Hırsızlar!"

Pimko sanki ipin ucundaki bir topaç gibi döndü birkaç kez, kendini gömme dolaba attı. Kopırdat pencereden atlayıp

çıkmak istemişti, ama yetişemedi – o da ikinci dolaba saklandı. Dikilirken üzerimde ne varsa öyle, yani ayağımda pantolon, üzerimde gömlek dalıverdim odaya. Elimdeydiler! Basılmışlardı! Arkamda Gencekler; hâlâ şaplatmakta olan adam, şaplanmakta olan kadın.

"Hırsızlar mı?!" diye ortalama ve küçük burjuva burjuva bağırıyordu mühendisçik, ayağında pijamasının altı, yalınayak. İçinde sahiplik içgüdüsü uyanmıştı.

"Biri girdi pencereden!" diye haykırdım. Işığı açtım. Kolejli kız yorganın altında yatıyor ve uyuyormuş gibi yapıyordu.

"Ne oluyor," diye sordu yarı uykulu, mükemmel, ama yalancı bir üslupla.

"Yeni bir dalavere!" dedi bana haince, darmadağın saçları ve yüzünde koyu lekeleriyle sabahlığı içindeki Gencekova.

"Dalavere mi?" dedim, Kopırdat'ın pantolon askısını yerden kaldırırken. "Dalavere, ha?"

"Pantolon askısı," dedi mühendisçik ebleh ebleh.

"Benim!" dedi arsızca Gencekovna. Kızın arsızlığı hoş bir etki yaptı, gerçi buna –doğaldır ki– kimse inanmamıştı.

Bir ittirişle dolabı açıverdim ve odada toplanmış olanlara Kopırdat'ın bedeninin alt kısmı, tam olarak; ütülü flanel pantolon içinde hafif spor sandaletli bir çift uzun bacak gösterdi kendini. Üst kısmı dolapta asılı elbiselerle örtülüydü.

İlk olarak Gencekova, "Aa... Zuta!" dedi.

Kolejli kız, kafacığını yorganın altına sokarak gizlendi, sadece ayakları ve az biraz saçlarının ucu görünüyordu. Ah, nasıl bir ustalıkla oynuyordu bunu! Onun yerinde başka bir kız olsa kem küm etmeye, bir mazeret aramaya başlardı. O ise sadece bacaklarını dışarı çıkarmıştı ve onları oynatarak durumu –bacaklarıyla, hareketle, cazibeyle– bir flüt çalar gibi çalıyordu. Ebeveynleri birbirlerine baktılar.

"Zuta..." dedi Gencek.

Ve Gencekova'yla birlikte gülüştüler. Üzerilerindeki şaplaklama hali, banallik ve bayağılık kaybolmuş – tuhaf bir güzellik egemen olmuştu. Sevinmiş, canlanmış, mest olmuş ebeveynler, kafasını hâlâ nazlı ve ürkekçe saklamakta olan kızın bedenine affedici affedici ve rahat rahat gülerek bakıyorlardı. Kopırdat, eskinin katı ilkelerinden korkması gerekmediğini görerek dolaptan çıktı ve sarışın sarışın, ceketi ellerinde, evin kızıyla basılmış sempatik bir modern oğlan haliyle gülümseyerek dikildi. Gencekova, bana yan yan hınçla baktı. Zafer kazanmıştı. Etkilenmiş olmam gerekirdi. Ben kolejli kızı utandırmak istemiştim, ama modern oğlan onu hiç mi hiç utandırmamıştı. Gereksizliğimi daha bir dokunaklı hissetmem için sordu:

"Delikanlı, siz ne yapıyorsunuz burada? Sizi alakadar eden bir şey yok!"

Pimko'nun olduğu dolabı o ana kadar bilerek açmamıştım. Durumun modern ve genç üslup tamlığına erişerek kendi niteliği içinde pekişmesini istemiştim. Şimdi dolabı sessizce açtım. Pimko, büzülmüş halde, elbiseler arasına saklandı – görünür olan yalnızca bir çift bacak, buruşmuş bir pantolon içinde bir çift hoca efendi bacağıydı ve bu imkânsız, deli ve eklenmiş bacaklar duruyorlardı dolapta...

Etki allak bullak, tepetaklak ediciydi. Gencek'lerin gülüşleri dudaklarında donup kalmıştı. Durum, sanki bir katil tarafından bir yanından bıçaklanmış gibi sendelemekteydi. Aptalca bir şey.

"Bu da ne?" diye fısıldadı Gencekova, beti benzi atarken.

Elbiselerin arkasında Pimko'nun ortaya çıkacağı zemini hazırlamakta kullandığı bir hafif öksürük ve geleneksel bir gülücükle duyuldu. Biraz sonra gülünç olacağını bilerek,

gülünçlüğü kendi gülücüğüyle önüne katıp sürüyordu. Kadın elbiselerinin ardından gelen bu gülücük öylesine kabareye özgüydü ki Gencek bir kez daha kıkırdadı ve takılıp kaldı... Pimko dolaptan çıktı ve eğilerek selam verdi; dıştan gülünç, içten mutsuzdu... Bense içimde kinci, azgın bir sadizm duyumsuyordum, dışarıda ise kahkahayı basmıştım. İntikamım gülüşümün içinde her bir yana akıp gitmişti.

Ama Gencek'ler amma da afallamışlardı. İki dolapta iki erkek! Üstelik birinde de yaşlı bir erkek! İki genç olsa neyse! Ya da hiç değilse iki yaşlı olsaydı. Ama biri genç ve biri de yaşlı. Üstelik yaşlı olanı da Pimko. Durumun ekseni yok – köşegeni yoktu; bu duruma bir yorum bulunamazdı. Gayriihtiyari kıza baktılar, ama kolejli kız yorganın altında taş kesilmişti.

İşte o zaman Pimko, aksıra tıksıra ve de yalvarırcasına şakaya vura vura durumu açıklamak istemiş ve mektuba dair bir şeyler açıklamaya girişmişti: Yok efendim, aslında Zuta Hanım yazmışmış da... O Norwid'i şey etmek istemiş... Ama Zuta Hanım "sen" deyince, ona "sen" diye seslenmiş olunca... Onunla "senli benli" olunca... O da n'apsın, "sen" demek, adıyla seslenmek istemişmiş de... Hayır, hayatımda böylesine iğrenç ve aynı zamanda da budalaca bir şeyi hiç duymamıştım; ihtiyar adamın sayıklamalarının gizli ve özel içeriği, tavandaki lambayla apaydınlık aydınlatılmış bir durumda imkânsız bir içerikti; kimse anlamak istememişti, dolayısıyla da kimse anlamamıştı. Pimko, kimsenin anlamak istemediğini biliyordu, ama şaşırmıştı – hocalıktan çekilip alınmış hoca bütünüyle şaşkına dönmüştü; vaktiyle beni popolamış olanın bu aynı iki borucuklu mutlak ve görmüş geçirmiş hoca olduğuna inanması güçtü. Açıklamalarının yapış yapış kitlesi içine batmış bir halde beceriksiz bir

acıma hissi uyandırmaktaydı ve neredeyse üzerine atılabilirdim, ama elimi sallayıp geçtim. Ne ki Pimkosal karanlık ve bulanık hayaller mühendisi resmiyete itti – bu, durum karşısında bana duyabileceği haklı güvensizliğe göre daha güçlüydü. Bağırdı:

"Bu vakitte burada ne yaptığınızı soruyorum?"

Bu da Pimko'ya tonlamasını dikte etti. Biçimini bir anlığına geri kazandı:

"Lütfen sesinizi yükseltmeyiniz."

Gencek sordu.

"Ne? Ne? Siz beni kendi evimde ikaz etmeye nasıl cüret edersiniz?"

Ancak mühendis karısı pencereden bakıp tıslamıştı. Bahçe çitinin üzerinde dudaklarının arasında dal tutan sakallı bir surat belirmişti. Dilenci tamamen aklımdan çıkmış! Ağzında dalla dinelmesini istemiş, ama bir zlotisini ödemeyi unutmuştum. Sakallı ta gece oluncaya kadar sebatla beklemiş, bizi aydınlık pencerede görünce de kendini hatırlatmak için yeşillikli, paraya tabi ağzını çıkarmıştı. Tepside sunulmuş bir baş gibi aramıza girmişti suratı.

"Ne istiyor bu adam?" diye bağırdı mühendis karısı. Hayalet görmüş olsa ona bu kadar güçlü etki etmezdi. Pimko ile Gencek sustular.

Genel dikkatin bir anlığına üzerinde yoğunlaştığı yoksul, ağzındaki dalı bıyık gibi oynatıyor, ne diyeceğini bilemiyordu. Bu yüzden şöyle dedi:

"Allah ne muradınız varsa versin efendim."

"Verin bir şey şuna." Mühendis karısı elini indirmiş ve parmaklarını ayırmıştı. "Verin bir şeyler," diye bağırıyordu histerik histerik. "Çekip gitsin..."

Mühendis, pantolon ceplerinde bozukluk aramaya başladı, ama yoktu. Pimko, her bir olası eyleme umutsuzca tutunarak ve de galiba, bu karmaşa içinde mühendisin ondan bozukluk alabileceğini ki bunun da, doğaldır ki, ileride düşman olmayı zorlaştıracağını hesaba katarak cüzdanını çıkarttı – ama Gencek kabul etmedi. Ufak hesaplar pencereden içeri sökün etmiş ve insanlarda esip gürlüyorlardı. Bana gelince, suratımla birlikte olayların gelişimini dikkatle izleyerek, sıçramaya hazır bir halde dikiliyordum, ama aslında bunlara sanki bir cam parçasının ardından bakıyordum. Nerelerdeydi benim intikamım, onların içinde eşelenmem ve örselenen gerçekliğin uluması, biçimin çatlaması ve yıkıntılar üzerinde çıldır çıldır çıldırışım benim? Bu güldürü beni yavaştan sıkmaya başlamıştı. Aklıma –mesela "Kopırdat kıravatlarını nereden alıyor, mühendisin karısı kedileri seviyor olabilir mi ki, daireye ne kadar kira veriyorlar?" gibisinden– birbiriyle bağlantısız türlü düşünce geliyordu.

Bütün bu süre boyunca Kopırdat, elleri ceplerinde dikilmeyi sürdürüyordu. Modern oğlan yanıma yanaşmamış, mimikleriyle bile olsun tanış olduğumuzu belli etmemişti – kız yüzünden Pimko'yla ahbap oluşu sinirini zaten bensiz bile yeterince hoplatmıştı, bir de tutup don gömlek içindeki bir okul arkadaşıyla selamlaşacaktı; her iki arkadaşlık da işine gelir şey değildi. Gencek'ler Pimko'yla birlikte bozuk para aramaya koyulduklarında, Kopırdat acele etmeden kapıdan yana yöneldi – çığlık atmak için ağzımı açtım, ama Kopırdat'ın manevrasını fark etmiş olan Pimko, o hızla cüzdanını sakladı ve onun peşinden seğirtti. Bu ikisinin aniden sıvışmakta olduklarını gören mühendis de fare görmüş kedi gibi atıldı.

"Affedersiniz!" diye bağırdı. "O kadar kolay sıyrılamazsınız!"

Kopırdat'la Pimko durdular. Pimko'yla ahbap oluşu yüzünden öfkeden kudurmakta olan Kopırdat ondan uzaklaştı, ama Pimko hareketin etkisi altında mekanik bir biçimde ona yanaştı – ve böyle iki erkek kardeş gibi dinelip durdular: Biri küçük... Diğeri büyük iki kardeş...

Sinirleri berbat haldeki mühendis karısı, mühendisi kolundan yakaladı.

"Olay çıkarma! Olay çıkarma!" diyerek elbette onu olay çıkarmaya kışkırttı.

"Affedersiniz ama," diye kükredi adam. "Herhalde ki bir babayım ben! Ve soruyorum, beyler nasıl ve hangi amaçla kızımın odasında bulunuyorlar? Bu ne demek oluyor? Ne demek bu?"

Aniden bana baktı ve sustu; yanaklarında bir dehşet duygusu belirdi; bunun benim değirmenime, bir skandalın değirmenine su taşımak demek olduğunu anlamıştı, ama artık –ah, keşke sessiz kalmış olsaydı, keşke sessiz – söz ağızdan çıkmıştı... Dolayısıyla bir kez daha tekrarladı.

"Ne demek oluyor bu?" Sessizce, sadece yuvarlamak için ve içinden konuya kimse el atmasın diye yalvararak...

Odaya bir sessizlik çöktü, çünkü kimse yanıt veremiyordu. Son tahlilde her birinin anlaşılabilir bir nedeni vardı, ama bütün anlamsızdı. Sessizlik içinde anlamsızlık boğuyordu. Ve ansızın genç kızının yorganın altından boğuk, umutsuz hıçkırığı işitildi. Ah, ustam! Yorganın altından dışarı çıkan, ağladıkça daha da fazla dışarı çıkmakta olan çıplak baldırlarıyla hıçkırıyordu ve bu ergen kız ağlayışı Pimko'yu, Kopırdat'ı, ebeveynleri birleştiriyor, onları ipe dizer gibi şeytaniliğe diziyordu. İş, sanki bıçakla kesilmiş gibi, gülünç ve anlamsız olmayı bırakmış, anlamı geri kazanmıştı ve bu anlam karanlık, kara, dramatik ve trajik olmasına rağmen

moderndi. Kopırdat, Pimko, Gencek'ler kendilerini daha iyi hissetmişlerdi – bense kendimi daha kötü, boğazımdan yakalanmışım gibi hissettim.

"Onu siz... Siz s a p ı t t ı r d ı n ı z," diye fısıldadı anne. "Ağlama, ağlama, yavrum..."

"Tebrik ederim, Sayın Hocam!" diye bağırdı mühendis öfkeyle. "Bunun hesabını vereceksiniz!"

Pimko, rahat bir nefes almış gibi görünüyordu. Hatta bu onun için, o ana kadarki hiçbir şeye yerleşememişliğinden daha iyiydi. Demek ki onu s a p ı t t ı r m ı ş l a r d ı. Durum kızın lehine dönüyordu.

"Polis!" diye bağırdım. "Polis çağırmalı!"

Riskli bir adımdı, çünkü polisle ergen bir kızın yuvarlanmış, güzel ve hüzünlü bir bütünlük oluşturmaları ilk kez bugün olan şey değildi – Gencek'ler nasılsa başlarını gururla kaldırmışlardı – bense Pimko'yu korkutmaya yönelmiştim. Beti benzi attı, aksırdı, tıksırdı.

"Polis," diye yineledi anne, kızın çıplak bacaklarının başında polis sözcüğünün tadını çıkartarak. "Polis, polis..."

"Lütfen inanın," diye kekeledi hoca. "Lütfen inanınız... Bir hata bu, yanlış yere suçlanıyorum..."

"Evet!" dedim. "Ben şahidim. Pencereden gördüm! Hoca, su dökmek için bahçeye girmişti. Zuta Hanım pencereden dışarı baktı, hocamız da selam verdi ve Zuta Hanım'ın açtığı kapıdan normal bir şekilde içeri girdi!"

Pimko, polis korkusuyla yıkılmıştı. İğrenç ve rezil bir anlamı olmasına bakmadan, bu açıklamaya onursuzca ve ödlekçe sarıldı.

"Evet, tam da öyle oldu, sıkışmıştım, bahçeye girdim; sizin burada olduğunuzu unutmuştum – tam da o sıra Bayan Zuta pencereden baktılar, velhasıl ben de şey gibi yaptım,

he, he, he... Ziyarete gelmişmişim gibi yaptım... Anlıyorsunuz herhalde... Yani, öyle uygunsuz bir haldeyken... *Quid pro quo**, *quid pro quo,*" diye tekrarladı.

Oradakileri bu, iticiliği ve iğrençliğiyle çarpılmışa döndürdü. Kız bacaklarını gizledi. Kopırdat duymuyormuş gibi yaptı, Gencekova ise Pimko'ya arkasını döndü, ancak arkasını dönmekle aslında geriye dönmekte olduğunu anımsayıp o hızla önünü döndü. Gencek homurdandı – ah, yine o öldürücü parçanın döngüsüne düşmüşlerdi, bayağılık son hız geri dönmekteydi; nasıl geri dönmekte ve onları nasıl tepetaklak döndürmekte olduğunu merakla seyretmekteydim; bu o aynı, benim de az bir zaman önce içine batmış olduğum bayağılıktı, evet, galiba aynısıydı – ama şimdi sadece onların arasındaydı. Gencekovna yorganın altında hayat emaresi vermiyordu. Ve Gencek kıkırdadı – onu ne gıdıklamıştı, belli değildi, belki de Pimko'nun *quid pro quo*'su aklına vaktiyle Varşova'da bu adla var olan bir kabarenin hatırasını getirmişti – küçük mühendisvari bir en son kıkırdama; gerisel, dehşet verici ve mimiksel bir kıkırdama patlattı – patlattı ve –kıkırdadığı için Pimko'ya kızıp köpürmüş bir halde– küçükçe, küstahça, mühendis mühendis üzerine hoplayıverdi, suratına bir tokat aşk edip şak diye şaklattı onu. Şaklattı – ve öne uzatılmış koluyla donup soluk soluğa nefes alıp vererek kaldı. Ciddileşmişti. Katılaşmıştı. Odamdan ceketimi ve ayakkabılarımı getirdim ve aslında durumu gözden yitirmeden, ağırdan giyinmeye başladım.

Tokatlananın boğazından bir hırıltı duyuldu, tıkanıp kaldı – ama içten içe, onu bir şekilde adam sınıfına sokan tokadı minnettarlıkla karşılamış olduğuna eminim.

* (Lat.) Kısasa kısas. (y.n.)

"Bana bunun hesabını vereceksiniz," dedi soğuk soğuk ve de görünür bir rahatlamayla. Eğilip mühendisi selamladı, mühendis de onu selamladı. Pimko, selamlaşmalardan çabucak yararlanıp çıkışa yöneldi. Kopırdat da selamlaşmalara hemen katıldı ve Pimko'nun peşinden seğirtti, kendisini de kaçırmak isteyerek... Gencek sıçradı. "Ne? Burada bu işin sonuçları belliyken, bir düello olmalıyken, bu serseri sanki hiçbir şey olmamış gibi çıkıp gidiyor, alay etmek istiyor! Öyleyse, onun da suratına bir tane!" Mühendis, ileri uzanmış koluyla ileriye sıçradı, ne ki son saniyede bir sümüklünün, talebenin, veledin yüzüne vuramayacağını düşünmüştü; eli tuhaf bir biçimde bükülüverdi ve ona vuracağı yerde (hızını alamayıp) onu y a k a l a d ı, onu çenesinden y a k a l a m ı ş t ı. Böyle yasadışı şekilde yakalanmış olan Kopırdat, suratına tokadı yediğinde kızabileceğinden daha da fazla kızıp köpürmüştü; daha fazlası, anlamsız bir çeyrek saatin ardından gelen bu yanlış, uygunsuz yakalayış, içindeki en ilkel güdüleri serbest bırakmıştı. Aklına ne geldiğini Allah bilir – ama mühendis onu kasten yakaladığına göre, "sen bana yaptıysan, ben de sana" türünden bir düşünceye kapılmış olmalıydı ve adına "verevlik yasası" denmesi gereken bir yasa gereği eğilmiş ve mühendisi dizinin altından yakalamıştı. Gencek yuvarlandı – o ise onu sağ böğründen ısırdı, dişleriyle yakaladı, bırakmadı – böğrü ısırırken yüzünü kaldırmıştı ve deli gözlerini odanın her yanında gezdiriyordu.

Kravatımı bağlıyor ve ceketimin sağını solunu çekiştirerek düzeltiyordum, ama durdum, meraklanmıştım. Böyle bir şeyi daha önce hiç görmüşlüğüm yoktu. Mühendis karısı kocasına yardım için atılmış, Kopırdat'ı bacağından yakalamıştı ve olanca kuvvetiyle çekiyordu. Yumak oldular ve hepten yuvarlanıp gittiler. Bir de üstüne, bu yumaklanmanın bir adım ötesinde duran Pimko, birden olağanüstü

acayip, handiyse söze dökülemeyecek bir şey yaptı. Muallim acaba kendinden kesinkes kuşkulanmış mıydı? Yoksa teslim mi olmuştu? Berikiler yatarken ayakta durmak için kararlılığı mı kalmamıştı? Yatmak ona ayaklarının üzerinde dikilmekten daha az fena bir şey mi görünmüştü? Yeter deyip gönül rızasıyla bir köşeciğe belkemiği üzerine uzandı ve tamamen savunmasız olduğunu gösterir bir jestle nallarını havaya dikti. Kravatı bağladım. Ve kızın yorganı sıyırması, ağlaya ağlaya atlayıp inmesi ve Kopırdat'la birlikte yuvarlanmakta olan Gencek'lerin etrafında sanki bir boks maçında hakem gibi ağıtla birlikle sövüp sayarak hoplayıp zıplaması bile beni hislendirmedi.

"Anneciğim! Babacığım!"

Yuvarlanmaktan kendisini kaybetmiş mühendis, ellerini dayayacağı bir yer ararken, kızı ayak bileğinin üzerinden yakaladı. Kız düştü. Dördü, tıpkı kilisedeymişler gibi, sessizce yuvarlandılar, çünkü her şeye karşın utanç başka türlüsüne izin vermiyordu. Bir ara annenin kızı ısırdığını, Kopırdat'ın Gencekova'yı çektiğini, mühendisinse Kopırdat'ı ittiğini gördüm, peşi sıra Gencekovna'nın annesinin başı üzerindeki baldırı yine şöyle bir geçiverdi.

Aynı anda da köşedeki hoca, bu yığına katılmak için gittikçe güçlenen bir eğilimin belirtilerini göstermeye başlamıştı – bacakları yukarıda sırtüstü yattığı halde, ağırlığını görülür bir biçimde o yana veriyor ve hareket etmeksizin oraya doğru sarkıyordu, zira yumak ve yığın onun için kuşkusuz tek çözüm olmuştu. Kalkamıyordu, kalkmak için hiçbir haklı gerekçesi yoktu, ama belkemiği üzerinde böyle yatıp kalmaya da devam edemiyordu. Kopırdat ile aile yakınından döne döne geçerken bir takılması yetti – Gencek'i karaciğerinin oralardan bir yerlerden yakaladı ve

girdap onu içine çekiverdi. Küçük valizime en gerekli şeyleri koymayı bitirdim ve şapkamı taktım. Sıkılmıştım. Elveda, modern kız, elveda Gencek'ler ve Kopırdat ve sana da elveda Pimko – yo, elveda değil, çünkü artık olmayan bir şeyle nasıl vedalaşılır? Hafiflemiş olarak uzaklaşıyordum. Kunduralarının tatlı tatlı tozunu almak ve ardında hiçbir şey bırakmadan uzaklaşmak, yo, uzaklaşmak değil, ama gitmek... Pimko'nun, klasik bir muallimin beni popolamışlığı, benim okulda talebe, modern kızla modern, yatak odasında dans eden, sineğin kanatlarını yolan, banyoda gözetleyen, tra la la... Popoyla, ağızla, baldırla, tra la la... Olmuşluğum var mıydı? Yo, kaybolup gitmişti; ne genç ne yaşlı, ne modern ne demode, ne talebe ne oğlan, ne erişkin ne de yeniyetmeydim; belirsizdim, değildim hiçbiri... Giderken uzaklaşmak, uzaklaşırken gitmek ve olanı bir anı olarak bile hissetmemek. Ah, ne bahtiyarlık kayıtsızlık! Anısızlık! İçinde her şey ölürken, kimse henüz daha yeniden doğmaya yetişmemişken. Oy, ölüm için; içinde bir şey öldüğünü, artık olmadığını, içinin boş ve ıssız, sessiz ve temiz olduğunu bilmek için, yaşamaya değer – ve uzaklaşırken, sanki tek başıma değil de, kendimle birlikte gidiyormuşum gibi – hemen yanımda, belki içimde ya da etrafımda benle aynı ve özdeş biri, benim içimde benimki, benimle birlikte benimki gidiyormuş gibi geliyordu bana ve onunla aramızda aşk, nefret, arzu, tiksinme, çirkinlik, güzellik, bedenin parçaları yoktu; ne bir duygu ne bir mekanizma, hiç, hiç, hiçbir şey... Saniyenin yüzde biri gibi bir süre için. Çünkü yarı karanlıkta el yordamıyla yolumu bula bula mutfaktan geçerken, hizmetli odasından bana sessizce seslenilmişti.

"Yujo, Yujo..."

Hizmetçi kızın üzerine oturmuş ve ayakkabılarını aceleyle ayaklarına geçirmekte olan Mezgit'ti bu.

"Buradayım ben. Çıkıyor musun? Bekle, ben de senle çıkacağım."

Fısıltı beni bir böğrümden vurdu ve sanki mermi yemiş gibi kalakaldım. Karanlıkta suratını iyi ayırt edemiyordum, ama sesine bakılırsa korkunç olmalıydı. Hizmetçi kız güçlükle soluk alıp veriyordu.

"Şişşt... Sessiz ol. Gidelim." Hizmetçi kızın üzerinden indi. "Şuradan, şuradan... Dikkat et, sepet var."

Caddede buluverdik kendimizi.

Şafak atıyordu. Küçük evler, ağaçlar ve çitler ipe dizilmişçesine düzenli duruyorlardı – ve yerin bitişiğinde saydam, yukarılara doğru iç karartıcı bulutlar halinde yoğunlaşan bir hava. Asfalt. Issızlık. Çiy. Boşluk. Yanımda giysilerinin düğmelerini iliklemekte olan bir Mezgit. Ona bakmamaya çalışıyordum. Villanın açık pencerelerinden – soluk bir elektrik ışığı ve kesintisiz bir yuvarlanış patırtısı. Ayaz içe işliyordu; bir demiryolu, bir uykusuzluk soğukluğu; titremeye ve dişlerimi takırdatmaya başlamıştım. Mezgit, Gencek'lerin pencere ardındaki patırtısını duyup:

"Ne oluyor orada? Kötek mi atıyorlar birilerine," dedi.

Yanıt vermedim, o ise elimdeki valizi görerek sordu:

"Kaçıyor musun?"

Başımı eğdim. Bana takılacağını, bana takılmak zorunda olduğunu biliyordum, çünkü sadece ikimizdik ve birbirimizin yanındaydık. Ama ondan nedensiz de uzaklaşamazdım. Bir biçimde sokuldu ve elimi eline aldı.

"Kaçıyor musun? Öyleyse ben de kaçacağım. Beraber gideriz. Hizmetçi kıza tecavüz ettim. Ama bu o değil, aynı şey değil... Yanaşma, ille de yanaşma! İstersen köye kaçarız. Bir

köye gideriz. Yanaşmalar oralarda! Köyde! Beraber gideriz, ister misin? Bir yanaşmaya, Yujo, yanaşmaya, yanaşmaya!" diye tutkuyla tekrarlayıp duruyordu. Başımı kaskatı, dümdüz ve ona bakmadan tutuyordum. "Mezgit," dedim. "Bana ne senin yanaşmandan?" Ama yürümeye başladığımda, o da benim peşimden yürüdü, ben de onunla yürüdüm – beraber yürüyüp gittik.

BÖLÜM XI

ASTARI ÇOCUKTAN FİLİBERT'E ÖNSÖZ

Ve işte yine bir önsöz... Tutsağım önsöze, önsözsüz edemem ve mecburum önsözü yazmaya, çünkü simetri yasası *Astarı Çocuktan Filidor*'a *Astarı Çocuktan Filibert*'in, *Filidor*'un önsözüne de *Astarı Çocuktan Filibert*'in önsözünün karşılık düşmesini gerektiriyor. İstesem bile yapamam, yapamam, simetrinin ve benzeşmenin çelikten yasalarından sakınamam. Ama delirdim, hem de büsbütün delirdim falan filan denilmesin diye bunu durdurmanın, durmanın, yeşillikler içinden dışarıya hiç değilse bir anlığına göz atıp bir milyon sürgünün, tomurcuğun, yapracığın ağırlığı altında bilinçli bilinçli bakmanın şimdi artık zamanıdır. Ve bütün bütün insani olmayan, ikincil, ara korkunçlukların yolunda ilerlemeye devam etmeden önce, kitabın bütün diğer düşüncelerinin içinden doğup çıktığı ana düşünceyi ortaya çıkarmalı, açıklamalı, rasyonalize etmeli, gerekçelendirmeli, anlatmalı ve bir düzene koymalıyım ve de burada ele alınmış ve göze batırılmış bütün acıların atasını göstermeliyim. Ve bir acılar hiyerarşisi ve bir düşünce hiyerarşisi getirmem; bunu okuyan, başın nerede, ayakların, burnun ve de topuğun nerede olduğunu bilsin diye, kendi amaçlarının bilincinde olmamakla ve tüm zamanların en büyük

yazarları gibi adımlarımı dosdoğru, dümdüz, dimdik atmayıp da anlamsız yere ipin ucunu kaçırmakla suçlanmayayım diye, eseri analitik, sentetik ve felsefi olarak yorumlamam gerekiyor. Ancak ızdırapların acaba hangisi ana ve temel? Nerede kitabın ızdıraplarının atası? Nerede acıların büyük büyük ninesi? İçine girdikçe, araştırdıkça ve sindirdikçe daha net görüyorum ki işte bu ana, temel acı, sanırım, kötü bir biçimin, kötü bir *exterieur*'nün acısı sadece; diğer bir deyişle klişe lafların, yüz ekşitmesinin, mimiğin, façanın eziyeti – evet, işte kaynak bu, pınar, başlangıç bu ve istisnasız bütün diğer çileler, delişmenlikler ve kederler buradan çıkıp uyumlu uyumlu akıp geliyorlar. Ama belki daha ziyade baş acının, temel acının ikinci bir insanla sınırlanmışlıktan; öteki insanın bize dair dar, ensiz, kaskatı imgelemi içinde boğuluyor olmamızdan ve soluksuz kalmamızdan doğan azaptan başka bir şey olmadığını söylemek gerekir. Ya da kitabın temelinde belki de esaslı ve öldürücü bir acı,

tam insan için olmayan yeşilliğin, sürgünlerin, yaprakçıkların, tomurcukların acısı vardır
veya gelişmenin ve tam gelişememişliğin acısı
belki tam şekillenememenin, tam biçimlenememenin ızdırabı
veya kendi benimizin başka insanlar tarafından yaratılmasının acısı
fiziksel ve psişik tecavüz acısı
insanlararası harekete geçirici gerilimlerin azabı
psişik verevliliğin verev ve sonuna kadar açıklanmamış acısı
psişik bir çarpılmanın, sapmanın, burkulmanın yan çilesi
ihanetin dinmeyen acısı, sahtelik acısı
mekanizmanın ve otomatizmin otomatik ızdırabı

benzeşmenin simetrik acısı ve simetrinin benzeşik acısı
sentezin analitik acısı ve analizin sentetik acısı
belki vücudun parçalarının ve ayrı ayrı organların hiyerarşisinin bozulmasının ızdırabı
hafif infantilizm acısı
poponun, pedagojinin, eğitimin ve öğretimin
teselli bulmaz masumiyetin ve saflığın
gerçeklikten uzaklaşmanın
kuruntunun, yanılsamanın, boş hayalin, kurgunun, saçmalığın
üstün idealizmin
alçak, çirkin ve yasadışı idealizmin
ikinci mevki hayalciliğinin
ya da belki küçük düşünmenin, küçültmenin tuhaf acısı
aday olmanın acısı
talip olmanın acısı
ricacı olmanın acısı
belki sadece yapabilirliğin ötesinde sünmenin ve gerilmenin ve bundan ileri gelen genel ve özel yapamamazlığın ızdırabı
kendini yüceltmenin ve iyi pazarlamanın cefası
aşağılanmanın acısı
yüce ve düşük şiirin acısı
veya ruhsal bir çıkmazın derin sızısı
kıvırmaların, dolambaçların, yasak edileni almanın tersine ızdırabı
veya daha ziyade özel ve genel anlamda yaşın ızdırabı
eski kafalılığın acısı
modernliğin acısı
yeni toplumsal katmanların ortaya çıkıyor oluşundan kaynaklanan acı

yarı aydınların acısı
aydın olmayanların acısı
aydınların acısı
belki kısaca küçük aydın münasebetsizliğinin ızdırabı
budalalığın
bilgeliğin
çirkinliğin
sevimliliklerin, güzelliklerin, çekiciliklerin ağrısı
veya belki de ölümcül bir mantığın ve aptallıkta tutarlılığın ızdırabı
ağız kalabalığının işkencesi
öykünmenin umutsuzluğu
ha babam tekrarlamanın ve sıkıntının sıkıcı ızdırabı
ya da belki hipomaninin hipomanyak acısı
anlatamamanın anlatılmaz ızdırabı
yüceleşmemenin ağrıması
parmağın
tırnağın
dişin
kulağın ağrısı

bütün acıların ve bütün parçaların ürkütücü paralelliğinin, bağlılığının, karşılıklı olarak birbirlerinin içine sızışlarının, bağımlılıklarının ve XVI. yüzyıldan yaşlı bir Fransız yazarın dediği gibi, kadınları ve çocukları saymazsak, yüz elli altı bin üç yüz yirmi dört buçuk daha başka ızdırabın acısı.

Bu ızdıraplardan hangisini temel ızdırap, ızdırapların atası yapmalı ve hangi kısmı bütün olarak kabul etmeli, kitabı neresinden yakalamalı ve yukarıda sayılan acılardan ve kısımlardan neyi kapıp almalı? Lanet parçalar, sizden hiç mi kurtulamayacağım, oy, bu ne parça zenginliği ve ne acı zenginliği böyle! Baştaki büyük büyükanne nerelerde

ve metafizik acıyı mı yoksa fiziksel acıyı mı, sosyolojik olanını mı yoksa psikolojik acıyı mı temel almalı? Ancak yine de yapmalıyım, yapmalıyım, yapamamazlık edemem, hele ki dünya amaçlarının bilincinde olmadığımı ve ipin ucunu kaçırdığımı kabule hazırken. Ama o halde eserin yaradılışının kendisini sözlerle biçimlendirmek ve vurgulamak ve bunu acılar temelinde değil, ama eserin ona karşı, ona göre ve ona ilişkin olarak ortaya çıkmış olduğu şey temelinde,

okulların talebelerine ve pedagoglarına ilişkin olarak
şapşalımsı ukalalara karşı
derinleştirilmiş ve yüceltilmiş varlıklarla ilgili olarak
çağdaş ulusal edebiyatın başta gelen şahsiyetleri ile eleştirinin en tamamlanmış, yapılanmış, yeri en sağlam temsilcilerine göre
kolejli kızlara karşı
erişkinlere ve sosyetiklere ilişkin olarak
şıklara, züppelere, narsislere, estetlere, ince ruhlulara ve görmüş geçirmişlere bağlı olarak
hayat okulunu bitirmişler açısından
kültürel teyzelerde esarette
kentliliğe ilişkin
toprak sahipliğine karşı
ufukları dar taşra doktorları, mühendisleri ve memurlarıyla ilgili olarak
ufukları geniş yüksek bürokratlar, doktorlar ve avukatlarla ilgili olarak
doğuştan ve başka türlüsünden aristokrasiye ilişkin olarak
avama karşı diye yapmak daha akılcı olabilirdi.

Ama belki de eser bir ölçüde belirli bir kişiyle, mesela özellikle itici bir bey olan XY ile, takmadığım Z beyle ve beni yoran ve sıkan NN ile yakınlaşmanın acısından doğmuştur

– oy, onlarla yakınlaşmak da ne korkunç eziyettir! Ve –belki de– bu kitabın amacı ve nedeni sadece bu beylere onları hor gördüğümü gösterme, onları sinirlendirme, kızdırma, çileden çıkarma ve onlardan kaçma isteğidir. O durumda neden belirli, özel ve şahsi, biricik bir neden olabilir.

Ama eser usta işi eserleri taklitten doğmuş olmasın sakın?
Normal bir eser yaratma beceriksizliğinden?
Rüyalardan?
Komplekslerden?
Belki çocukluk anılarından?
Ya da belki bir başlamışımdır da bir şekilde öyle yazılıp çıkmıştır, ha?
Yoksa korku psikozundan mı çıktı?
Takıntı psikozundan mı?
Yoksa bir ufacık bilyecikten mi?
Bir tutamdan mı?
Bir parçadan mı?
Bir parçacıktan mı?
Parmaktan mı?

Onun bir roman mı, günce mi, parodi mi, hiciv mi, fantezi temaları üzerine bir çeşitleme mi, bir inceleme mi olduğunun –ve içinde neyin, şakanın mı, ironinin mi yoksa derin bir anlamın mı, iğnelemenin mi, alayın mı, hakaretin mi, saçmalığın mı, *pur nonsens*'in, yani safi anlamsızlığın mı, *pür* palavranın mı ağır bastığının; devamında, bunun yine de bir poz, yaparmış gibi yapma, sahtelik, yapmacıklık, zekâ eksiliği, duygu anemisi, imgelem kaybı, düzenin altının mayınlanması ve aklın mahvedilmesi olup olmadığının– belirlenmesi, hükme bağlanması ve tanımlanması da gerekir. Ne ki bu olanakların, acıların, tanımların ve parçaların toplamı öylesine kapsanılamaz, kavranılamaz ve

de tükenemez ki sözünden sorumlu olmaların en deriniyle ve en titizinden bir akıl yürütmenin ardından, hiçbir şeyin belli olmadığını söylemek, gel bili bili horozum demek gerek; bundan dolayı, daha da derinlere nüfuz etmeyi ve daha iyi anlamayı isteyecek olanları *Astarı Çocuktan Filibert*'e çağırıyorum, çünkü can acıtan bütün soruların yanıtını onun sembolleri içine koydum. Zira kesinkes ve *Filidor*'la benzeşimi temelinde konumlandırılmış olan *Filibert*, kendisinin tuhaf bileşimi içinde eserin gizli nihai anlamını gizlemektedir. Ki onun gösterilmesinin ardından artık tekil, monoton parçaların sık ormanının birazcık daha derinlerine dalmayı engelleyecek hiçbir şey kalmayacaktır.

BÖLÜM XII

ASTARI ÇOCUKTAN FİLİBERT

On sekizinci yüzyıl sonlarında Parisli bir köylünün bir çocuğu oldu, o çocuğun da yine bir çocuğu oldu, o çocuğun da yine bir çocuğu oldu, o çocuğun da yine bir çocuğu oldu ve yine bir çocuk oldu; son çocuk ise dünya tenis şampiyonu olarak *Paris Racing Club*'ın gösterişli kortunda, bir büyük gerilim atmosferinde ve kesintisiz, coşkun bir alkış gümbürtüsü eşliğinde bir tenis maçı oynamaktaydı. Ne ki (nasıl da delicesine sinsidir hayat!) seyirciler arasında yan tribünde oturmakta olan bir Zuhaf albayı* birdenbire iki şampiyonun kusursuz ve sürükleyici oyununa imrendi ve orada toplanmış altı bin seyirciye (hele ki yanında nişanlısı da oturmaktayken) kendinin de neler becerdiğini göstermek isteyerek, ansızın havadaki topa tabancasından bir mermi sallayıverdi. Top çat diye parçalandı ve düştü, nesneden ansızın mahrum kalmış şampiyonlarsa bir süre daha raketlerini boşa sallamayı denediler, ancak topsuz hareketlerinin lüzumsuzluğunu görerek pençeleriyle birbirlerinin üzerine atıldılar. Bir alkış gümbürtüsü yayıldı seyirciler arasında.

* (Fr.) Zuaves. 1831 1862 yılları arasında Cezayir'de görev yapan ve ismini üniformalarının Arapça söylenişinden alan Fransız piyade alayına verilen isim. Bir dönem Osmanlı'da Zuhaf Alayı ismiyle görev yapan bölük için *Zuaves* model alınmıştır. (y.n.)

Şüphesiz ki bu kadarıyla kalabilirdi. Ancak bir de şöyle bir ek durum ortaya çıkmıştı ki heyecan içindeyken albay, alanın karşı tarafında, adına güneşli tribün denilen tribünde oturan seyircileri unutmuş ya da dikkate almamış (ne de çok dikkat etmek gerek!) bulunuyordu. Kim bilir niye, merminin topu delip geçtikten sonra durması gerektiğini sanmıştı; bu arada mermi, maalesef ki, yolunun devamında gidip bir sanayici armatörün boynuna isabet etti. Delinen atardamardan kan fışkırdı. Yaralının karısı, ilk izlenimin etkisiyle, albayın üzerine atılmak, tabancayı elinden söküp almak istemişti, ama bunu yapamadığı için (zira kalabalığın içinde sıkışıp kalmış vaziyetteydi) tutup sağında oturan adama bir şaplak indirdi sadece. İndirdi, çünkü hırsını başka türlü çıkaramamıştı ve safi kadınsı bir mantıkla hareket eder haldeyken, benliğinin en derindeki köşe bucaklarında bir kadın olarak bunu yapmakta özgür olduğunu sanmıştı, çünkü ona kim ne yapacaktı ki? Ancak pek de öyle olmadığı ortaya çıktı (hesap yaparken nasıl da her bir şeyi sürekli dikkate almak gerek), zira adam gizli bir sara hastasıydı ki tokadın neden olduğu psikolojik sarsıntının etkisiyle kriz'e girmiş ve bir gayzer gibi titremeler ve kasılmalar içinde patlamıştı. Talihsiz kadın kendisini, biri kan fışkırtan, öbürü köpükler saçan iki adamın arasında buluverdi. Bir alkış gümbürtüsü yayıldı seyirciler arasında.

İşte o an, yanda oturmakta olan bir beyefendi, çılgınca bir panik içinde, öndeki hanımın tepesine sıçradı; kadınsa onu sırtladı ve sırtında taşıyarak son hız atlayıp meydana indi. Bir alkış gümbürtüsü yayıldı seyirciler arasında. Şüphesiz ki bu kadarıyla kalabilirdi. Ama bir de şöyle bir durum ortaya çıkmıştı ki (nasıl da her bir şeyi hep önceden kestirmek gerek!) yakınlarda bir yerlerde, ta öteden beri

seyircili gösterilerde atlayıp öndekilerin tepesine çıkmayı hayal edip durmuş ve o ana kadar da kendisini bundan anca zorla alıkoymuş, kendi halinde, emekliliğini yaşayan Toulouselu bir hayalperest emekli oturmaktaydı. Gördüğü örneğe kendini kaptırmış bir halde, demek ki böylesi münasip düşüyor, işte demek böylesi gerek, büyük şehir âdetlerine uygunu bu sanıp aşağısında oturan hanımefendinin tepesine (ki kendisi Afrika Tanca'dan daha yeni dönmüş bir ufak memureydi) anında atlayıverdi – o kadın da sırtlandı, sırtlanırken de hiçbir mahcubiyet belirtisi göstermemeye çalışıyordu.

Ve işte o zaman seyircilerin kültürlü kısmı, maça kalabalık halde gelmiş bulunan yabancı elçilik ve büyükelçilik temsilcileri karşısında skandalın üzerini örtmek için nezaketen alkışlamaya başladı. Ama burada da bir yanlış anlaşılma oldu, zira daha az kültürlü kısım alkışları bir takdir ifadesi olarak aldı – onlar da hanımlarının sırtına bindiler. Bunun karşısında cemiyetin kültürlü kısmına ne yapmak kalıyordu? Çaktırmamak için o kısım da hanımlarının sırtına bindi.

Ve handiyse iş bununla kalabilirdi. Gelgelelim bu sefer de, zemin locasında eşi ve eşinin ailesiyle oturmakta olan Marki de Filiberthe'in kendisini aniden centilmen gibi hissedeceği tutmuştu ve üstünde açık renk yazlık takım elbisesi, solgun, ama kararlı haliyle meydanın orta yerine çıktı ve soğuk bir sesle, eşine, "Markiz de Filiberthe'e burada kim, ama kim hakaret etmek ister," diye sordu. Ve kalabalığa, üstünde "Philippe Hertal de Filiberthe" yazılı bir avuç kartvizit fırlattı. (Nasıl delicesine tedbirli olmak zorundayız! Hayat nasıl da zor ve aldatıcı, nasıl da önceden kestirilemez şey!) Bir ölüm sessizliği çöktü.

Ve aynı anda otuz altıdan daha az olmayan sayıda beyefendi, iyi cins, aşık kemiklerinde ince, şık ve süslü kadınların üzerine eğersiz binmiş, âdeta yürüyüşte, ağırdan ağıra, ona hakaret etmek ve kocası marki kendini bir centilmen hissetmiş olduğuna göre, onlar da kendilerini birer centilmen olarak hissedebilmek için, Markiz de Filiberthe'e yanaşmaya başlamıştı. Kadınsa korkudan karnındaki çocuğunu düşürdü – ve markizin ayakları dibinde kadınların ezen toynakları altında bir çocuğun cıyaklaması işitildi. Tek başına ve kendi içinde kendi bir erişkin centilmen olarak ortaya çıkmış olduğu bir anda böylesine beklenmedik bir şekilde çocukla astarlanan, çocukla mühürlenen ve tamamlanan marki utandı ve –seyirciler arasında bir alkış gümbürtüsü yayılmaktayken– eve gitti.

BÖLÜM XIII

YANAŞMA, YANİ YENİ BİR YAKALAMA

Demek ki Mezgit'le birlikte yanaşma aramaya gidiyoruz. Gencek'lerin devrilip durmaktaki kalıntısıyla birlikte villa, dönemeçte gözden yitip gitti, önümüzde –parıldayan bir bant– Filtre Caddesi'nin upuzun şeridi. Güneş yükseldi, sarımtırak bir küre, bir sabuncuda kahvaltı ediyoruz, şehir uyanıyor, saat çoktan sekiz olmuş bile, yeniden yola koyuluyoruz, ben elimde ufak bir valizle, Mezgit ise bir seyyah asasıyla. Kuşlar şakıyorlar ağaçlarda. Yola devam, daha ötelere! Umutla geleceğe gitmekte olan Mezgit çevik adımlar atıyor ve bana da, onun kölesine de, bir umuttur geliyor! "Varoşlara, varoşlara," diye tekrarlıyor. "Orada kendimize güzelinden bir yanaşma buluruz; bulursak, orada buluruz!" Sabahı bir yanaşma açık ve hoş renklerde boyuyordu; bir yanaşmanın peşinden şehri yürüyüp geçmek hoş ve eğlenceli! Neci olacağım ben? Benle ne yapacaklar? Nasıl şeyler olacak? Hiçbir şey bilmiyorum, efendim Mezgit'in ardından çevik adımlar ata ata yürüyorum, ne yorulabiliyorum ne de hüzünlenebiliyorum, çünkü keyifliyim! Evlerin bu civarlarda oldukça ender olan bahçe kapıları, kapıcılar ve onların aileleriyle hava yapmış. Mezgit her bir kapıya bakıyor, ama kapıcılar yanaşma olmaktan ne de uzaklar; esasında

bir kapıcı saksı içinde köylü değil mi? Şurada burada bir bekçiye de denk geliniyor, ama hiçbiri Mezgit'i memnun etmiyor, çünkü aslında bekçi kafeste, merdiven boşluğunun kafesinde bir yanaşma değil mi? "Burada rüzgâr yok," diye açıklıyor. "Kapılarda yalnızca cereyan var, cereyandaki yanaşmayı da yanaşmadan saymam, benim için tek yanaşma büyük rüzgârlardaki yanaşmadır."

Gıcırdayan arabalar içinde bebekleri gezmeye götüren dadıları ve mürebbiyeleri geçiyoruz. Yamulmuş topuklar üzerinde, hanımlarının eski tuvaletlerini üstlerinde paralarlarken, işveli bakışlar atıyorlar. Ağzında iki altın diş, bir başkasının çocuğuyla ve paçavralar içinde, kafasında ucuz romanlar. Koltuklarının altında çantaları her günkü uğraşlarına koşturan memurları, müdürleri geçiyoruz; her şeyleri *papier maché*, sizin anlayacağınız ifadeyle sanki kâğıt hamurundan yapılmış gibi bürosal ve İslav; manşetleriyle, kol düğmeleriyle sanki kendi ben'lerinin süsleri, kendilerinin saat zincirleri, karılarının kocaları ve dadıların velinimetleri gibiler. Tepelerinde koskocaman bir gökyüzü. Varşova kesim paltocukları içinde çok sayıda hanım teyzenin yanından da geçiyoruz; kimi zayıf ve cevval, kimisi ağır ve yumuşacık, kendi şapkaları içine gömülmüşler ve birbirlerine öyle benziyorlar ki birinin yerini yetip öteki doldurıveriyor. Mezgit bakmaya tenezzül etmiyordu, bense acayip sıkılmıştım, hatta esnemeye bile başlamıştım. "Varoşa doğru," diye seslendi. "Yanaşmayı anca orada buluruz, burada aramaya değmez, ucuz bunlar, tanesi on kuruştan aydın sınıf atları ve inekleri, dadılarla birlikte avukat karıları ve bakımsız fayton beygirleri gibi kocalar. Kahretsin, hay içine edeyim, lanet olsun, inekler ve katırlar! Bak, nasıl da okumuş yazmışlar – ve nasıl da aptallar!

Nasıl da, içine ettiğim, nasıl da süslü püslüler – ve nasıl da bayağı! Popo, popo, içine ettiğimin poposu!" Wawelska Caddesi'nin çıkışında, aç ve ezilmiş vergi mükelleflerinin geniş yığınlarının ilk kahvaltı niyetine karınlarını onların görkemli görünüşleriyle doyurdukları, büyük ölçekli tasarlanıp kotarılmış birkaç devasa kamu binası gördük. Binalar bize okulu hatırlatmıştı ve adımlarımızı hızlandırdık. Bir öğrenci yurdunun dikili durduğu Narutowicz Meydanı'nda, uykusunu alamamış ve saç tıraşı gelmiş, ya derse koşturan ya da tramvay bekleyen, pantolon paçaları tarazlı bir öğrenci cemaatine rastladık. Hepsi, burunlarını ders notlarına gömmüş, tam pişmiş yumurta yiyor; büyük şehrin tozunu ciğerlerine çekerken, kabukları ceplerine gizliyorlardı. "Salla gitsin bunları," diye seslendi Mezgit. "Bunlar, eski yanaşma! Tekmili, aydın olmak için eğitim gören köylü çocuğu! Canı çıksın eski yanaşmaların! Nefret ederim eski yanaşmalardan! Daha hâlâ burnunu parmağıyla siliyor, bir de tutmuş ders notlarından ders ezberliyor! Köylüde kitabi bilgi! Bir köylüden çıkma avukat ve hekim! Bak bi' şuna ya, Latince terimleri çalışırken kelleleri nasıl şişiyor, bak, nasıl çıkıyorlar ortaya kütük parmakları! Talihsizlik!" Galeyana gelmişti Mezgit. "Sanki'm keşiş olmaya gitmişler kadar da korkunç bir şey! Ah be, bunların arasında kim bilir kaç tane fevkalade ve iyisinden yanaşma bulunabilirdi, ama geçmiş ola – kılık değiştirilmişler, katledilmişler, öldürülmüşler! Varoşa, anam, varoşlara, orada daha çok rüzgâr, daha çok hava var!" Grojecka Caddesi'ne saptık, toz duman, gürültü ve boğucu bir hava; büyük taş binalar bitiyor, küçük taş binalar başlıyor ve caddeyi üzerilerine Yahudilerin neyi var neyi yoksa yüklenilmiş, inanılası olmayan atlı seyyar satıcı arabaları; sebze, kuştüyü,

süt, lahana, hububat, saman, hurda demir ve çerçöp taşıyan arabalar bir çınlama, takırtı ve şangırtıyla dolduruyor. Her bir arabanın üzerinde bir köylü ya da Yahudi –şehirli bir köylü ve köylü bir Yahudi– sarsılmakta ki hangisi daha iyi, belli değil. Bir ara bölgeye, şehrin ve gittikçe daha çok bozuk dişin, kulağa tıkalı pamuğun, çaput sarılı parmakların, yağ sürülmüş saçların, hıçkırığın, aknenin, lahananın ve küf kokusunun olgunlaşmamış varoşuna daha bir derin ve daha bir esaslı dalmaktayız. Pencerelerde kundak bezleri kurutulmakta. Radyo aralıksız konuşuyor; bir aydınlanma kampanyasıdır ki almış başını gidiyor ve çok sayıda Pimko, yalandan naif ve sıcak ya da kaba, neşeli bir sesle sabun dükkânı sahiplerinin ruhunu, onlara sorumluluklarını izah ede ede ve Kosciuszko'yu* sevmelerini öğrete öğrete eğitiyor. Aktar dükkânı sahipleri ucuz bir gazetede anlatılan sosyete yaşamının keyfini çıkartırlarken, karıları, sırtlarını kaşıya kaşıya, dünkü Marlene Dietrich'li akşamı âdeta yaşıyorlar. Bir eğitim kampanyasıdır ki almış başını gidiyor ve *ad hoc***, olarak basitleştirilmiş surat ifadeleriyle bir yığın kadın delege, halkın arasında öğrete öğrete ve öğretip öğretip, etkileyerek ve geliştirerek, uyandırarak ve toplumsallaştırarak mekik dokuyor. Şurada birleşik vatman eşleri derneği halka olmuş, bir gülümsemeyle şarkı söyleyerek ve özel olarak bu amaçla neşelendirilmiş bir şen-aydın yönetiminde bir yaşam sevinci yarata yarata dans ediyor; başka bir yerde faytoncular koro halinde, tuhaf bir masumiyet yarata yarata, bir ilahi söylüyorlar; yine orada eskinin köy kızları güneşin batışındaki

* Andrzej Tadeusz Bonawentura Kościuszko (1746-1817): Ulusal kahraman. Rusya ve Prusya'ya karşı 1794'de girişilen ayaklanmanın (Kościuszko Ayaklanması) lideri.

** (Lat.) Amaca özel, niyete mahsus [geçici çözüm]. (y.n.)

güzelliği keşfetmeyi öğreniyorlar. Ve onlarca yaklaşımcı, kuramcı, demagog ve ajitatör, hepsi de özel olarak basitleştirilmiş ve ufaklıklar için hazırlanmış yaklaşımlarını, görüşlerini, kuramlarını, ülkülerini eke eke işliyor ve şekillendiriyor. "Faça, faça," dedi Mezgit alışıldık kabalığıyla. "Aynen bizim okuldaki gibi! Bunları hastalıkların kemirmesine, yoksulluğun boğmasına şaşmamalı, böyle bir ayaktakımını boğmamak ve kemirmemek zor. Hangi şeytan bunları böyle benzetmiş – bu iş için özellikle benzetilmiş olmasalar, bunca iğrençliği, tiksinçliği ve pisliği yaratamayacaklarından eminim; köylü hiç yıkanmamasına rağmen, bunlar niye köylüden çıkmıyor da, tutup bunlardan böyle çıkıyor? Kim, kim diye soruyorum, bu iyi ve şerefli proletaryayı bir imalathaneye kim çevirdi? Bu pislikleri ve yüz ekşitmelerini onlara kim öğretti? Aynen Sodom ve Gomore gibi, yani bir iffetsizlik, bir de hayasızlık – yanaşmayı burada bulamayız. Daha ileri, ilerlere gidelim. Ne zaman esecek ki rüzgâr?" Ne ki rüzgâr yok; bir durgunluk, insanlar gölette yüzen balıklar gibi yüzüyorlar insanlık göletinde, pis bir koku vuruyor gökyüzüne; yanaşmaysa yok oğlu yok. Kimsesiz terzi kadınlar zayıflıyorlar, berber çırakları ucuz şıklıkları içinde tombullaşıyorlar, küçük zanaatçıların karınları gurulduyor, kısa ve şişman baldırları üzerinde işsiz hizmetçiler kendi içlerinden fena sözler, yanlış ifadeler ve kasıntılı aksanlar bulup çıkartıyorlar; eczacı karısı homur homur homurdanarak bir bulaşıkçı kıza görgüsüyle caka satıyor, bulaşıkçı da uzun ince topukluları üzerinde caka satıyor. Aslında çıplak, ama yine de postallar giydirilmiş, potinler içinde kendinin olmayan ayaklara bürünmüş ayaklar ve öyle şapkalı şapkalı kafalar; kadın ve erkek aksesuarlı bir köylü ve şehirli gövdesi. "Faça," dedi Mezgit.

"İçten, doğal hiçbir şey yok, her bir şey taklit, çakma, sahte, yalan." Yanaşma ise yok oğlu yok. Nihayet hiç de fena olmayan bir kalfa çıktı karşımıza; güzel ve vücudu orantılı, ne yazık ki sınıfsal olarak bilinçlendirilmiş ve Marks'tan nağmeler okuyan bir sarışın oğlan. "Faça," dedi Mezgit. "Al sana bir filozof!" Yine bir başkası, dişleri arasında bir bıçakla tipik bir külhan, bir varoş firlaması, bir an sanki özlenen yanaşma gibi görünmüştü gözümüze, ama maalesef kafasında bir melon şapka vardı. Bir köşe başında asıldığımız bir başkası her bakımdan uygundu, ama neylersin, konuşurken tutup "lakin" gibi bir ifade kullanıverdi. "Faça," diye mırıldandı Mezgit öfkeyle. "Bu o değil. İleri, ileri!" diye tekrarlıyordu hararetle. "Bunların hepsi çerçöp. Tamamen bizim okuldaki gibi. Varoş şehirden öğreniyor. Hay canıma yandığım, alt sınıflar aslında sadece bir parasız okulcuğun sınıfları. Bunlar hazırlık sınıfı talebeleri ve mutlaka ki o yüzden sümüklüler. Yuh olsun, yuh be, hiç mi kaçamayacağız okuldan? Faça, faça ve faça! İleri, ileri!" Ha babam ötelere, ötelere de ötelere gidiyorduk; küçük küçük, ahşap evcikler; analar kızlarının, kızlar da analarının bitlerini temizliyor; çocuklar akaç hendeklerinde yüzüyorlar; ameleler işten dönüyorlar; yukarıda ve aşağıda tek bir büyük söz yankılanıyor, artık tüm sokak onunla dolu, artık gerçek bir proletarya marşına dönüşüyor, bir meydan okumayla ve kibirle çınlıyor; boşluğa fırlatıp atılan söz, güçlü olunduğunun ve yaşanıldığının hiç değilse aldanışına kapılmaya olanak veriyor. "Görüyo'n mu şunları!" şaşırmıştı Mezgit. "Bir de kendilerini dolduruşa getiriyorlar ya, tamamen okuldaki gibi. Bu kir pas içindeki sümüklülere yapılan büyük ve klasik popoya pek bir yardımı olmaz bunun. Zamanımızda ergenlik çağında olmayan tek bir Allah'ın kulu

olmaması, korkunç şey. İleri – yanaşma burada da değil!" Ve tam da bu sözleri söyleyip bitirmekteydi ki hafifçecik bir esinti kapladı yanaklarımızı; evler bitti, sokaklar, kanallar, lağımlar, berberler, pencereler, ameleler, karılar, anneler ve kızlar, haşarat, lahana, ağır hava, sıkışıklık, toz, dükkân sahipleri, kalfalar, ayakkabıcıklar, bluzlar, şapkalar, topuklar, tramvaylar, dükkânlar, çorbalık sebze, külhanlar, tabelalar, akneler, nesneler, bakışlar, saçlar, kaşlar, dudaklar, kaldırımlar, karınlar, aletler, organlar, hıçkırma, dizler, dirsekler, camlar, bağırış çağırışlar, sümkürme, tükürme, aksırma, konuşmalar, çocuklar ve takırtı bitti. Şehir bitti. Önümüzde – tarlalar ve ormanlar. Bir şose.

Mezgit bir şarkı tutturdu:

Hey, hey, hey, yeşil orman
Hey, hey, hey, yeşil orman!

"Al eline bir sopa! Bir dal kes! Orada bulacağız yanaşmayı, tarlalarda! Sanki şimdiden görür gibi oluyorum onu. Yanaşmanın hası!"

Ben de tutturdum:

Hey, hey, hey, yeşil orman
Hey, hey, hey, yeşil orman!

Ama ayak uyduramadım. Şarkı dudaklarımda donup kaldı. Boşluk. Ufukta bir inek. Dünya. Uzaklarda uzayıp giden bir yabankazı sürüsü. Devasa bir gökyüzü. Sisler içinde mor bir ufuk. Şehrin kenarında durdum ve sürüsüz, ürünsüz,

insanlar arasında yaratılan insani dünya olmadan edemeyeceğimi hissettim. Mezgit'i elinden yakaladım. "Mezgit, gitme oraya, dönelim, Mezgit, çıkma şehirden." Yabancı otların ve bitkilerin ortasında rüzgârda titreyen bir yaprak gibi titriyordum, insanlar arasından fırlatıp atılmış bir halde; onlar tarafından bende yapılmış bozulmalar ise onlar olmaksızın gülünç ve hiçbir şeyle mazur gösterilemez olmaktaydı. Mezgit de tereddüt etti, ama yanaşma perspektifi içindeki korkuya galip geldi. "İleri," diye haykırdı sopasını sallaya sallaya. "Tek gitmem! Benle gelmek zorundasın! Gidelim, hadi gidelim!" Tepemizde bir rüzgâr esti, ağaçlar sallandı, yapraklar hışırdadı; bir ağacın tepesinde boşluğa insafsızca çıkarılmış biri beni özellikle ürküttü. Bir kuş uçuverdi yukarılara. Şehirden bir köpek kopup çıktı ve koştur koştur koştu kara tarlalardan. Ama Mezgit şose boyunca patikayı cesaretle yürümekteydi – ben de onun peşi sıra, sanki bir sandalla açık denizlere açılıyormuşum gibi. Artık kara gözden yitiyor, bacalar ve kuleler kayboluyor, yalnızız. Öyle bir sessizlik ki handiyse toprağın altında yatan soğuk ve kaygan taşlar işitiliyor. Yürüyorum ve artık hiçbir şey bilmiyorum, rüzgâr kulaklarımda uğulduyor, yürüyüşün ritmi beşikte sallar gibi sallıyor beni... Doğa, doğayı istemiyorum, benim için doğa insanlar; Mezgit, dönelim, sinemaların sıkış sıkışlığını tarlaların ozonuna yeğlerim. İnsanın doğa karşısında küçüldüğünü kim söylemiş? Aksine, ben devleşiyorum ve büyüyorum, hassaslaşıyorum, çıplak ve doğanın koca koca tarlalarının tepsisinde insanlığın bütün bir gayritabiiliği içinde sunulmuş gibiyim, oy, ne yanda benim ormanım, nerelerde göz ve dudak, söz, bakış, yüz, gülümseme ve yüz ekşitmeleri çalılığım? Başka bir orman, altlarında bir tavşanın hızlı hızlı dönendiği ve bir tırtılın süründüğü, sessiz

ve yemyeşil bir iğne yapraklı ağaçlar ormanı yaklaşmakta. Ve sanki inadına tek bir köy bile yok burada, yalnızca tarlalardan ve ormanlardan geçen bir yol. Beceriksizce, sanki bir çizgi üzerinde gibi kaskatı kaç saat adım attık bilmiyorum – yapacak başka bir işimiz yoktu, çünkü durmak daha çok yorar, nemli ve soğuk toprağın üzerine de ne oturulur ne de uzanılabilinir. Aslında birkaç küçük köy geçmiştik, ne ki ölmüş gibilerdi – çivilerle çivilenerek öldürülmüş köy evleri bomboş göz çukurlarını gösteriyorlardı. Şosede hareket tümden kesilmişti. Issızlığı böyle daha uzun süre adımlayıp duracak mıyız?

"Ne demek oluyor bu?" dedi Mezgit. "Bir salgın falan mı telef etmiş köylüyü? Sapır sapır dökülmüşler mi yahu? Böyle giderse, yanaşma bulamayız."

Nihayet, ıssızlaşmış bir köye daha denk gelince, evlerin kapılarını vurmaya başladık. Bir kudurmuş havlamadır karşılık verdi; sanki büyük çoban köpeklerinden başlayıp küçük melezlere varasıya dek kızgın mı kızgın bir köpek sürüsü bize diş biliyor gibiydi. "Bu ne?" dedi Mezgit. "Nereden çıktı bunca köpek? Niye hiç köylü yok? Bir çimdik at bana, çünkü galiba rüya falan görüyorum..." Bu sözler dupduru bir hava içinde dağılıp gitmeye daha yetmemişti ki yakınlardaki, patateslerden arda kalmış bir çukurluk yerden bir köylü kafası çıkıverdi ve hemen yine gerisin geriye saklandı; daha yakınına yanaştığımızda ise kuduruk köpek havlamaları işitildi. "Hay katır tepsin seni!" dedi Mezgit. "Ulan yine mi köpekler? Nerede köylü?" Çukuru iki yanından kuşattık (bu arada evlerden bayağı bayağı ulumalar geliyordu) ve umutsuzca ve de azgınca havlamaktaki köylüyle tek bir (çünkü ötekisi epey bir zamandır artık kullanılabilecek bir durumda değildi) kuru memesiyle emzirdiği

dört bebeli bir köylü kadını zorla çıkarttık. Kaçmaya davrandılar, ama Mezgit sıçradı ve köylüyü yakaladı. Adam öyle zavallı ve zayıftı ki yere çöküverdi ve inledi: "Beyim, beyim, acıyıve'seniz bize gari, koyve'seniz gari, salıve'seniz be, beyim!" – "Adamım," dedi Mezgit. "Neyiniz var sizin? Ne diye saklanıyorsunuz bizden?" "Adam" sözcüğü duyulur duyulmaz evlerde ve çitler ardında havlamalar iki kat güçle başladı ve köylü kireç gibi bembeyaz kesildi. "Acıyın be, beyim, ben adam de'lim, bırakın gari!" – "Yahu vatandaş," dedi Mezgit arkadaşça. "Delirdiniz mi ne? Niye havlıyorsunuz, sen ve karın? Bizim niyetimiz iyi." Bu "vatandaş" lafı duyulur duyulmaz, havlamalar iki kat güçle ses verdi, köylü kadınsa ağıda durdu: "Amanın, insaf edin, beyim, o vatandaş falan deel! Nesi vatandaş bunun! Amanın, amanın, oy başumuza gelenle', oy dertlü başumuz oy! Yine niyetilen falan gelmişler ya la!" – "Yahu, ne oluyor be arkadaş?" dedi Mezgit. "Size zarar vermek istemiyoruz. Sizin iyiliğinizi istiyoruz." – "Arkadaş!" diye bağırdı ürkmüş köylü. "İyiliğimizi istiyo'muş!" diye çığlığı bastı köylü kadını. "Ama insan dee'liz ki biz, kopak, kopak, kopağız biz! Hav, hav!" Memedeki bebe ansızın ürüdü, köylü kadını ise bizim yalnızca iki kişi olduğumuzu görünce hırladı ve beni karnımdan ısırdı. Karnımı kadının dişlerinden söküp aldım! Ne ki artık tekmil köy halkı çitlerin ardından çıkıyordu, havlaya havlaya ve hırlaya hırlaya: "Yak'la onu, ahretliğim! Ko'kma be! Isırı ısırıve gari! Hadi, hadi! Hıttırı hıttırıve onu! Yakalayıve Niyetleri! Yakalayıve İntelleri! Haydi, haydi gari, hırtla, kediyi, kediyi! Hırr... Hırr..." Kendilerini böyle kışkırtarak ve dolduruşa getire getire yaklaşmaktaydılar ağır ağır – daha beteri, ya ayırt edilmemek ya da belki kendilerine destek olsun diye, halatların ucunda arka ayaklarının

üzerine dikile dikile, hoplayıp zıplayarak ağızlarından salyalar saçan ve kudurmuşçasına havlayan gerçek köpekleri de yanlarında sürüyüp getiriyorlardı. Durum, psikolojik ve fiziksel açıdan daha da kritik bir hal almaktaydı. Saat öğleden sonra altı, hava kararıyor, güneş bulutların ardında, yağmur çiselemeye başlıyor, bizse – bilmediğimiz yerlerde, ufak ufak atıştıran soğuk bir yağmurun altında, şehirli entelijansiya unsurlarının her bir şeyi kapsayan etkinliklerinden kendilerini sakınmak için kendi köpekleriymiş gibi yapan acayip çok sayıda köylünün karşısındayız. Çocukları konuşmayı iyicene hiç bilmiyor ve dörtayak üzerinde havlıyorlar, bir de üstüne ebeveynleri onları cesaretlendiriyordu: Havula, havula, oğlum Kediboğan, ki seni rahat bıraksunlar, havula, havula Kediboğan. – Bir koca insan yığınının mimikri ilkesi gereği ve haddinden fazla yoğun uygulanan insanlaştırmadan korkularından alelacele köpeğe dönüşmesini ilk kez görüp izliyordum. Ama savunma da imkânsız, zira tek tek bir köpeğin ve köylünün karşısında kendini nasıl savunacağın ne ölçüde bilinir şey ise, hırlayan, uluyan, havlayan ve dişlemek isteyen bir köylülükle ne halt edileceği o ölçüde belirsiz. Mezgit, sopayı elinden bırakıyor. Ben kör kör önüme, biraz sonra yalandan sebeplerle üzerinde ruhumu teslim edeceğim kaygan, gizemli çayırlığa bakıyorum. Elveda, bedenimin parçaları benim. Elveda surat ve sana da elveda, evcilleştirilmiş popo!

Ve galiba orada, tam o yerde, meçhul bir biçimde kesinkes yenilip yutulduk derken, her şey birdenbire değişiyor; bir araba klaksonunun sesi yayılıyor ortalığa, otomobil kalabalığın içine giriyor ve duruyor ve evlenmeden önceki soyadıyla Lin'gillerden teyzem Hurlecka beni görüp atıyor çığlığı.

"Yujo, ne yapıyorsun burada, küçücüğüm?"

Hep olduğu gibi teyzem tehlikeyi anlamadan, hiçbir şeyi fark etmeden arabadan iniyor, şalına sarılmış, iki yana açtığı kollarıyla beni öpmek için koşturuyor. Teyze! Bir Teyze! Nerelere gizlenmeli? Bir teyze tarafından bir büyük yolun üzerinde enselenmektense, köpekler tarafından yenilmiş olmayı tercih ederdim. Bu teyze benim çocukluğumu biliyordu, benim çocukluk donlarımın hatırası hafızasında kalmıştı. Beşiğimde ayacıklarımı salladığımı görmüşlüğü vardı. Ama koşup yetişiyor, beni alnımdan öpüyor; köylüler havlamayı bırakıyor ve makaraları koyuveriyorlar, bütün köy kah gidi kah kah titriyor ve böğürüyor – her şeye muktedir bir memur falan değil, ama teyzeciğinin kuzucuğu olduğumu biliyorlar! Yalan kendini ele veriyor. Mezgit şapkasını çıkartıyor, teyze ise öpsün diye teyzesel elini dayıyor ona.

"Arkadaşın mı, Yujo? Çok memnun oldum."

Mezgit teyzemin elini öpüyor. Ben teyzemin elini öpüyorum. Teyze soruyor: "Serin değil miymiş, nereden gelip nereye, ne diye, ne zaman, kimle, niçin ve niye gidiyormuşuz?" Bir geziye çıktığımız yanıtını veriyorum.

"Geziye mi? Ay, çocuklar, bu yağmurda yaşta kim saldı sizi evden? Binin arabaya, bize gidiyoruz, Bolimovo'ya. Amcacığın bir sevinecek, bir sevinecek..."

Karşı çıkmalar işe yaramayacak. Teyze karşı çıkmayı imkânsız kılıyor. Büyük bir yolun üzerinde, çiseleyen ve ince ince yağan bir yağmurda, yükselen sislerin ortasında bir teyzeyleyiz. Arabaya biniyoruz. Şoför bir korna çalıyor, araba hareket ediyor; köy ahalisi bıyık altından kıkır kıkır gülüyor; araba, telgraf direklerinin ipine dizilmiş halde, basıp gitmeye başlıyor – gidiyoruz. Teyzemse, "Ne o, Yujo, sevinmedin mi yoksa?" diye soruyor. "Ben senin teyzekızının teyzekızı tarafından teyzenim. Benim annem senin

annenin teyzesinin teyzesinin teyzekızıydı. Rahmetli anacığın! Canım Ceşia'cığım. Seni görmeyeli kaç yıl olmuş. Franio'gillerin nikâhından bugüne dört yıl. Kumda nasıl oynadığını hatırlıyorum – hatırlıyor musun kumu? O insanlar sizden ne istiyorlardı? Ay ne korktum ayol! Bugünün ahalisi hiç de müstesna değil. Her taraf mikrop dolu, kaynatılmamış su içmeyin, soyulmamış ve sıcak suda yıkanmamış meyveyi ağzınıza sürmeyin. Lütfen, bak eğer beni kırmak istemiyorsan, sarın şu şalı, arkadaşın da öteki şalı alsın, ama lütfen bak, yo, yo, kızmaca yok, ben onun annesi olacak yaştayım. Ah, annesi evde şimdi mutlaka endişeleniyordur." Şoför korna çalıyor. Otomobil uğulduyor, rüzgâr uğulduyor, teyze uğulduyor; akıp akıp geçiyor direkler ve ağaçlar, su birikintileri gibi köy evleri, kasabalar; kayınlar, kızılağaçlar, köknarlar akıp geçiyor; araba süratle gidiyor tümseklerden, hoplayıp hoplayıp oturuyoruz koltuklarımıza. Teyzemse: "Feliks, çok hızlı gitme, çok hızlı gitme. Franio Amca'nı hatırlıyor musun? Krışia evleniyor. Anulka boğmaca oldu. Henek'i askere aldılar. Süzülmüşsün, sanki dişin ağrıyor gibi, şurada bir Aspirin tabletim olacaktı. Ya dersler – iyi mi? Tarihe istidadın olmalı, çünkü rahmetli anacığının hayret verici bir istidadı vardı. Annenden almışsındır. Mavi gözler de annenden, burun baban, gerçi çenen tipik Pifçıstki'lerin çenesi. Peki, hatırlıyor musun, nasıl hüngür hüngür ağlamıştın, hani bir meyve koçanını mı ne elinden almışlardı da, sen de minik parmağını sokmuştun ağzına ve bağırmıştın: 'Teyce, teyce, buyaya, buyaya, çayıl bna, çayıl!' (Lanet teyze!) Dur, dur, kaç yıl önceydi – yirmi, yirmi sekiz, evet, bin dokuz yüz... Tabii ya, Vichy'ye gidiyordum da, yeşil bavulu satın almıştım, evet, evet, öyleyse şimdi otuzlarında falan olmalısın... Otuz...

Evet, tabii – tam otuz. Yavrucuğum, sarıl şala, cereyanda kalırsın da hiç fark etmezsin."

"Otuz mu?" diye sordu Mezgit.

"Otuz," dedi teyzem. "Aziz Petrus ve Paulus Bayramı'nda otuzunu bitirdi! Terenia'dan dört buçuk yaş daha küçük, Terenia da Alfred'in kızı Zoşia'dan altı hafta büyük. Henrik'giller şubatta evlenmişlerdi."

"Nerden otuz olsun, hanımefendi, o bizim mektebe gidiyor ya, altıncı sınıfa!"

"Ya, ya evet. Henrik'giller kesin şubatta evlendiydi, çünkü benim Menton'a gidişimden beş ay önceydi ve büyük soğuk yapmıştı. Helenka haziranda ölmüştü. Otuz. Annem Podolya'dan dönüyordu. Otuz. Bolek'in difteriye yakalanmasının tam iki yıl sonrası. Otuz. Mogilçanı'daki balo – otuz. Şeker ister misiniz? Yujo, şeker ister misin? Teyzenin hep şekeri olur – hatırlıyor musun, ay o minik minik ellerini nasıl uzatır da seslenirdin: 'Teyce, çeker! Çeker!' Hâlâ o aynı şekerleri bulundururum hep, al, al, öksürüğe birebirdir, ört üstünü, yavrucuğum."

Şoför korna çalıyor. Araba doludizgin. Doludizgin telgraf direkleri ve ağaçlar, köy evleri, çit parçaları, kıyılmış toprak parçaları, orman ve çayır parçaları, bir yerlerin parçaları. Ova. Saat yedi. Karanlık, şoför far kollarını indiriyor, teyzem içerideki lambayı yakıyor ve bana çocukluğumun şekerlerini ikram ediyor. Mezgit de, şaşkın bir halde, şeker emiyor, elinde kese kâğıdıyla teyzem de emiyor. Hepimiz emiyoruz. Yahu kadın, eğer otuz yaşındaysam, otuz yaşındayımdır – anlamıyor musun bunu? Hayır, bunu anlamıyor. Çok fazla iyi. Haddinden fazla iyiliksever. İyiliğin ta kendisi. Onun iyiliği içine batıyorum, onun tatlı bonbon şekerlerini emiyorum, onun açısından ben hâlâ hep iki

yaşındayım; aslında, acaba onun açısından ben var mıyım ki? Yoğum; saçlar Edvard amcanın, burun babamın, gözler annenin, çene de Pifçıtski'lerden; bedenin ailevi parçaları. Teyzem ailenin içine batıyor ve bir şalla sarıp sarmalıyor beni. Bir dana koşup yola çıkıyor ve duruyor, bacaklarını ayırmış; şoför kornaya bir basıyor ki sanırsın Sur'a üfleyen İsrafil, ama dana yoldan çekilmiyor, araba duruyor ve şoför inip danayı ittiriyor – basıp yola devam ediyoruz, teyzemse on yaşındayken camın üzerine nasıl harfler çiziktirdiğimi anlatıyor. Benim hatırlamadığım ne varsa hatırlıyor, beni benim hiç tanımadığım bir şeklimle tanıyor, ama onu öldüremeyeceğim denli iyi – teyzeciklerimizin bulanık çocukluk geçmişinin yüz kızartıcı, gülünç ayrıntılarına dair bilgisini Tanrı'nın tutup da iyiliğin içine batırmış olması boşa değil. Doludizgin gidiyor, gür bir ormana giriyoruz; camların ardında farların ışığı içinde ağaç parçaları akıp geçiyor, hafızamdansa – geçmişin parçaları; kötü ve kötüye alamet bir yer. Ne kadar uzaklardayız! Nerelere geldik! Pis, kara, yağmurdan kaygan ve su damlatan bir koca taşra parçacığı ki içinde teyzemin, vaktiyle parmağımı kestiğimi, yara izimin hâlâ duruyor olması gerektiğini anlata anlata parmaklarıma dair dırdır edip durduğu; aklında yanaşma olan Mezgit'in ise benim otuzluğa şaşıp şaşıp kaldığı kutucuğumuzu kuşatıyor. Yağmur iyiden iyiye hızlanıyordu. Otomobil bir yan yola sapıyor, kumlu inişler ve çıkışlar, bir de bir viraj ve önümüze azgın, iri iri çoban köpekleri fırlayıp çıkıyor; gece bekçisi koşup geliyor, kovalıyor – hırlıyorlar, havlıyorlar ve homurdanıyorlar. Sundurmada bir hizmetli bitiveriyor, ardından da ikincisi. İniyoruz.

Köy. Rüzgâr, ağaçları ve bulutları sarsıyor. Gecenin içinde bana yabancı olmayan –çünkü burada bulunmuşluğum vardı,

çok eskilerde– bir büyük binanın şekli belli belirsiz beliriyor. Teyzem nemden korkuyor, hizmetliler onu omuzlarına alıyor ve hole taşıyorlar. Şoför arkadan valizleri yüklenmiş getiriyor. Uzun favorili yaşlı bir uşak teyzemin üzerini alıyor. Benim üzerimi bir odalık alıyor. Mezgit'i ise bir genç uşak soyuyor. Küçük küçük köpek yavruları her bir yanımızı kokluyorlar. Bütün bunları biliyorum, hatırlamıyor olsam da... Değil mi ki burada doğmuş ve yaşamımın ilk on yılını burada geçirmişim.

"Misafir getirdim," diye seslendi teyzeciğim. "Konsti, bak, Vladısvav'ın oğlu, Zigmuş, kuzenin! Zoşia! Yujo – kuzinin. Bu Yujo, rahmetli Hela'nın oğlu. Yuzefçik, – bu tonton da amcan Konsti – Yujo."

El sıkışmalar, yanak öpmeler, bedenin parçalarını değdirmeler, sevinç ve misafirperverlik emareleri, bizi salona götürüyorlar, *Biedermeier* stili eski sandalyelere oturtuyorlar ve sağlığımızı sıhhatimizi soruyorlar, hal hatır soruyorlar – ben de buna karşılık sağlıklarını sıhhatlerini soruyorum ve hastalıklara ilişkin bir sohbettir bir başlıyor, bir yakalıyor ve artık bir daha da bırakmıyor. Teyzem kalbinden hasta, Konstanti amcanın ise romatizması var, Zoşia yakınlarda kansızlığa tutulmuş, bademcikleri zayıf, ama şöyle köklü bir tedavi için ilaç yok. Zigmunt da soğuk algınlığına yatkınlıktan muzdarip, bunun dışında kulağıyla ilgili berbat bir macerası olmuş; geçen ay, nemi ve rüzgârlarıyla birlikte güzün gelmesiyle birlikte yel girmiş. Bayağı – gelir gelmez ailenin mümkün bütün hastalıklarını dinlemek bayağı bir sağlıksız görünüyordu, ama sohbet ne zaman kesilmeye yüz tutacak olsa, teyzem *"Sophie, parle!"** diyerek fısıldayıveriyor, Zoşia da sohbeti devam ettirmek için, kendine meftun edici yanlarına

* (Fr.) "Sophie, konuş!" (y.n.)

zarar vererek, yeni bir hastalıkla atılıyordu ortaya. Siyatik, romatizma, artrit, kemiklerde kırık, gut, nezle ve öksürük, anjin, grip, kanser ve sinirsel döküntü, diş ağrısı, dolgu, bağırsak tembelliği, genel halsizlik, karaciğer, böbrekler, Karlsbad kaplıcaları, Prof. Dr. Kalitoviç ve Dr. Pistak. Pistak'da sanki bitecek gibi olmuştu, ama hayır, teyzem konuşmayı sürdürmek için Dr. Wistak'a ilişkin olarak kulaklarının Pistak'tan daha iyi işittiğini söylüyor ve yine Wistak, Pistak, perküsyon, kulak hastalıkları, boğaz hastalıkları, solunum yolları bozuklukları, kapakçığın ve kulakçığın tam kapanmaması, konsültasyon, safra taşları, kronik mide ekşimesi, organ yetmezliği ve akyuvarlar. Sağlıklarını sormuş olduğum için kendimi affedemiyordum. Ama sağlıklarını sormadan da edemezdim. Özellikle Zoşia bundan rahatsızdı, sohbeti sürdürmek için marazlarını dışa vurmanın ona acı verdiğini biliyordum, ama yeni gelmiş genç insanlar karşısında susup oturmak da olmazdı. Bir sürekli mekanizma mıydı ki bu, köye gelen herkesi hep böyle yakalar mıydı; köyde kimseyle asla başka türlü değil de, illa da hastalıklardan mı başlanırdı konuşmaya? Ezeli ve ebedi iyi terbiyeliliğin nezlevi tarafından ilişkiler kurmaya zorlaması ve mutlaka bu yüzden de gaz lambalarının ışığında, dizlerinde köpek yavrularıyla, bunca nezlevi ve soluk görünmeleri toprak sahipleri sınıfının yenilgisiydi. Köy! Köy! Eski bir ağa konağı! Ezeli haklar ve tuhaf tuhaf ezeli sırlar! Şehrin caddelerinden ve Mareşal Bulvarı'nın kalabalıklarından ne kadar da farklılar!

Eniştemin ateş yükselmeleri ve kanlı ishali içinde bir tek teyzem iyiliğiyle ve hiç zorlama olmaksızın yüzüyordu. Önlüklü, kızıl bir odalık içeri girdi ve lamba ışığını arttırdı. Sesini çıkarmakta pek cimri davranan Mezgit'i hizmetlilerin

bolluğu ve Sluck işi iki bel kuşağı etkilemişti. Bunlardaydı noblesse, yani asiller sınıfı – ama eniştem de beni çocukluğumdan hatırlıyor muydu, bilmiyordum. Bize birazcık çocukmuşuz gibi davranıyorlardı, ama birbirlerine de benzer şekilde, atalardan miras bir iyi aile terbiyesiyle davranmaktaydılar. Çentikli bir masanın altında oynanan oyunların belli belirsiz bir anısı vardı hafızamda ve geçmişte köşede duran, Osmanlı tarzı harap bir divanın püsküllerı hayal meyal geliyordu gözümün önüne. Isırır mıydım onları, yer miydim yoksa kâküllerime mi dolardım – galiba bir küçük kabın içine banar ve bir şeyler sürerdim sürmesine ya, acaba ne sürerdim ve ne zamandı? Yoksa burnuma mı sokuyordum? Teyzem kanepede, eski terbiyeye uygun şekilde, dikleşmiş, göğüs kısmını öne çıkarmış, kafayı birazcık arkaya vermiş halde oturuyordu; Zoşia kamburunu çıkarmış ve sohbetten hasta düşmüş, birbirlerinin içine geçirdiği parmaklarıyla oturmaktaydı; Zigmunt, dirsekleri sandalyenin kollarında, potinlerinin burunları seyre dalmıştı; eniştem ise Dachsund cinsi bir köpekçiğin tüylerini karıştıra karıştıra, kocaman, bembeyaz tavanı dolan babam dolanmaktaki bir sonbahar sineğine dalıp gitmişti. Çiftlikte bir fırtınadır koptu, evin dönündeki ağaçlar kalan son güçsüz yapraklarıyla uğuldadı, panjurlar gıcırdadı, odada az biraz bir hava hareketi oldu – bana ise tümüyle yeni ve hipertrofik bir suratın geleceği önsezisi hâkim olmuştu. Köpekler ulumuştu. Ya ben ne zaman uluyacağım? Çünkü uluyacağım kesin. Toprak sahiplerinin bir tuhaf ve gerçekdışı, birileri tarafından el bebek gül bebek bakılmış, üzerine titrenilmiş, akıl almaz bir boşluk içinde serpilmiş örfleri-âdetleri, ağırdan almaları ve hassaslıkları, müşkülpesentlikleri, nezaketleri, asaletleri, kibirleri, sevecenlikleri, incelikleri ve

her bir sözlerinde bir potansiyel olarak bulunan tuhaflıkları içimi tekinsiz bir korkuyla doldurmaktaydı. Ama beni en çok tehdit eden ne – tavandaki yalnız geç sonbahar sineği mi, çocukluk geçmişimle birlikte teyzem mi, yanaşmalı Mezgit mi, hastalıklar mı, kanepenin püsküllleri mi, yoksa birleştirilmiş ve yontulup sipsivri bir ufak şiş ucu yapılmış olan bunların hepsi mi? Kaçınılmaz suratın geleceği öngörüsü içinde atalardan miras kalmış bir hatıranın üzerinde, eski, atalardan yadigâr *Biedermeier* sandalyemde sessiz sessiz oturuyordum; teyzemse kendi sandalyesinde otururken, sohbeti devam ettirmek için cereyanlardan yakınıp yılın bu mevsiminde cereyanda kalmanın kemiklere korkunç derecede zarar verdiğini söyledi. Malikânelerdeki binlercesi gibi ortalama bir hanım kız olan ve diğer hanım kızlardan hiçbir şeyiyle farklılaşmayan Zoşia ise sohbete devam için buna güldü – ve herkes cemiyet içindeyken nezaket gereği yapılan gülüşün sahtekârlığıyla güldü – ve gülmeyi kestiler... Kimin için, yani aslında kime gülmüşlerdi?

Ama zayıf, uzun, cılızımsı, kel, uzun ince burunlu, uzun ince parmaklı, dar dudaklı ve kibar burun delikli, hali tavrı çok oturmuş, görmüş geçirmiş ve oturup kalkmasını bilen bir adam olan Konstanti enişte, koltuğunda bir salon adamının olağanüstü özgür oluş hali ve özensiz zarafetiyle yana kaykıldı, sarı süet şıpıdıkları içindeki ayaklarını masanın üzerine koydu.

"Esinti, dedi. "Yaptı. Ama şimdi kalmadı."

Sinek vızıldadı.

"Konsti," dedi teyzem iyi yüreklilikle. "Bırak artık bunalmayı." Ve ona bir bonbon şekeri verdi.

Ne ki o bunalıyordu ve esnedi – ağzını öyle bir geniş açış açtı ki sigaradan sararmış dişlerinin ta en diptekilerini gördüm – ve açık açık iki kez takmazlıkların en büyüğüyle esnedi.

"Deretepebumbum," diye mırıldandı. "Bir seferinde köpeğin teki avluda dans ettiydi de, kedi de güldüydü gözlerinden yaş gelesiye!"

Gümüş bir sigara tabakası çıkardı ve parmaklarıyla üzerine vurdu, ama tabaka elinden kayıp yere düştü. Yerden almadı, fakat yeniden esnedi – kime karşı esniyordu? Kime esniyordu? Aile, *Biedermeier* sandalyelerinde oturarak bu eylemlere bir suskunluk içinde eşlik etmekteydi. İçeriye yaşlı uşak Françişek girdi.

"Servis açıldı," diye duyurdu, üzerinde frakıyla.

"Akşam yemeği," dedi teyzem.

"Akşam yemeği," dedi Zoşia.

"Akşam yemeği," dedi Zigmunt.

"Tabaka," diye buyurdu eniştem. Uşak yerden aldı – ve duvarlarında eski porteler, bir köşesinde tıslayan bir semaverin olduğu V. Henry tarzındaki yemek odasına geçtik. Önümüze hamur içinde jambon ve konserve bezelye konuldu. Sohbet yeniden başladı. "Götürelim!" dedi Konstanti tabağına az biraz hardal ve birazcık da acırga kökü ezmesi alarak (ama kime karşı alıyordu bunları?). "İyi marine edilmişse, hamur içinde fırınlanmış jambonun üstüne yoktur. İyi marine edilmiş jambon da anca Simon'da bulunur, anca, deretepebumbum, Simon'da! İçelim. Birer kadehçik."

"Tokuşturalım," dedi Zigmunt, eniştem sordu: "Harpten önce Erivan Sokağı'nda sattıkları jambonu hatırlıyor musun?" – "Jambonun hazmı zordur," diye karşılık verdi teyzem. "Zoşia, niye bu kadar az aldın, yine mi iştahın yok?" Zoşia bir yanıt verdi, ama kimse onu dinlemedi, zira konuşmak için konuştuğu malumdu. Konstanti incelikli incelikli, zarafetle olsa da, bayağı bir sesli yemek yiyordu; tabağın üzerinde çalışarak bir jambon dilimi alıyor, onu ya acırga

kökü ya da hardalla çeşniliyor ve ağız boşluğuna tıkıyordu – bir tuz atıyor, bir biber atıyor, kızarmış ekmek dilimine yağ sürüyordu; hatta bir defa da tadı hoşuna gitmeyen bir parçayı ağzından tükürüp çıkarmıştı. Sofracıbaşı hemen alıp kaldırdı. İyi de, kime tükürmüştü? Ve kime karşı yağlıyordu? Teyzem iyi yüreklilikle, bayağı bol, ama azar azar yiyordu; Zoşia içine içine tıkıştırıyordu; Zigmunt uyuşuk uyuşuk besleniyordu; hizmetliler ise p a r m a k l a r ı n ı n ucunda hizmet ediyorlardı. Birdenbire Mezgit, ağzının yarı yolunda çatalıyla kalakaldı ve dondu, gözleri karardı, suratı kül misali grileşti, dudakları aralandı ve korkunç suratında güzel mi güzel, mandolinle tıngırdatılır gibi hisli bir gülümseme açtı. Bir selamlama ve karşılama, hoş geldin de bana, geldin, geldim gülümsemesi – elleriyle masaya dayandı, eğildi, üst dudağı sanki yutkunacakmış gibi kalktı, ama yutkunmadı, sadece daha çok eğildi. Bir yanaşma görmüştü! Şüphem yoktu – jambonların yanına bezelye koymuş genç uşak, hayali kurulan yanaşmaydı.

Yanaşma! Mezgit'in yaşında, on sekizden büyük değil, ne iri ne ufak, ne çirkin ne yakışıklı – açık renk saçları vardı, ama sarışın değildi. Koşturup duruyor ve yalınayak, sol koluna sarılıp asılmış bir peçete, yakasız, bir kopçayla iliklenmiş gömleğiyle köylü yanaşmaların pazar kıyafeti içinde hizmet ediyordu. Bir façası vardı – ama Mezgit'in berbat façasına hiçbir şekilde akraba bir faça değildi; yapma bir faça değil, ama doğal, folklorik, kaba yontulmuş ve sıradandı. Faça olmuş bir yüz değil, ama yüz olma onurunu asla kazanamamış bir faça – bacak gibi bir façaydı bu! Sarışın ve yakışıklı olmaya layık olmayışı gibi, onurlu bir yüze de layık olmayan – uşak olmaya layık olmayan bir uşakçık! Efendilerinin tabaklarını eldivensiz ve yalınayak değiştiriyor, ama kimse

buna şaşmıyordu – frak giymeye layık olmayan bir oğlan. Bir yanaşma!.. Nasıl bir talihsizlik onu burada, eniştemgillerin evinde karşımıza çıkarmıştı? "Başlıyor," diye düşündüm ve jambonu bir sakız gibi çiğneyip çiğneyip durdum. "Başlıyor..." Aslında konuşmayı devam ettirmek amacıyla bize yememiz için ısrar etmeye başlamışlardı ve armut kompostosunun tadına bakmak zorunda kalmıştım – ve yine çayın yanına da tuzlu kraker ikram edildi ve ben teşekkür etmek, yutağımda düğümlenip kalan kızartılmış erikleri yemek zorunda kaldım, teyzemse konuşmayı sürdürmek için, mütevazı sofralarından ötürü özür diledi.

"Deretepebumbum," dedi masanın yanına yayılmış Konstanti amca; ağzını geniş geniş açtıktan sonra, iki parmağıyla aldığı bir eriği tembel tembel içerisine atıyordu. "Yiyin! Yiyin! Götürün, canlarım!" Yuttu, ağzını şapırdattı – ve sanki bilerek, kasti bir doymuşlukla ekledi: "Yarın altı seyise yol veriyorum ve paralarını ödemeyeceğim, çünkü param yok!"

"Konsti," diye seslendi ona iyilikle teyzem. Ama o şöyle karşılık verdi.

"Peynir lütfen."

Bunu kime karşı söylemişti? Hizmetliler p a r m a k l a r ı n ı n ucunda hizmet ediyorlardı. Mezgit dalıp gitmiş; çarpılmamış, folklorik, kırsal ve bacaksal façayı bakışlarıyla içiyor, onu sanki dünyadaki tek içecek oymuşçasına soğuruyordu. Onun ağır ve bilinçsiz bakışı altında genç uşağın ayağı takılmış, az kaldı çayları teyzemin kafasından aşağı boca edecek gibi olmuştu. Yaşlı Françişek de hafiften kulağını çekmişti.

"Françişek," dedi teyzem iyilikle.

"O da dikkat etsin!" diye homurdandı eniştem ve bir sigara çıkardı. Genç uşak atlayıp ateş yetiştirdi. Eniştem ince dudaklarıyla bir duman bulutu üfürdü, kuzen Zigmunt da

aynı incelikteki dudaklarından ikinci bir duman bulutu saldı ve herkesin kendi paha biçilmez *Biedermeier* sandalyesine oturacağı salona geçtik. Paha biçilmezlik korkunç bir lüksle kaplıyor içimi alttan alta. Uluyan berbat hava pencerelerin ardından sesini duyurdu; Zigmunt, birazcık canlanmışlıkla bir şey önerdi.

"Briçe ne dersiniz?"

Ama Mezgit oynamasını bilmiyordu – dolayısıyla Zigmunt sustu ve oturup kaldı. Zoşia sonbaharda da çok sık yağmur yağıyor gibisinden bir şeyler söyledi, teyzemse bana Yaca teyzemi sordu. Konuşma artık bitmişti – eniştem bacak bacak üstüne attı, kafasını arkaya dayadı ve tavanda orada burada sürten uyuşuk sineğe baktı – ve de bizlere damağını ve tütünden sararmış bir dizi dişini göstererek esnedi. Zigmunt, bir bacağını ağır ağır sallamacılık ve mokaseninin ucundaki ışık yansımalarını izlemecilik oynuyordu; teyzem ve Zoşia elleri dizlerinde oturuyorlar, minyatür *Pinscher* masada oturuyor ve Zigmunt'un ayağına bakıyordu; Mezgit ise bir kenarda, başı ellerinin arasında, korkunç sessiz bir şekilde oturmaktaydı. Teyzem irkilip kendine geldi ve hizmetlilere misafir odasının hazırlanması – yatakların içine birer sıcak su şişesi, yastıkların üzerine de birer reçelli fıstık tabağı konulması– talimatı verdi. Bunu duyan eniştem, öyle laf olsun diye, kendisinin de biraz yiyebileceğini söyledi ve itaatkâr hizmetliler hemen getirdiler. Yedik, gerçi pek bir şey yiyecek halimiz yoktu – ama yememezlik de edemiyorduk, çünkü tepside yenmeye hazırdılar ve de çünkü ikramda bulunuyor ve "buyrun, buyrun," diyorlardı. Dememezlik de edemiyorlardı, çünkü fıstıklar masanın üzerindeydi. Mezgit diretmiş, kesinkes reçel istememişti ve niye böyle yaptığını –yanaşma yüzünden

böyle yaptığını– tahmin ediyordum, ama teyzem ona iyilikle iki porsiyon koydu, bana ise küçük bir kesekâğıdından bonbonlar ikram etti. Tatlı, haddinden fazla tatlı oluyor, artık dayanamıyorum, haddinden fazla iç bayıcı, ama önümde bir tatlı tabağı varken yememezlik yapamıyorum, içim bulanıyor; çocukluk, teyze, kısa pantolonlar, aile, sinek, minyatür *Pinscher*, yanaşma, Mezgit, dolu mide, boğuculuk, pencerelerin ardındaki yağmur yaş, aşırılık, tıka basa doymuşluk, çok fazlalık, korkunç zenginlik, *Biedermeier* kaplıyor içimi alttan alta. Ne ki kalkıp "İyi geceler," diyemiyorum; her nasılsa, bir önsöz olmadan yapılamıyor bu... Nihayet deniyoruz, ama "Buyurun, buyurun," deyip bizi alıkoyuyorlar. Konstanti enişte, bitkin ve tatlı dudaklarının arasına bir çileği daha kime karşı tıkmakta? O ara Zoşia hapşırdı ve bu bizim gitmemize olanak verdi. Vedalaşma, eğilip selamlar verme, teşekkürler etme, bedenin parçalarını birbirine değdirme. Odalık bizi, birazcıcık hatırladığım, dolambaçlı, ahşap merdivenlerden yukarıya çıkartıyor... Ardımızda tepside reçel ve fıstıklarla bir hizmetli. Boğucu ve sıcak. Yediğim reçeller ağzıma ağzıma geliyor. Mezgit'in de ağzına ağzına geliyor. Kır konağı...

Kapı odalığın ardı sıra kapanır kapanmaz Mezgit sordu: "Gördün mü?"

Oturdu ve yüzünü avuçlarıyla örttü.

"Genç uşaktan mı bahsediyorsun?" diye karşılık verdim görünürde umursamazca. Aceleyle storu indirdim – bahçenin karanlık boşlukları içinde ışığı yakılmış bir pencere olmasından çekiniyordum.

"Onunla konuşmalıyım. Aşağıya ineceğim! Ya da dur – zili çal! Mutlaka ki bizim hizmetimize verilmiştir. İki kez çaldır."

"Nene gerek bu?" Onu ikna etmeye çalışıyordum. "Bundan karışıklıklar çıkabilir. Unutma ki eniştemler... Mezgit!" diye bağırdım. "Çalma zili, önce bana söyle, onunla ne yapmak istiyorsun?"

Zile bastı.

"Kahretsin!" diye homurdandı. "Reçel yetmezmiş gibi, bir de elma armut koymuşlar. Sakla şunları dolaba! Sıcak su şişelerini de at. Görmesini istemem..."

En mahrem insani işlerin öfkesiyle, ardında kader kaygısının pusuya yattığı o öfkeyle öfkeliydi.

"Yujo," diye fısıldadı bir titremeyle, içtenlikle, samimiyetle. "Yujo, sen de gördün ya, bir suratı var – süslenmemiş, sıradan bir suratı var! Mimiksiz bir surat var! Tipik bir yanaşma, daha iyisini başka hiçbir yerlerde bulamam. Yardım et bana! Tek başıma bakamam çaresine!"

"Bir sakinleş! Ne yapmak istiyorsun?"

"Bilmiyorum, bilmiyorum. Eğer ki arkadaşlık kurarsam... Ona karı... karı...ndaş olmayı becerirsem..." diye itiraf etti utançla. "Karı...ndaş olmak! Eş... eşlik etmek! Zorundayım! Yardım et bana!" Genç uşak odaya girdi.

"Buyurun," dedi.

Kapının yanında duruyor ve emirlerimizi bekliyordu; bu yüzden Mezgit leğene su koymasını emretti. Koydu ve yine dikilip durdu – dolayısıyla Mezgit vasistası açmasını emretti, açıp dikilince de havluyu çiviye asmasını emretti; asınca da kabanını elbise askısına geçirmesini emretti – ama bu emirler onu korkunç yoruyordu. Emirler veriyor, yanaşma da onları ikiletmeden yerine getiriyordu – ve emirler de gitgide kötü bir düşü andırır olmaya başlamıştı, oy, onunla karındaşlık edecek yerde, yanaşmana bir efendi afra tafrasıyla emirler vermek; efendi fantezilerinin bütün bir gecesi

boyunca böyle emir üstüne emir vermek! Sonunda, artık ne emredeceğini bilemeyerek, tam bir emir yokluğu içinde dolaba saklı şişeleri ve elmaları çıkarmasını emretti ve yıkılmış bir halde fısıldadı bana.

"Bir de sen dene. Ben yapamıyorum."

Ağır ağır ceketimi çıkardım ve yatağın kenarına bacaklarımı sallar vaziyette oturdum – bir yanaşmaya askıntı olmaya daha elverir bir pozisyondu bu. Öyle sıkıntıdan sorarmış gibi, tembel tembel sordum.

"Adın soyadın ne senin?"

"Valek," diye karşılık verdi ve bir isim kısaltması yapılmadığı, ama bu ismin –sanki tam hali olan Valentin'e ve ne de tam bir soyadına layık değilmişçesine– ona uyduğu açıktı. Mezgit sarsıldı.

"Çoktandır mı burada hizmet ediyorsun?"

"Bir ay kadar olacak, saygıdeğer beyim."

"Daha önce nerede iş görüyordun?"

"Atların oradaydım, saygıdeğer beyim."

"İyi mi burası?"

"İyidir, saygıdeğer beyim."

"Bize sıcak su getir."

"Başüstüne, saygıdeğer beyim."

Çıktığında, Mezgit'in gözlerine yaş doldu. İki gözü iki çeşme ağlıyordu. Yaşlar bitkin yüzünden kayıp kayıp iniyordu. "Duydun mu? Duydun mu? Valek'miş! Bir soyadı bile yok! Bütün bunlar ona nasıl da yakışıyor! Façasını gördün mü? Mimiksiz bir surat, sıradan bir surat! Yujo, eğer benimle karı... ndaş olmazsa, bilmiyorum ne yaparım!" Öfkeye kapıldı, sıcak su getirmesini emrettim diye sitem etti bana; verecek başka emir kalmayınca, dolapta saklı sıcak su şişelerini çıkartmasını emretmiş olduğu için kendisini

affedemiyordu. "Bırak şişelerde yatağa konan suyu, o herhalde hiç sıcak su kullanmıyordur. Herhalde hiç yıkanmıyordur. Ama kirli de değil. Yujo, dikkat ettin mi, yıkanmıyor, ama kirli de değil – ondaki kir her nasılsa zararsız, tiksindirmiyor! Hey, hey, ya bizim kirler, bizim kirlerimiz..." Eski bir konağın misafir odasında muazzam bir güçle fışkırıp çıkmıştı içinden tutkusu. Gözyaşlarını sildi – genç uşak elinde bir ibrikle geri döndü. Mezgit bu sefer benim sorularımın izinden giderek konuşmaya başladı.

"Kaç yaşındasın?" diye sordu önüne bakarak.

"Ee... Bilmiyorum ki, saygıdeğer beyim."

Mezgit'in âdeta soluğu kesildi. Bilmiyordu! Kaç yaşında olduğunu bilmiyordu! Tabii ki de, tanrısal yanaşma, gülünç düşürücü eklerden muaftı. Ellerini yıkama bahanesiyle genç uşağa yanaştı ve titremesini frenleyerek:

"Herhalde benimle yaşıtsındır," dedi.

Artık bu bir soru değildi. Yanıt olarak istediğini söyleme özgürlüğünü ona bırakmıştı. Karı...ndaşlık başlayacaktı. Genç uşak yanıt verdi.

"Buyurun."

Bunun üzerine Mezgit, kaçınılmaz sorulara geri döndü.

"Okuma yazman var mı?"

"Ee... Nereden olsun, saygıdeğer beyim."

"Ailen?"

"Bir kız kardeşim var, saygıdeğer beyim."

"Peki, kız kardeşin ne yapıyor?"

"İnekte durur, saygıdeğer beyim."

Dikiliyordu, Mezgit ise onun etrafında dönüyordu – sadece sorular ve emirler, emirler ya da sorulardan başka bir yol yokmuş gibi görünüyordu. Dolayısıyla yine oturdu ve emir verdi.

"Ayakkabılarımı çıkar."

Ben de oturdum. Oda uzun ve dardı, üçümüzün bu odadaki hareketleri iyi hareketler değildi. Büyük ve iç karartıcı ev karanlık, nemli bir bahçenin içinde duruyordu. Rüzgâr galiba hafiflemişti ve bu daha kötü olmuştu – keskin rüzgârda daha iyi olabilirdi. Ayağını uzattı, yanaşma diz çöktü ve suratını onun ayağı üzerine eğmekteyken, Mezgit'in façası onun üzerinde feodal feodal, soluk ve ürkmüş, emirlerle katılaşmış, artık ne soracağını bilemeyen bir faça olarak yükselmekteydi. Dolayısıyla ben sordum.

"Peki, efendinden arada suratına yediğin oluyor mu?"

Birden yüzü aydınlandı ve mutlu mutlu, folklorik folklorik karşılık verdi.

"Oy, yemesine yerim ya! Hemi de ne yemek, beyim!"

Sözünü ha bitirmiş ha bitirmemişti ki sanki altında yay varmış gibi fırlayıverdim, elimi savurdum ve tersiyle suratının sol yarısına bir tane çaktım. Sessiz gecede tabanca patlamasından farksız yayılıp gitti tokat sesi. Oğlan suratını tuttu, ama hemen elini indirdi ve ayağa kalktı.

"Vurdunuz mu da iyi vuruyo'nuz, beyim!" diye fısıldadı hayretle ve saygıyla.

"Uza!" diye haykırdım.

Çıktı.

"Çok da iyi bi' şey yaptın ha!" Mezgit, çaresizlikle ellerini kavuşturmuştu. "Ona elimi vermek istiyordum! El ele tutuşmak istiyordum! O zaman suratlarımız ve her şeyimiz birbirine eşit olacaktı. Ama sen tutup elinle suratına vurdun! Bense ayağımı onun ellerine uzatmıştım! Ayakkabımın bağını çözüyor – kendi haline acınıyordu! Niye yaptın ki bunu?"

Niçin yaptığıma dair bir fikrim yoktu, sanki yayların üzerinde hoplayıp zıplıyormuşum gibi olup bitmişti bu, "Uza," diye bağırmıştım, çünkü vurmuştum, ama niye vurmuştum? Kapı çalındı – kuzen Zigmunt, elinde bir mumla, ayağında pijama altı ve şosonlarıyla eşikte göründü.

"Biri ateş mi etti?" diye sordu. "Sanki bir Browning sesi duyar gibi oldum."

"Senin şu Valek'e bir şamar indirdim."

"Valek'in suratına mı çaktın?"

"Benden bir sigara yürüttü."

Yarın bunu hizmetlilerden öğrenmesindense, benden ve benim versiyonumla öğrensin istiyordum. Zigmunt az biraz şaşırdı, ama bir an sonrasında misafirperver misafirperver güldü.

"Mükemmel. Bu ona ders olur! Nasıl yaptın – anında çaktın mı tokadı," diye sordu inanamamazlıkla. Güldüm, Mezgit ise bana asla unutmayacağım bir bakış, ihanete uğramış birinin bakışını fırlattı ve çıktı, tahmin ettiğim kadarıyla, helâya. Kuzen onu bakışlarıyla kapıya kadar izledi. "Bu senin arkadaşın, sanki seni kınıyor mu ne," dedi hafif bir ironiyle. "Kızgın mı sana? Tipik bir şehir bebesi!" – "Şehir bebesi," dedim, çünkü başka ne diyebilirdim ki? "Şehir bebesi," dedi. "Bu Valek gibilerinin var ya, anca suratına çakacaksın ki sana efendi gibi saygı göstersin! Onları tanımak lazım! Hoşlanırlar bundan!" – "Hoşlanırlar!" dedim. "Hoşlanırlar, hoşlanırlar, ha, ha, ha! Hoşlanırlar!" O ana kadar bana daha ziyade mesafeli davranmış olan kuzenimi tanıyamıyordum; ilgisizliği kaybolup gitmiş, gözleri ışıldamıştı; Valek'in suratına şamar atılmış olması hoşuna gitmiş ve ben de hoşuna gitmiştim; ırkçı bir küçük bey, sanki burun deliklerine birdenbire ormanın ve avamın kokusunu

çekmiş gibi, uyuşuk ve sıkılmış bir öğrencinin içinden dışarıya uzanıp bakmıştı. Mumu pencerenin kenarına koydu, ağzında sigarayla yatağın ayakucuna oturdu. "Hoşlanırlar," dedi. "Hoşlanırlar! Dövmek tamam, yalnız bahşişini de vereceksin – bahşişsiz dövmeyi kabul etmem. Babam ve Severin dayım zamanında "Grand Otel"de bir hamalın suratına çaktıydılar. – Eustahı amcam da – dedim çaktıydılar." – "Eustahi amcam da," – dedim "bir berberin suratına çaktıydı." – "Ama surata kimseler Evelina ninemizden daha iyi çakamazdı, ama tabii bu artık fi tarihi." – "Ohoo, daha geçenlerde ya, Henriş Patz, sen kafayı bi' bul, kontrolörün birinin suratına yapıştır! Henriş Patz'ı tanır mısın? Çok alçakgönüllü bir tiptir." Hepsi de olağanüstü doğal ve de alçakgönüllü olan birkaç Patz tanımakla birlikte, Henriş'le karşılaşmanın henüz kısmet olmadığı karşılığını verdim. Ama Bobiş Pitvitski, Kakadu Bar'da camı çerçeveyi bir garsonun suratında kırmıştı. "Benim sadece bir kez bir biletçinin suratına yapıştırmışlığım var," dedi. "Pipovski'leri tanır mısın? Kadın adamakıllı züppe, ama olağanüstü estetiktir. Aslında yarın bi' keklik avına gidilebilir, ne dersin?" (Neredeydi Mezgit? Nereye gitti? Niye dönmüyor?) Ne ki kuzen hiçbir kalkıp gitme niyeti göstermiyor; Valek'e aşk edilen tokat bizi sanki beraber içilmiş bir kadeh votka gibi yakınlaştırmıştı ve sigara tüttürerek, ağız burun kırmalar, keklik, Pipovska, alçakgönüllülük, "Tacjanki" bale topluluğu ve Kolombina, Henriş ve Tacio, hayat adamı olmak gerek, gerçekçi olmak, tarım okulu ve okulu bitirdim mi, gelsin bakalım paralar diye diye çene çalıp duruyor. Aşağı yukarı aynı şekilde yanıt veriyorum. Buna karşılık o yine aynı şekilde. Ve ben yine aynı şekilde. Dolayısıyla yine ağız burun kırmaktan söz edip ne zaman, kimle ve kaç paraya yapılacağını

bilmek gerektiğini anlatıyor; peşi sıra ben, kulağa çakmamanın çeneye çakmaktan daha iyi olduğunu söylüyorum. Ancak bütün bunlarda gerçekdışı bir şey var ve birkaç kez araya girip bunun hiç de böyle olmadığını, gerçek olmadığını, bugün kimsenin kimseye çakmadığını, böyle bir şeyin artık olmadığını, belki de hiç olmamış olduğunu, bir efsane, bir efendi fantezisi olduğunu söylemeyi deniyorum. Ne var ki yapamıyorum, fazlasıyla tatlı tatlı çene çalmaktayız; efendi fantezisi bizi bir yakalamış, bırakmıyor; bir küçük bey başka bir küçük beyle nasıl çene çalarsa, öyle çene çalıyoruz! "Bazen ağzın ortasına çakmak da fena olmuyor! – "Surata indirmek! – Çok sağlıklı şey! – Herifin birinin ağzını yüzünü benzetmek gibisi yok! – Eh, kalkmanın vaktidir," dedi nihayet. "Oturup kalmışım... Varşova'da görüşürüz. Seni Henriş Patz'la tanıştırırım. Bak şuna, on ikiye geliyor. Senin şu arkadaş da amma kaldı orada... Hasta falan olmalı. İyi geceler."

Sarıldı bana.

"İyi geceler, Yujo!"

"İyi geceler, Zigo!" diye karşılık verdim.

Mezgit niye dönmüyor? Alnımın terini sildim. Nereden de çıktı bu kuzenle sohbet? Vasistastan dışarı baktım; yağmur dinmişti, elli adımdan ötesi görülmüyordu, gecenin kesifliği içinde yalnızca yer yer birkaç ağaç biçimi seçer gibi oldum – ama biçimleri sanki karanlıktan da daha karanlık ve çok daha belirsiz gibi gelmişti. Bir peçenin ardında sağır tarlaların boşluğuyla bir uçtan bir uca bölünmüş, gizli ve nasıl olduğu bilinmez bahçe nem içinde yüzmekteydi. Baktığım şeyin nasıl bir şey olduğunu tahmin edemeyerek, bakarak ve geceden daha karanlık bir şekilden başka bir şey görmeyerek odanın derinine çekiliyordum ve vasistası çarptığım

gibi kapadım. Bütün bunlar gereksizdi. Gereksiz yere yanaşmaya vurmuştum. Çene çalışımız gereksizdi. Aslında, burada bir tokatlama olmuştu, bir kadeh votka gibi, şehirlilerin demokratik ve kuru şamarlarından tümüyle farklı bir tokat. Kahretsin, eski bir ağa konağında bir hizmetlinin suratı ne ki sanki? Genç uşağın façasını bir tokatla yüzeye çıkarmış olmam ve bir de üstüne küçük beyle bunun muhabbetini yapmış olmam, berbat bir şey. Mezgit nerede?

Gece yarısından sonra saat bir sularında döndü; hemen girmedi, sadece aralık kapıdan uyuyup uyumadığına baktı – bir gece âleminden döner gibi süzüldü odaya ve çabucak lambanın fitilini çevirdi. Hızlı hızlı soyundu. Lambanın üzerine eğildiğinde, façasının yepyeni, çirkin değişikliklere uğradığını fark ettim – sol yanı kabarmış ve şişmişti; bir elmayı, ama komposto içindeki bir elmayı andırıyordu ve her bir şeyi sanki köftelik bulgur gibi ufak ufak dökülüyordu. Cehennemî k ü ç ü l m e! İşte onu hayatımda bir kez daha, bu sefer bir dostumun yüzünde görmüştüm! Korkunç bir cantinin gazabına uğramıştı, korkunç bir cantinin –bunu anca bu şekil tanımlayabilmiştim– gazabına uğramıştı. Nasıl sağlam bir güç onu böyle benzetebilmişti? Soruma birazcık fazla ince, cırtlak bir sesle yanıt verdi.

"Uşakların odasındaydım dedi. Yanaşmaya karı...ndaş oldum. Çaktı suratıma."

"Ne yani, genç uşak senin suratına mı vurdu?" diye sordum kulaklarıma inanamayarak.

"Vurdu bana," diye karşılık verdi bir sevinçle, ama yapmacık ve hâlâ hep tiz bir sevinçle. "Artık kardeşiz. Nihayet konuşup anlaştım." Ancak bunları bir *Sonntagsjäger** gibi, bir köy düğününde içti diye kendini öven bir şehirli memur

* (Alm.) Acemi avcı. (ç.n.)

gibi söylüyordu. Ezici ve un ufak edici bir güçle ellenilmişti, ne ki bu güce karşı tutumu güvenilebilir bir tutum değildi. Sorularla onu sıkıştırdım, işte o zaman gönülsüzce, yüzünü bir gölgeye gizleyerek açık etti.

"Emir verdim."

"Nasıl?" Kan beynime sıçramıştı. "Nasıl yani? Yüzüne vurmasını emrettin yani! Seni deli belleyecek!" Suratıma tokadı sanki ben yemişim gibi geldi. "Tebrik ederim! Enişte-mler öğrenecek olursa!.."

"Ama senin yüzünden," diye karşılık verdi ezik ve za-vallı zavallı. "Ona vurmaman gerekirdi. Sen başlattın. Say-gıdeğer beyimizin canı vurmayı çekti! Ben de ondan tokat yemek zorunda kaldım, çünkü sen de ona çakmıştın... Bu olmadan eşitlik olmazdı ve karı... n... daşlık edemezdim.

Işığı söndürdükten sonra, kopuk kopuk cümlelerle, iç-ler acısı çabalamalarının öyküsünü anlatmaya girişti. Ya-naşmayı uşakların odasında, efendilerinin ayakkabılarını temizlerken bulmuş ve yanına oturmuş, ama genç uşak ayağa kalkmış. *Da capo*, yani en baştan tekrarlanmış her şey – yine bir muhabbet kurmuş, gerginliğini almaya, onu konuşturmaya ve arkadaşlık etmeye çalışmış, ama sözcük-leri daha dudaklarındayken iğrenç ve anlamsız bir idile dönüşüyormuş. Yanaşma bilebildiğince yanıt veriyormuş vermesine ya, sıkılmaya başladığı ve bu kaçık beyin ne is-tediğini anlamadığı görülüyormuş. Sonunda Mezgit, soy-dan Fransız Devrimi ve İnsan ve Yurttaş Hakları Bildiri-si'nden gelme bir ucuz laf kalabalığına kaptırmış paçayı, insanların eşit olduğunu anlatmış ve bu bahaneyle yanaş-manın ona elini vermesini talep etmiş – ne ki beriki kesin bir dille reddetmiş. "Benim elim saygıdeğer beyimize yaraş-maz." İşte o zaman, eğer onu kendisine bir tokat atmaya

mecbur etmeyi becerirse, aralarındaki buzların eriyeciği şeklinde bir çılgın fikir gelmiş aklına. "Vur bi' tane suratıma," diye yalvarmış, artık acıyacağına falan bakmadan. "Vur bi' tane!" deyip eğilerek yüzünü onun ellerine uzatmış. Ancak genç uşak hayır deyip duruyormuş "Yo'," diyormuş. "Ne diye vurayım ki saygıdeğer beyimize?" Mezgit yalvarmış, yalvarmış ve en sonunda bağırmış: "Vursana ulan, emrediyorum ya! Ne oluyor sana be, hay babasının şarap çanağına," der demez yanaşma bir çakış çakmış ki gözünde şimşekler çakmış; aynı balyoz ya, eşek tepmesi! "Ulan," diye bağırmış. "Bi' daha! Bi' daha!" Balyoz, eşek tepmesi, şimşekler. Gözlerini açıyor ve karşısında elleri emirlerini yerine getirmeye hazır bir halde dikilen genç uşağı görüyor! Ama emirle attırılan tokat gerçek bir tokat da değil – leğene su dökmek ve ayakkabıları çıkarmak gibi bir şeymiş ve utanç kızarması, aldığı darbenin kızarıklığı örtmüş. "Bi' daha, bi' daha," diye fısıldamış çilekeş, yanaşma nihayet suratına karı...ndaşlık etsin diye. Ve yine balyoz, eşek tepmesi, gözlerde şimşekler – oy, ıssız bir uşak odasında, ıslak bezlerin ortasında, içinde sıcak su olan bir teknenin başında o çakış yok mu, surata surata ah!

Bereket versin, efendinin zırzoplukları halk çocuğunu keyiflendirmiş. Saygıdeğer beyin kafasının karışık olduğu sonucuna varmış olmalı (ki avamı efendilerin akıl hastalığı kadar eğlendiren başka bir şey de yoktur) ve köylü usulünce matrak geçmeye başlamış ki bu da bir samimiyet doğurmuş. Çok geçmeden yanaşma, böğrüne dirsekler atacak ve birkaç kuruş sızdıracak derecede karındaşlık eder olmuş.

"Ver bi' tütün parası be beyim!"

Ne ki bütün bunlar olması gerektiği gibi değil, ama hepsi düşmanca, kardeşçe ve dostça değil, folklorik folklorik kafa

bulucu, ölümcül, özlenen kardeşlikten uzakmış. Bizimki dayanmış yine de; genç uşağı bir efendi tarzında aşağılamaktansa, yanaşmanın onu aşağılamasını yeğliyormuş. Mutfakta çalışan bir kızcağız, Marsışka, elinde ıslak yer beziyle mutfaktan çıkıvermiş ve başlamış gördüğü bu hokkabazlığa hayretler etmeye:

"Aney! İşe baa' be!"

Ev ahalisi uyumakta olduğundan, onlara bir uşak odası ziyareti yapmış bulunan bu beyefendiyle birlikte kendilerini ceza falan almadan eğlenmeye bırakabilir; onunla köylü usulü, folklorik folklorik kafa bula bula eğlenebilirlermiş. Mezgit'in kendisi de bu işte onlara destek çıkmış ve onlarla birlikte gülmüş. Ancak Mezgit'le alay ederlerken, yavaş yavaş kendi efendileriyle de matrak geçmeye başlamışlar. "Bizimkile' de ayni bö'lesi!" diyorlarmış folklorik, mutfaksal ve uşak odasal bir yaygarayla. "Ayni be! Heç bi' şe'ler yapmazla', yi babam yi, şişe'le' gari. Yirler, yirler, hasta olu'la', yatağa düşe'le' gari, sonra odalarda gez babam gez, anlatıveri' dururla' bi' şe'ler gari. Ula' tıkınmadığın ne va' be! Rabbimin Anası acusun! Ben şu çarıklı halimle, senun yidiğinin yarusunu yiyemem la! Yok efendüm öğle aşı, ikindisü, o olmadı şekeri'müş, reçeli'müş, ikincü kahuvaltıya so'an ilen yumurtaymuş. Çok bi' yiyiciler be, çok bi' pisboğazla' – gobağı kaldırıp kaldırıp yatıyo'la' ya, ondan illet buluyo' bunları. Ağa va' ya, hani geçen av olduydu ya, o'man bekçusuna tırmanmuş ya la! He, o'man bekçusuna tırmanmuş! O'man bekçusu Vincentı ikinci tüfeğinen bunun a'kasında duruyo'lamış, yabanın birini vu'muş, domuz da bunun üzerine bi' atlayuş atlamuş ki bizüm bey tüfengi falan atıp bi' fırlamuş, Vincentı'nın üzerüne bi' çı'ış çı'mış ki! – Aman ses etme, Marsışia, he valla, Vincentı'nın üzerine

çı'mış! Sen orada tırmanacak ağaç neyin bulama, hop Vincenti'nın tepesuna çıh! Sonra bey buna bi' zloti ve'ive'miş ve ağzundan tek laf kaçırmamasunu tembühlemüş, yo'sam işten ata'muş." – "Oy, İsa aşkuna! Canun çukmaya! Bi' sus la, koyve'düm ya makaraları!" Marsışka kasıklarını tuta tuta gülüyormuş. "Küçük hanum da öyle gezintüye neyin çıkıyo', gezüp gezüp dikizliyo' ya. Efendüler de gezip dikizliyo'. Zigmunt Bey de benü bi' diküzler ki rezülün rezülü – bu bi' sefer beni bi' sıkıştı'dı ha, ama ne sıkıştı'ma! Gari biri diküz atıyo' mu diye baka' da baka', valla koyverdüm makaraları da kaçtım! Sonra bana bi' zloti verdi, kimselere, ama kimselere dememi tembih etti, sarhoş olduğunu neyin söyledi! He, sarhoşmuşmuş! – didi yanaşma. – Öteki kızla' da onunla dolanmıyo' ki, çünkü'm onla'ı da ha babam diküzliyo'. Köylükte bir Yuzefka'sı va' bunun, dul karı, onunla o buluşuyo' gölün o yandaki çalılıkla'da, ama yemün billâh etti'miş ona ki kimseye tek laf etmesün – o da hiç etmez ya! – Hi, hi, hi, hi! Sus, Valuş! Bizimkile' pek bi' haysüyetlüdürler ha! Çok bi' kibardurlar! – Bi' kibar ki burunlarını senin silmen lazım gelü', çünkü'm kendileri heç bi' şey yapıve'mez. Ha şunu ver, şunu çek, berikini getür, la paltolarını bile'm sana tuttururla' ya, çünkü'm kendileri giymezler. İlk başladum, bi' tuhafıma gittüydü. Benim etrafımda bö'le birileri dört dönü'vesin, işimi gö'üvesin, vallaha da kalpten gönülden diyom, toprağın altına girsem bana yeğdür. Akşamları da beyimize mermem neyin sürüyom." – "He, ben de küçük hanumu ellerimle yoğuru yoğuruveriyom," diye cıvıldadı köylü kızı. Aha bö'le yoğurup ezikliyom ellerimle, la bi' de zayıf ki. Efendülerimiz yumuşacuk, elleri de ö'le bi' göççücük! Hi, hi, hi, aha bö'le minu minnacuk!" – "Oy, İsa aşkuna! Geziyo'la', tıkınıyo'la', saçma salak lakırdıyo'la',

sonra'm canları sıkılıyo." – "Sus, sus, Valuş! Etme bö'le lakırdı, hanımumuz eyidür be!" – "He, eyidür, çünkü'm adam gırtlakla', gayrı bu nası bi' eyilükse! Köyde açluk va', tam takur kuru bakur! Gırtlaklıyo'la' be insancukları! He, hepisü de onlarda çalışıyo', beyümüz de tarlaya çı'ka'sa, insancuklar ona nası ırgatlık ediyor deye bakmaya çıkıyo'." – "Hanımumuz da inekten korkuyo'. Hanımumuz inekten korkuyo'!!! Efendüler öyle deyo! Geziniyo'la' – hi, hi, hi – peynür gibi'n ahça pahça!.." Köylü kızı yaygara ve hayretler edü edüverürken, yanaşma da lakırdayup lakırdayup şaşu şaşukalıverüken, girmiş içeri Françişek...

"Françişek mi girdi," diye bağırdım. "Sofracıbaşı?"

"Françişek! Şeytan dürtmüş herhalde," diye cayırdadı zayıf bir sesle. "Marsışka'nın yaygarası uyandırmış olmalı. Bana, tabii ki de, bir şey söylemeye cesaret edemedi, ama şimdi gevezelik etmenin zamanı değil, defolup işinizin başına gidin, gecenin geç saati olmuş, ama yıkanacaklar daha yıkanmamış falan diyerek azarladı yanaşmayla Marsışka'yı. Hemen kaçtılar. Aşağılık uşak parçası!"

"Duymuş mu?"

"Bilmiyorum, ama zaten duymuşsa n'olmuş? İlginç bi' tip değil – favorili ve yakası kolalı bir uşak parçası. Favorili bir köylü – bir hain. Bir hain ve ispiyoncu. Duymuşsa, ispiyonlar. Öyle de bi' güzel çene çalıyorduk ki," diye tısladı.

"Bu işten bayağı bir kavga gürültü çıkabilir ha..." dedim alçak sesle.

Ancak o tiz mi tiz bir sesle mırıldandı öfkeli öfkeli.

"Hainler! Sen de hainsin. Hepiniz hainsiniz, hain..."

Uzun süre uyuyamadım. Tavanın üstünde, çatı katında sansarlar ya da sıçanlar takır tukur koşturup duruyorlardı ve çığlıklarını, birden birbirleri üzerine atlamalarını,

kaçışmalarını ve kovalacamalarını, vahşilikle gergin bu hayvanların korkunç gıcırtılarını duyuyordum. Çatıdan damlalar düşüyordu. Köpekler otomatikman uluyorlardı; odaysa, perdeleri sıkı sıkıya örtük bir karanlıklar kutusuydu. Öteki yatakta Mezgit yatıyor ve uyumuyordu, ben bu yatakta sırt üstü, ellerim başımın altında ve tavana yapışıp kalmış yüzümle yatıyor ve uyumuyordum – işitilmez soluklarımızın da gösterdiği gibi, her ikimiz de uyanıktık. Karanlığın örtüsü altında ne – evet, ne yapıyordu, çünkü uyumadığına göre, bir şey yapıyor olmalıydı ve ben de bir şey yapıyordum. Uyumayan bir insan hareket eder, hareket etmeden yapamaz. Demek ki hareket ediyordu. Ben de hareket ediyordum. Ne düşünüyordu? Neyin hayalini kuruyordu cıvıltı cıvıltılı ve zayıf zayıf, sanki bir kerpetenle yakalanmış gibi gergin, gerilmiş. Uykuya dalsın diye Tanrı'ya yalvardım, çünkü belki o zaman daha az sessiz ve daha açık, daha az ketum olabilirdi – hafiflerdi biraz, gevşerdi...

Eziyet eden bir gece! Ne yapacağımı bilmiyordum! Şafak atar atmaz kaçmalı mı? Yaşlı hizmetli Françişek'in yanaşmayla yapılan gevezelikleri ve surat tokatlamayı enişteme yetiştireceğinden emindim. İşte esas cehennemî dans, didişme, yalan, iblislerin oyunları, surat, yeniden surat o zaman başlayacaktı! Ve de popo! Gencek'lerin elinden bunun için mi paçayı kurtarmıştım? Bir canavarı uyandırmıştık! Ev hizmetlileri takımını cüretlendirmiştik! İşte o korkunç gece, yatağımda uykusuz yatarken ağa konağının, ağalığın ve toprak sahipliğinin sırrını, çeşitli ve busbulanık belirtilerinin ilk andan itibaren içimi suratsal bir endişenin ve suratın önsezisiyle doldurmuş bir sırrı kavradım! Hizmetlilerdi bu sır. Hödüklüktü efendilerin sırrı. Enişte kime karşı karşı esniyordu, bir fazla tatlı çileği daha kime karşı ağzına

ittiriyordu? Hödüklüğe karşı, kendi uşaklarına karşı! Düşürdüğü tabakayı niye kaldırmamıştı? Hizmetli kaldırsın diye. Niyeydi bize öyle ısrarlı bir iyi aile terbiyesiyle ihtimam gösterişi, nedendi onca nezaket ve hürmet, onca hava ve kibar kibar tonlama? Hizmetlilerden farklı olmak ve hizmetçi takımına karşı ağalık beylik göreneğini korumak için. Ve yapmış oldukları her bir şey hizmetliler açısından ve hizmetlilere karşı, ev ve de çiftlik uşaklarına göre yapılmıştı.

Aslında başka türlüsü de olabilir miydi ki? Bizler, şehirde, tek tip giyimli, aynı konuşma tarzı, aynı jestlerle kendimizi bir bey-mülk sahibi gibi hissetmiyorduk bile ve bir yığın önemsiz yarım tonlama bizi proletaryayla birleştiriyordu – bakkal, tramvaycı ve faytoncu düzeylerinden aşağılara inerken fark etmeden ta en dibe, çöpçüye kadar inmek mümkündür; ama burada ağalık bir başına dımdızlak bir kavak gibi büyüdükçe büyüyordu. Beyle hizmetli arasında bir geçiş yoktu, zira kâhya çiftlikte, papaz da papazevinde oturuyordu. Enişte'nin soydan gelme ağalık gururu doğrudan ayaktakımının altına serilmiş yataklık ottan büyüyüp boy atıyor, özsuyunu ayaktakımlığından alıyordu. Şehirde hizmet etme dolaylı yoldan ve isteğe bağlı biçimlerde –herkesin herkese az biraz hizmet ettiği bir şekilde– oluyordu, ama burada ağanın, ayakkabısını temizlesin diye ayağını uzatacağı, belirli ve şahsi bir hödüğü vardı... Ve enişte'm, teyzem uşak odasında onlar hakkında neler dediklerini –hödüklerin inek gözlerinin onları nasıl gördüklerini– de mutlaka biliyorlardı. Biliyorlardı, ancak bu bilginin fazla efendilik taslamasına izin vermiyorlar, onu bastırıyorlar, boğuyorlar, beynin mahzenlerine tıkıyorlardı.

Kendi hödüğün tarafından görülüyor olmak! Bir hödük tarafından didik didik düşünülüyor ve konuşuluyor olmak!

Odalara girip çıkabilen, senin konuşmalarını dinleyen, elinde bir kahveyle masana ve yatağına gelmesine cevaz verilmiş bir hizmetlinin hödükçe prizmasında durmadan kırılmak – kaba, sarımtrak, tatsız tuzsuz mutfak gevezeliklerinin konusu olmak ve kendini hiç açıklayamamak, asla eşit düzeyde konuşamamak. Aslında toprak ağalığının kökü sadece uşak, arabacı, odalık gibi hizmetli takımı üzerinden öğrenilebilir. Uşak olmadan ağayı anlayamazsın. Odalık olmadan bey hanımlarının manevi türüne, yüce özlemlerinin rengine nüfuz edemezsin, küçük beyin ne olduğu da köylü kızından çıkarılır. Ah, şehirden yolu ağa malikânelerine düşen herkesi çarpan o tuhaf ötesi kaygılanışlarını ve sınırlı oluşlarını sonunda anlıyordum. Onları hödüklük korkutuyordu. Hödüklükle sınırlıydılar. Hödüklüğün bağrındaydılar. İşte – gerçek neden. İşte – ezeli bir gizli tahriş ediş. İşte – gizli kapaklı savaşların bilumum zehriyle tatlandırılmış gizli kapaklı bir ölüm kalım savaşı. Farklılığın ve yabancılığın – bedenin farklılığının ve ruhun yabancılığının– dikte ettiği, sırf akçeli işlere dayalı didişmelerden yüz kat daha beter bir savaştı bu. Onların ruhları köylülerin ruhları arasındayken bir ormandaydı; efendisel ve nazik bedenleri ayaktakımın arasındayken ormanın balta girmemişindeydi. Elleri hödüklerin pençelerinden tiksiniyor; efendi ayakları hödük ayaklardan nefret ediyor; yüzleri – hödük suratlardan, gözleri – pörtlemiş gözlerden, incecik parmakları – hödüklerin kütük parmaklarından nefret ediyordu ki hâlâ hep onlar tarafından dokunuluyor, hani yanaşmanın dediği gibi, "işlerinin görülüyor", yumuşacık yapılıyor ve merhemleniyor oluşları daha da bir rezil duruma düşürüyordu onları... Evinde, hemen etrafında farklı, yabancı beden parçalarının olması ve başkacasının da olmaması! Olmaması, çünkü

çepeçevre birkaç on kilometre içinde sadece ayaktakımının ayakları, ayaktakımın "he ya", "zahar", "canun çukmaya", "irezil", "anacuğum", babacuğum" diyen şivesi vardı ve galiba sadece papazla çiftlik kâhyası akrabaydı köy ağalarına. Ne ki kâhya bir memurdu, papazsa aslında cüppeliydi. Akşam yemeğinden sonra bizi alıkoyarlarkenki gayretkeş misafirperverlikleri yalnızlaşmışlıktan ileri gelmiyor muydu? Bizimle kendilerini daha iyi hissediyorlardı. Onların müttefikleri olmuştuk. Ancak Mezgit, efendinin yüzünü bir yanaşmanın folklorik suratıyla aldatmıştı.

Genç uşağın eliyle Mezgit'in –yani ne de olsa efendinin bir misafirinin ve de bir beyefendinin– yüzüne vurmuş olması gibi sapkın bir durum, illaki sapkın sonuçlar doğurmalıydı. Ezelden beridir süregelen hiyerarşi, efendi parçalarının egemenliğine dayanmaktaydı ve bu, efendinin elinin hizmetlinin suratına eşit olduğu, bir ayağınınsa bir köylünün yarısına karşılık düştüğü, kaskatı ve feodal bir hiyerarşi sistemiydi. Bu hiyerarşi ta fi tarihindendi. Bir düzen, kural, ezelden ebede bir yasaydı. Bu, efendilerin ve ayaktakımının parçalarını birbirlerine bağlayan, asırların geleneğiyle kutsanmış bir mistik tokaydı ve efendiler hödüklüğe anca yukarıdaki düzen içinde değebilir ve temas edebilirlerdi. Tokatlamanın büyüsü de buradan ileri geliyordu. Tokatlamanın Valek'te handiyse bir dinî kült oluşu bundandı. Zigmunt'un ağalara özgü coşup taşışı bundandı. Elbette, bugün artık dövmüyorlardı (gerçi Valek eniştemden arada bir tokat yediğini de itiraf etmişti), ama tokadın atılabilirliği bir potansiyel olarak içlerinde hep canlıydı ve onları ağalık durumunda tutan da buydu. Ama ya şimdi, bir hödüğün kaba eli bir efendinin suratında laubalilik yapmış olmuyor muydu?

Ve artık uşak takımı başını kaldırmıştı yerden. Mutfak dedikoduları çoktan başlamıştı. Bir beden parçasının laubaliliğiyle küstahlaşmış ve ahlakı bozulmuş avam, açık açık atıp tutuyordu efendileri hakkında; boy attıkça atıyordu hödüklerin yergisi. Bu eniştemlere ulaştığında ve efendinin yüzü koskocaman bir folklorik suratla karşı karşıya kalıverdiğinde ne olur ne biter acaba?

BÖLÜM XIV

SEFASI OLSUN SURATIN VE YENİ BİR ENSELEME

Teyzem ertesi gün kahvaltıdan sonra beni bir şekilde bir kenara çekti. Taptaze, güneşli bir sabahtı, toprak – nemli ve kara, büyük avluda sonbaharın derin mavi yapraklarıyla kaplı ağaç kümeleri duruyor; ağaçlar altında evcilleştirilmiş tavuklar eşeleniyor ve bir şeyler gagalıyorlardı. Zaman sabahın içinde durmuştu ve güneşin altın sarısı çizgileri sigara salonu zemini üzerine dökülüyordu. Avlunun köpekleri tembel tembel bir köşeden diğerine dolanıyorlardı. Avlunun güvercinleri kuğuruyorlardı. Teyzem, içten gelen bir dip dalgasıyla köpürmüş bir haldeydi.

"Çocuğum," dedi. "Açıkla bana, rica ediyorum sana... Françişek bana dedi ki senin şu arkadaşın mutfakta hizmetçilerle haşır neşir oluyormuş. Provokatör falan olmasın?"

"Teorisyen!" diye karşılık verdi Zigmunt. "Takma kafanı, anne, bir hayat teorisyeni o! Köye teorileriyle gelmiş bir şehirli demokrat!"

Daha bir keyifliydi ve üzerinde akşamdan kalan epey bir küçük bey hali vardı.

"Zigu, o bir teorisyen değil, bir pratisyen! Françişek'in dediğine bakılırsa, dün Valek'le tokalaşmış!"

Bereket versin ki yaşlı uşak her şeyi söylememişti; enişte m de, anlayabildiğim kadarıyla, bu işten hiç haberdar edilmemişti. Hiçbir şey duymamış gibi yaptım, güldüm (hayat bizi ne de sık gülmelere mecbur bırakıyor), Mezgit'in sol ideolojisine ilişkin bir şeyler dedim ve böylece şimdilik konuşulduğuyla kalıp kapandı konu. Doğaldır ki Mezgit'le kimse bunu konuşmadı. Öğle yemeğine kadar *king* oynadık, çünkü Zoşia eğlence olsun diye bu sosyete oyununu oynamamızı önermişti, biz de ayıp olur diye hayır diyememiştik – böylece eğlence bizi öğle yemeğine kadar cezaya bırakmış oldu. Zoşia, Zigmunt, Mezgit ve ben, sıkıla sıkıla ve güle güle, kâğıtları küçükleri büyüklerinin üzerine gelecek şekilde, rengine göre ya da koz kupayla yeşil masa örtüsüne yayıp duruyorduk. Zigmunt, ağzında bir sigarayla, uzatmadan, yalın ve kulüp tarzıyla oynuyor, kâğıtları isabetli ve yatay olarak atıyor, kazandığı kâğıtları da masanın üzerinde beyaz parmaklarıyla çıkarttığı tok bir sesle toplayıp alıyordu. Mezgit parmaklarını tükürüklüyor, kâğıtları eğip büküyordu ve fazlasıyla efendilere özgü bir oyun olarak *king*'den utandığını fark etmiştim; yanaşma sakın bunu görüyor falan olmasın diye, ikide bir kapıya bakıyordu – yere oturup batak oynamayı bile yeğlerdi. Öğle yemeğinden, her şeyden kortuğumdan daha çok korkuyordum, zira masada yanaşmayla karşı karşıya gelmeye dayanamayacağını öngörüyordum – ve endişelerim de beni yanıltmadı.

Önümüze kadın aşçının hödük parmaklarıyla tuzunu biberini koyduğu her bir şey; meze olarak etli lahana turşusu, kremasız domates çorbası, dana pirzola, vanilya soslu armut konulmuştu ve hizmetliler –beyaz eldivenler takmış Françişek ve kolunda peçeteyle yalınayak genç uşak– p a r m a k l a r ı n ı n ucunda servis yapıyorlardı. Bakışlarını önüne

indirmiş, beti benzi atmış olan Mezgit, Valek'in önüne koyu koyuverdiği incelikli ve enfes yemekleri yiyor ve bir yanaşma tarafından lezzetlerle doyuruluyor olmanın eziyetini çekiyordu. Üstelik teyzem, uşak odasında yaptığı aşırılıklarının ne kadar uygunsuz olduğunu ona hafiften hatırlatmak isteyerek, görülmemiş bir nezaketle ona hitap etmeye başlamış ve ailevi ilişkilerini ve merhum babasını sorup soruluyordu. Yuvarlamasına klişe laflar etmek zorunda bırakılan Mezgit ise, azap içinde, yanaşma duymasın diye olabildiğince alçak sesle yanıtlar veriyor ve ondan tarafa bakmaya cesaret edemiyordu. Ve belki de bu yüzden sıra tatlıya geldiğinde, teyzeme yanıt vermek yerine dalıp gitti ve elinde tatlı kaşığı, keskin ve ince ağzında bir özlem ve kendini teslim etme gülümsemesiyle öylece kaldı. Onu dürtemiyordum, çünkü masanın öteki yanında oturuyordum. Teyzem sustu; yanaşma ise efendiler "bakariken" halkın hep yaptığı gibi, folkloriğinden bir utangaç gülme patlattı ve eliyle ağzını kapatıverdi. Sofracıbaşı kulağını çekti. Aynı anda da eniştem bir sigara yakmış ve de bir nefes çekmişti. Görmüş müydü ki? Yani öyle görünür bir şeydi ki, Mezgit'e masadan kalkıp gitmesini söyleyecek diye ödüm kopmuştu.

Ancak Konstanti, bir duman halesi çıkardı burnundan, ağzından değil!

"Şarap," diye seslendi. "Şarap! Şarap getirin!"

Bayağı bir keyiflenmişti, sandalyesine iyice yayıldı ve parmaklarıyla masada trampet çalmaya koyuldu.

"Şarap! Françişek, söyleyin de mahzenden 'Henrikova nine'* getirsinler, birer kadehçik içelim! Valek, bir acı kahve! Puro! Puro içelim, lanet olsun sigaraya!"

---

* Henrikova ninenin sağlığından beri mahzende bekletilen şaraplardan biri kastediliyor. (ç.n.)

Ve Mezgit'in şerefine içerken, vaktiyle Prens Severin'le nasıl sülün avladıklarına dair anılarını anlatmaya koyuldu. Ve bütün herkesi es geçip de onun şerefine içerken, hayatta gördüğü bütün berberlerin en iyisi olan Bristol Otel berberini anlattı. Canlanmış, coşmuştu; hizmetliler ise dikkatlerini ikiye katlamış ve kadehleri parmaklarıyla tez tez dolduruyorlardı. Mezgit, elinde kadeh olan bir ceset gibi, Konstanti eniştenin bu beklenmedik muhabbetini neye bağlamak gerektiğini bilemeden içiyor ve çok zorlanıyordu, ama Valek oradayken üzerinde bir buket ve farecik resmi olan eski, yumuşak şarabı içine içine çekmek zorundaydı. Enişteminin tepkisi benim için de sürprizdi. Yemekten sonra elini omzuma attı ve beni sigara salonuna götürdü.

"Senin arkadaş," dedi hayatta çok şey görmüş geçirmiş bir edayla ve aynı zamanda da aristokrat aristokrat. "Oğ... Oğlanc... Imm... Valek'e niyeti bozmuş! Fark ettin, değil mi? Ha, hay. Bak, hanımlar duymasın sakın! Prens Severin de severdi bu işi yapmayı arada bir!"

Uzun bacaklarını ileri uzattı. Ah, nasıl bir aristokrat ustalıkla buyuruş buyurmuştu! Dört yüz garson, yetmiş berber, otuz jokey ve onca *metrdotel*'den oluşmuş bir çeşit efendilik görgüsüyle, bir memnuniyetle bir keyif ehlinin, grand senyörün yaşama dair restoranlardan edinilmiş düşük bilgisini vurgulamıştı. Gerçekten cins bir efendilik, à la sapık bir şey ya da bir cinsel istismarın haberini alacak oldu mu, yaşama dair garsonlardan ve berberlerden öğrenilmiş erkekçe olgunluğunu başka türlü göstermez. Ancak enişteciğimin yaşama dair düşük restoransal bilgeliği, beni anında kedinin köpeği zıvanadan çıkartışı gibi zıvanadan çıkartmış ve olayın en kolay, en efendisel şekilde yorumlanmasındaki alaycı kolaylık öfkelendirmişti. Bütün

endişelerimi unutmuştum. Gıcıklığına her şeyi ben kendim açığa vurdum. Tanrı beni affetsin – onun restoransal olgunluğunun etkisiyle yeşilliklerin içine yuvarlanıp gitmiş ve ona restoranlarda yedikleri kadar iyi kızartılmamışından ve en pişmemişinden bir öğün yemek vermeye karar vermiştim.

"Hiç de düşündüğünüz şey değil," diye yanıt verdim saf saf. "O onunla sadece öyle bir karı...ndaşlık ediyor."

"Karındaşlık mı? Ne demek, karındaşlık ediyor? 'Karındaşlık ediyor'dan sen ne anlıyorsun?" Altından koltuğu çekilip alınmış haliyle bana alttan alta bakmıştı.

"Karı...ndaşlık ediyor," diye karşılık verdim. "Karı... ndaş... lık etmek istiyor."

"Valek'le karındaşlık ediyor, öyle mi? Ama yani nasıl bir karındaşlık etmek bu? Hizmetlileri ajite mi ediyor demek istiyorsun? Yani bir provokatör mü? Bolşevizm mi, ne?"

"Hayır, bir oğlanın başka bir oğlanla kardeş gibi olması gibi."

Eniştem ayağa katlı ve sigarasının külünü silkeledi – susmuştu ve söyleyecek söz arıyordu.

"Karındaşlık ediyor," diye tekrarladı. "Halkla karındaşlık ediyor, öyle mi?" Bunu adlandırmayı, bunu oturup kalkmayı bilmek, cemiyet yaşamı ve hayatı bilirlik açısından mümkün bir şey yapmayı deniyordu; sırf oğlansal bir karındaşlık onun için kabul edilebilecek bir şey değildi; iyi bir restoranda bunu önünüze yemek diye koymayacaklarını hissediyordu. Onu en çok sinirlendirense, Mezgit'i örnek alıp bir utangaç ve çekingen kekeleyişle "karı...ndaş...lık" demem olmuştu. Bu onu büsbütün telaşlandırmıştı.

"Yani halkla karındaşlık ediyor, öyle mi?" diye sordu temkinli temkinli.

Bense: "Hayır, bir oğlanla karındaşlık ediyor." – "Karındaşlık ediyor, bir oğlanla ha? E, ne var bunda? Onla top falan mı oynamak istiyor?" – "Hayır. Bir oğlan olarak sadece onun arkadaşı, bir oğlan diğer bir oğlanla nasıl arkadaşlık ederse öyle." Enişteм galiba berbere gitmeye başladığından bu yana ilk kez kızarmıştı; oy, bir safkoloz karşısında yetişkin bir güngörmüşün o tersine kızarmışlığı, ah o à rebours, yani tersine kızarmışlık yok mu, ah – cep saatini çıkardı, baktı ve santimantal-tekinsiz maddeyi bir kutunun içine kapatır gibi içine kapatabileceği bilimsel, siyasi, iktisadi ve de tıbbi bir terim araya araya saati kurdu. – Bir sapıklık mıydı bu? Neydi? Kompleks mi yoksa? Karı...ndaş... lık ediyor, ha? Yoksa bir sosyalist mi, partili olmasın sakın? Demokrat mı, ne? *Mais qu'est-ce que c'est** karı...ndaş... lık mı ediyor? *Comment*** karı...ndaş...lık ediyor? *Fraternité, quoi, égalité, liberté**** *mi?* – Fransızcaya başlamıştı, ama saldırgan şekilde değil, aksine, kendini savunamayan ve tam kelimesi kelimesine, Fransızcaya "kaçmakta olan" biri gibi. Bir oğlanla yüz yüze kalmışken savunmasızdı. Bir sigara yaktı ve söndürdü, bacak bacak üstüne attı, bıyığını sıvazladı.

"Karındaşlık ediyor, ha? *What is that* karı...ndaş...lık ediyor? Lanet olsun! Prens Severin..."

Tatlı bir inatla sürekli "karı...ndaş...lık ediyor" diye tekrarlıyordum ve enişteciğimin üzerine sürmekte olduğum yumuşacık, yeşile çalan saflıktan artık ne pahasına olursa olsun vazgeçmeyecektim.

"Konsti'ciğim," dedi iyiliksever iyiliksever, elinde bir kese kâğıdı şekerle kapının eşiğinde dikilmiş teyzem. "Kızma, o

* (Fr.) Ama bu ne, ne? (ç.n.)

** (Fr.) Nasıl? (ç.n.)

*** (Fr.) Kardeşlik, öyle mi, eşitlik, özgürlük. (ç.n.)

mutlaka İsa ruhuyla karındaşlık ediyordur, komşu aşkıyla* karındaşlık ediyordur."

"Hayır!" diye karşılık verdim inatla. "Hayır! O, çırılçıplak, hiçbir şeysiz karı...ndaş...lık ediyor!"

"Yani, demek ki bir sapık!" diye bağırdı enişte.

"Hiç de değil. Genel anlamda hiçbir şeysiz, yani sapıklık da olmadan karı...ndaş...lık ediyor. Bir oğlan olarak karındaşlık ediyor."

"Oğlan mı? Oğlan mı? Ama ne demek bu? *Pardon, mais qu'est-ce que c'est* oğlan," deyip aptala yattı enişte. "Valek'le bir oğlan olarak mı? Valek'le ve benim evimde mi? Benim genç uşağımla mı?" Öfkelenmişti, zilin ipini çekti. "Ben size gösteririm oğlanı şimdi!"

Genç uşak damlayıverdi odaya. Enişte, yukarı kaldırdığı eliyle yanına gitti ve herhalde suratına şöyle hafiften, yavaştan bir çakacaktı, ne ki durdu ve yolun yarısındayken yolunu şaşırdı, psikolojik olarak sallantıda kalmıştı ve vuramıyordu, bu koşullar altında elini Valek'in yüzüne bağlayamıyordu. Bir oğlanı oğlan olduğu için dövmek mi? "Karındaşlık ediyor" diye dövmek mi? İmkânsız. Ve dökülen bir kahve için tokadı kolaylıkla basabilecek Konstanti, elini indirdi.

"Defol!" diye bağırdı.

"Konsti!" diye seslendi ona teyzem iyilikle. "Konsti!"

"Bu bir işe yaramaz," dedim. "Aksine, ağız yüz tokatlamak karı... karı...ndaşlaşmayı büyütür. Bizimkisi tokatlanmışları sever."

Enişte, sanki yeleğinin üzerinden bir tırtılı parmağıyla silkip düşürüyormuş gibi gözlerini kırpıştırdı, ama ses etmedi; bu alttan alttan gelen saflıkla ironileşen, salon-restoran

* İncil'e gönderme yapılıyor. Örneğin: "İlkine benzeyen ikinci buyruk da şudur: 'Komşunu kendin gibi seveceksin.'" (Matta 22:39). (ç.n.)

ironisi virtüözü, üzerine bir ördeğin saldırdığı bir eskrimci gibiydi. Dünya görmüş toprak ağasının saflık karşısında çocukça saf olduğu ortaya çıkmıştı. Daha ilginci, hayat bilgisine ve deneyimine rağmen, ona karşı Mezgit'le ve Valek'le ittifak kurmuş olabileceğim ve onun efendisel çırpınışlarını görmenin keyfini sürebileceğim hiç aklına gelmemişti – yüksek sosyetenin hani o kendi muhitinde bir ihanet olmasını mümkün görmeyen sadakatiyle sivrilip öne çıkıyordu. Yaşlı Françişek, tıraşını olmuş, uzun favorileri ve üzerinde uşak kıyafetiyle içeri girdi ve odanın ortasına dikildi. Konstanti, sükûnetini az biraz yitirmişken, onu görünce yine alışıldık umursamaz tavrını takındı.

"Eee, ne oldu, Françişek'ciğim," diye sordu lütufkârca, ancak sesinde yaşlı, deneyimli bir hizmetli karşısında bir beyin işgüzarlığı –kaliteli, eski bir Macar şarabı karşısındaki işgüzarlığın tıpkısının aynısı– hissedilebiliyordu. "Hayrola?" Hizmetkâr bana baktı, ancak eniştem elini sallayıp "Hadi söyle, Françişek'ciğim," dedi.

"Beyefendi Valek'le mi konuştular?"

"Ee konuştum, konuştumsa konuştum, Françişek'ciğim."

"Ben, sadece, beyefendinin onunla konuşması iyi olmuş, onu belirtmek istemiştim. Saygıdeğer beyim, ben onu burada bir dakika bile tutmazdım! Koyardım kapının önüne. Efendilerle çok bi' laubali oldu. Saygıdeğer beyim, artık insanlar konuşmaya başladı!"

Üç köylü kızı, çıplak kütük bacaklarıyla yanıp söne söne avluyu koşup geçtiler. Peşleri sırada topal bir köpek koşturuyor, havlıyordu. Sigara salonuna Zigmunt süzülüp girdi.

"Konuşuyorlar mı," diye sordu Konstanti enişte. "Ne konuşuyorlarmış ki?"

"Efendileri konuşuyorlar."

"Yani bizi mi?"

Ama yaşlı hizmetkâr, bereket versin, daha fazla bir şey söylemek istememişti. "Sizin hakkınızda atıp tutuyorlar," dedi. "Valek, buraya gelen şu genç beyle laubali olmuş, hâşâ huzurdan, ama efendilerimiz hakkında hürmetsiz laflar ediyorlar. Bilhassa da Valek ve mutfaktaki kızlar. Dün gecenin geç saatine kadar o beyle çene çaldıklarını bizzat ben işittim; her şeyi, ama her şeyi konuştular. Ağızlarına ne gelirse, ne söyleyebilirlerse söylüyorlar! Hem de ne söyleme! Saygıdeğer beyim, ben bu baldırı çıplağı şu an kovalayıp kapının önüne koymuştum." Prezantabl hizmetkâr şakayık gibi kızarmış, kıpkırmızı dineliyordu, oy, yaşlı bir uşağın o kızarışı yok mu, oy! Efendisinin yüz kızarması da sessizce ve kibarca karşılık vermişti ona. Efendiler ses çıkarmadan oturuyorlardı – dolayısıyla bir şey sormak uygun düşmüyordu, ama belki bir şeyler eklerdi – konuşsun diye ağzının içine baktılar, ama eklemedi.

"Peki, tamam, tamam, Françişek'ciğim," dedi sonunda Konstanti enişte. "Çekilebilirsiniz."

Ve hizmetli geldiği gibi gitti.

"Efendiler hakkında atıp tutuyorlar." – Bundan fazlasını öğrenememişlerdi. Eniştem, teyzemden yana acı bir sitemde bulunmakla yetindi: "Hizmetkârları çok boş bırakıyorsun, sevdiğiceyim, yoksa niye böyle şımarsınlar ki? Böyle zırvalar falan niye olsun ki?" Ve başka şeyler konuşmaya başladılar; hizmetkârın çekilmesinden sonra epey bir süre daha "Zoşia nerede?" ya da "Posta geldi mi?" türünden banal gözlem ve uyduruktan yorumları aralarında değiş tokuş ettiler ve Françişek'in sonuna kadar anlatmadıklarının onlara ne dereceye kadar zayıf noktalarından isabet ettiğini göstermemek için, kale almamazlık yaptılar. Konstanti, anca

bir çeyrek saatten daha az süren kale almamanın ardından gerindi, esnedi ve parkeyi salona doğru acele etmeden arşınladı. Orada ne aradığını tahmin etmiştim – Mezgit'i arıyordu. Konuşmak zorundaydı; derhal bir açıklama bulmanın ve konuyu anlaşılır yapmanın psikolojik zorunluluğu onu sıkıştırmaktaydı; bu bulanıklık içinde daha fazla kalamazdı. Teyzem de peşinden gitti.

Ne ki Mezgit salonda yoktu; sadece Zoşia, dizlerinin üzerinde bir rasyonel sebze yetiştiriciliği el kitabıyla oturuyor ve duvara, sineğe bakıyordu – yemek salonunda ve çalışma odasında da değildi. Konak öğle yemeği sonrası sessizliği içinde şekerleme yapıyor, sinekse vızıldıyor, meydanlıkta tavuklar sararmış çimenlerde dönüp dolanıyor, gagalarıyla toprağa vuruyor; minyatür *pinscher* bir kanişi kuyruğundan kuyruğundan dürtüyor ve ısırıyordu. Eniştem, Zigmunt ve teyzem her biri kendi nâm-ı hesabına Mezgit'in peşinden evde hafiften dağıldılar. Görünürde aldırmaz ve ağırdan alır, ama ısrarlı da bir harekete koyulmuş efendilerin görünümü, en şiddetlisinden bir kovalamacadan bile daha tehditkâr bir görüntüydü ve ben de, ufukta bir çıban gibi pörtlemekte olan kavga gürültüye mani olmanın çaresi nedir diye bakınmaktaydım aklımda. Onlara artık erişemiyordum. Kendi içlerine kapanmışlardı. Bunu artık onlarla konuşamıyordum. Yemek odasından geçerken, teyzemin, ardından her zaman olduğu gibi bulaşık yıkayan hizmetçi kızların gevezeliklerinin, cıvıldamalarının ve gürültü patırtılarının geldiği oda mutfağı kapısının önünde durduğunu gördüm. Dalgın, tetikte, kendi hizmetçilerini gizlice dinleyen bir evin hanımı ifadesiyle dikiliyordu; alışıldık iyilikseverliği ise iz dahi bırakmadan kaybolup gitmişti. Beni görünce hafiften bir öksürdü ve uzaklaştı. Aynı anda da

eniştem, dolanıp dolanıp avlu tarafından mutfak yakınlarına geldi ve pencerenin yamacında durdu. "Zielinski!" diye seslendi. "Zielinski! Novak'a bir söyleyin de şu oluğu bir yamasın!" Ve elindeki kasketini arkasında tutmuş peşinden giden bahçıvan Zielinski'yle iki yanı gürgen ağaçlı yolu ağır ağır yürüyerek uzaklaştı. Zigmunt, bana yanaştı ve koluma girdi.

"Bazen şöyle yaşlı, hafif olgunundan babaçko sever misin, bilmem – çünkü ben babaçko severim, Henriş Patz getirdi bu modayı, ben babaçko severim –arada bir böyle babaçko severim demem gerekiyor – *j'aime parfois une simple babaçko*, yani severim babaçko, kahretsin! Severim babaçko! Aloha, maloha, severim babaçkoyu, yeter ki olsun kocamaya yüz tutmuşu!"

Aha, hizmetliler onun "kocamuş" dulu, hani göl kıyısında çalılıklarda buluştuğu Yuzefka'sını da sakın ağızlarından kaçırmış falan olmasınlar diye korkuyor, modanın tuhaflığıyla kendini sağlama alıyor ve bu işin içine genç Pazt'ı çekiyordu. Harekete geçirilmiş efendileri tuhaflıktan artık hiçbir şeyin alıkoyamayacağını, göğümde yine o çılgın yıldızın yükseldiğini görerek yanıt vermedim ve Pimko'nun beni popoladığı günden bu yana olan bütün maceralarımı anımsadım – ama en beteri bu seferki görünüyordu. Zigmunt'la beraber, kısa bir süre sonrasında eniştemin de, elindeki kasketini arkasında tutmuş giden bahçıvan Zielinski'yle birlikte gürgen ağaçlı yolun başında görüneceği avluya gittik.

"Güzel bir vakit," diye seslendi bize pırıl pırıl bir hava içinde. "Kurudu ortalık."

Gerçekten de mükemmel bir zamandı, masmavi bir göğün fonunda ağaçlar sarı kızıl yapraklarını döküyor, *pinscher*

kanişle cilveleşiyordu. Ama Mezgit yoktu. Yanımıza, avucunda bize uzaktan yumuşak ve iyiliksever bir gülümsemeyle göstere göstere getirdiği iki mantarla teyzem geldi. Sundurmanın önünde toplaştık; aslında Mezgit'i aramakta olduğumuzu kimse itiraf etmek istemediği için de, aramızda olağanüstü bir incelik ve kibarlık hüküm sürüyordu. Teyzem, üşüyen falan olup olmadığını iyiliksever iyiliksever soruyordu. Bir ağaca alakargalar tünemiş oturuyordu. Avlunun ana giriş kapısında kir içindeki parmaklarını ağızlarına sokmuş çocuklar oturuyor ve gezinmekte olan efendilerine öküzün trene baktığı gibi bakıyor ve bir şeyler geveliyorlardı ki Zigmunt onları tekme tokat dehledi; ne ki hemen sonra çitlerin aralarından bakmaya başladılar, dolayısıyla bir kez daha dehledi; bir de üzerine bahçıvan Zielinski taş atıp kovaladı – kaçtılar, ama kuyunun oradan yine öküzün trene baktığı gibi bakmaya koyuldular ki sonunda Zigmunt boş verdi; Konstanti ise elma getirilmesini emretti ve kabukları oraya buraya saçarak gösteriş yapa yapa yedi. Çocuklara karşı yiyordu.

"Deretepebumbum," diye mırıldandı.

Mezgit hâlâ ortada yoktu, ki içimizde hiç kimse bunu sözle vurgulamıyordu, gerçi herkes yüzleşmeye ve konunun açıklanmasına gereksinim duyuyordu. Ve eğer bu bir kovalamacaysa, hiç işitilmedik derecede yavaş, acayip telaşsız, handiyse yerinden hiç kıpırdamayan bir kovalamacaydı – ve bu yüzden de tehlikeliydi. Efendilik Mezgit'in izini sürüyordu, ama beyler ve hanımlar zor bela hareket ediyorlardı. Bununla birlikte avluda daha uzun bir süre kalış da anlamsız görünmekteydi, hele ki çocuklar hâlâ çitlerin arasından bakarlarken ve Zigmunt, gidip bir harmana bakmamızı önerdi.

"Şöyle bir gezelim avluyu," dedi ve ağırdan geze geze o yana yöneldik; avucundaki kasketini arkasında tutmuş bahçıvanlaydı Konstanti enişte – veletlerse bizi seyretme işini çitlerin oradan alıp tahıl ambarı civarlarına taşımışlardı. Kapının ardında çamur başlıyordu ve kazlar etrafımıza üşüştüler, ama bir kâhya yetişip dağıtıverdi onları; topal bir köpek dişlerini gösterdi ve hırladı, ama gece bekçisi yetişiverdi. Ağırın orada zincirli köpekler, kostümlerimizin yabancılığından ürküp havlamaya ve homurdanmaya başladılar – aslında benim üzerimde gri bir şehirli giysisi, yaka, kravat ve ayağımda iskarpinler vardı; enişteciğim bir ceket, teyzeciğim kürklü siyah bir manto ve geniş kenarlı bir şapka, Zigmunt ise golf pantolon ve İskoç şosetler giymişti. Bir azap yoluydu bu ve yavaş ilerleyen, o güne dek yürüdüğüm yolların en ağırıydı; bozkırlarda ve Zenciler arasındaki serüvenlerimi de öğreneceksiniz daha, ama hiçbir Zenci bir Bolimovo avlusundan geçen bu hac yoluyla aşık atamaz. Hiçbir yerde daha beter bir egzotizm yoktur. Hiçbir yerde – daha zehirli bir zehir yoktur. Başka hiçbir yerde daha sağlıksız hayaller ve çiçekler –orkideler– çiçeklenmez ayaklar altında, hiçbir yerde yoktur bunca Doğu kelebeği; yo, hiçbir tüylü sinek kuşu egzotiklikte denk olamaz el değmemiş bir kaza. Oy, çünkü buradaki hiçbir şey ellerimizle dokunulmuş değildi; ahırın oradaki seyisler – dokunulmamışlardı, ambarın oradaki köylü kızları – dokunulmamışlardı; dokunulmamışlardı büyükbaş ve kümes hayvanları, dirgenler, koşumlar, zincirler, kolanlar ve çuvallar. Yabaniydi kümes hayvanları, atlar vahşi, kızlar yabani ve domuzlar yaban. Olsa olsa en fazla, eniştem tarafından ırgatların suratları ve ırgatlar tarafından da teyzemin, üzerine folklorik hürmet öpücükleri bastırı bastırıverdikleri, eli dokunulmuş

olabilirdi. Ama bunun dışında hiç, hiç, hiçbir şey bilinmiş ve duyumsanmış değildi! İnekler ana giriş kapısından sürülüp sokulurken, bizler topuklularımızın üzerinde yürüyüp gidiyorduk; acayip büyük bir sürü ağzına kadar doldurdu avluyu; on yaşlarında köy çocukları tarafından dehlenip koşturuluyorlardı ve kendimizi bilinmeyen ve duyumsanmamış büyükbaşların ortasında buluverdik.

"*Attention!*" diye bağırdı teyzem. "*Attention! Laissez les passer!*"*

Çocuklar da ambarın oradan, "Ataşionlesepa! Ataşionlesepa!" diyerek taklidini yaptılar, ama gece bekçisiyle kâhya yetip hem çocukları ve hem de inekleri kovaladı. Mandıranın orada duyumsanmamış genç kızlar bir halk şarkısı patlatmışlardı, ne ki sözleri anlaşılmıyordu: "Oy, diloy! Genç bey üzerine bir şarkı söylüyor olmasınlar? Ama en nahoşu, efendilik yapmalarına, tam bir ekonomik sömürüyle sahiplik etmelerine rağmen, efendilerin sanki halkın himayesi altındaymış gibi gözükmeleriydi; dışarıya karşı bu işin sevecen bir görünümü vardı, hani sanki köylülük efendiliği mıncık mıncık sevip şımartıyormuş, efendilik hödüklerin gözünde mıncık mıncık edilip sevilecek bir tombik bebeymiş gibi – ve bir esir olarak kâhya, teyzemi bir su birikintisi üzerinden taşıyıp geçiriyordu, ama bu sanki onu el bebek gül bebek sevip şımartıyormuş gibi görünüyordu. Halkı ekonomik açıdan emiyorlardı, ancak ekonomik emme dışında bir de infantil, yani bebeksel bir emiş söz konusuydu; yalnızca kan değil, ama süt de emiyorlardı; enistem ırgatları boş yere sertçe ve acımasızca paylamıştı; teyzem ellerini pederşahi bir iyilikseverlikle, bir anne gibi, boşu boşuna öptürüyordu – ne pederşahi iyi yüreklilik ne de en sertinden emirler,

* (Fr.) "Dikkat! Dikkat! Bırakınız geçsinler!" (ç.n.)

efendinin halka küçük oğul, hanımın da küçük kız olduğu izlenimini bastıramıyordu. Çünkü bir de bura halkı, henüz daha aydınlar tarafından, hani varoşun o bizden köpekler gibi kaçmış ayaktakımının ezildiği kadar ezilmemişti; sonsuz ve bozulmamış, kendi içine iyicene yerleşikti ki hatta uzaktan geçip giderken bile bin beygir gücü gibi bir toplanmış ırgat gücü hissediyorduk.

Hemen kümesin oralarda bir kadın kâhya, top top yaptığı yemleri yağlı bir hindinin ağzına tıkarak onu efendilerin damak zevki onuruna mümkün olanın da ötesinde tıka basa besliyor ve efendiler için lezzetli mi lezzetli bir öğün hazırlıyordu. Demirhane civarında bir koşum atının kuyruğu daha havalı gözükmesi için kırpılmaktaydı; Zigmunt ise hayvanın sağrısını sıvazladı, dişlerine baktı, çünkü at bir genç beyin dokunmasına izin verilen o az sayıdaki şeylerden biriydi – bilinmeyen ve emilmekteki genç kızlar onun için daha da bir yüksek sesle söylediler: "Oy, diloy, diloy, diloy, diloy!" Ama yaşlı dul düşüncesi küçük beyliğini bozmuştu; ezik bir halde atın boynunu bıraktı ve sakın ona falan gülüyor olmasınlar diye, kızlara kuşkulu kuşkulu baktı. Yine bilinmeyen ve birazcıcık emilmiş, yamuk yumuk bir ihtiyar köylü, yanımıza geldi ve teyzemi bedeninin müsaade edilen bir bölümünden öptü. Kafilemiz harmanlığın sınırına erişmişti. Harmanın ardı – yol ve tarlaların dama tahtası, bir enginlikti. Uzakta, sabanıyla durmuş bir emilmiş ırgat bizi uzaktan görmüş ve görür görmez de kamçıyı şaklatmıştı ata. Nemli toprak çöküp oturmaya izin vermiyordu. Efendinin sağ elcağızından taraf – sürülmüş tarlalar, anızlar, nadasa bırakılmış topraklar ve turbalıklar; sol elcağızından taraf – ezelden ebede yeşil bir orman, iğne yapraklılar. Hiçbir yerlerde yoktu Mezgit. Yabanıl bir evcil tavuk yulaf gagalıyordu.

Birkaç yüz adım daha ötede ansızın Mezgit ormandan çıkıverdi – yalnız değildi, yanındaydı genç uşak. Fark etmemişti bizi – dünyayı gördüğü yoktu; gözü, kulağı, aklı, fikri hep yanaşmadaydı. Zorlama bir züppe gibi kıvrılıp bükülüyor ve hoplayıp zıplıyor, ikide bir uşağın elini yakalıyor ve gözlerinin içine içine dalıp gidiyordu. Yanaşma köylüsel, folklorik bir gülüşle onu acayip alaya alıyor ve laubali laubali omzuna vuruyordu. Bir genç ağaçlar ormanının kıyısından yürüyorlardı, Mezgit yanaşmayla – yo, yanaşma yanında Mezgit olduğu halde! Kendinden geçmiş bir haldeki Mezgit'in eli sürekli cebine gidiyor ve yanaşmanın avucuna bir şeyler –büyük olasılıkla bozuk para– sıkıştırıyor, yanaşmaysa bir senlibenlilik içinde ona yumruklar falan atıyordu.

"Sarhoşlar!" diye fısıldadı teyzem.

Sarhoş değildiler. Güneşin küresi, batmaya meylederken, üzerilerine ışığını vuruyor ve hatlarını belirginleştiriyordu. Yanaşma, Mezgit'in yanağına bir fiske atıverdi batmaktayken güneş...

Zigmunt, yayından fırlamış ok gibi haykırdı:

"Valek!"

Genç uşak bastığı gibi ormana sıvıştı. Mezgit ise yürüdüğü yerde sanki birdenbire bir büyünün içinden çekip alınmış gibi kalakalmıştı. Anız tarlasından dümdüz ona doğru yürümeye başladık, bunun üzerine o da bize doğru yürümeye başladı. Ancak Konstanti bu işi tarlanın orta yerinde konuşmak istemedi, zira harmanın oradan çocuklar hâlâ bakıyorlar ve emilmekte olan ırgat da saban sürüyordu.

Aniden, ender görülür bir incelikle, "Ormanda şöyle bir gezelim" diye önerdi ve dosdoğru tarladan çıkıp karanlık bir koruluğa daldık. Suskunluk. Münazara, sık aralıklarla dikilmiş çam ağaçlarının arasında – büyük bir sıkışıklık içinde

dip dibe dikilirken yapıldı. Konstanti enişte içten içe titriyordu, ama dışarıda inceliğini iki katına çıkarmıştı.

"Görüyorum ki Valek'le ahbaplık etmek hoşunuza gidiyor," diyerek ince bir alayla söze başladı.

Mezgit, tiz bir ses ve soluk bir öfkeyle karşılık verdi.

"Gidiyor..."

Dikenli bir çamın içinde, dallarla gizlenmiş suratıyla, sürek avında kıstırılmış bir tilkiden farksız – iki adım ötesinde iğneyapraklı bir ağaççık içinde teyzem, enişte, Zigmunt... Ancak eniştem, en soğuğundan bir ses tonuyla ve güçbelâ fark edilir bir alaycılıkla sözüne devam etti.

"Valek'le karı...ndaşlık ediyormuşsunuz, doğru mu?"

Nefret dolu, öfkeli mi öfkeli bir çığlık:

"Karı...ndaşlık ediyorum!"

"Konsti," dedi teyzem iyilikle. "Haydi gidelim. Nem var burada!"

"Sık bir koruluk. Her üç ağaçtan birini kesmek gerek," dedi Zigmunt babasına.

"Karı...ndaşlık ediyorum!" diye inliyordu Mezgit. Onu böyle bir azaba mahkûm edeceklerini tahmin etmemiştim. Ne diye dalmışlardı bu kesif genç ağaçlar ormanına, sağırmış gibi yapmak için mi? Ne diye izini sürmüşlerdi, yakalayınca hor görmek için mi? Hani neredeydi açıklamalar? Nerede münazara? Rolleri kahpece tersine döndürmüşlerdi, o n u h a l l e t m i y o r l a r d ı – öyle kibirliydiler, aşağılamak için öyle bir aceleleri vardı ki hatta konuyu aydınlatmaktan bile vazgeçmişlerdi. Hafife alıyorlardı. Küçümsüyorlardı. Görmüyorlardı – ah, kudurmuş ve aşağılık efendiler!

"Siz de orman bekçisinin üstüne çıkmışsınız!" diye bağırdı Mezgit. "Yabandomuzunun birinden korkup adamın

tepesine çıkmışsınız! Biliyorum! Herkes bunu konuşuyor! Deretepebumbum! Deretepebumbum!" diye diye, kendine hâkimiyetinin geri kalanını da öfke içinde yitirerek, enişte-min taklidini yaptı.

Konstanti dudaklarını sıktı ve – ve susuş.

"Valek kapının önüne konacak," dedi Zigmunt babasına serin serin.

"Evet, kovulacak," diye sözü kaldığı yerden soğuk soğuk devam ettirdi Konstanti enişte. "Üzgünüm, ama ahlakı bozulmuş hizmetlileri hoş görmek âdetim değildir."

Valek'ten öç alıyorlardı! Ah, kahpe ve aşağılık efendiler, ona yanıt vermeye bile tenezzül etmemişler, sadece Valek'i işten atıyorlar – Valek üzerinden ona giydiriyorlardı. Aynı şekilde, yaşlı Françişek de hizmetçi odasındayken ona tek laf etmemiş, ama Valek'i ve köylü kızını haşlamamış mıydı? Çam titriyordu ve kuşkusuz boğazlarına ha sarıldı ha sarılacaktı ki tüfeği omzunda, yeşil parkalı bir orman bekçisi çalılıklardan hemen yanı başımıza çıkıverdi ve resmî selamını çaktı.

"Çıkın üstüne!" diye bağırdı Mezgit. "Çıksanıza üstüne, beyim, çünkü bir yabandomuzu! Yabandomuzu geliyor!!! Kocamış, kocamış Yuzefka!" diye bir de Zigmunt'a laf çaktı ve delirmiş gibi ormanın içine koşup gitti. Ben de ardından koştum. "Mezgit, Mezgit," diye bağırıyordum boş yere; yaşlı çam ağaçlarıysa suratıma suratıma vuruyor, dövüyordu suratımı! Onun ormanda bir başına kalmasına ne pahasına olursa olsun eyvallah demek istemiyordum. Oyukların ve hendeklerin, çukurların, yarıkların, köklerin üzerinden atlayıp geçiyordum. Koruluktan çıkıp balta girmemiş ormanın içine dalmıştık; hızını arttırıyor, basıyor, delirmiş bir yabandomuzu gibi bastıkça basıyordu!

Birden, ormanda dolanmakta olan ve sıkıla sıkıla yosunlar üstündeki mantarları toplayan Zofia'yı gördüm. Dosdoğru onun üzerine doğru bastırmış gidiyorduk ve öfkesinden ona kötü bir şeyler yapabileceğinden korktum. "Kaç!" diye bağırdım. Sesim acele ettirici bir ses olsa gerekti, çünkü hemen kaçmaya davranmıştı – Mezgit ise kaçtığını görüp onun peşine düştü, kovalamaya başladı! En azından onu kıza erişti̇ğinde yakalayabilmek için, gücümün son kırıntılarını da koşuya verdim – bereket versin, ayağı bir dala takıldı da, ufak bir açıklık alanda yere seriliverdi. Koşup yanına gittim.

"Ne istiyorsun?" diye homurdandı; yüzü gözü yosun içindeydi. "Ne istiyorsun, ne?"

"Eve dön!"

"Efendilere!" Bu sözcüğü dişlerinin arasından tıslarcasına çıkarmıştı. "Saygıdeğer efendilere dönmek! Git, git başımdan! Sen de saygude'er bir beysun!"

"Hayır, hayır!"

"He! Öylesin gari! Beysun! Bey!"

"Mezgit, hadi gel eve gidelim – bu işe bir son vermeli! Sonu kötüye varacak! Bitirmeli, kesmeli, başka türlü başlamalı!"

"Saygude'er beyü! Efendüle', kahretsün! Rahat huzu' vermezle' gari! Hayvunla'! Amanın! Senün de tersünü yüzüne getürmüşle' ya la!"

"Kes şunu, bu senin dilin değil! Nasıl konuşuyorsun? Nasıl konuşuyorsun böyle?"

"Benim, benim... Ev değil ama! Benim! Bırak onu! Valek'i üşten atma' istiyola'! Atma'! Ev benüm de'el – de'el!.." – "Hadi gel eve!"

Onursuz bir geri dönüş! Kırsal bir ağıt tutturmuş yanıp yakılıyor, feryat figan ediyor, sızlandıkça sızlanıyordu: "Oy benüm garip başum, oy benüm garip başuma gelene ba'!

Harmanlıkta köylü kızları, ırgatlar onların dilince ağıt yakan beye şaşıp kalıyorlardı. Bahçe verandasından süzülüp geçtiğimizde karanlık çökmüştü, yukarıda odamıza beklemesini söyledim, bense Konstanti enişteyle konuşmaya gittim. Sigara salonunda elleri cebinde bir duvardan diğerine volta atan Zigmunt'a rastladım. Küçük bey içten içe köpürmüş, dıştan ise katıydı. Onun kupkuru bir sesle anlattıklarından, Zoşia'nın ormandan koşarak neredeyse ölü gibi çıktığını ve –anlaşılan– şifayı kaptığını, şimdi teyzemin kızın ateşini ölçmekte olduğunu öğrendim. Mutfağa dönmüş olan Valek'e odalara çıkmak yasaklanmıştı, ertesi sabah da erkenden işten çıkarılıp kovulacaktı. Devamında, "Mezgit Bey"in skandal niteliğindeki yaramazlıklarından beni sorumlu tutmadığını, gerçi arkadaş seçerken birazcık daha dikkatli olmam gerektiğini belirtti. Benimle arkadaşlık yapma mutluluğunu daha fazla yaşayamayacağı için hayıflanıyordu, ancak Bolimovo'da daha uzun süre kalmamızın bizler için keyifli bir şey olacağını sanmıyordu. Ertesi gün sabah dokuzda Varşova'ya bir tren vardı, arabacıya talimat verilmişti. Akşam yemeğine gelince, herhalde yukarıda odamızda yemeyi tercih ederdik, Françişek gerekli talimatları almıştı. Bütün bunları bana herhangi bir tartışmaya meydan vermeyen bir ses tonuyla, yarı resmî şekilde ve ebeveynlerinin oğlu sıfatıyla bildirmişti.

"Bana gelince," diye tısladı. "Benim tepkim başka türlü olacak. Babama ve kız kardeşime hakaret ettiği için Mezgit Bey'in acilen cezasını vereceğim. Astoria Birliği üyesiyim ben."

Bir tokat atma tehdidi savurmuştu! Ne demek istediğini anlamıştım. Avam tabakasından tokadı yemiş olan o yüzü diskalifiye etmek istiyordu, bir vuruşla onu saygın efendi yüzleri listesinden çıkartmak istiyordu.

Bereket versin, Konstanti enişte içeri girip onun bu tehditlerini işitmişti.

"Ne *Mezgit Bey*'i?" dedi. "Kimi tokatlamak istiyorsun, Zigmunt'cuğum? Okul çağındaki bir yeniyetme veledi mi? Sümüklünün kıçına vurulur!" Ve Zigmunt, onurlu girişimi içinde duraksayıp kızardı. Eniştenin bu sözlerinin ardından tokat atamazdı, hakikaten de, yirmi küsur yaşındayken, daha on sekizinci baharında bile olmayan bir yeniyetmeye onur verici bir şekilde, hele de on sekiz yaş özelliği vurgulanmış ve altı çizilmişken, çakamazdı. Ancak en kötüsü, aslında Mezgit'in bir geçiş yaşında olmasıydı ve efendiler onu bir sümüklü sayacak olsalar bile, daha erkenden olgunlaşan avam için o artık tastamam bir beydi; onun yüzü onlar açısından tam bir bey yüzü değerindeydi. Dolayısıyla, nasıl oluyordu da, bir bey yüzü olarak Valek'in pataklayabilmesine yetecek denli iyi, ama efendilerin onun üzerinde bir tatmin duygusu hedeflemeyecekleri kadar az iyi bir yüz oluyordu? Zigmunt, doğanın bu adaletsizliğine duyduğu öfkeyle baktı babasına. Ne var ki Konstanti, Mezgit'in bir enikten başka bir şey olabileceğinin düşüncesine bile meydan bırakmıyordu; öğle yemeğindeyken homo-erotik bir temelde kardeşim deyip onun şerefine içmiş olan o, şimdi onunla olan her türlü ortak yanını reddediyor, ona bir şaşkoloz ergen, bir sümüklü muamelesi yapıyor, onu yaşıyla küçümsüyordu! Kibri izin vermiyordu! Irk, coşmuştu ırk! Tarihin kaçınılmaz akışı içinde derebeyliğini ve iktidarını elinden aldığı bey, yine de ruhuyla ve bedeniyle, özellikle de bedeniyle safkan kalmıştı! Tarım reformuna ve öyle belirsizinden bir hukuki-siyasi eşitlenmeye katlanabilirdi, ama şahsi ve fiziksel bir eşitliğin, şahsen karı...ndaşlık etmenin düşüncesi bile kanını beynine sıçratıyordu. Burada eşitlenme

kişinin karanlık köşe bucağına batmış alanlara –ırkın bekçiliğini içgüdüsel, nefret dolu bir tepkinin, bir tiksinmenin, dehşet duygusunun, iğrenmenin yaptığı ezeli balta girmemişliklerine– giriyordu! Malı mülkü varsın alsınlar! Reformlar yapsınlar! Ama efendi eli bir yanaşmanın elini aramasın, yanaklar hödük pençeleri aranmasın. Kendi isteğinle, arı bir özlemden ötürü ayaktakımına yönelmek ne demek? Soyuna ihanet, bir hizmetliler putu, hizmetliler sınıfı üyelerinin, hareketlerinin, laflarının dolaysız, saf putlaştırılması, hödüksel bir oluşu sevme nedir? Hizmetlisi başka bir beyin böylesi göz alıcı alkışlarına konu olmuş bir bey ne durumda kalmış olur? Yo, yo, Mezgit bey falan değildi ki, sıradan bir sümüklü ve şaşkoloz bir ergendi! Yaptıkları da Bolşevik ajitasyon etkisi altında yapılmış sümüklü oğlan yaramazlıkları.

"Görüyorum ki Bolşevik akımlar okullu gençlik içinde hâkim olmuş durumda," diyordu, sanki Mezgit safkan bir âşık değilmiş de, bir devrimci talebeymiş gibi . "Bunların poposuna poposuna vuracaksın!" deyip gülüyordu. "Poposuna poposuna!"

Ve birden, aralık vasistastan içeriye mutfak civarındaki çalılıklardan gelen hışırtılar ve cıyaklama sesleri erişti. Ilık bir akşamdı, günlerden cumartesi... Çiftlikten yanaşmalar, mutfakta çalışan kızlar için gelmişlerdi ve yaramazlık yapıyorlardı kızlar... Konstanti, kafasını vasistastan dışarı uzattı.

"Kim var orada," diye seslendi. "Yasak, yasak!"

Çalıların içine dalıverdi biri. Biri kahkaha attı. Fiziksel bir güçle sallanmış bir taş gelip pencerenin altına düştü. Ve çalıların ardında biri bilerek değiştirdiği sesiyle avazı çıktığı kadar bağırarak inletti ortalığı:

Hey, hey de hey, guguk kuşu, guguk kuşu oturur meşenün tepesünde!
Bey yir şamaru, oy, bey yir şamaru yüzüne de yüzüne!
Aman heeey!

Ve bir kez daha biri cıyakladı, güldü! Havadis artık halk arasında yayılmıştı. Biliyorlardı. Mutfakta çalışan kızlar herhalde yanaşmalara anlatuve'müşle'di gari. Bunu beklemek gerekirdi, ama ağanın sinirleri pencere altında şarkı söyleniştekı küstahlığa dayanamadı. Kale almamayı bıraktı, yanaklarında kırmızı lekeler peyda oldu ve suskun bir halde revolverini çıkardı. Bereket versin, teyzem tam zamanında çıktı ortaya.

"Konsti," diye seslendi iyilikle, soru sormakla vakit yitirmeden. "Konsti, yerine koy onu! Lütfen, koy, dolu silaha dayanamıyorum, illa yanında taşımak istiyorsan, mermilerini çıkar bari!"

Ve az önce Zigmunt'un tehditlerini o nasıl hafife almışsa, şimdi de teyzem onu hafife alıyordu. Onu öptü –elinde bir revolverle öpülmüştü– ve kravatını düzeltti ki bu hareketiyle revolveri tümden imkânsız bir şey yapmıştı; vasistası kapadı, çünkü cereyan yapıyordu ve yorulmak nedir bilmeden bir yığın benzer, küçültücü ve azıcık yapıcı işler yaptı. Olaylar terazisinin kefesine, annelere özgü yumuşacık, bir pamuk gibi sarıp sarmalamış bir sıcaklık yayan kişiliğinin olanca yuvarlak hatlılığını atmıştı. Beni bir kenara çekti ve küçük bir kesekâğıdından gizli gizli biraz şeker verdi.

"Ah, sizi gidi haylazlar sizi," diye fısıldadı iyiliksever bir sitemle. "Yaramazlığın âlâsını yaptınız! Zoşia hasta, amcan öfkeli, ah, sizin o halka flörtleriniz, ha! Hizmetli tayfasına nasıl davranacağını bilmek gerek, senlibenli olunmaz,

onları tanımak gerek – bunlar cahil, çocuklar gibi, yetişmemiş insanlar. Kikuş, Stan amcanların oğlu, onun da bir köylü manyalığı dönemi olmuştu," diye ekledi, beni gözleriyle inceleyerek. "Hatta benzersin de ona, hah, işte mesela burun kanatlarınız aynı. Neyse, kızmıyorum, ama akşam yemeğine inmeyin, çünkü enişten istemiyor, teselli niyetine size reçeller göndereceğim – hatırlıyor musun peki, hani bizim eski uşak Vladislav, ona *kirli* dedin diye sana nasıl vurmuştu? Aşağılık Vladislav! Bak, hâlâ ürperiyorum! Onu hemen işten çıkarmıştım. Böyle bir meleği dövmek! Canım benim! Her şeyimsin sen benim! Canımın içi!"

Ani bir şefkat seliyle öptü beni ve yine bonbon verdi. Ağzımda çocukluk şekerlerimle alelacele uzaklaştım, uzaklaşırken bir de Zigmunt'dan nabzını ölçmesini istediğini işittim; küçük bey de annesinin bileğini tutmuş, saate baka baka ölçüyordu – bir kanepeye yığıldıktan sonra boşluğa bakan annesinin nabzını ölçüyordu. Şekerlerle birlikte yukarıya dönüyor ve kendimi haddinden fazla gerçekdışı hissediyordum, gerçi bu kadının karşısında herkes gerçekdışı olurdu; insanları iyiliğin içinde eritmekte, hastalıkların içine batırmakta ve başka insanların beden parçalarıyla harmanlamakta tuhaf bir becerisi vardı – acaba hizmetlilerden korkusundan mıydı ki? Valek'in dediği aklıma geldi: "He, eyidür, çünkü'm adam gırtlakla' Adam gırtlakla'sa, bu nası bi' eyilük?" Durum tehlikeli oluyordu. Karşılıklı olarak küçümsüyorlardı, enişte kibrinden, teyzem korkusundan – henüz daha bir kurşun atılmamış olmamasını –ne Zigmunt'un Mezgit'i vurmamış ne de enişte'min revolverinden bir kurşun sallamamış oluşunu– sadece buna bağlamak gerekirdi. Bir mutlulukla düşündüm çekip gitmeyi.

Mezgit'i yerde, başını kollarının arasına gömmüş, yatar halde buldum – şimdi de kafasını örtmeye, onu kollarıyla kuşatmaya, sarmaya bir eğilimi vardı; kıpırdamıyordu, gömmüş olduğu kafasıyla sessiz sessiz ağıt yakıyor ve genç genç, kırsal kırsal inliyordu.

"Amanın, amanın!" diye mırıldanıyordu. "Aboov, abooov!" – ve başka alakasız, toprak gibi kara ve kaba, genç bir koruluk gibi yeşil, köylüsel, folklorik, genç sözler söylüyordu. Artık utanma duygusunun son kırıntılarını da yitirmişti. Hatta Françişek'in elinde akşam yemeğiyle içeri girişi bile ağıtlarını ve içli köylü yakınmalarını bölmedi; ardında artık hizmetlilerin yanında bir hizmetliye özlem duymaktan ve yaşlı bir uşak yanımızdayken bir genç uşağa iç geçirmekten utanmadığımız o sınıra erişmişti. O ana kadar aydın takımından hiç kimseyi böyle bir yıkım içinde görmemiştim. Françişek, o yana bakmıyordu, ancak tepsiyi masaya koyarken tiksintiden elleri titriyordu ve çıkarken de kapıyı ardından çarpmıştı. Mezgit ağzına tek lokma olsun almamış ve avutamamıştı kendini – bir şey vardı onu mırmır konuşturan, gak guk ettiriyordu bir şey, bir şey özleniyor ve özlendikçe özleniyordu, sisle kuşatıyordu bir şey, bir şeyle didiş didişiyor, duralıyor, haklı olduğunu falan anlatıyor... Sonra yine bildik bir hödük öfkesi yakalayıveriyordu Âdem elmasını. Yanaşmayla olan başarısızlığını sadece eniştemlere bağlıyor, efendileri suçluyordu, efendiler, onların engellemeleri ve iğrençlikleri olmasa, mutlaka karı...ndaşlık yapmış olacaktı! Niçin engellemişlerdi ki? Valek'i niye kovalamamışlardı? Yarın gitmemiz gerektiğini ona boş yere anlatıyordum.

"Getmem, deyom bah, getmem valla! Esteyo'la'sa, gari kendüleri gitsünle'! Valek buradaysa, ben de burada olcam. Valek'le! Benim biricüküm Valek'ümle, oy, diloy, diloy, yanaşmacukumla!"

Onunla anlaşamıyordum, yanaşmanın içinde yitip gitmişti, bundan başka dünyevi her bir şey onun için var olmayı bırakmıştı. Kalmamızın imkânsız olduğunu nihayet anladığında ise, dehşete düştü, yanaşmayı bırakmamak için yalvardı.

"Valek'süz getmem! Valek'ü onlara bırakmam! Onu da alalum – çaluşur para kazanurum, geçündürür, eve ben bakarum gari – ölürüm de getmem Valek'üm olmadan! Yujo, ba' vallaha, Valek'süz getmem! Kovalarlarsa çeftlükten, gari köyde kocamış karıda bulurum oturacak bi' yer," diye ekledi zehirli zehirli. "Yirleşirim kocamış karıya. Ne'tcekler yani? Köyden de kovalayamazlar ya! Köyde her bir kimsenün hakkı va'!"

Bu haltla ne halt edeceğimi bilemiyordum. Gidip Zigmunt'un o bahtsız kocakarısında, hani genç uşağın dediği gibi, "kocamuş dul karıda" oturması ve oradan konağı gözlemesi ve eniştemleri rezil rüsva etmesi, onun –bir hainin ve muhbirin– hödüklere eğlence çıksın diye efendilerin sırlarını hödüklerin diliyle anlattıkça anlatması hiç de imkânsız bir şey değildi!

Derken, pencerenin ardında, avluda koskocaman bir şamar şakladı. Çın çın çınladı ortalık, köpekler hep bir ağızdan karşılık verdiler. Camlara yapıştık. Sundurmada, evden üzerine düşen parıltı içinde aydınlanmış Konstanti enişte, elinde bir tüfekle, gözleri karanlığa dalıp gitmiş halde duruyordu. Silahı bir kez daha yanağına yapıştırdı ve ateş etti – gecenin içinde gümbürtü bir işaret fişeği gibi yayıldı. Uzaklardaki karanlık yerlere gitti. Köpekler azıtmıştı.

"Yanaşmaya ataş ediyola'," diyerek beni yakalamıştı Mezgit kasılırcasına. "Valek'e neşanleyo'."

Konstanti korkutmak için ateş ediyordu. Çiftlikteki ırgat takımı yine şarkı falan mı söylemişti yoksa? Sinirleri

dayanamadığı için mi, sigara salonunda revolveri çekmeceden çıkardığı andan itibaren artık bir atış yapmakla doldurulmuş olduğu için mi ateş etmişti? İçinde neler olup bittiğini kim bilebilirdi ki? Bu kibirden ve kendini beğenmişlikten ileri gelmiş bir terör eylemi miydi? Hiddetlenmiş bey, silahlanmış halde tetikte olduğunu ta en uzak yollara ve tarla sınırlarındaki yalnız söğütlere kadar varan bir gümbürdemeyle duyurmuştu. Teyzem koşup sundurmaya çıktı ve tez elden bonbon şekeri ikram etti, eniştenin boynuna bir eşarp sarıverdi, çekip eve aldı. Ne ki gümbürtü artık geri dönüşü olmayacak şekilde yayılıp gitmişti. Konak köpekleri bir anlığına sessizleştiklerinde, köydeki köpeklerin uzak yanıtlarını işittim ve bunun halk arasında yaptığı sansasyonun görüntüsü şöyle bir an geçiverdi aklımdan – "Bu neydi, konakta ataş mı ediyola'?" diye biri diğerine soran köylüler, köy kızları ve yanaşmalar: "Bey mi ataş ettu? Niye ataş ediyola' ki?" Ve genç bey Valek'ten ağzının üzerine bir tane yemiş diye, surat tokatlamaya dair ağızdan ağıza büyüyüp yayılan, sesi uzaklara erişmiş, gösterişli bir atışla kışkırtılan bir dedikodu. Sinirlerime hâkim olamıyordum. Hemen kaçma kararı aldım, alttan alta kibirli mi kibirli, zehirleyici miyasmalarla dopdolu bu konakta bir geceden korkuyordum. Kaçmalı! Hemen kaçmalı! Ama Mezgit Valek olmadan istemiyordu. Bu yüzden, sırf bir an önce kaçmak için, Valek'i de yanımıza almayı kabul ettim. Ki zaten işten çıkarılacaktı. Sonunda evde herkes uyuyana kadar beklemekte karar kıldık; işte herkes uyuduğunda ben genç uşağının yanına gidecek, kaçmaya ikna edecek, karşı çıkması halinde de – kaçmayı emredecektim! Sonra Mezgit'in yanına döneceğim ve artık üçümüz konuşup tarlaların oraya nasıl çıkacağımızı kararlaştıracağız. Köpekler Valek'i tanıyorlardı. Gecenin geri

kalanını tarlada geçireceğiz, sonra da trenle şehre gideceğiz. Şehre, capcanlı yaşanan şehre! İnsanın daha ufak, insanların içine daha iyi oturmuş olduğu ve insanlara daha benzer olduğu şehre. Sonsuza uzuyordu dakikalar. Eşyalarımızı toplamış ve paramızı saymıştık, neredeyse hiç dokunmadığımız akşam yemeğini ise bir mendile sardık.

On ikiden sonra, karanlığın odaları doldurup doldurmadığını pencereden kontrol edip ayakkabılarımı çıkardım ve hizmetçi odasına en sessiz bir şekilde sızabilmek için yalınayak küçük koridora çıktım. Mezgit son ışık huzmeciğini de alarak kapıyı ardımdan örttüğünde, ben eyleme geçmiş ve uyutulmuş evin içine içine gizlice sokulmaya başlamışken, girişimimin nasıl delice ve amacımın –bir yanaşmayı kaçırmak için boşluğa dalmanın– nasıl çılgınca olduğunu anlamıştım. Anca eylem midir bir çılgınlığın içinden bütün bir çılgınlığı ortaya çıkartan? Ağır ağır ilerliyordum, döşeme bazen gıcırdıyordu, çatının üzerinde sıçanlar birbirlerini yiyor ve atlayıp atlayıp birbirlerini ıskalıyorlardı. Ardımda, odada, folklorik bir Mezgit kalmıştı; altımda, zemin katta, bir hizmetlilerine doğru çıt çıkarmadan ve yalınayak gitmekte olduğum eniştem, teyzem, Zigmunt ve Zofia; önümde, hizmetli odasında bütün çabaların amacı olarak o hizmetli vardı. Çok dikkat etmeliydim. Beni burada, koridorda, karanlıkta giderken biri yakalayacak olsa, bu gezintinin anlamını açıklayabilir miydim? O dolambaçlı ve anormal yollara hangi yollardan varılır? Normallik, anormallik uçurumu üzerinde bir ip cambazıdır. Alışıldık bir düzen kaç gizli delilik içerir – olayların akışı alıp da seni bir yanaşmayı kaçırmaya ve tarlalara kaçmaya ne zaman ve nasıl götürür, sen kendin de bilmiyorsun. Daha ziyade Zoşia'yı kaçırmak gerekirdi. İllaki birini kaçırmam gerekiyorsa,

Zoşia'yı kaçırmalıydım, Zoşia'nın bir köy konağından kaçırılması normal ve düzgün bir şey olurdu; eğer biri kaçırılacaksa, aptal, budala bir yanaşma değil de Zoşia, Zoşia kaçırılmalıydı. Küçük koridorun loşluğunda Zoşia'yı kaçırmanın, Zoşia'nın temiz, anlaşılır kaçırılmasının baştan çıkarıcılığı bir ele geçiriş geçirmişti ki beni oy; Zoşia'yı anlaşılır anlaşılır kaçırmak da kaçırmak!

Vay anam be, Zoşia'yı kaçırmak! Onca kereler yapılmış kız kaçırmalar gibi olgun olgun, beyce ve asilce kaçırmak Zoşia'yı. Kendimi bu düşünce karşısında savunmalı, onun saçmalığını göstermeliydim – ne ki ben döşemenin hain parkeleri üzerinde takıla takıla ilerledikçe, normallik beni o ölçüde daha çok baştan çıkarıyor, o karmaşık kaçırmanın aksine basit ve doğal kaçırma cezp ediyordu. Ayağım bir deliğe takıldı – ayak parmaklarımın altında bir delik, zeminde bir delik vardı. Nereden çıkmıştı delik? Sanki tanıdık gibi gelmişti bana. Selam, selam sana – bu benim deliğimdi, yani bu deliği yıllar önce ben yapmıştım! İsim günümde eniştemden hediye bir küçük izci baltası almış, bu deliği baltayla oymuştum. Teyzem koşup gelmişti. Burada durmuş, bana bağırıyordu; aklıma azarlarının kopuk kopuk parçaları, bir bağırtının vurguları, sanki canlı gibi, geliyordu – bense baltayla alttan çat diye geçirmiştim bacağına! Ah, ah, diye bağırmıştı! Hâlâ buradaydı çığlığı – artık olmayan, ama yine de burada, bu yerde olmuş olan bir sahne sanki beni ayağımdan yakalamışçasına durup kaldım. Çat diye indirmiştim bacağına. Karanlığın içinde ona nasıl indirdiğimi ve onun da nasıl bir bağırış bağırdığını net bir şekilde, niye olduğunu bilmeden, elimde olmaksızın, otomatikman gördüm. Bağırmış ve sıçramıştı. Şimdiki eylemlerim geçmiş zamanda, -miş'li geçmiş zamanın hikâyesinde

yapılmış eylemlerle karışıyor ve iç içe geçiyordu. Birden bir ürpermedir aldı beni, çenem kitlendi. Allah vermeye, daha güçlü sallasaymışım bacağını koparabilirmişim, yeterince gücümün olmaması ne şans, şükürler olsun zayıflığa. Ama şimdi artık gücüm vardı. Acaba, yanaşmaya gitmek yerine, teyzemin odasına gitmesem mi ve şöyle sağlamından bir indirmesem mi ki bacağına baltayı? Defol, defol, çocukluk. Çocukluk mu? Ama, ey güzel Allah'ım, yanaşma da bir çocukluktu ya, eğer yanaşmaya gidiyor idiysem, esasen teyzeme de gidip ayağına baltayı indirebilirdim; biri diğerinin değerindeydi – çat, çat diye indirmek! Oy, çocuksuluk oy. Ayağımla ihtiyatla yokluyordum yeri, çünkü daha yüksek sesli her gıcırtı beni ele verebilirdi, ama bana sanki bir çocuk olarak yokluyormuşum ve bu çocuk olarak gidiyormuşum gibi geliyordu. Oy, çocuksuluk. Beni yakalayan çocukluk üç türlüydü, bir tane olsa çaresine bakabilirdim, ama üç türlüydü. İlki, genç uşağa –yanaşmaya– gitmek için çıkılan seferin çocukluğuydu. İkincisi, yıllar önce burada yaşanmışlıkların hatıralarının çocukluğu. Üçüncüsü, efendiliğin çocukluğu; efendi olarak da bir çocuktum. Oy, dünyada ve hayatta daha az ya da çok çocuksu yerler vardır var olmasına, ama herhalde bir ağa konağı en çocuksu yerdir. Burada efendiler ve halk birbirlerini karşılıklı olarak çocuklukta tutarlar ve tutulurlar, burada herkes herkese çocuktur. Karanlıkla maskelenmekteki koridora yalınayak dalmaktayken, sanki soylu bir geçmişin ve kendi çocukluğumun içine yürüyordum; şehvetli, bedensel, çocuksu ve kestirilemez bir dünya da beni sarıp sarmalıyor, emiyor ve içine çekiyordu. Eylemlerin körlüğü. Tepkilerin otomatizmi. Güdülerin atacılığı. Efendisel-çocuksu bir fantezi. Aynı zamanda asırlık bir gelenek ve çocuksu bir şaplak olan, tek

bir hamlede beyi ve çocuğu ortaya salıvermiş koskocaman bir tokadın çağaşımının içine girer gibi gidiyordum. Bir zamanlar kaymanın otomatizmiyle coşup taşarak –ta tepeden en aşağıya– kaydığım merdiven tırabzanını baştan aşağıya yokladım. Çocuksu, kıçuksu – kral, çocuk, hem efendi hem dörtnala kaldırılmış çocuk, oy, eğer şimdi teyzeme baltayı indirip de bacağını kessem, artık belini doğrultamazdı – ürktüm kendi gücümden, pençelerimden, tırnaklarımdan, yumruklarımdan; çocuğun içindeki erkekten korktum. Ne yapıyorum ben burada, bu merdivende, nereye ve niçin gidiyorum? Ve yine kafamda Zoşia'yı bu seferin tek mümkün nedeni olarak, yegâne erkekçe çözüm olarak, erkeğin yerleştirilebileceği tek yer olarak kaçırmak düşüncesi çakıverdi... Zoşia'yı kaçırmak! Zoşia'yı erkekçe kaçırmak! Direniyordum bu düşünceye, ama rahat bırakmıyordu ki beni... Vızıl vızıl vızıldıyordu içimde.

Aşağıda, holde, durdum. Çıt yok – hiçbir yerde hiçbir şey kıpırdamıyordu, her günkü alışıldık saatte dinlenmeye çekilmişlerdi; mutlaka ki teyzem herkesi yataklarına kovalamış ve üzerilerine yorganlarını örtmüştü. Başka bir şey de dinlenmelerinin muhtemelen dinlenmeme olmamasıydı; yorganının altında her biri yaşadığı olayların kanaviçesini dokuyordu. Mutfak da sessizdi, yalnızca uşak odasının kapı aralığından bir ışık parıldamaktaydı; genç uşak potinlerini siliyordu ve yüzünde hiçbir yaşanmışlık fark etmemiştim, sıradan bir yüzdü. Ağır ağır sokuldum, kapıyı örttüm, parmağımı dudağımın üstüne koydum ve tedbirin en büyüğünü hiç elden bırakmadan kulağına fısıldayarak iknaya başladım. Hemen kasketini alıp, her bir şeyi de bırakıp bizimle gelmeye ikna ediyor, Varşova'ya gidiyoruz diyordum. Korkunç bir roldü; başka her ne olursa, bu salakça, üstüne

üstlük fısıltıyla yapılan iknaya yeğlerdim. Hele de uşak inat ediyorken. Efendilerin onu zaten işten çıkaracaklarını, bastığı gibi Varşova'ya, onun oradaki geçimini sağlayacak Mezgit'le kaçmasının onun için çok daha iyi olacağını söylüyordum – anlamıyordu, anlayamayacaktı.

"Neme gerek benüm bu kaçmala' filan?" diyordu, efendilerin yumurtladığı bilumum uydurukluğa karşı duyduğu içgüdüsel bir gönülsüzlükle ve yine aklıma Zoşia'nın bunu daha bir kolay kabul edebileceği, bu gece fısıldamasının Zoşia ile daha az anlamsız olacağı düştü. Çaktım suratına bir tane ve emrettim, işte o zaman dinledi – ne ki bir bezin üzerinden çakmıştım. Suratının bir yarısına bir bezin üzerinden indirmiştim, ses çıkmasın diye bir bez koymak ve onun üzerinden çakmak zorundaydım – oy, oy! Geceleyin bir yanaşmanın suratına suratına bir bezin üzerinden çakıyordum. Dinledi ama, bez onda bir acaba uyandırmış olsa da, avam tabakası kural sapmalarından hoşlanmaz.

"Yürü ulan," diye verdim emri ve hole çıktım, o da benim peşim sıra. Merdivenler neredeydi? Karanlıktı, hem de göz gözü görmez bir karanlık.

Ötelerde bir yerlerde bir kapı gıcırdadı ve eniştemin soru soran sesi duyuldu.

"Kim var orada?"

Hemen yakaladım genç uşağı ve yemek odasına ittirdim. Kapının ardında erketeye yattık. Konstanti ağır ağır yaklaştı ve odaya girdi, benim hemen yanımdan geçti.

"Kim var orada?" diye yineledi dikkatlice, kimse yoksa soytarı durumuna düşmek istemeyerek. Soruyu fırlattıktan sonra onun peşi sıra yemek odasının ilerilerine yürüdü. Durdu. Kibriti yoktu, karanlıksa aşılmaz bir karanlıktı. Geri döndü, ama birkaç adım sonra duraladı ve sessizleşti

– mükemmel bir biçimde ve hemen sessizleşmişti; yoksa karanlıklar içinde bir yanaşmanın kendine has, folklorik kokusu mu gelmişti burnuna, yoksa efendinin narin cildi hödük pençeleri ve bir surat mı hissetmişti? O kadar yakındı ki elini uzatsa bize erişebilirdi, ama tam da işte bu, ona ellerini yanında tutmasını buyuruyordu; çok yakındı, yakınlık onu bir kapana sokuyordu. Hareketsizleşti, hareketsizliği ise başlarda yavaş, sonra gittikçe hızlı hızlı bir tedirginlik ifadesine doğru yoğunlaşıyordu. Gerçi, söylenildiğine göre, korkusundan orman bekçisinin üzerine çıkmışlığı vardı, ama bir ödlek olduğunu sanmıyorum – yo, kıpırdayamaması korktuğu için değildi, ancak kıpırdayamadığı için korkuyordu, çünkü madem bir kez sessizleşmiş ve kendini frenlemiş bulunuyordu, yeni baştan harekete geçmek onun için, safi biçimsel nedenlerden ötürü, her geçen saniye daha da bir zor oluyordu. Ürküntü öteden beri vardı zaten içinde, şimdi sadece yüzeye çıkmış ve içinde bir birlik kuruvermişti; ağanın ince narin kemikçikleri boğazına takılan bir kemik olmuştu. Yanaşma gıkını çıkarmıyordu. Ve üçümüz, aramızda yarım metre, öylece dikiliyorduk. Bunu bölmedim. En sonunda kendine hâkimiyetini geri kazanacağını ve bize de uzaklaşma ve holden yukarıya kaçma imkânı vererek gideceğini hesaplıyordum, ama artmakta olan kaygısının felç edici bir etki yapmakta olduğunu dikkate almamışım – çünkü şimdi, kesinlikle biliyordum ki, bir iç başkalaşım ve terse dönüş olmuştu ve artık kıpırdayamadığı için korkuyor değildi, ama korkudan kıpırdayamıyordu. Yüzünde ürkmenin ciddiyeti olduğunu tahmin ediyordum, yüzü odaklanmış, son derece ciddi olsa gerekti... Ve ondan sonra ben de korkmaya başladım – ondan değil, ama onun kaygısından. Geri çekilecek ya da en

hafifinden bir kıpırtı yapacak olsak, üzerimize atladığı gibi bizi yakalayabilirdi. Revolveri yanındaysa, ateş de edebilirdi – gerçi edemezdi, bir atış için haddinden fazla yanındaydık, fiziksel olarak yapabilirdi de, psikolojik olarak ateş edemezdi, çünkü insan, atışı önce içsel, ruhsal bir atışla öncelemelidir ki bunun için yeterince mesafe yoktu. Ama ellerini kullanarak atılabilirdi üzerimize. Karşısında neyin pusu kurmakta olduğunu ve ellerini neyin içine sokacağını bilmiyordu. Biz onun endamını biliyorduk – o bizimkini bilmiyordu. Ortaya çıkmak istemiştim, "enişteciğim" ya da işte ona benzer bir şeyler söylemek istemiştim. Ancak onca saniye, hatta belki dakikanın ardından artık yapamazdım, çok geçti – sususumu nasıl açıklardım? Sanki beni biri gıdıklıyormuş gibi gülmem geldi. Bir büyüme. Devleşme. Bir simsiyahlık içinde devleşme. Gerilme ve kasılmayla bağlantılı bir şişinme ve genişleme, atlatma ve bir genel ve de özel bir eşeleyip açığa çıkarış, buz kestirici bir gerilme ve geren bir buz kesme, ipincecik bir ip üzerinde asılı kalma, dönüşme, sonra devamında – toplayıcı ve üst üste yığıcı bir şemanın içine ve sanki altıncı kat yüksekliğine çıkarılmış dar mı dar bir çıtanın üzerindeymişçesine tüm organlarının uyanışıyla birlikte düşüş. Ve bir gıdıklanma. Holde bir terlik şıpırtısı işitildi, ama irkilememenin imkânsızlığı öyle bir imkânsızlıktı ki hiçbirimiz irkilmemiştik. Ayağında terlikleriyle Zigmunt yaklaşıyordu.

"Birileri mi var burada?" diye sordu eşikte.

İleri doğru bir adım attı, "Birileri mi var?" diye tekrarladı ve ters bir şey olduğunu sezip dingileşti. Babasının burada bir yerlerde olduğunu biliyordu, çünkü Konstanti'nin ayak seslerini ve sorularını önceden duymuş olmalıydı – öyleyse babası niye ses çıkarmıyordu? Ama ebedi korkular ve endişeler tıkamıştı babayı, ha, ha, ha, yapamıyordu, ses

çıkaramıyordu, çünkü korkuyordu! Oğlu da babanın korkusu tıkamıştı. Artık üretilip ortaya çıkartılmış bir kaygının olanca miktarıyla ürkmüş ve sanki ebediyete kadar kesmişti sesini. Aslında belki baştan beri belirsizlik yaşamıştı, ne ki şimdi belirsizlik bir kaygı niteliği kazanıveriyor ve kendi üzerinde büyüyordu. *Da capo*, yani baştan bir eşeleyip açığa çıkartış, şişiş, devleşiş, 101 üssü kuvvetleniş, bir yayılma ve sünüş, narinleşme, okşama, gerilme, monotonluklara kulak kesilme, üst üste yığılarak yükseliş ve bir asılı kalış – her ne ise bundan sonra Zigmunt'a olacak olan sonsuz, sonsuz, sınırsız, bir aşağıya batan, bir yukarı çıkan şey. Bir boğulma, yutamama ve tutma, kafayı tutma, bir dağılış ve parçalanış, bir düğümlenmeden uzun bir çıkış, sonuç çıkarış, dışarı ittiriliş ve bir yere varış, değişme, geriliş, geriliş... Bir dakika mı? Bir saat mi? Ne olacak? Kafamdan dünyalar uçup uçup geçiyordu. Anımsadım: Dadımı korkutmak için, bir zaman tam burada –bu aynı yerde– pusuya yatmıştım – ve az kaldı basacaktım kahkahayı? Şiişşt! Nerden çıktı gülmek? Yeter artık, bitirmek gerek, kesmek gerek, sonunda çocukluk kendini ele verirse, geçen bunca sürenin ardından beni genç uşakla bulurlarsa ne olacak; tuhaf, açıklanamaz bir şey olacak; oy, Zoşia, Zoşia, Zoşia'yla olmak, burada bir uşakla birlikte nefesini tutmak değil, Zoşia'yla olmak gerek! Zoşia'ylayken bu çocuksu bir şey olmazdı! Ansızın, kıpırdamaya cüret edemeyeceklerinden emin, arsız bir adım attım ve perdenin ardına gizlendim.* Hakikaten de cesaret edememişlerdi. Karanlıklar içinde, kaygıdan başka, bir de bir patavatsızlık ortaya çıkmıştı, sessizliği bölmek onlara her şeyin ötesinde patavatsızca geliyordu, belki buna niyetleri vardı, bunu düşünüyorlardı, ama bu işe nasıl

* "*Hamlet*'te, Polonius konuşulanları dinlemek için perdenin ardına gizlenir ancak Hamlet'in kılıç darbesiyle ölür." (y.n.)

girişeceklerini bilmiyorlardı. Burada onların kendi sessizliklerinden söz ediyorum. Çünkü benimkini hareket edip bozmuştum. Belki de meselenin artık sadece biçimsel tarafına kafa yoruyorlardı; bahaneler, gerekçeler, dışsal bir gerekçelendirme arıyorlardı, en kötüsü de, birinin ötekini kendi varlığıyla sıkıp utandırmasıydı ve her iki düşünür de bunu nasıl durduracağını ve keseceğini bilemeden dikilip duruyordu, dışarı dışarı ittirme ve eşeleyip eşeleyip açığa çıkarma ise durmadan olup durmaktaydı. Hareket edebilirliğimi geri kazandıktan sonra, yanaşmayı yakalamaya, sürüklemeye ve çabucak hole çıkmaya karar verdim, ancak kararımı gerçekleştirmeden önce zeminde bir zayıf parıltı –bir ışık, ışık!– belirdi, bir gıcırtı, bir de ayakkabı tıpırtısı; Françişek, elinde bir ışıkla Françişek yaklaşmaktaydı; eniştemin bir bacağı belirliyor; ışığa, ışığa, aydınlığa çıkıyordu!! Neyse ki perdenin ardındaydım! Ama onların yaşlı uşakları, karanlıkta olan biten her ne varsa çektiği gibi aydınlığa çıkartmıştı! Ve –eniştem, Zigmunt, genç uşak– açığa çıktılar, açığa çıkmak zorundaydılar! Eniştem, hafiften dikelmiş saçlarıyla, yanaşmadan bir adım ötedeydi; önleri birbirlerine dönük karşı karşıya –ve odanın daha derininde kazık gibi dikilen bir Zigmunt– dineliyorlardı.

"Kimdir o yürüyen," diye sordu şikâyetçi bir sesle sofracıbaşı, küçük bir gaz lambasıyla aydınlatırken önünü, ancak iş işten geçtikten sonra, sadece gelişini gerekçelendirmek için sormuştu. Yani, zaten onları sanki avucunun içindelermiş gibi görüyordu.

Konstanti hareket etti. Françişek onu genç uşağın hemen yanı başınca görünce acaba ne düşünmüştü? Niye yan yana duruyorlardı? Hemen geri çeki çekilemedi, ama yaptığı hareketle Valek'le arayı açtı, peşi sıra da yana bir adım attı.

"Ne yapıyorsun burada?" diye bağırdı, içindeki korkuyu öfkeye çevirerek.

Genç uşak yanıt vermedi. Verecek hiçbir yanıt bulamamıştı. Büyük bir kolaylıkla dikiliyordu dikilmesine, ama ağzı dili tutulmuştu. Efendilerle bir başınaydı. Ve bir halk evladının susuşu, açıklayamaması, kuşku verici bir gölge düşürüyordu. Françişek, enişteme baktı – efendiler karanlıkta Valek'le, ha? Yoksa ağa da mı onunla laubali olmuştu? Elinde bir lambayla dimdik dikilen yaşlı uşak ağırdan ağıra kızılla kaplanıyor ve alacakaranlık kızılı gibi yanıyordu.

"Valek!" diye haykırdı Zigmunt.

Bütün bu bağırma ünlemleri zamanın içine iyi yerleştirilmemişti, ya çok erken ya çok geç geliyorlardı ve ben perdenin ardında büzüldüm.

"Birinin burada yürüdüğünü işittim," diye konuşmaya başladı Zigmunt, sağa sola rastgele. "Birinin yürüdüğünü işittim. Yürüyordu. Sen ne yapıyordun burada? Ne yapıyordun? Konuş! Neyin peşindeydin? Yanıt ver!!! Yanıt ver, ulan!" diye diye, korkunç bir savrukluğun içinde köpürüyordu.

Uzun mu uzun, öldürücü bir susuşun ardından "Ne yaptığı malum," dedi, ateş gibi kıpkırmızı kesilmiş hizmetli. "Malum ne yaptığı, sn. muhterem efendim."

Favorilerini sıvazladı.

"Gümüş sofra takımı çekmecede. Yarın da sn. muhterem velinimetimiz onu işten çıkaracaklardı. Bu tabii... Götürmeye niyetlendi."

Götürmek! Çalmak istemişti! Bir yorum bulunmuştu – yani, çalmak istemişti ve de yakalanmıştı. Herkes, Valek'i de ayırmadan herkes, daha bir canlandı, perdenin arkasında ben de birazcık rahatladım. Konstanti, genç uşaktan uzaklaştı ve masa yanındaki sandalyeye oturdu. Bir yanaşmaya

karşı normal, efendisel tutumunu, kendine olan tüm güveniyle birlikte geri kazanmıştı. Çalmak istemiş!

"Gel hele şuraya," dedi Konstanti. "Gel, diyorum... Daha yakına, daha yakına..." Artık yakınlaşmadan korkmuyor ve korkmamasının da açık açık keyfini çıkartıyordu. "Yakına," diye tekrarladı. "Daha yakına." Valek ise çekine çekine ve ağırdan geliyordu. "Biraz daha yakına." – ve yanaşma handiyse ona dokunacak kadar yakınındaydı ki Konstanti, otururken, yaradana sığınıp bir çıkartış çıkartı ve bir çaktı ki suratına yanaşmanın! "Gösteririm ben sana çalmayı!" – Oy, karanlıklardaki o korkunun üzerine şimdi vurmanın keyfi, ah, korkutmuş olan bir suratı pataklamak, açık bir hırsızlık düşüncesiyle belirlenmiş bir çerçevede vurmak! Ah, ne keyif, onca anormal ilişkinin ardından normal bir ilişkinin keyfi! Zigmunt da, babasının örneğini izleyip, dişlerine bir savuruş savurdu ki sanırsın Semiramis'in asma bahçesine tırpan sallıyor. Şak diye şakırdattı şamarı! Perdenin arkasında kendime makaraya sarılan ip gibi sarılıp hepten büzüldüm.

"Ça'madum ki!" dedi yanaşma soluk soluğa.

Bunu bekliyorlardı. Bu, onlara hırsızlık bahanesini son haddine kadar sömürebilme olağanı vermişti. "Çalmadın mı?" dedi Konstanti ve sandalyesinden eğilip indirdi bir tane suratına. "Çalmadın, ha!" dedi küçük bey ve ayakta dikilirken kısasından, okkalı bir tokat aşk eyledi. – Fırladılar yerlerinden. "Çalmadın mı? Çalmadın mı?" – Ve sürekli, aralıksız tekrarlanan bu soruyla, vur ha vuruyorlar, elleriyle yanaşmanın suratını arayıp buluyor ve kısa kısa, yaylanıp yaylanıp ya da sallayıp sallayıp pata küte çakıyorlardı! Kollarıyla yüzünü örtüyordu, ne ki onlar vuracakları yere erişmesini biliyorlardı! Uzun bir süre yalnızca suratına suratına çalışabilmişlerdi, ama bunun sınırlarının genişleyeceğini

hissediyordum; ağamız nasıl yaptıysa, yanaşmanın bendini çiğneyip geçmiş ve onu saçlarından yakalayıvermişti, saçlarından yakaladığı için de, kafasını büfenin tezgâhına tezgâhına vurmaya girişmişti. "Çalmak neymiş öğreteceğim ben sana! Öğreteceğim ben sana çalmayı!.."

Hah, başlamıştı! Şişir şişir şişirmekte olan lanet bir gece! Devleştirmekte olan bir lanet karanlık, açığa çıkartıcı bir karanlık; karanlıklar içindeki o yıkanış olmasaydı, bu da olmazdı. Karanlığın tortusu vardı bunun üzerinde. Feodal Konsti keyiflendikçe keyifleniyordu. Hırsızlık bahanesiyle korkusu için, endişesi, yüzünün kızarmış olması, Mezgit'le karı...ndaşlık için, acısını çektiği her şey için vur babam vuruyordu. "Bu benim! Benim!" diye tekrarlıyordu, yanaşmayı çekmecelere çekmecelere, köşelere köşelere, süslemelere süslemelere, oymalı korniş çıkıntıcıklarına çıkıntıcıklarına vururken. "Benim, ulan!" – Ve bu "benim"in anlamı ağırdan ağıra değişmekteydi, söz konusu olan şey gümüşler ve çatal bıçak takımları mıydı, yoksa bedeni ve ruhu da mı, saçları, töreleri, elleri, ağalığı, görgüyü, kültürü ve ırkı da mı kastediyor, belli değildi ve artık onu çekmeceye değil, ama boşluğa boşluğa vurmaktaydı – bırakmıştı bahaneyi! Ve sanki yanaşmayı vurup vurup devirirken, sanki kendini, ne gümüşleri ne malı mülkü, ama kendini dayatmak istiyor gibiydi. Kendini dayatmaktaydı! Terör! Terör! Terörize etmek, kendini dayatmak; ne karı...ndaşlık etmeye ne de didikodu etme'e, ne de şaşurmaya cüret etmesin, efendilerini Tanrı gibi kabul etsindi! Efendinin nazik narinin elciği, kendi varoluşunu onun ağzına yüzüne çakmıştı! Hindi de hindiliği bir serçeye böyle aşılar! Bir *foksterye* böyle aşılar bir kırmaya *foksterye* kültünü! Böyle aşılar baykuş alakargaya! Manda köpeğe! Perdenin ardında

gözlerimi ovuşturuyordum, bağırmak, yardım çağırmak istiyor, ama yapamıyordum. Françişek ise küçük gaz lambasıyla kenardan aydınlatıyordu. Teyze! Teyzem! Yanıltıyor muydu beni gözlerim, yoksa sigara salonun kapısında elinde şekerleriyle teyzemi mi görmüştüm? Teyzemin belki kurtaracağı, yumuşatacağı – nötrleştireceği umudu bir ürperti halinde geçip gitti üzerimden. Ama hayır! Sanki bağıracakmış gibi elini kaldırdı, ama bağırmak yerine durduk yere, ortada bir fol yok yumurta yokken gülümsedi, elini salladı, ne idüğü belirsiz bir-iki hareket daha yaptı ve sigara salonuna çekildi. Sanki kendisi hiç yokmuş gibi yapmış, görmüş olduğu şeyi kabul etmemiş, sindirememişti; doz fazla kuvvetliydi – ve sıvışıvermişti kendi içine ve sıvışıvermişti derine, daha doğrusu, geriye doğru öylesine sisli bir biçimde dağılıp gitmişti ki orada olup olmadığından bile şüphe etmiştim. Konstanti güçten düştü – ve yine kendini dayatmaya davrandı, Zigmunt ise yandan sıçrayıp sıçrayıp yetişiyor ve o da, eli yanaşmaya yettiğince, kendini dayatıyor, dayatıyor da dayatıyordu. Eniştem güçten düştükçe, o yetiyor ve olanca kuvvetiyle, şiddetle, güçle dayatıyordu kendini! Sıkılmış çenelerinden dışarıya soluk soluğa sözler sahıyorlardı, örneğin:

"Aha da bu orman bekçisine tırmanmışım diye! Orman bekçisine tırmanmışım! Aha, bu da canın karı...ndaşlık çekti diye!"

"Aha bu da, kocamış bir karıyla düşüp kalkıyormuşum diye!"

Ve vuruyorlardı, bütün bunları bir seferde sonsuza kadar yarıp geçmek ve alt etmek için. Dayatıyorlardı, kurallar saklı kalmak kaydıyla; yani asla ayağa, asla sırta değil, elleriyle sadece suratına suratına geçiriyor, bindiriyor,

çaktıkça çakıyorlardı! Onunla dövüşmüyorlar – onu dövmüyorlar, sadece ağzına yüzüne geçiriyorlardı! Ve bu onlara serbesti. Asırlardan bu yana biçimsel olarak korunmuş bir haktı. Yaşlı Franciszek ise buna ışık tutmaktaydı ve ellerinde güç kalmayınca, nezaketle görüş beyan etti:

"Sn. muhterem velinimetlerimiz bıraktırırlar sana çalmayı! Bıraktırırlar çalmayı!"

Nihayet ara verdiler. Oturdular. Yanaşma zorlukla soluk alıp veriyordu, bir irin akıyordu kulağından, façası ve başı darmadağındı. Birbirlerine sigara tuttular, yaşlı uşak da hoplayıp yetti kibritle. Bitirmişler gibi görünüyordu. Ne ki Zigmunt bir duman halkası üfürdü.

"Ver bakalım şuradan bir kocamış!" diye seslendi. "Ver bakalım bir kocamış!"

Delirdiler mi ne? Onlara nasıl verecekti ki kocamış karıyı? Yanaşma kan içindeki gözlerini kırpıştırdı.

"Köylükte ya o, efendim!"

Alnımı ovuşturuyordum. Ne ki "kocamış" diye kastettikleri şey köylü karısı, utandırıcı Yuzefka değil, ama efendilerin büfede, bir şişenin içindeki o sek, olgun, yıllanmış votkasıydı! Genç uşak sonunda anladı ve fırladığı gibi dolaba gitti; şişeyi, kadehleri çıkardı, Zigmunt babasıyla kadeh tokuşturdu ve birer kadehçik soylu, sek kocamış devirdiler. Sonra ikinci birer kadehçik daha! Sonra üçüncüsünü ve de dördüncüsünü!

"Hadi artık verelim şuna dersini! Verelim terbiyesini!"

Ve başladı, öyle bir başlayış başladı ki... Hislerim acaba beni aldatıyorlar mı diye şüphelendim. Çünkü hisler kadar hiçbir şey aldatmaz insanı. Bu şey, gerçek olabilir miydi? Perdenin ardına yalınayak gizlenmişken, gördüğüm şey gerçek miydi, yoksa karanlığın devamı mıydı, emin değildim

– gerçek yalınayakken görülebilir mi, yalınayakken? Çıkar ayakkabılarını, saklan bir perdenin ardına ve bak! Yalınayak yalınayak bak! Ürküten bir banallik! Kadeh kadeh üstüne olgun, sek bir şarabı içerek, sek bir uşak olsun diye yanaşmayı terbiye etmeye başlamışlardı. "Şunu getir, bunu getir!" diye bağırıyorlardı. "Kadehler! Peçeteler! Kara ekmek, beyaz ekmek! Mezeler! Jambon! Kur masayı! Doldur bardakları!" Koştur koştur koşturuyordu yanaşma ve sanki kaynar suyun içindeymişçesine dönenip duruyordu. – Ve onun karşısında yemeye, tat almaya, içmeye ve ısır ısır ısırmaya başladılar – yemeği dayatıyorlardı, efendi yemeğini dayatıyorlardı. "Efendüle' içiyo gari," diye diye sesleniyordu Konstanti, bir kadeh kocamış yuvarlarken. "Efendüle' yiyo'la gari," diye diye karşılığını veriyordu Zigmunt. "Benümkünü yiyom! Benümkünü içiyom! Ben benümkünü içiyom! Kendümünkünü yiyom! Benüm, benüm, senün de'el! Benüm! Efendü kimmüş gör!" diye bağırıyor ve kendi kendilerini onun burnunun dibine dibine sokuyorlar, hayatının sonuna kadar bir daha eleştirmeye, sorgulamaya, tuhaf tuhaf işler yapmaya ve şaşmaya cesaret etmesin, şeyi kendi içinde şey olarak, *Ding an sich** olarak kabul etsin diye kendilerine ait bütün özellikleri dayatıyorlardı! Ve bağırıyorlardı: "Efendi ne buyurursa, onu yapar hizmetli!" Ve emirler savuruyorlardı, buyrukların sınırı yoktu, yanaşmaysa onları yerine getiriyordu da getiriyordu! "Öp bakayım ayağımı!" – Öpüyordu. – "Diz çök! Kapan bakayım ayaklarıma!" – Kapanıyordu, Françişek ise sanki trompet çalar gibi nezaketle:

"Sn. muhterem velinimetlerimiz terbiye ediyorlar!" diyordu. "Sn. efendilerimiz öğretecekler!"

---

* (Alm.) Kendinde olan şey. (y.n.)

Terbiye ediyorlardı! Kocamışla leke leke olmuş bir masanın yanında, küçük bir gaz lambasının ışığında! Bunu yapmak haktı onlara, çünkü köylü bir yanaşmayı bir uşak olarak terbiye ediyorlardı. "Hayır, hayır, yeter," diye bağırmak istedim, ama yapamadım. Gördüğümü açık etmekten utandım. Olduğu gibi mi görüyordum, yoksa yanılıyor muydum, önümde olmakta olan bu rezalette benim payım ne kadardı bilmiyordum; belki ayakkabılarının ayaklarımda bakmış olsam, bunu fark etmezdim. Ve bir üçüncü şahsın yabancı bakışı beni bu sahneyle birlikte, bu sahnenin bir parçası olarak görmesin diye titriyordum. Yanaşmanın suratına suratına aldığı yumruklarla büzülüp ufalıyordum, bir umutsuzluk ve endişe boğuyordu beni, ama yine de gülmek istiyordum; elimde olmadan, sanki topuğundan gıdıklanan biri gibi gülüyordum, oy, Zoşia, Zoşia keşke burada olsa, Zoşia'yı kaçırsam, Zoşia'yla olgun bir erkek gibi kaçsam! Onlarsa sürekli terbiye ediyorlardı, olgunlaşmamış bir oğlanı olgunca, efendice, masanın ardındaki sandalyelerine yayılmış, sek kocamışlarını içe içe, zarafetle, hatta bir ışıltıyla terbiye ediyorlardı.

Mezgit gözüktü kapıda!

"Bırakun, bırakun gari onu!"

Bağırmamıştı. Boğazdan boğazdan cıyaklamıştı. Enişteminin üzerine yürüdü. Birden her şeyin görünür olduğunu gördüm! Görünüyordu her şey! Pencerelerin ardında bir kalabalık vardı. Yanaşmalar, hizmetçi kızlar, ırgatlar, köylüler ve köylü karıları, kâhya kadınlar, çiftlik ve ev hizmetlileri, hepsi bakıyorlardı! Pencerelerin perdeleri açıktı. Gece vakti patırtı kütürtüsü cezp etmişti onları! Efendilerin Valek'i nasu kovalayu kovalayuve'düklerüne –nasu aluşturuve'düklerüne, gari nasu hizaya getü'düklerüne– hayranlıkla bakıyorlardı.

"Mezgit, dikkat!" diye bağırdım. Çok geçti. Konstanti, ona aşağılarcasına bir yanını dönmeye ve bir de üzerine yanaşmanın suratına bir tane daha yapıştırmaya yetişmişti. Mezgit, atıldığı gibi yakaladı Valek'i, sardı elleriyle, kucakladı. "Benim o! Ve'mem! Ve'mem gari! – Bırakun la!" diye diye cayırdıyordu. "Bırakun onu! Ve'mem! – Seni sümüklü!" diye bastı çığlığı Konstanti. "Popona, popona! Popona, popona! Popona, popona yiyeceksin şimdi, seni sümüklü seni!" Zigmunt'la birlikte ikisi birden atıldılar üzerine. Mezgit'in oğlanlara özgü inildeyişi efendileri zıvanadan çıkartmıştı. Popodan popodan aşağılayacaklardı onu! Onun o karı...ndaşlık etmesinin bilumum anlamını geri alacaklar, Valek'in yanında ve pencerenin ardındaki halkın karşısında poposuna, poposuna vereceklerdi tokadı! Mezgit, tuhaf bir biçimde büzülerek "Heyt be, heeyt be!" diye tısladı. Sıçradığı gibi yanaşmanın ardına geçti. Beriki ise, sanki Mezgit'le karındaşlık etmiş olması neticesinde efendilerine karşı kibrini ve cesaretini geri kazanmış gibi, ani bir laubalilikle Konstanti'nin suratına çakıverdi bir tane.

"Ne ittiriyon be!" diye bağırdı banal banal.

Mistik bir tespihin kopuvermişti ipliği! Bir hizmetlinin eli efendinin yüzüne inmişti. Darmadağın edici, vurduğu yerden ses getiren bir darbe ve gözlerde çakan şimşekler. Konstanti o kadar hazırlıksız yakalanmıştı ki devriliverdi. Olgunlaşmamışlık her bir yana yayıldı. Kırılan bir camın şakırtısı. Karanlık. İsabetle savrulup atılmış bir taş kırmıştı lambayı. Açılıverdi pencereler – halk zorlamış ve ağırdan ağıra içeriye sızmaya başlamıştı, karanlıklar köylü bedenleri parçalarıyla doldu. Sanki bir malikâne kâhyasının odasındaymış gibi havasızdı. Pençeler ve ayaklar – yo, avamın ayakları yoktur, pençeleri ve bacakları vardır; korkunç

fazla sayıda masif, ağır pençe ve bacak. Sahnenin az rastlanır olgunlaşmamışlığıyla hevese gelen halk, saygısını yitirmiş ve o da karı...ndaşlık etmeyi arzu etmişti. Bir de Zigmunt çığlığıyla eniştemin çığlığını işittim – sanırım, onları şöyle bir aralarına falan almışlar ve oldukça ağırdan ve beceriksiz tarafından girişmişlerdi onlara, ama görmüyordum, çünkü karanlık... Fırlayıp çıktım perdenin ardından. Teyze! Teyze! Teyzemi hatırladım. Yalınayak koşup gittim sigara salonuna, kanepede var olmamaya çabalayan teyzemi yakaladım ve yakaladığım gibi de sürükledim, yığınla karışsın diye yığının içine ittirdim.

"Çocuğum, çocuğum, ne yapıyorsun?" diye diye yalvarıyor, tekmeler atıyor ve şekerler ikram ediyordu, ama aslında tam da bir çocuk olarak çekiyor da çekiyor, çekip yığına götürüyorum, ittiriyorum içine, artık ellerinde, artık tutuyorlar onu! Teyzem artık yığında! Yığının içinde! Odalardan koştur koştur geçtim. Kaçmak değil – bastırıp koşmak, sadece koşturmak, hepsi bu, sadece ve sadece koşmak, kendini dörtnala koştura koştura ve çıplak ayacıklarınla patırdata patırdata koşmak! Sundurmaya çıkıvermişim! Ay bulutların ardından süzülerek çıkıyordu, ama bu bir ay değildi, bir popoydu sadece. Ağaçların tepeleri üzerinde sınırsız ölçülerde bir popo. Dünyanın üzerinde bir çocuk poposu. Ve bir popo. Başka hiçbir şey yok, sadece popo. Orada bir yığının içinde devrilip devrilip duran onlar, buradaysa bir popo. Çalılarda hafif bir esintiyle titreşen yaprakçıklar. Ve popo.

Ölümcül bir umutsuzluk yakaladı beni ve sıktırdı. Dibine kadar çocuklaşmıştım. Nereye koşsam? Konağa mı dönmeli? Orada hiçbir şey yok ki – şamarlamalar, bulaşık bulaşık bulaşmalar ve bir yığının içinde devrilip devrilip gitmeler. Nerelere yönelmeli, ne yapmalı, dünyada nasıl düzen

tutturmalı? Gidip nereye yerleşmeli? Tek başınaydım, tek başına olmaktan da beter, çocuklaştırılmıştım. Uzun süre tek başıma, hiçbir şeyle bağlantım olmaksızın kalamazdım. Yolu kuru dalların üzerinden bir çekirge gibi sıçraya sıçraya koştum. Issızlıkta sap gibi dikilip kalmamak için bir şeyle bir bağ, geçici olsa bile yeni bir anlaşma arıyordum. Bir gölge kopup ayrıldı bir ağaçtan. Zoşia! Yakalamıştı beni!

"Ne oldu orada?" diye fısıldadı. "Köylüler anne ve babama mı saldırdı?"

Tuttum kolundan.

"Kaçalım!" diye yanıt verdim.

Tarlalardan bilinmez uzaklara birlikte kaçtık ve o kaçırılmış, bense kaçıran gibiydim. Tarlalar arasındaki anda soluğumuz kesilinceye kadar koştuk. Gecenin geri kalanını su kenarındaki bir küçük çayırlıkta, bir sazlığın içine gizlenmiş, soğuktan titreye titreye ve dişlerimizi takırdata takırdata geçirdik. Çekirgeler ötüyordu cır cır. Tan yeri ağarırken ufukta yeni, yüz kat daha mükemmel, kırmızı bir popo belirdi ve her nesneyi yere uzun uzun gölgeler fırlatmaya zorlayarak, dünyayı ışınlarla doldurdu.

Ne yapacağımızı bilmiyorduk. Konakta ne olup bittiğini dile getiremiyor ve açıklayamıyordum Zoşia'ya, çünkü utanıyordum, aslında anlatacak söz de bulamıyordum. O ise herhalde aşağı yukarı bir şeyler tahmin ediyordu, çünkü o da utanıyor ve neredeyse hiçbir şey söyleyemiyordu. Su üzerinde kalmış bir sazlıkta oturuyor, öksür öksürüyordu, çünkü nem kapmıştı kamışlardan. Paramı saydım – 50 zlotim vardı ve bir de biraz bozukluk. Teorik olarak, yakınlardaki konaklardan birine yayan gidip yardım istemek gerekirdi. Ne ki öyle bir konakta bütün bu hikâye nasıl anlatılır, nasıl dile getirilirdi, utanç konuşmaya izin vermiyordu ve

böyle bir şeyle insanların karşısına çıkmaktansa ömrümün geri kalanını kamışlar arasında geçirmeyi yeğlerdim. Asla olmaz! Artık Zofia'yı kaçırmış olduğumu, anne-babasının evinden birlikte kaçmakta olduğumuzu kabul etmek daha iyiydi; bu çok daha erişkinceydi – kabulü daha kolaydı. Ve bunu böyle kabul ederken, ona hiçbir şey açıklama ve anlatma gereği de duymayacaktım, zira bir kadın hep sevildiğini kabul eder. Böyle bir bahaneyle kapağı gizlice istasyona atacak, Varşova'ya gidecek ve orada herkesten gizli, yepyeni bir oluşa başlayacaktık – ki bu gizlilik de benim onu kaçırmış olmamla gerekçelendirilebilirdi.

Velhasıl, yanaklarına öpücüğü bastırdım ve sımsıcak hissiyatımı itiraf ettim, onu kaçırdığım için özür diledim ve kaçmasaydık, ailesinin birleşmemize asla izin vermeyeceğini, çünkü hali vakti yeterince iyi biri olmadığımı; ona ilk andan itibaren tutulmuş ve onun da bana aynı şekilde yanıp tutuştuğunu anlamış olduğumu anlattım.

"Zoşia," dedim. "Seni kaçırmaktan, birlikte kaçmamızdan başka bir çaresi yoktu."

Başlarda az biraz şaşırdı, ama bir çeyrek saatlik ilan-ı aşkımın ardından kaş göz yapmaya, ben ona bakıp bakıp durduğum için o da bana bakıp bakıp durmaya ve parmaklarını çevirmeye başladı. Konaktaki köylüleri ve anarşiyi tamamen unutmuştu; artık gerçekten de benim tarafımdan kaçırılmış olduğunu sanıyordu. Bu da gururunu acayip okşamıştı, çünkü o güne kadar sadece örgü örmüş ya da üniversiteye gitmiş ya da oturmuş ve boş boş bakınmış ya da sıkılmış ya da gezintiye çıkmış ya da pencereden bakmış ya da piyano çalmış ya da "Ortaklaşa" adlı yardım kurumunda hayrına çalışmış ya da sebze yetiştiriciliği dersinden sınavlarını vermiş ya da flört etmiş ve bir müziğin tınıları

eşliğinde dans etmiş ya da kaplıcalara gitmiş ya da sohbet etmiş ve pencereden uzaklara uzaklara bakmıştı. O güne kadar, onu sahiplenecek birinin bulunacağı umudu içinde hiç var olmamıştı. Ve işte öylesi sadece bulunmakla kalmamış, bir de üstelik kaçırmıştı onu! Ve dolayısıyla içindeki bütün sevme yetisini seferber etmiş ve sevmişti beni – çünkü ben de onu sevmiştim.

Bu arada popo yukarılara yukarılara yükseliyor ve sanki kartondan kesilmiş, fonu yeşile boyalı ve yukarından yakıcı bir parıltıyla aydınlatılmış bir dünya ikamesi olan bir dünyanın üzerinde milyarlarca kıvılcımlanan ışın saçıyordu. Sapa patikalardan, insan yerleşimlerinden sakına sakına, istasyona doğru gizli saklı yürümeye koyulduk, yol da uzundu – yirmi küsur kilometre. O yürüyordu, ben yürüyordum, ben yürüyordum, o yürüyordu ve böyle birlikte yürüyüşümüzü devam ettire ettire acımasız, parlak, ışıl ışıl ışıldayan, çocuksu ve çocuksulaştıran bir poponun altında gidiyorduk. Çekirgeler hopluyordu. Çimenlerde cırcırböcekleri cırlıyordu. Ufacık ufacık kuşlar ya ağaçlara tünemiş oturuyor ya da pır pır uçuyorlardı. Herhangi bir insan görür görmez ya bir yerlere sapıyor ya da yol kenarındaki otların içine gizleniyorduk. Ama Zoşia, bana yolu bildiğinden emin olmamı söylüyordu, zira buralardan binlerce kez ya iki tekerleklisinden ya dört tekerleklisinden bir atlı arabayla ya da faytonla ya da kızaklarla falan geçmişliği vardı. Sıcaklık yoruyordu bizi. Bereket versin, yol kenarındaki bir ineği gizlice emip kendimizi sütle tazelemeyi becermiştik. Ve yine yürüdük. Bütün bu zaman boyunca, aşk hislerimi açıklamış olmama rağmen, bir aşk konuşmasını sürdürmek ve mesela bir derenin üzerine atılmış bir yaya köprüsü üzerindeyken yardım etmek, sinekleri

kovalamak, yorgun olup olmadığını sormak gibisinden ilgi alaka göstermek –ve daha birçok başkaca ilgi alaka ve hüsnüniyetlikler göstermek– zorunda kalmıştım. Buna karşılık o da bana soruyor, sineklerimi kovalıyor ve o da gösteriyordu. Korkunç yorgundum, ah, Varşova'ya bir varsam, Zoşia'dan bir kurtulsam ve yeni baştan yaşamaya başlasam. Onu sadece, konaktaki o yığından nispi bir olgunlukla uzaklaşabilmek ve bir süre geçtikten sonra düzenimi kendi başıma kurabileceğim Varşova'ya kapağı atabilmek için, bir bahane ve bir poz olarak kullanmıştım. Ama bu olana kadar, onunla ilgilenmek ve genel olarak, birbirlerinde bir haz bulan iki insan arasındaki o samimi konuşmayı sürdürmek zorundaydım; Zoşia ise, denilmiş olduğu gibi, benim hissiyatımla ele geçirilmiş, gittikçe daha bir aktif oluyordu. İnanılmaz yakıcı ve milyon kilometreküp yüksekliğe çıkmış popoysa, dünyanın vadisini yakıp yıkıp çölleştiriyordu.

Köyden bir genç hanımdı; annesi, benim de teyzem, kızlık soyadıyla Lin'gillerden Hurlecka ve de uşaklar tarafından yetiştirilmiş – o güne kadar ya kendisini birazcık yetiştirmiş ve Bahçıvanlık Yüksek Okulu'nda ve de ticaret kurslarında okumuş ya da denk geldikçe reçeller falan yapmış ya da kuşüzümlerini saplarından ayırmış ya da aklını ve yüreğini geliştirmiş ya da birazcık oturmuş ya da buna ek olarak bir yazıhanede yardımcı personel olarak çalışmış ya da azıcık piyano çalmış veya birazcıcık yürümüş ve bir şeyler falan söylemiş, ama öncelikle beklemiş de beklemiş; çıkagelecek, onu sevecek, kaçıracak erkeği beklemişti. Yumuşak başlı, edilgen, ürkek bir büyük bekleme uzmanıydı ve bu yüzden de sık sık dişlerinden hastalanırdı, çünkü dişçinin bekleme odasına acayip uygundu, dişleri de bunu

biliyorlardı. Ve işte şimdi, o beklenen nihayet ortaya çıkmış, onu kaçırmış, o bayram günü de gelip çatmışken, yoğun mu yoğun bir faaliyete girişmiş ve artistlik yapmaya ve kendini göstermeye, bütün kozlarını ortaya çıkarmaya ve onları ufaktan kaş göz oynata oynata, gülümseye gülümseye ve hoplayıp zıplayarak, gözlerini devirerek, dişlerini ve yaşam sevincini göstere göstere gülerek, el kol hareketleri yapa yapa ya da müzik kültürünü (çünkü az biraz piyano çalmışlığı vardı ve "Ay Işığı Sonatı"nı çalmayı biliyordu) göstermek için, kendi kendine melodiler falan mırıldanarak sunmaya koyulmuştu. Bunun dışında, bedeninin daha iyi olan kısımlarını ileri ileri sürüyor ve gösteriyor, daha kötü olanlarınıysa saklıyordu. Bense bakmak ve seyretmek, bu yaptıkları bana sanki çekici geliyormuş gibi yapmak ve kendimi bunlara uydurmak zorundaydım... Alev alev yanan ve yücelerdeki popo ise dünyaya gökyüzünün uçsuz bucaksız maviliklerinden hükmediyor, mükemmelleştikçe mükemmelleşiyor, parıl parıl parlıyor, ışıl ışıl ışıldıyor ve çimenleri ve otları yakıp kavurarak kurutuyordu. Zoşia ise, aşkta mutlu olunduğunu bildiğinden, mutluydu – ışıl ışıl, aydınlık gözlerle bakıyordu, ben de öyle bakmak zorundaydım. Ve fısıldıyordu.

"Herkesin iyi olmasını ve herkesin bizim kadar mutlu olmasını öyle isterdim ki – herkes iyi olursa, herkes mutlu da olacaktır."

Ya da diyordu ki:

"Genciz, seviyoruz birbirimizi... Dünya bizim!" Ve sarılıyordu bana, ben de ona sarılmak zorundaydım. Onu sevdiğim inancıyla bana açılmış ve içini dökmeye, daha önce kimseyle yapmadığı bir şekilde içten ve samimi konuşmaya başlamıştı. Zira o güne değin insanlardan panik halinde

korkmuştu ve şimdi bir yığının içerisinde kaybolup gitmiş olan teyzem, kızlık soyadıyla Lin'gillerden Hurlecka ve de uşaklar tarafından bir çeşit aristokrat tecritte yetiştirilirken, yerilmemek ve hakkında olumsuz bir hüküm verilmemesi için, endişelerini kimselere açıklamamıştı ve içsel olarak sanki kotarılmamış, belirlenmemiş, bir karara bağlanmamış, sınanmamış ve yaptığı etkiden emin değilmiş gibiydi. Kesinlikle iyi niyete gereksinim duyuyor, iyi niyetsiz edemiyordu, ona karşı baştan ve *a priori* olarak iyi niyetli, sıcak bir tutum benimsemiş birisiyle konuşabilirdi anca... Ama şimdi, onu sevdiğimi görerek ve kendisine *a priori* ateşli, gözü kara, onu sevdiği için her ne derse aşkla kabul edecek bir hayran kazandığını sanarak açılmaya ve içini dökmeye; hüzünlerini ve mutluluklarını, zevklerini ve beğenilerini, heyecanlarını, düşlerini ve düş kırıklıklarını, hayranlıklarını, duygusallıklarını, anılarını ve bütün ufak tefek ayrıntıları anlatmaya başlamıştı – ah, sonunda bulmuştu işte onu s e v e n birini, cezalandırılmayacağından emin, her bir şeyin bir ceza kesilmeden, aşkla, sevecenlikle kabul edileceğinden emin olarak i ç i n i d ö k e b i l e c e k birini... Bense onaylamak ve kabul etmek, hayran olmak zorundaydım...

Ve diyordu ki: "Çok yönlü olmalıdır insan, kendisini ruhen ve bedenen mükemmelleştirmeli, hep güzel olmalı! Ben insanlığın tamlığından yanayım. Akşamları alnımı pencerenin camına dayayıp gözlerimi kapamayı severim, o zaman dinleniyorum. Sinemayı severim, ama müziğe âşığım." Bense onaylamak zorundaydım. Ve devam edip cıvıl cıvıl bir sesle, buruncuğuna karşı kayıtsız kalamayacağımdan emin, sabah uyandıktan sonra minik burnunu sıvazlamak zorunda olduğunu anlatıyor ve kahkahayı basıyordu,

ben de basıyordum kahkahayı. Sonra hüzünle: "Aptal olduğumu biliyorum," diyordu. "Hiçbir şeyi doğru dürüst yapamadığımı biliyorum. Biliyorum güzel olmadığımı..." Bense buna karşı çıkmak zorundaydım. O ise, gerçeklik ve gerçek adına değil, ama sadece ona sevdalı olduğum için karşı çıktığımı biliyordu ve bu yüzden bu karşı çıkışlarımı bir keyifle kabul ediyordu; memnundu, onu seven, her bir şeye, ama her bir şeye içtenlikle, sevecenlikle razı olan, kabullenen ve evet diyen bir *a priori* gözü kara hayran bulmuş olduğu için...

Oy, işkence; uzaklarda halkla efendiler yuvarlanıp yuvarlanıp dururlar ve rezilce buruş buruş buruşurlarken, yukarıda korkunç, acımasız, en yüksek noktasına erişmiş bir popo sivri sivri ışın uçlarını, milyarlarca oku fırlatıp dururken, anızlıklardan geçip giden bu keçiyollarında olgunluğun hiç değilse görüntüsünü kurtarmak için katlanmak zorunda olduğum işkence... – Oy, sıcaklık, sevecenlik, öldürücü, bağlayıcı hassasiyet, karşılıklı hayranlık, sevdalanma... Oy, aşka böylesine susamış, bu aşk oynaşmalarına böylesine gönüllü, bir hayranlığın nesnesi olmaya böylesine yatkın o kadıncıkların küstahlığı... Mülayim, hiç hükmünde ve belirsiz bir şey olarak benim aşk ateşime rıza göstermeye ve bir kült bellemeye, biadımı açgözlülükle, oburca tıkınmaya nasıl cüret etmişti? Dünyada ve korlaşmış, alev alev yanan poponun altında o kadınsı sıcaklıktan, o utandırıcı, mahrem tapınırcasına sevmeden ve birbirine sokulup gömülmeden daha kötü bir şey var mı ki?.. Ve daha da beteri, karşılıklı olsun diye ve karşılıklı hayranlık düzeneğini sonuna kadar tamamlamak için, o da bana hayran olmaya başlamıştı – ilgiyle, dikkatle bana benim hakkımda

sorular sormaya girişmişti, gerçekten ilgilendiği için değil, rövanş olsun diye, çünkü benimle ilgilenirse, benim de onunla o ölçüde daha fazla ilgileneceğimi biliyordu. Böylece, kendimden söz etmek zorunda kaldım, o ise küçücük başı omzumda ve dinlediğini vurgulamak için arada sırada sorularla araya girerek dinliyordu. Ve peşinden, bana sarılmış, çok âşık bir halde, nasıl da hoşuna gittiğimi, onu hemen etkilemiş olduğumu, gittikçe daha da çok sevdiğini, öyle de bir cesur, öyle de yürekli olduğumu anlata anlata beni hayranlığına doyuruyordu...

"Kaçırdın beni," diyordu kendi konuşmasıyla esrikleşerek. "Öyle herkes cesaret edemezdi buna. Sevdin ve kaçırdın, hiçbir şey sormadın, ama kaçırdın sadece, korkmadın annemle babamdan... Seviyorum seni o cesur, korkusuz, yırtıcı gözlerini..."

Onun bu hayranlığı altında sanki şeytanın kırbacı altındaymış gibi kıvran kıvran kıvranıyordum, cehennemî popoysa devleşiyor, mükemmelleşiyor ve yukarıdan sanki evrenin kesin belirtisi, bütün bilinmezlerin anahtarı, eşyanın son paydası gibi delip geçiyordu. İşte bana sokulmuş, beni kendine göre biçimlendiriyor ve beni sevecen sevecen, çekingence, beceriksizce tam onu memnun edecek bir şekilde tanımlaştırıyordu ve özelliklerime ve iyi niteliklerime toyca ayılıp bayıldığını, bunları zorla arayıp arayıp bulduğunu, tutuştuğunu ve de alev alev yandığını hissediyordum... Çocuğumsu, cehennemî popo en yüksek noktasına, zirvesine eriştiğinde ve yukarıdan aşağıya dikeylemesine kavur kavur kavururken, elimi aldı ve ona sarılmaya başladı, ben de yine onun eline sarılıyordum.

Ve enginliğin tam zirvesinde asılı, fani dünyanın üzerine ve tüm ufukların arasına arasına altın rengi, gümüşi

ışınlarını fırlatıp salıyordu. Zoşia ise bana gittikçe daha fazla sarılmaktaydı, gittikçe daha sıkı sıkıya birleşmekteydi benle ve beni kendi içine sokuyordu. Uyumak istiyordu canım. Artık daha fazla ne yürüyebilir ne dinleyebilir ve ne de yanıt verebilirdim, ama neylersin ki yürümek, dinlemek ve yanıt vermek zorundaydım. Çayırlık gibi yerlerden geçiyorduk, bu çayırlıklarda çimen yeşil yeşil yemyeşil ve yeşillenen, sarı düğünçiçekleriyle dolu bir çimendi, ne ki düğünçiçekleri çekingendiler, çimene gömüktüler, çimense birazcık kaygan, ıslak ve azıcık da toprağı nemli, yukarıdan yukarıdan gelen amansız kor ateş altında sıcak sıcak buharlar çıkartan bir çimendi. Patikanın her iki yanında da bir sürü çuhaçiçeği görünür olmuştu, ama her nasılsa çuhaçiçekleri açık çay renginde ve kansızdı. Yamaçlarda hayli dağlalesi, çok çok kavun vardı. Sulu hendeklerce sular üzerinde soluk, solmuş, kibar, beyazımtırak, tam bir durgunluk ve yakıcı, buharlar çıkartan sıcaklık içinde su laleleri. Zoşia ise hâlâ hep sarılıp duruyor ve içini döküyordu. Popoysa çakıyordu dünyaya. Kendi maddesi içinde sanki hastalıklı ve dikenimsi, bodur ağaçlar daha çok mantar gibi gözüküyorlardı ve öyle korkutulmuşlardı ki birine bir dokunacak oldum, anında çatlayıverdi. Cıvıldaşan minicik serçelerin gücü. Yukarıda sanki ipekli dokumadan yapılmış gibi pembemsi, beyazımtırak ve mavimtırak, garibân ve ağlak bulutlar. Ve her şey çevre çizgilerinde belirsiz ve öyle bulanık, öyle sessiz ve rezil rüsva olmuş, bekleyişin içine gizlenmiş, doğmamış ve belirlenmemişti ki aslında burada hiçbir şey birbirinden ayrılmış ve ayırt edilir değildi, ama sanki her bir nesne başkalarıyla tek bir çamurlu, beyazımtırak ve sönük, sessiz macunda birleşiyordu. Kurumuş derecikler şırıldıyor, ıslatıyor, toprağa

sızıyor ve buharlaşıyor ya da yer yer kabarcıklar ve anaforlar yaratarak fokurduyordu. Ve bu dünya, sanki daralıyormuş, sanki çekiyormuş gibi ufalıyor, çekerken de geriliyor ve sürtünüyor, hatta boyunda hafiften nefessiz bırakan bir tasma gibi sıkılıyordu. Popoysa, tamamen çocuksu, yukarıdan yukarından ürkütücü bir şekilde çakıyordu. Alnımı sıvazladım.

"Buralar nereler?"

O ise zavallı, kuru, yorgun yüzüyle döndü bana ve utana sıkıla ve şefkatli şefkatli, koluma sıcacık sıcacık sarılarak karşılık verdi.

"B e n i m o r a l a r."

Bir şey yakaladı boğazımdan. Beni tutup buraya getirmişti. Demek öyle, demek bütün bunlar onundu... Ama canım uyku çekiyordu, başım düşüyordu, gücüm yoktu – oh, kopmak, hiç değilse bir adım öteye uzaklaştırmak, bir kol mesafesi kadar uzağa itmek, öfkeyle vurmak, iyi niyetli olmayan bir şey söylemek, darmadağın etmek – kötü olmak, ah, Zoşia için iyi biri olmamak! Ah, Zoşia için iyi olmamak! "Zorundayım, zorundayım," diye düşünüyordum uykulu uykulu, göğsüme düşmüş başımla. "Zoşia için iyi biri olmamalıyım!" Oy, kötü yürekliliğin buz gibi soğuk kurtarıcısı, canlandırıcısı oy! İyi olmamanın vakti geldi de geçiyor. İyi olmamalıyım... Ancak ona karşı nasıl kötü olunur ki, ben iyi biriyken – o beni iyi yürekliliğiyle sarıp sarmalıyor, bana nüfuz ediyorken, ben de benimkiyle nüfuz ediyorken ve o bana sokuluyorken, ben de ona sarılıyorken... Ve hiçbir yerden hiçbir yardım gelmezken! Bu çayırlıklarda ve tarlalarda çekingen çimlerin ortasında –o benle ve ben onunla– sadece biz ikimiziz ve hiçbir yerde,

hiçbir yerde kurtarabilecek hiç kimse yok. Zoşia ile –ve semada sanki mutlak bir süreklilikte dondurulmuş, ışıldayan ve ışık yayan, çocuksu ve çocuklaştıran, kapalı, batık, kendi içinde güçlenen ve katılaşmış bir zirve noktasında doruksal popoyla– bir tek ben vardım...

Ah, bir üçüncü kişi olsa! Yardım, yetişin! Ey üçüncü insan, gel bizim ikimize, gel, kurtuluş, çık ortaya, bırak kendimi sana tutturayım, kurtar beni! Hemen, şimdi gelsin buraya bir ü ç ü n c ü i n s a n, yabancı, tanınmayan, mesafeli ve soğuk ve de temiz, uzak ve yansız, bir deniz dalgası gibi yabancılığıyla vursun bu buhar buhar buharlanan kendininkinliğe, alıp koparsın beni Zoşia'dan... Oy, üçüncü insan oy, gel, dayanacak bir temel ver bana, senden güç almama izin ver, gel, ey canlandırıcı soluk, gel, ey güç, çek al beni, kopart al beni ve uzaklaştır! Ne ki Zoşia daha bir müşfik, daha bir sıcak, daha bir hisli sokuluyordu.

"Niye bağırıp çağırıyorsun? Yalnızız biz..."

Ve bana kendi ağzını verdi. Benimse gücüm yetmedi, düş gerçeğe saldırdı ve yapamadım – kendi ağzımla onun kendi ağzını öpmek zorundaydım, çünkü o kendi ağzıyla benim kendi ağzımı öpüyordu.

Ve şimdi, siz gelin bakalım, suratlar! Yo, sizle vedalaşmıyorum, beni okuyacak yabancı, tanımadığım heriflerin yabancı ve tanınmadık façaları, hoş geldiniz, sefa getirdiniz; beden parçalarının çekici buketleri, hadi asıl şimdi başlasın – gelin ve yaklaşın bana, hadi başlayın buruşturmanıza, yine sizden başka insanlara kaçmak, koştur koştur, bütün bir insanlığın üzerinden koşup geçeyim diye yeni bir surat yapın bana. Çünkü bir surattan başka bir surata kaçmaktan başka bir kaçış yoktur, bir insan karşısında ise anca

başka bir insanın sarılışlarına sığınılabilinir. Popodan ise kaçış yoktur genellikle. Takip edin beni, istiyorsanız eğer. Suratım ellerimde kaçıyorum.

Son ve bomba
Her kim okumuşsa, davul ola!

W. G.

ÇEVİRMENİN NOTU

Ferdydurke'nin Lehçeden yapılan çevirisinin ilk basımı, sosyal medyada beni ve yayıncıyı çok mutlu eden, olumlu eleştiriler aldı. Dikkatli bir okuyucu da bir sözcüğün yanlış kullanımına ilişkin olarak sert, ama sonuna kadar haklı bir eleştiri getirdi. Aslında o sözcükteki hata da, başka bazı ufak tefek hatalarla birlikte, redaksiyon çalışmaları sırasında editör Ferhat Özkan ile yaptığımız sayısız yazışmada düzeltilmişti. Mazeret olsun diye yazmıyorum, ama sonunda nasıl yaptıysak yaptık (belki aradaki mesafenin doğurduğu kopukluktan, belki bize daha karışık görünen çeviri problemlerinin üzerine fazla yoğunlaşmış oluşumuzdan ya da sıradan bir dalgınlık eseri), baskıya düzeltmelerin metne tam olarak girilmediği bir versiyonunu göndermeyi başardık. İkinci basımda bu hatalarımızı düzeltiyoruz, birkaç yerde anlamı kuvvetlendiriyoruz. Umarım böylece *Ferdydurke*'nin Türkçedeki en mükemmel "Biçim"ini de yakalamış oluyoruz. Elbette yine eleştiriler alabiliriz. Bunlara karşı Gombrowicz'vari bir yanıtla önlemimi alayım: "Eleştiriden korkmuyorum."

İlk basımın ardından *Ferdydurke* üzerine üç yazı yayınlandı*. Bunlardan ilkinin yazarı Ersan Üldes, yazısının sonlarına doğru çevirideki tutumum üzerine bir soru işareti koyarak şunları yazmıştı: *"Ancak Baş'ın çevirisinde de bazı aşırı uyarlama gayretlerinin kimi okurları yerinden zıplatacağı aşikâr. Polonyalı köylülerin Türk köylüsü ağzıyla konuşmalarının, bazı özel isimlerin Gombrowicz'in bu yöndeki eğiliminden cesaretle Türkçe lakaplara dönüştürülmesinin çevirmenlerce tartışılması gerekir."* Gerçi kitabın çevirisinin bitirildiği 2012 yılından ikinci basımının hazırlığına girişildiği Ağustos 2016'ya kadar ülkemizde hepimizi hop oturtup hop kaldıran o denli çok olay oldu ki bir çevirmenin çeviri yaklaşımının, benimsediği kuramın ve onu uygulama biçiminin kimseleri zıplatacağını sanmıyorum**, ama yine de – hani belki daha zıplamaya takati kalmışlar vardır diye buna karşı bir açıklama getirmek; bu tutumun "cüretimden" değil, ama tam aksine bir "imkânsızlığından" kaynaklandığını anlatmak isterim. İki nedenden ötürü böyle. İlki: Romanı sonuna kadar okuyup da bu sayfaya ulaşan okuyucu nasıl bir izlenim edindi bilemem, ama ben Yuzef'in macerasını Polonya'nın toplumsal katmanlarının hepsinin içinden son sürat geçen bir ışık huzmesi gibi izledim. Bu toplumsal katmanların her biri, gerçekliği üretim biçimlerinin gerek-

* Ersan Üldes, "Modern Mabedin Teşhiri ve Yıkılışı", T24, 25 Haziran 2015: http://t24.com.tr/k24/yazi/modern-mabedin-teshiri-ve-yikilisi-ferdydurke,243. Nazan Maksudyan, "Düşünce Koşusu", SabitFikir, 16 Temmuz 2015: http://www.sabitfikir.com/elestiri/dusunce-kosusu. Ömer Özdemir, "Bir Çocuk Adamın Romanı", KitapZamanı, 8 Temmuz 2015: http://kitapzamani.zaman.com.tr/roman/bir-cocuk-adamin-romani_551456.

** Bu durum bana Gombrowicz'in *Günlük*'ünde (1953) yazdığı bir şeyi çağrıştırdı. Çevirisi şöyle: *"(...) felsefe de, edebiyat da, sanat da dişleri ellerine verilmemiş, gözünün üzerine yumruğu yememiş ve çeneleri dağıtılmamış kişilerin kullanımı içindir."*

tirdiği bir bilinç oluştururlar ve dil de bu bilinci yansıtan (ona Biçim kazandıran, görünür kılan) araçlardan biri ve en önemlisidir. Köylünün bir burjuvadan, burjuvanın işçiden, işçinin her ikisinden vs. farklı bir dille konuşması bundan ileri gelir. Eğer bunda birazcık haklıysam; bırakamazdım ki (ve Gombrowicz de bırakmamıştır ki) Polonya köylüleri, mesela Polonya aydınlarının diliyle aynı dili konuşsun. Öte yandan yine bırakamazdım ki Polonya köylüleri, Polonya köylüsü ağzıyla konuşmayı sürdürsün, çünkü bu çevirmemek, olduğu gibi bırakmak demek olurdu*. İkincisi (ve belki benim için en önemlisi), kitaptaki hareketi verebilmekti**. Örneğin, çevirirken beni çok eğlendiren, döküldüğü her kabın şeklini alan Mezgit karakterini ele alalım: Okulda pompalanan fazla masumlaştırmaya tepki olarak karşımıza fazlasıyla bıçkın bir delikanlı olarak çıkar Mezgit, sonra kırlarda havlayan köylüler karşısında genç bir şehirli entelektüeldir, köyde yanaşmaya duyduğu aşkla köylüleşir, köylülere öykünür, onlar gibi konuşmaya başlar. Şimdi jargonu, ağzı, lehçeyi, şiveyi değiştirmeden bir kitapta bu hareketi verebilmek imkânsızdır.

Son olarak; elbette her çeviri kayıplar verir, ama burada anlamdaki kayıpları düşünmüyorum, ama sesi düşünüyorum; bir dildeki tınıyı, melodiyi kaybetmeyi düşünüyorum Erek

---

* O yüzden köylülerin dilini, bolca Orta Anadolu şivesini biracık Akdeniz ağzıyla karıştırarak ikame ettim. Polonya'da olayların geçtiği bölge açısından da bu uygundu, ama mesela olaylar Batı Karpatlar'da bir yerlerde geçseydi hiç çekinmeden Karadeniz şivesi de kullanırdım, çünkü o bölge insanı –tıpkı bizim Karadeniz insanımız gibi– kendine çok has bir dil yaratmıştır.

** Benim bu hareket dediğim nesneyi, mesela Nazan Maksudyan "akış" olarak hissetmiş: "Temel olay örgüsünden çok düşünce akışına dayanan roman, akan düşüncenin bilinçdışı hissi vermesiyle de istisnaidir."

dilde özgün dildeki tınının kaybedilmemesi olanaksızdır ve bu belki bir ölçüde şiir çevirisinde korunabilirse korunabilir. Burada çevirmenin yapmaya yönelebileceği tek şey, en azından erek dilin okuyucusunun kulağını tırmalamayacak, tıpkı kitabı özgün dilinden okuyan birinin kolayca okuduğu gibi okumasını sağlayacak bir metne yönelmek olabilir, ama elbette bu bir seçimdir. Seçimim öyleydi ve o yüzden de ilk basımda çok tanınmış kişilerinkiler dışındaki ad ve soyadlarını, sonra yer adlarını zor okunacak, okumayı bölecek Lehçe yazılımlarıyla değil, ama Türkçe okunuşlarıyla vermeyi yeğlemiştim; ayrıca bazı takma adları ve soyadları da (artlarında gizli anlamlar olduğu savıyla) Türkçeleştirmiştim. Bu tutumumu bu basımda da sürdürüyorum, tek farkla ki aşağıda, neyi neye dönüştürdüğümü gösterir bir çizelgeyi de metne eklemekteyim.

Benim Çevirim	Özgün Metindeki Hali
Yuzef Kovalski, Yuzef'cik, Yujo (baş karakter-anlatıcı)	JózefKowalski, Józio
T. Pimko (hoca)	T. Pimko
Mezgit (Mientalski)	Miętus (Miętalski)
Sifon (Pılaşçkieviç)	Syfon (Pylaszczkiewicz)
Şişlik	Guzek
Mistral	Myzdral
Hopçuk	Hopek
Kopırdat	Kopyrda
Pizo	Pyzo
Bobkovski	Bobkowski
Vavkieviç	Wałkiewicz
Eksiyeiç	Gałkiewicz
Mıdlakovski	Mydlakowski
Koperski	Koperski
Kotecki	Kotecki
Kapuşcinski	Kapuściński
Kolek	Kołek
Cimkieviç	Cimkiewicz
Soluk Benizli (öğretmen)	Bladaczka
Piurkovski (okul müdürü)	Piórkowski
Gencek'ler	Młodziakowie
Viktor Gencek	Wiktor Młodziak
Yoanna (Yoyo) Gencekova	Joanna (Jaśka) Młodziakowa
Zuta (Zuta'cık) Gencekovna	Zuta (Zutka) Młodziakówna
Lin'gillerden Hurlecka teyze	ciotka Hurlecka, z domu Lin
Konstanti enişte (Konsti)	wuj Konstanty (Kocia)
Zofia (Zoşia)	Zofia (Zosia)
Ceşia (Hela)	Cesia (Hela)
Franio	Franio
Feliks	Feliks
Krışia	Krysia
Anulka	Anulka
Severin	Seweryn
Terenia	Terenia
Henrik (Henio, Henek)	Henryk (Henio, Heniek)
Helenka	Helenka

Bolek	Bolek
Pifçıtski'ler	Pifczyccy
Mogilçanı (yer adı)	Mogilczany
Bolimovo (yer adı)	Bolimowo
Vladısvav	Władysław
Zigmunt (Zigmuş, Zigo)	Zygmunt (Zygmuś)
Kalitoviç	Kalitowicz
Pistak	Pistak
Wistak	Wistak
Yaca	Jadzia
Valek (Valentin, Valuş)	Walek (Walenty, Waluś)
Françişek	Franciszek
Eustahi	Eustachy
Evelina	Ewelina
Henriş Patz	Henryk Pac
Bobiş Pitvitski	Bobiś Bitwicki
Pipovski'ler	Pipowscy
Pipovska	Pipowska
Tacio	Tadzio
Alfred	Alfred
Marsışka	Marcyśka
Vincentı	Wincenty
Yuzefka	Józefka
Zielinski	Zieliński
Novak	Nowak
Edvard	Edward
Filidor	Filidor
Anti-Filidor	Anty-Filidor
Antoni Svistak	Antoni Świstak
Teofil Poklevski	Teofil Poklewski
Teodor Roklevski	Teodor Roklewski
Flora Gente	Flora Gente
Stefan Lopatkin	Stefan Łopatkin
Slowacki (Slo-vas-ki)	Słowacki
Towianski	Towiański
Kosciuszko	Kościuszko
Mickiewicz	Mickiewicz
Zeromski	Żeromski

Polonya'da 1937'de yayımlanan *Ferdydurke* ilk önce Naziler, sonrasındaysa Komünist rejim tarafından yıllarca yasaklı kaldı. Savaştan hemen önce Arjantin'e yerleşen Gombrowicz, on yıl sonra Arjantinli arkadaşlarının yardımı ve teşvikiyle kendi romanını İspanyolcaya çevirince *Ferdydurke* kendi dilindeki tutsaklığından kurtulmakla kalmadı, Avrupa'nın da "edebiyat olayı" haline geldi: Modern roman, yeni bir başyapıt kazanmıştı. Fakat *Ferdydurke* baş döndürücü kimyasıyla sadece hayranlık değil merak da uyandırdı. Okumayanları okumaya, okuyanları ise bir sihrin büyüsünü anlamaya çağıran bir meraktı bu. Ne olup bittiğini anlamak isteyen veya kitabı bir başkasına tavsiye ederken zorlanan okurların yardımına neyse ki Gombrowicz'in kendisi yetişti:

"Kendisine çocuk gibi davrandıkları için bir çocuğa dönüşen bir adamın grotesk bir hikâyesidir bu. *Ferdydurke*, insanoğlunun Büyük Toyluğu'nu ortaya çıkarmaya amaçlıyor. Kitapta da açıklandığı üzere, kendisini bazı davranışlarla açıklamak zorunda kalan saydam ve belirsiz bir varlıktır insan. Sonunda dışarıdan bakıldığında -başkaları için- kendi içinde olduğundan çok daha belirli ve kesin hale gelir. Bu durum, insanın gizli toyluğu ve başkalarıyla iletişime geçerken takındığı maske arasında trajik bir bölünmeye yol açar. Asıl kişiliğini bu maskeye uyarlamaktan başka çaresi kalmaz insanın; sanki göründüğü kişi, kendisiymiş gibi. '*Ferdydurke* insanı'nın da başkaları tarafından yaratılmış olduğunu; insanların, kendilerine 'varoluş şekilleri' diyebileceğimiz yeni şekiller dayatarak kendilerini yarattıklarını söyleyebiliriz."

Ferdydurke, Osman Fırat Baş'ın yıllar süren çalışmasıyla Lehçe aslından Türkçeye ilk kez çevrildi.

"*Ferdydurke*'yi, Proust'un ölümünden sonra yazılmış üç veya dört büyük romandan birisi olarak görüyorum."
Milan Kundera

"*Ferdydurke*, Nietzsche'ci diyebileceğim birkaç romandan birisi ve kesinlikle tek 'komik' romandır, eğer böyle bir tanımlama yapılabilirse."
Susan Sontag

"Gombrowicz, bu yüzyılda, hatta belki de başka bir yüzyılda da kavrayamayacağımız meseleleri dert edinmiştir."
Czesław Miłosz

Kapak: David Drummond

/jaguaryayinlari /jaguarkitap /jaguarkitap

2. Baskı

